

OTOKAR LEMINGER

*PRÁCE O HISTORII KUTNÉ HORY,
DOLOVÁNÍ A HORNÍM PRÁVU*

Kutna Kutná Hora 2009

Název: Práce o historii Kutné Hory, dolování a horním právu.

Autor: Otokar Leminger.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna, 17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora, kuttna@seznam.cz
(62. publikace) roku 2009. Vydání první.

OBSAH

Kutnohorské doly	1
O jménech dolových koní kutnohorských v první polovici XVI. věku	5
Horník v lidovém podání českém	7
Nové dílo o středověkém českém právu horním	8
Paměti Ondřeje Křivoláčka ?	12
Staročeské písně havířské	17
Stará česká přísloví a pořekadla z Hory Kutné	18
Příspěvek k pobytu humanisty J. Balba v Čechách	21
Příspěvky k dějinám horních míst v Čechách a na Moravě	21
Nové zprávy o dolech jílovských	27
Pozůstatky knihy počtů města Hory Kutny ze XIV. století	35
Pověst o nálezu rudních ložisk kutnohorských	39
Kutnohorské příspěvky k vědomostem o Žižkovi	46
Paměti Václava a Karla Ferd. Kubína a jejich poměr k pamětem Mikuláše Dačického z Heslova	49
Seznam rukopisů, jež obsahují jednak paměti Mikuláše Dačického z Heslova, jednak paměti, z nichž čerpal on sám nebo Práchnanští	61
Dějiny horního práva na území republiky Československé	63
Přednáška ve „Vědeckém klubu“ dne ²¹ / ₁₂ 1925. v Brně	67
O dolech a o minci kutnohorské	68

Předkládáme naší hornické veřejnosti skrovnou sbírku vybraných statí z literární pozůstalosti vládního rady Ing. Otakara Lemingera, který ze soudobých odborníků báňských snad jediný s nevšední láskou, trpělivostí i zcela nenáročně se věnoval ve svých volných chvílích studiu starých památek hornických, čerpaje všude, kde se mu za jeho úředního působení i soukromě k tomu naskytla příležitost. Chceme mu posmrtným vydáním tohoto výboru vzdáti povinný dík a projevití pietní vzpomínku za jeho nezištnou práci na poli historie českého hornictví. Jevíť se nám vládní rada Leminger v zrcadle svých prací jedním z několika málo průkopníků studia starých hornických památek českých. Žel, že tak záhy odešel do nenávratna v stáří necelých 54 let.

Narodil se dne 6. března 1875 v Kutné Hoře. Věnoval se po gymnasijských studiích studiu práv na Karlově universitě v Praze a po skončení právnických studií dalšímu studiu na tehdejší báňské akademii v Příbrami. Nabyv takto vzdělání právnického i hornického vstoupil dne 30. srpna 1901 do státní služby u báňských úřadů. Po krátkém praktickém výcviku na závodech v Idrii byl přidělen k revírnímu báňskému úřadu v Brně, odkud v roce 1907 byl povolán do ministerstva orby ve Vídni. Zde nepobyl dlouho; byl na vlastní žádost již v roce 1909 ustanoven přednostou revírního báňského úřadu v Plzni, odkudž po čtyřletém působení byl přeložen ve stejné funkci k revírnímu báňskému úřadu ve Slaném. Tento úřad vedl až do konce roku 1918. Počátkem roku 1919 zúčastnil se prvních prací a organisování služby báňsko-právní v čsl. ministerstvu veřejných prací v Praze. Záhy však musil místo toto opustiti, aby převzal odpovědné místo přednosty revírního báňského úřadu v Mostě. Tam setrval plných šest let - s otřeseným již zdravím byl v říjnu 1925 přeložen k báňskému hejtmanství v Praze, kde jako referent a votant a jako zástupce báňského hejtmana dosloužil, zemřev dne 1. února 1929.

(z úvodu publikace: Výbor z prací ing. Otakara Lemingra, Praha 1930)

KUTNOHORSKÉ DOLY.

Ottův slovník naučný, díl 15. (1900) str. 432-437.

Revír kutnohorský rozkládá se na nevelké prostoře mezi vesnicemi Přítokou, Hořany, Libenicemi, Hlízovem, Perštýncem a Bilany, objímaje poslední výběžky pahorkatiny českomoravské: vrchy Kaňkovské (druhy Špicenberk řeč.), Sukov a Kuklík. Převládající horninou jest tu rula, která místy na den vystupuje, místy (hlavně na jihu) kryta jest křídovými vrstvami korycanskými, mírně k severu se klonícími, jež skládají se hlavně z pískovců, vápencových slepenců i pevných vápenců, málokde ze slínů s mořskou faunou cenomanskou. Náplavy (diluvální a alluviální) rozkládají se většinou na severu v rovině labské a porůznu ve značných rozměrech i jinde a skládají se částečně z hlíny a šterku, částečně z písku. Prahorní podklad rozestírá se pod křídou i náplavy v celém okolí kutnohorském a sklání se k severu; tvoří jej rula a rulovitá žula. Petrografický ráz těchto hornin je na různých místech různý, což podmíněno jest nejen měnlivým množstvím živce a křemene, nýbrž i slidou. Vyskytují se v některé rula buď biotit buď muscovit, v jiné oboje tyto slidy v měnlivém poměru smíšené. Rula kutnohorská je celkem zřetelně vrstevnatá a zapadá na záp. svahu Kaňkovských vrchů mírně k jihovýchodu, na svahu vých. však a u Kutné Hory přikřeji k severozáp. V rulovité žule tvoří zdánlivé vložky velmi zajímavá mikrokrystalická rula, drem Katzrem zjištěná. Z ostatních hornin kutnohorského revíru, jež jsou celkem významu podřízeného, připomenouti dlužno amfibolitickou rulu, břidlice amfibolové, granátosné amfibolity, eklogity a serpentiny. Horniny ty vystupují porůznu a podřadně - nikoli ve velikých, souvislých rozlohách - hlavně v jižní části okolí kutnohorského. Důležitější jsou však augitická mineta a pegmatity žulové. Prvá tato eruptivní hornina vystupuje v dolu »na Skalce« v podobě couku se směrem k 23^h 10' a zapadá příkrě k východu, jsouc mocna průměrně 20 m. (Určil ji prof. Vyzalil.) Rozsedlina tato účinkovala prý na rudnatost couků příznivě. V průvodu jejím a na mnoha jiných místech vystupují pegmatity, jež patří k nejzajímavějším horninám kutnohorským. Na dni jsou málokde přístupny (na př. na Kuklíku), pode dnem vyskytují se častěji a obsahují hojně a velké krystally černého turmalínu (dost často s vyvinutými jednoduchými plochami terminálními), dále krystally cyanitu.

Rudní couky kutnohorské - ne všechny dle polohy a jména přesně určené - jsou nejsevernějším výběžkem velké soustavy couků, táhnoucích se odtud k Jihlavě. Skládají se obyčejně z několika pramenů a odmrsků jejich, mají povšečně směr jihosev. a zapadání celkem příkré, dílem k východu, dílem k západu. Význačnou známkou jejich jest velká nepravidelnost v povaze puklin a výplně jejich. Jsouť sice ve směru svém daleko sledovatelné, ale rudnatost jejich je proměnlivá, protože pramen skládá se vlastně z řady čočkovitých rudních hníz. Tento fakt vysvětlí snadno zprávy o bohatých výtěžcích v některých dobách (na př. r. 1367, kdy »inceperunt montes ... fructificare«). Jalová výplň couková vystupuje ponejvíce jako křemen (někdy rohovcový); jiná objevuje se velmi zřídka. Spíše vyplňují rudy rozsedliny přímo.

Nejhojnější rudy kutnohorské jsou: pyrit, sfalerit a galenit, všechny stříbrnosné. Pyrit a arsenopyrit jsou mimo to zlatonosné. Stříbro ryzí v podobě »kňourů« ukázalo se častěji v novém dolu »na Ptáku« v hloubce asi 50 m. Pyrit je nejobecnější a nejrozšířenější ruda revíru zdejšího. Nachází se na všech coucích, a to v několika různých formacích. Markasit je vzácný. Arsenopyrit - poněkud stříbrnosný - vyskytuje se na couku Kaňkovském a Turkaňnském (zde ve velkých krystallech). Drobnozrné agregáty pyrrotinu jakož i pěkně vyvinuté krystally jeho nalezeny byly v množství dosti značném na couku Turkaňnském. Vlastní stříbrnosná ruda, galenit, je vzácnější než pyrit. Obyčejně jest jemně až hrubě zrnitý a pravidelně pouze na místech většinou zrudnatění hojný. Argentit, pyrargyrit a proustit jsou vzácné. Nejobecnější rudou po pyritu je sfalerit, jenž obsahuje též trochu stříbra a olova. Jen to blejno bohato stříbrem, které přichází v průvodu galenitu. Jest nepochybně, že se na rudních coucích kutnohorských vyskytuje chalkopyrit, ač měrou nehojnou. Zda-li však dlužno značnou výrobu mědi ve století XVI. přičítati hojnějšímu tehdy vyskytování se jeho či pouze pyritu, jest dosud jednou z nerozhodnutých otázek o rudních poměrech kutnohorských. Staré zprávy zmiňují se též o antimonitu. Z minerálů coukových

buďtež dále uvedeny: tetraëdrit, zinckenit, boulangerit, heteromorfit, calcit, dolomit, ankerit, siderit (nehojný), fluorit, křemen a cronstedtit (r. 1885 na couku Rejzkém objevený). Mocným odvalům couku Kaňkovského a Turkaňnského dodává bělavé barvy hojný arsenit, zvětráním arsenopyritu vzniklý. V erárním lomu »Práchovně«, kde slabé žilky pyritu rudu prošlehují, objeven v těchto letech c. k. cestmistrem Fil. Hudou brookit (první naleziště v Čechách), anatas (druhé naleziště v Čechách) a pennin. Všechny tyto tři nerosty určil prof. Vrba.

Starší činili rozdíl mezi horami Stříbrnými a Kaňkovskými či kyzovými. »Registra urbuníc« ze zač. stol. XVI. pocházející a v archivu archaeol. sboru »Vocel« chovaná svědčí neomylně, že k horám Stříbrným počítaly se všechny couky mimo jediný Kaňkovský (což do nedávna bylo sporno), jakož i že rozlišování toto původ svůj mělo v různém poměru pyritu k ostatní výplni coukové. Kupovalat se z hor Stříbrných »ruda« (t. j. galenit převládá nad kyzem), z Kaňkovský pak »kyz«. V době nejnovější ujal se rozdělení revíru kutnohorského na část jižní a severní. C. k. báňský rada Josef Hozák rozvrhl totiž couky kutnohorské na hlavní či jihoseverní a příčné či sev.-vých. Jižní část revíru charakterisována jest tím, že v ní příčné couky převládají, kdežto v severní pouze couky hlavní jsou známy.

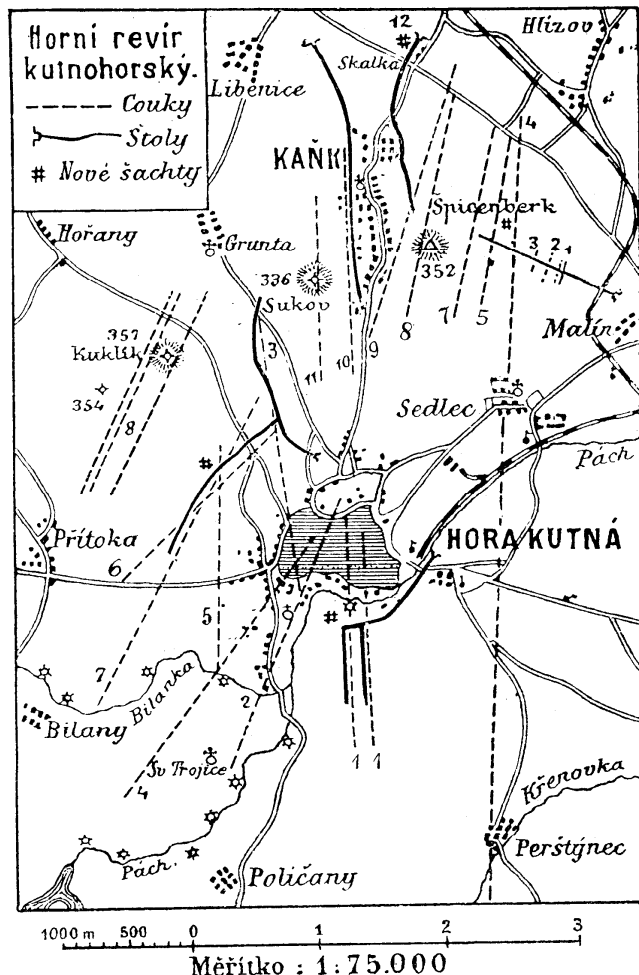
Většina couků v severní části překřížena byla v našem století stoulu »14 sv. pomocníků« čili »Malínskou«; sledují pak za sebou od východu k záp. takt (následující číslování shoduje se s číslováním na mapce str. 433.):

1. Couk Karlův (Caroli), jenž směřuje k 0^h 7' a zapadá v úhlu 70°-80° na východ, sledován byl na 137 m severně od zmíněné štoly, vykazoval však při mocnosti 1-3 dm všude výplň z rozrušeného průvodního kamení a pyritu. Délka štoly od ústí až k němu obnáší 395 m.

2. Couk »Čtrnácti sv. pomocníků« dostižen byl štolou jmenovanou ve vzdálenosti 504 m od jejího ústí.

3. Dva couky nepojmenované.

4. Couk Rejzský (»Rejzí«), dosud v literatuře chybně Rejskům či Reisserovským nebo Rousy a v Rýžích zvaný, směřuje k 0^h 14' a zapadá 70°-80° na západ; překřížen byl štolou malínskou

ve vzdálenosti 800 m od jejího ústí. Couk ten byl důkladně prozkoumán, a to jižně od štoly zmíněné na 210 m, severně víc než na 535 m. Jižní část jeho shledána neodplatnou, za to severní část bohatou, ač ani tu nebyla rudnatost souvislá, nýbrž přetržitá a hnízdovitá. Na místě největšího zrudnatění byl couk 1,7-2,5 m mocný a obsahoval pyrit, sfalerit a galenit. Dále na severu rozpoltil se však v odmrsky a zjalověl. Zrudnatění toto jest v sev. části revíru kutnohorského vůbec největší, jakého dosud bylo dostiženo. Příbramská huť spracovala v lednu 1887 170,88 g olovené krupice s 0,212% stříbra a 580,52 g kyzového šlichu s 0,0486% stříbra z tohoto couku. Stříbra dobyto 64,477 kg, čemuž odpovídá průměrný obsah stříbra 0,0858%. Kutání na tomto couku potvrdilo již starou zkušenost, že bohatší rudy olovnaté nejvíce jsou vázány na zvláštní rohovcovitý křemen. První nám známou zmínku o tomto couku činí Dačický pravě, že r. 1477 27. ledna »Rejzí, důl začali dobejvati, vodu z něho táhnouce«. Z toho, jakož i z názvu samotného možno souditi, že na Rejzském couku již před válkou husitskou kutáno bylo. Král Vladislav podporoval těžbu tuto z mince 3 až 4 kopami gr. č. O dolu Starém Rejzím mluví se ještě r. 1616. Mimo tento důl bylo zde mnoho nehlubokých dolů vespolek průkopy spojených, z nichž v 2. pol. XVI. stol. byly důležitější: Anna, Bílá koruna či Mladá Anna, Cvilink, Čapčoch (jejž lišiti dlužno od dolu téhož jména na couku Oselském), Čáslavský, Dva Jani, Groše, Hellary, Hruška, Starý a Mladý Jiří, Konváří, Krejcar, Kříž, Liška, Maršejd, Mates, Mečíře, Michal, Mincíře, Noel, Starý a Mladý Ruthart (v r. 1536 a zase v r. 1591 až 1593 na náklad obce kutnohorské dobývaný), Růže, Skřivan, Trenčín, Václav, Zbytek, Žáby. Již r. 1618 mluví se o štole »Sv. Maří Magdaleny jinak Rejzské« (není to však štola »14 sv. pomocníků«), jejíž »pavuňk« 17. října r. 1665 obec kutnohorská ujala. Jméno pak kostelíčka sv. Maří Magdaleny přešlo i na tento couk.

5. Couk sv. Václava směřuje k 1^h 7° a zapadá příkře na západ; překřížen byl štolou malínskou ve vzdálenosti 975 m.

6. Tři slabé couky nepojmenované.

7. Couk Turkaňský (Taurkaňk), charakterizovaný velkými odvaly, jimž arsenit dodává bělavé barvy, směřuje k 1^h 8° a zapadá příkře na západ. Couk ten skutečně můžeme nazvat »trvalým«, neboť žádný z couků tak dlouho a vytrvale téžen nebyl jako tento. Pracováno na něm bylo jistě již před husitskými válkami. Král Vladislav přispíval v prvních letech vlády své pomocí z mince »na Theurgank«, ale později v tom - návodem prý Jiříka Loreckého z Elkuše, místomincmistra, - ustal, což mělo za následek opuštění couku tohoto. Teprve po r. 1542 počalo se tam opět úsilněji dolovati a kutalo se nepřetržitě až do XVIII. stol. Severnímu svahu Kaňkovských vrchů říkali staří dolejší Turkaňk, hřbetu vrchů těchto hořejší Turkaňk. Na tomto založen byl důl Jedle 42 dumplochů hluboký (1 dumploch = 2,3769 m), Hořejší šachta čili Taury a j., na onom důl Holandr (r. 1554 opuštěný), Holuby, Mladá Naděje, Dolejší šachta a jiné. K šachtě posléz jmenované vedla se z potoka Páchu voda struhami kol Sedlce po polích a hnala nad ní čerpací stroj, r. 1598 Eliášem Güntherem ze Slavkova vystavěný. - K couku tomuto hnána byla štola 659 dumplochů dlouhá, od níž odbočovala výše zmíněná štola Sv. Maří Magdaleny čili Rejzská. Štola Malínská dostihla Turkaňského couku r. 1888 ve vzdálenosti 1197 m od ústí. K lepšímu vyšetření couků jmenovaných zaražena na sever. svahu Kaňkovských vrchů r. 1889 nová šachta, nyní již 300 m hluboká. Ve hloubce 90 m vylámáno náraziště, a do něho proražen pomocný překop ze štoly Čtrnácti sv. pomocníků čili Malínské.

8. Couk Alžbětin směřuje k 1^h 6° a zapadá v úhlu 60°-70° na východ. Dolovalo se na něm v minulém věku a na poč. tohoto století.

9. Couk Nyfelský směřuje k 1^h 11° a zapadá 60°-70° na východ. Dolovalo se na něm na poč. XVI. stol. a po delší přestávce zas ve 2. pol. XVI. stol. R. 1582 připomíná se i štola »v Nyflii«. Již r. 1810 hledělo se k tomu, aby štola ze Skalky vedená dostihla couku tohoto, nebyla však až tam dohnána.

10. Couk Kaňkovský čili Starý Český couk směřuje, jak mocné haldy, praví to velikánové, ukazují, k severu, zapadá bezpochyby na západ. Jest to asi týž couk, jenž se r. 1332 nazývá »der alte newfang« (*antiquus newfango*). Na něm byly zaraženy nejdůležitější doly kyzové, průměrně 65 dumplochů hluboké, v tomto pořadí od jihu k severu: Tolpy, Šváby, Nyklasy,

Šmitna, Fraty, Plimle Stará a Mladá, Rabštýn, Hopy, Nová šachta, Kyntery, Šafary a Trmendle. Král Vladislav již na počátku vlády své přispíval znamenitou pomocí z mince kutnohorské k dobývání těchto dolů. Ponenáhlu přecházely pak šachty tyto v ruce královské a kutalo se v nich až do r. 1614, kdy byly opuštěny pro nával vod a chudobu kyzů. Obec Kutnohorská byla sice donucena couk tento ujeti, leč ne na dlouho, neboť r. 1618 najal doly ty na 15 let nejv. mincmistr Vilém z Vřesovic. Ani tento nájem netrval dlouho. V r. 1625, povolivši nátlaku s nejvyšších míst, ujala obec kutnohorská opět couk Kaňkovský na 9 let i s huťmi. Dolům tím ovšem poslouženo nebylo; klesalo pak dolování na tomto couku dál a dále, až konečně zastaveno nadobro. Mimo jmenované doly byly ještě na tomto couku Panská šachta, teprve v 2. pol. XVI. stol. založená, Koštofal a Vlčí hora. Jako všechny šachty kutnohorské byly i šachty kaňkovské sklonité, t. j. po couku hnané, jediná Panská šachta hloubena byla svisle na 98 dumplochů. K couku tomuto ražena byla štola 924 dumplochů dlouhá, o níž již r. 1486 se mluví, že král 1 kopou gr. č. týdně na ni přispíval. Ve starých zprávách činí se často zmínka o rudních pramenech, po případě žilách, couk Kaňkovský provádějících, na př. o prameni Špitálském, Koštofalském, Benáteckém a j.

11. Couk Andělský směřuje k severu. R. 1664 založila na něm obec kutnohorská šachtu Turek řečenou.

12. Couky »na Skalce« byly objeveny teprve r. 1734 náhodou při kopání studně. Směřovaly k severu a zapadaly 60° na západ. Dolovalo se na nich pilně až do r. 1814, kdy štola po nich hnaná opuštěna byla. Doly na coucích těchto zaražené jmenovaly se: »Svatý František de Paula« a »Sv. Karel Borromejský«. Dle úředních zpráv z minulého stol. zdá se, že byly couky »na Skalce« dosti odplatné, neboť mluví se v nich o argentitu, pyrrargyritu a proustitu. V letech padesátých učiněn nesmělý pokus kutací v těchto starých dílech, leč teprve 1. června 1875 ujal se stát sám rázně dolování. A skutečně již ve hloubce 14,5 m byly dostiženy coukové rozmrsky s výplní kyzovou a galenitovou, jejíž šlich obsahoval 0,2-0,5% stříbra a pozoruhodné stopy zlata (0,0002-0,0011% stříbra). Dalším dolováním do hloubky 252 m bylo sice proraženo ještě 5 couků s výplní podobnou, ale rudnatost jejich byla značně skrovnější. Vůbec za 11 let práce byl výtěžek kutání »na Skalce« tak nepatrný a vyhlídky do budoucnosti tak málo slibné, že r. 1886 dolování zastaveno nadobro.

Zvláštností u couků v této době na Skalce vyslíděných bylo, že zapadaly při směru jihozápadně-severovýchodním mírně (45°) k západu a vůbec měly zcela nepravidelný ráz.

Jižní část revíru postupují, postupujeme-li od východu k západu, tyto couky:

1. Couk Kralický neboli Roveňský, směřující k 0^h 8°, zapadání jeho není známo. Již r. 1568 mluví se o dolu Staré Králici. Leč nelze tvrditi, že dříve tento couk znám nebyl. Ve zprávách z konce XVI. a poč. XVII. stol. líčí se jako couk bohatý. Z dolů na něm zaražených jsou známy: Aron, Beran, Bílý lev, Boží pomoc, Boží vůle, Černý lev, Černý orel, Červený lev, Filip, Mladá a Stará Kralice, Los, Michal Václav, Páv, Pavel, Pelikán, Petr, Pňov, Požehnáni (r. 1596 založila ho obec Kutnohorská), Radost, Routový věnec, Štěpán, Mladý a Starý Tomáš, Tovaryšstvo, Ztracený Petr a j. V některých těchto dolech pracovalo se až do první polovice XVII. stol. Zároveň k nim hnána štola Kralická. R. 1888 byla zaražena na Rovínách šachta, jež však ve hloubce 50 m, 70 m a 96 m narazila na vodní rozsedinu. Příval vod byl r. 1889 tak veliký, že šachta tato úplně opuštěna.

2. Couk Oselský, nejbohatší to couk kutnohorský, jenž již před válkami husitskými pilně vzděláván byl, nebyl dosud zcela přesně lokalizován (směřuje snad k 2^h 0°) a vůbec jest nám o něm poměrně málo známo. Na něm a nikoli na couku Rejzském (jak se dosud na základě práce Grimmovy stále tvrdilo) zaražen byl světoznámý důl Osel a to pod návrším, na němž nynější kasárna stojí. Nejstarší zprávu o něm známe z r. 1363. V husitských válkách zatopil se jako mnoho jiných dolů; v následujících klidnějších dobách pracovalo se pak jen v jižní části dolu, kdežto severní zůstala zatopena. Král Vladislav přispíval obrovskými summami z mince kutnohorské na jeho dobývání, jehož se později účastnil 8 třicátými (=32 kusy). Ze zprávy Sigmunda Práška, jenž r. 1531 důl tento měřil, dovidáme se, že šachta byla nepřetržitě 80 dumplochů

(po sklonu) hluboká. Z náraziště vedly chodby k jihu i k severu. Z chodby jižní šlo do hloubky s přestávkami 14 šachtic, tak že důl byl úhrnem 260½ dumplochu. (= 619,187 m) hluboký. Za panování Ferdinanda I. klesalo dolování na couku Oselské, až konečně roku 1546 v neděli Spiritus spuštěny doly královské na couku tomto ležící, jakož i přestala se dávat pomoc z mince na doly kverkovské. Tím zasazena dolování na couku tomto rána smrtelná, neboť mocné vody zaplavily brzy všechny doly vespolek průkopy spojené. Z ostatních dolů uvádíme: Staré a Mladé Rousy (již r. 1338 jmenované), Flašary (r. 1401 »Carnifices« zv.), Čapčoch, Hutrajtře, Klinšmíd, Roznštrauch, Mlýn, Cimburk, Cimmund, Anděly, Jiří, Studnice aj.

3. Couk Hloušecký směřuje k 0^h 2°. R. 1588 jmenuje se mezi novými couky. Hnána k němu dědičná štola 548 dumplochů dlouhá, od níž dědičná štola Grejfská odbočovala. Z nehlubokých dolů uvádíme: Barboru, Čtyry bratry, Mladý a Starý Gabriel, Havířský, Hložek, Kováře, Kozu, Raroh, Řezníček, Svornost, Tvarůžek a Veselý.

4. Couk »Kavčí hory« směřuje k 3^h 6°. Důl Kavky na něm zaražený u kostela sv. Trojice ujat byl r. 1547. Jako k většině couků kutnohorských hnána k němu štola. Jinak je o tomto couku málo zpráv zachováno.

5. Couk sv. Trojice, směřující k 0^h, a

6. Couk Nyšpulský, směřující k 3^h 9°, taktéž jsou málo známy.

7. Couk Grejfský (snad totožný s coukem Všech Svatých) směřuje k 2^h 3°, jsa dlouhou řadou malých hald naznačen, a zapadá 70° na východ. Již za panování krále Jana Lucemburského připomíná se důl »Griffo«. V době třenic náboženských r. 1419 háze-li prý nenávidníci kalicha oběti své do dolů na tomto couku. Za krále Vladislava dolovalo se »na Krejfu« v dolech Hruškách a Truhle, jež však r. 1516 opuštěny byly pro chudobu rud. Teprve r. 1562 začalo se opět úsilněji dolovati, a brzo zvětšil se počet dolů měrou neobyčejnou. Mezi jinými dala se i obec kutnohorská r. 1566 - a to na poručení císaře Maxmiliána - v dobývání starých dolů Hrušek a Višňoví, leč nepotkala se se zdarem a propavovala obrovské summy peněz. Touto dobou pracovalo se na Grejfském couku v těchto vesměs asi nehlubokých dolech: Benešovu, Brhu, Broskvi, Čermáku, Danieli, Dubu, Holubu, Humenci, Hvězdě, Chrástu, Jahodě, Janu, Kocourích, Kopřivě, Staré a Mladé Kutně, Martinu, Melicharu, Starém a Mladém Mnichu, Ořechu, Pařezu, Pleskáci, Staré a Mladé Růži, Rytíři, Smole, Sokolu, Světničce, Šipčí, Třešňoví, Váčkáři, Voslíku, Vyšehradu a m. j. Grejfská dědičná štola, jež se štolou Hloušeckou společně měla ústí, byla dlouhá 900 dumplochů. - Dne 8. květ. 1887 byla »na Ptáku« slavnostně zaražena nová šachta, nyní 300 m hluboká. Východním překopem 100 m pod věncem šachetním překřížen ve vzdálenosti 57 m od šachty hlavní couk Grejfský, který sledován k jihu i severu. Při dalším hloubení byl dosažen ve hloubce 144 m pod povrchem couk téměř 3 m mocný s rudnatostí olovnatou, ale nesouvislou.

8. Couky Kuklické - a to spodní, prostřední a hořejší - směřují k 2^h 7° 10^m, 2^h 7° 45^m, 2^h 12° 18^m. Dolů na Kuklíku byla sice velká spousta, hluboké však rozhodně nebyly, neboť ani jedné rozsáhlé haldy není viděti. Hospodařilo se tam loupeživě, na což Tomáš Hašek ze Sukova v jedné zprávě z r. 1586 naříká. Zdá se, že doly na tomto couku ani na délku velké rozsáhlosti neměly. V XVI. stol. ujišťovala tradice, že se dolovalo na Kuklíce již za kr. Přemysla Otakara II. Písemných zpráv se o tomto couku z dob starších nezachovalo. Ve druhé polovici XVI. stol. osazen byl Kuklík více než 150 šachtami, pročez jich zde jménem uváděti nelze. I ve stol. XVII., XVIII. a XIX. se zde dolovalo, až konečně těžba erárem provozovaná r. 1844 docela zastavena. Kuklická erbštola k litlochu Němkyni 86 dumplochů dlouhá dělila se tam na podložní (522 dumplochů) a nadložní (745 dumplochů).

9. Couk »Ptačí hory« u vsi Křesetic s doly: Slavíkem, Stráží, Tomášem, Německým tovaryštvem aj. a erbštolou Požehánání. O něm jest nám snad nejméně z všech couků známo. Kutalo se na něm na konci XVI. a zač. XVII. stol.

Mimo tyto couky mluví prameny archivní o couku Námětském, Všech Svatých a j., o nichž bližších zpráv nemáme.

Hledající na základě analogických poměrů ve Freiberce, na Harcu a jinde, ne-li iniciativu, tož aspoň horlivou účast při počát-

cích dolování u sedleckých mnichů řehole cisterciácké soudíme, že mezi jinými příčinami vzájemným svazkem národnosti puzení jsouce povolali ze Saska a Harcu Němce hornictví znalé. Po první se uvádí jménem r. 1308 šachta »Vinea«, před tím r. 1305 štola u kostela P. Marie. Jména dolů ze XIV. stol. ukazují rozhodně na původ německý. Jako mnohá jiná nyní již zaniklá města horní vykazují i K. H. několik t. zv. skvělých period, a to hl. ve XIV. stol., čehož mohlo být docíleno jen tím, že buď velmi rozlehlým kutáním na mnoha místech v téže době rudní hnězda byla vybrána, anebo že se přišlo častěji na značná zbohacení rudnatosti. Války husitské ochromily značně těžbu pro budoucnost, ale nezmařily jí úplně. Ač za vlády Jiříkovy a Vladislavovy hory k poslední slavné periodě se vzchopily, přece již za dob Ferdinanda I., jenž všemožně se snažil před úpadkem je uchrániti, nebylo možná blížící se klesání slávy neviděti. Příčiny tohoto neštěstí hromadily se hlavně ve stol. XVI. rychle za sebou. Byly to hlavně: konkurrence nově objevených míst horních, dolování ve větších hloubkách, což mělo za následek, že vodám dolovým s těžkem se odporovalo, zdrazení sil pracovních, nepoctivost horního a hutního úřednictva, hlavně při dodávkách dříví, uhlí a ovsu, a nešťastné horní zákonodárství, jehož opravám trvalá nevráživost a boj mezi obcí městskou a královskými úřady horními v cestu se stavěly. Nejhlavnější však příčinou úpadku byla nedostatečná úprava rud hutím dodávaných. Tavilyť se jednak rudy stříbrem prachudičké, jednak od průvodního kamení coukového důkladně neoddělené. Kolik pokusů o zlepšení procesu hutního se dalo, tolik nezdaru bylo jich výsledkem právě proto, že na nejhlavnější věc se zapomínalo. Nejv. mincmistr Karel z Bibršteina r. 1589 sám nepochodil jinak. Možno říci s hrab. Šternberkem, že historie dolů kutnohorských končí r. 1625, t. j. nájmem jich obcí kutnohorskou. V dobách následujících dolovalo se slabě hlavně na couku Turkaňském. Když pak stát r. 1844 všechna díla opustil, chopila se dvě těžařstva soukromá (později v jedno splynuvší) práce, avšak ani jim se nedařilo. Byl to svob. pán Konstantin Beust, jenž v studii o Kutné Hoře r. 1871 vydané k dalšímu dolování státem povzbuzoval, odůvodňuje návrhy své také tím, že kyzy kutnohorské byly by velmi vhodnou přísadou k rudám příbramským při tamějším díle hutním. R. 1874 byla skutečně s těžiřstvem »Čtrnácti sv. pomocníků« dojednána smlouva v ten smysl, že veškerá práva i celý majetek tohoto těžiřstva připadl státu, který pak zase z budoucího čistého výtěžku slíbil 4% dosavadním majitelům horních podílů. R. 1887 ražen z nově dobytého stříbra na couku Rejzském překrásně provedený pamětní peníz. V r. 1897 a 1898 narazilo se v šachtě Turkaňské a »na Ptáku«, v nichž se nyní pokusně kutá, na vody, při čemž i dva lidské životy v obět padly. Stará díla ztěžují vůbec kutání zdejší, neboť nedostává se dobrých starých map. Nutno bude jíti do větších hloubek, kamž se staří dostati nemohli a nedostali. Též ještě jeden důvod doporučoval by, aby se kutalo ve větších hloubkách. Ohyb a zlom prahorní české celiny na jižním kraji velké ponořeniiny křidové, jež právě v severním okršku revíru kutnohorského se nalézá, nutí k úsudku, že právě pásmo pokrajní ve větší hloubce četnými rozsedlinami může být prostoupeno.

O JMÉNECH DOLOVÝCH KONÍ KUTNOHORSKÝCH V PRVNÍ POLOVICI XVI. VĚKU.¹⁾

Český lid, r. 9 (1900), str. 170-175.*

V král. horním městě Hoře Kutné byl neustále chován veliký počet koní jak k potřebě hor tak i hutí. Vydaje i příjmy koní dolo-
vých²⁾ se týkající, počet koní při dolu, jména jejich, kolik jich prodáno a koupeno, kolik jich „umřelo“, vše to zapisováno perkmistrem toho kterého dolu do „register koňských“. Jakosti nejlepší ovšem koně dolovní nebyli (na př. r. 1508 D. Oculi dán do Flašar³⁾ z vozníků krále J. M. kůň „Brůna“ kulhavý a druhý „Straka“ chromý; stačilo jen, dovedli-li dobře tahati, byť měli i vady. Prací jim bylo honiti „trejb“ (= stroj podobný našemu žentouru, jímž se

¹⁾ Na registra koňská a názvy koní z r. 1532 upozornil v III. roč. Českého Lidu na str. 102-103 Dr. K. Chytil.

²⁾ Podruhé vydáno v publikaci: *Výbor z prací ing. Otakara Lemingera, Praha 1930.*

³⁾ Jednáme zde pouze o koních při královských dolech; registra jiných dolů nejsou nám známa.

⁴⁾ Důl na couku oselském.

voda a ruda z dolu vážila) a voziti rudu do hutí, dříví k dolu a j. Počet jich doplňován jednak koupí, jednak tím, že nevyhovující koně z maštálí královských ve Vlašském Dvoře dávání k jednotlivým dolům (viz příklad svrchu uvedené). Koně kupováni hlavně ze dvorů, vesnic a měst okolních: Bílejova, Dolan, Hlízova, Poličan, Sv. Kateřiny, Nebovid, Lošan, Malína, Čáslavě, St. Kolína, Vilémova, Chotusic a j. v., ba ze vzdálenějších měst: Limburka (= Nymburk), Prahy. Prodáváči jsou sedláci, „koníři“ a formani.

Názvy koní jsou proto ryze české; tvořil je lid vesnický, jenž byl tuhým strážcem národnosti. Jsou i vtipné a přiléhavé; tvořil je lid prostý, přírodě nejbližší, jenž takořka pro ni žil a s ní umíral. Názvů tak pěkných člověk jiný - ať díím - ani by tvořiti nedovedl. Nalezli jsme také několik jmen původu německého k dolování se vztahujících (na př. Hašplíř, Havíř, Štolmajstr, Šafarský⁴). Názvy tyto páchala chasa horní, jejíž mluva a technická terminologie zvláště byla až běda hrozná.⁵)

Předěmez však již k názvům samým. Hlavní úlohou naší je zodpovědět, podle čeho a po čem koně jména svá dostávali. A. Byl to kůň sám, co svádělo nejvíce k názvu hledanému; podrobněji řečeno byl to: a) jeho zevnějšek, b) jeho vlastností vrozené a návyky. B. Často též zůstal koni název po době, kdy se narodil. C. Po místě, kde se narodil nebo kde byl zaměstnán. D. Po jménu jeho pána nebo jeho národnosti nebo zaměstnání či úřadě. E. Daleko méně je názvů dle práce a způsobu, jak ji kůň vykonával. F. Jakož i dle způsobu, jak bylo domácí zvíře to chováno. G. Někdy konečně dal vznik názvu okamžitý nápad a náhoda vůbec.

A. a) Jména, jež vzala původ v zevnějšku koňově, vztahují se: 1. k celkovému vzhledu, jako: Bubák, Škaredek, Malý, Velký, Krátký, Suchý, Suchý čert, Suché leto, Kůžesáček, Hrubý; 2. k pohlaví, jako: Hynšt, Valach, Mládenec, Panic, Panna; 3. ke stáří, na př.: Dítě, Bába, Dědek, Dvůletý, Mladý, Starý, Vetchý; 4. k barvě, na př.: Bílý, Bělík, Brůna, Bronka, Sivý, Vraný, Vevranec, Havran, Smolka, Koumar (= železné barvy*), Mrazek (= Eischimmel*), Myška, Popel, Šedivý, Sova, Sovka, Vlček, Plesnivý z rajza, Plesnivý z vrana, Straka, Liška, Červenka, Rezlíček, Ryšlavá Ryzka, Tarant (= bledě červený*), Podpálený (= temně brunátný*), Tis (= Rothsimmel*), Hnědý, Plavý, Šafránek, Bělohřívek, Černá hřiva, Bělonohý, Bílá noha, Bílá huba, Bílá řít, Černohlávek, Lysý; 5. k srsti (Holej, Chloupek, Chlupatý, Kadeřávek, Vrkůček, Hřivnáč); 6. k nápadné známce (Bez znamení, Bradáč, Bradavička, Brůna s šrámem, Hrb, Hlaváč, Kolenáč, Šrámek, Vokáč); 7. k vadě a nemoci, jako: Klepouchý (= se sklápěma ušima*), Můďal (= t. j. s jedním varletem*), Tlustá noha, Slepý, Žížka (= jednooký), Šváb (= kusý*), Dajchavičný, Kulhavý, Prašivý, Vobloupaný, Scípáček, Vozhřivý.

A. b) Co pichalo zrovna do očí, byly vlastnosti koňům již vrozené a různé návyky jejich. Lze říci, že v této skupině jsou vskutku nejpodatřejší a nevtipnější názvy. Bujní, čiperní, rychlí koně dostali jména: Divůček, Diblík, Skokan, Žába, Ouhoř, Štika, Fučík, Jiskra, Střelka. Líní, loudaví: Hlемеjžd, Koumák, Ležák, Shnilý. Neohrabaní: Cápek, Hlůpý, Nováček, Padal, Tápal, Trdlo. Jankoviti: Netáhlo, Netočil. Že se rád toulal, zůstalo takovému koni jméno: Lučák,*) Mrcnička,*) onomu zas, že se oháněl tlamou: Rapáček. Jiného nazvali, že se neustále trásl, Vosyčkou. Do této kategorie patří dále názvy: Řehtëček, Hudeček, Frkáček, Hrabáček, Hrabaně, Křesáček, Brodil, Kalíšť (= louže), Foukalík, Hamáček, Roupal, Křečohlávek.

B. Počet názvů těchto je nevelký: Sobotka (= v sobotu zrozená), Masopůst.

C. O tom, že koně jmenováni po místě, kde byli zrozeni, čteme v registrech tyto a ještě jiné doklady: Čáslavský (koupěn o jarmarce postním v Čáslavi), Kateřinský (koupěn od Martina ze vsi Sv. Kateřiny), Kolínský (koupěn od Starokolínských), Libenický (koupěn z Libenic od rychtáře). Jiné názvy podobné najde

čtenář lehce v připojeném seznamu jmen. Dle místa svého zaměstnání zván as Vlček z Hopů (Hopy = důl na couku kaňkovském), Hnědý z Fratů (Fraty = důl tamže), Šafarský (Šafary = důl tamže), Hutníček.

D. Ve skupině této stojíme zas na pevné půdě koňských register. V nich bylo totiž vždy zapsáno, kdy, kde, od koho, kým a za ten který kůň koupěn. Proto lze zcela určitě tvrditi, že po jménu svého pána nazváni tito koně: Balatej (Balatý byl „konířem“), Bělohradský (taktěž), Daniel (koupěn od Daniele), Hubáček (koupěn od Jakuba Hubáčka), Hanikář (od Hanikáře), Kavka (od Kavky, koníře), Koc (od Koca), Mach (od Macha), Martin (od Martina), Mudrlant (od Mudrlanta), Syrový (od Syrového), Štefek (od Štefka), Uhlíř (od Jana Uhlíře), Válka (od Války, koníře). Dle národnosti svého pána dostali snad jméno: Čech (?), Moravec, Slovák, Vlach aj. Konečně dle zaměstnání či úřadu svého pána pojmenováni: Brůna rychtářova (koupěna od rychtáře), Rychtářik (od hlízovského rychtáře), Postřihač („kúpil perkmistr kůň za 5½ kopy 1 gr. od Vondráčka, postřiháče Postřiháč“), Sedlák, Pekař, Havíř, Hašplíř, Štolmajstr, Voják (koupěn od Martina, vojáka).

E. Dle práce a způsobu, jak ji vykonával, nazván: Kárník (tahal káry v hutí), Vozník (tahal vozy); Podsedelní, Špičný (byl na špici).

F. Jméno k chovu se vztahující nalezli jsme jen jedině: Stádník (= ve stádě chovaný).

G. Skupina tato oplývá hojností názvů. Jsou to názvy: a) zvířat, a to ssavců: Bejček, Kráva, Mucek (= tele*), Maška (= Mutterschwein*), Psejkče, Nedvěd, Vopice, Rys a j. v.; ptáků: Bažant, Kohút, Čepě (= volavka*), Řeřábek (= křepelka*), Poštolka, Pštros, Zezhule a j. v.; ryb (Mřeně, Rybka); jiných zvířat (Brouček, Červek); b) rostlin: Bobřek (= Bitterklee*), Ječmének, Mrkvička, Plícník, Konopáč,*) Řepiček,*) Trnka a j.; c) část těla: Bříško, Ličko, Nožička, Ouško, Vocas, Vočko, Zoubek; d) nástrojů a měr: Břítva, Čepel, Kolečko, Motyčka, Rajček, Řebřík, Sochor, Hýle (= míra o dolů užívaná), Korec; e) všelikých výrobků: Cihla, Kožíšek, Křížek, Kytlička (= Kittel), Lucerna, Medenička, Pazdero, Plachta, Provázek, Šarším, Šlojř.

Mimo jména jednoduchá vyskytují se i složená, a to ze dvou názvů samostatných; napočítali jsme jich k 19%. Jedno a totéž jméno mělo v témž čase a třeba u téhož dolu několik koní; případů těch je mnoho. Byla to hlavně tato jména: Vlček, Plesnivý, Ryzka, Straka, Hnědý, Popel, Tis, Šváb, Valach, Brůna, Lysý, Smolka, Ušal, Myška, tedy skoro vesměs názvy vztahující se k barvě srsti. Pokud se tkne otázky, která skupina je názvy nejbohatší, lze odpovědět, že to je skupina A. a) 4. a A. b).

Co svědčí, že lid nebyl ke zvířatům surovým, ale že spíše se s nimi mazlil, je hojnost deminutiv (dobrá 1/3). Zbývá dodat, že k práci této užito těchto pramenů vesměs z Horního archivu archaeologického sboru „Vocela“ v Hoře Kutné: „register koňských“ z let 1507-1508, 1510-1513, 1518-1519, 1535-1537; „počtu Pavla z Hradiště, píše vrchního“ z r. 1539-1546, a několika různých listin z 1. polovice XVI. stol.

Na konec připojujeme úplný seznam jmen koňských, a to z důvodů, že mnoho variantů různých jmen jsme nahoře neuvědli, a že některá slova i přes pilné pátrání nám zůstala nevyšvětlená, takže nezbylo nic jiného, než je prostě uvést. Konečně domníváme se, že úplný abecední seznam těchto názvů může pracovníkům v oboru národopisu českého býti pomůckou.

Abecední seznam názvů.

Bába (Babička), Bachmat, Bakalář, Balatej, Barnabáš, Bavůrek, Bažant, Bejček (Bajček), Bez znamení, Bělík, Bělohradský (Bělohradský Vozník), Bělohřívek, Bělohubý (Bílá huba), Bělonohý (Bílá noha, Bílá noha hlízovská), Bílá řít, Bílá straka, Bilejovský, Bílý bělonohý, Bobřek (Bobřík, Bobříček), Boček, Bormák, Bradáč, Bradavička, Brodil, Brodský, Brouček, Brůna (Brouka) B. mimochodník, B. rychtářova, B. s šrámem, Bříško, Břítva, Bubák, Budínský.

Cápek, Cihla, Cikán, Čáslavský, Čech (Č. hnědý), Čepel, Čepě, Čermák, Černá hřiva, Černohlávek, Červek, Červenka.

Daniel, Dědek, Diblík (Diblíček), Dítě, Divůček, Dluchohoutka, Doubek, Dvůletý.

Foukalík, Flek (Flíček), Fousek, Fric, Frkáček, Frňousek, Fučík,

Gbelský; Hamáček, Hanikář, Hasemza, Hašplíř, Havěť, Ha-

⁴) Šafary byl důl na couku kaňkovském.

⁵) Pěkně to ilustruje rukopis v univers. knihovně pražské chovaný „Geographia Bohemiae et Moraviae subterranea“ (I. A 8) ... „Jetzt höre, wass diese Bergleuth für eine Sprach haben. Sie reden böhmisch undt kein Böhm verstehet sie, sie reden teutsch undt kein Teutscher verstehet sie. Diese Sprach ist von teutschen Blumen undt böhmischen Kräutern ein Salat, den man einen Mischmasch nennen kann...“

*) Dle Kottova slovníku.

vran (Havránek), Heflický, Hermulík, Hlaváč (H. mladý, starý), Hleďata, Hlemizd (= Hlemýžď), Hlupý, Hnědý (H. malý, mladý, starý, z Fratů, z Hopů), Holey, Holoubek (Holubec), Hořanský, Hospodář, Hrabáček (Hrabaně), Hradecký, Hranický, Hrb (Hrbek), Hrubý, Hřivnáč, Huba (H. bílá, mladá), Hubáček, Hudeček, Husák (Husař), Huspeka, Hutníček, Hvězdář (H. mladý), Hýle Stará, Hynšt.

Charouz, Chloupek, Chlupatý, Chotěbořský, Chramza, Chrástal, Chudý.

Jablečko, Jan, Ječmének, Jelen (Jelínek), Jeptiška, Jičínský, Jiskra.

Kabašta, Kadeřávek, Kalfák, Kaliště, Kalnas, Kalús (Kalúsek), Káně, Karapal, Kárník hnědý, Kasanka, Katerínský, Kaumar, Kavka, Klepouchý, Klíčník, Koc, Kohút (Kohútek), Kolečko, Kolonáč, Kolínský, Kolmarský, Konopáč, Kopidlanský, Korec (Korček), Koumák, Kovář, Koza (Kozel, Kozlík), Kožíšek, Králík (Králíček), Krátký, Kráva, Kropáč, Krokvice, Kroupa, Křečohlávek (K. malý, velký), Křesáček, Křížek, Kuchynka, Kule (Kulička), Kutlof, Kůžesáček dvůletý, Kytlena (Kytlička).

Laňka, Letošní, Lev, Ležák (L. mladý), Libenický, Líčko, Liška, Lucerna, Lučák, Ludrda, Lupina, Lysý (L. malý, plesnivý, vraný, tis).

Mach, Malínský, Malíř, Maňák, Martin (M. šedivý), Masopůst, Maška, Medenička, Mezek, Měchura, Mičurna, Mihulka, Mimochoďník, Mladá huba, Mládenec, Mlynář (Mlynářek), Moravec (Morávek), Moří noha, Mošna, Motyčka, Mráček (M. hrubý), Mrazek, Mrcnička, Mrkvička, Mrňousek, Mřeněk, Mucek, Můďál, Mndrlant, Mýdlo, Myška (M. mladá, stará, veliká).

Nebovický, Nedvěd (Nedvídek), Nechval, Nešlehta, Netáhl, Netočil, Noha (N. bílá, tlustá, moří, Nožička), Nováček.

Ouboř, Ouško, Pdal, Páchovský, Panna, Panic, Paták, Pazdero, Pekař, Piha, Plachta, Plavý (P. veliký), Plesnivý (P. z rajza, z vrana), Plíčník, Podolánek, Podpálený, Podsedelní (Podsední plavý, slepý), Pochop, Pokáček, Polák, Popel (P. veliký, Popelek, Popílek, Popelíček, Popílka), Postřihač, Poštolka, Prášek, Prašivý, Provázek, Psajček, Pšenička (P. mladá, stará), Pštros, Ptáček, Purkrábek.

Rachna, Rajček, Rajtařík, Rapáček, Rezlíček, Roháč, Rohozka, Roupal, Roždíčko, Rybka, Rybníček, Rychtář (Rychtařík), Rys, Rýšlavá, Ryzka (R. kulhavá, lysá, malá, mimochoďník, vozhrivá, Rzyčka).

Řebínek, Řebřík, Řehořek, Řehtëáček, Řepíček, Řeřábek.

Sanctus, Scípáček, Sedlák (Sedláček), Seremka, Shnilý, Sívý kůň Kalfák, Skákalík (Skočil, Skokan, Zaskočil, Vyskočil), Skřivánek, Slovák, Smetáček, Smolka (S. malá, veliká), Sobotka, Sochor (Sochůrek), Sokol (Sokolík), Soudil, Sova (Sovka), Srna, Stádník, Starý, Straka (S. bílá, divoká, malá, mladá, veliká; Stračka malá), Střelba, Střízka, Suché leto, Suchý, Suchý čert, Svoboda, Svobodný, Sýkora, Synáček, Syrový, Sysel.

Šafarský, Šafář, Šafránek, Šarším (Š. mladý), Šedivý (Š. Martin), Šenkrle, Šesták, Širůček, Škaredek, Škrle, Šlamhák, Šlojř (Š. mladý), Špaček, Špička, Špičný, Špucek, Šrámek, Štefek, Štika, Štolmajstr, Štvrtce, Šváb (Š. veliký, Švábek), Švajcar.

Táborský, Tápal, Tarant, Tis (T. lysý, malý, mimochoďník, starý; Tisek), Tkadlec, Tlustá noha, Trdlo, Trnka, Trubač, Turek.

Uhlář, Ušal (Chušal). Váček, Vácha, Valach (V. mladý, starý; Valášek), Válka, Vetchý, Veverka (Veverice), Vevranec, Vladyka, Vlach, Vlček (V. mladý, starý, zúfalý, z Hopů), Vlčna, Vobloupaný, Vocas (Vocásek), Vočko, Vodránek, Voják, Vojtek, Vojtovský, Vokáč, Vokál, Vopice, Voslík (Voslíček), Vostatek, Vosyčka, Votruba, Vozník Bělohorský hnědý, Vraný (V. lysý), Vrkoč (Vrkůček), Vyskočil.

Záděra, Zahradka, Zajíc, Zaskočil, Zbejvalej, Zelený, Zeman (Zemanka), Zezhule, Zoubek, Zúfalý (Z. vlček, starý), Žába (Žabka), Žaček, Žak podsední, Žizka.

HORNÍK V LIDOVÉM PODÁNÍ ČESKÉM.

Český lid, r. 9 (1900), str. 303-304.*

Je-li vůbec česká literatura hornická chudá, jest tím spíše literatura o horníku českém jakožto členu privilegované kdysi, zvláštní třídy obyvatelstva, o jeho životě, práci, vzdělání, citění,

* Autor neuveden.

zvyčích a pověrách. Všimaly si ovšem hornické kalendáře (na př. »Zdař Bůh«) i místní časopisy - ovšem jen za účelem, aby pobavily své čtenářstvo - tohoto odvětví literárního, ale práce tyto v době, kdy ruch národopisný všude se zvedl měrou netušenou, daleko nestačí.

Chťeje přispěti svou hřivnou k objasnění života a práce horníka slovanského vůbec a českého zvláště, zvolil československý báňský spolek »Prokop« v Příbrami (jehož členy činnými mohou býti pouze čeští báňští akademikové) tříčlennou kommissi, jež by látku k práci shora uvedenou sbírala.

Obračíme se proto ke všem lidem dobré vůle, zvláště ke všem přátelům českého horníka, aby si neobtěžovali nám na jednotlivé body dotazníku dole uvedeného laskavě odpovědi a zprávy zasílati. Jména všech podporovatelů našich snah budou uveřejněna v díle, jehož sestavení práci několika let ovšem zabere.

Dotazník.

I. Ryžování zlata, rudy cínové a drahokamů.

1. Pověsti o ryžování, o zlatém jelenu (Goldener Hirsch), mravencích zlato vyhrabávajících, grejfech, zlaté kvočně a j. v.

2. Zbytky dávných ryžovišť (sejpy, odvaly). Jak jim nyní venkované říkají a zač je považují (zříceniny města, šance, „řimské“ doly, obrovity hroby)?

3. Jména vesnic, městeček, potůčků, studánek, luk, lesů, tratí, jež opatřena jsou přívlastkem „zlatý, -á, -é“ anebo vůbec nějaký vztah k ryžování zlata mají.

4. Způsob, jak se ryžovalo, pravidla právní, míry ryžovišť, nástroje.

II. Dolování.

A) Pověsti:

1. O objevu ložisek rudních, uhelných a j.

2. O pádu, opuštění, zakletí žil rudních a celých hor.

3. O nehodách v dole (zaspání, výbuchu bicích větrů, otravách „švubem“, zatopení šachet aj.).

4. O báňském duchu, báňském mnichu, černém muži.

5. O kovářících (slováckých „permočnicích“; t. j. francouzský „Petit Mineur“, angličtí „Knockers“, němečtí „kleine Leute“, „Kobolde“). Zjevují se též v podobě myší?

6. O bílé paní, králi kovů (slovácký „kovlad“).

7. O strašidlech v dolech, t. j. osobách zahynulých v dolech, jež objevují se na př. jako „mrtvá ruka držící kahanec“, nebo oznamují svou přítomnost hovorem, ranami, hukotem a jinak.

8. Lokální o ložiscích rudních, uhelných a j., jichž do žádné této skupiny zařaditi nelze.

B) Pověry:

1. Věří horníci ve dny nešťastné (na př. pátek, neděli)?

2. Ve znamení (na př. klepot v noci; přejde-li žena [cizinec, hlemýžď, králík] přes cestu; kokrhá-li časně kohout a pod..) předtuchy, sny?

3. V moc škapulírů a amuletů? Nosí je s sebou? Mají přibitou podkovu na trámu, které se před vjetím do šachty dotýkají?

4. Ještě někde v kouzelný proutek (Wünschelrute)? Užívá se ho též k hledání vody, zlodějí a t. d.? Způsob jak se řeže a drží?

5. Bojí se havíř v šachtě hvízdati? A proč?

C) Zvyky:

1. Které svaté uctívají horníci (sv. Barboru, sv. Jakuba, Vavřince, Leonarda, Prokopa, Mikuláše) a kterému z nich jsou v horních městech chrámy posvěceny?

2. Mají i jednotlivé šachty své zvláštní patrony?

3. Jsou dole v šachtě oltáře neb obrazy a sochy svatých? Jsou oltáře neb kapličky nad dolem?

4. Které svátky a výroční dny světlí lid hornický?

5. Co činí horník v momentu, když klec se spouští do šachty (křičuje se, modlí se, volá pozdrav)?

6. Jakým jménem nazývají šachty? Jakých užívají obřadů při křtu a zaražení šachty?

7. Jak přijímají mezi sebe nováčky? Obřady a zpěvy při tom?

8. Jak jest vyvinuta hrdost kastovnícká?

9. Tetují se horníci? Jaké obrazce si vypichují?

10. Zvláštnosti krojové.

11. Užívá se u dolu známek kovových (na př. pracovních a j.)? Jak vypadají? Jak jim horníci říkají?

12. Památky bývalých bratrstev či pořádků havěřských a pod. (na př. pečeti, prapor, insignie aj.).

D) Zpěvy:

1. Popěvky lidu hornického; tance.
2. Přísloví; úsloví; pořekadla; hádanky.
3. Jak přezdívaly představeným, druhům, stávkokazům, nehorníkům?
4. Nadávky, klení.
5. Pozdrav hornický.
6. Termíny technické.

III. Hutnictví.

1. Pověsti o hutích, zpupných majitelích hutí.
2. Pověry v oddělení II. B) 1., 2., 3. uvedené.
3. Zvyky v oddělení II. C) 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 10., 12. uvedené (zaměnění dlužno pouze šachtu hutí).
4. Vše v oddělení II. D) 1., 2., 3., 4., 5., 6. uvedené.

IV. Pověsti o Vlaších nebo Benáťčanech (Wahlen, Venediger).

Jejich knihy (Wahlenbücher). Jejich značky na cestách, skalách, v lese na stromech.

Prosíme za udání, zdali to, co se nám zasílá, sběratel četl nebo slyšel vyprávěti. V obou případech jest přesné udání pramene nanejvýš nutné. Dary známek kovových, otisků pečeti pořádků havěřských, medailí, obrázků a sošek patronů hornických, písniček hornických, fotografií a knih i výstřížků z novin majících nějaký vztah k práci podniknuté jsou velevitány.

Příspěvky adresovány buďtež na Otokara Lemingera, baňského akademika v Příbrami.

Za kommissi:

Vladimír Stieber, Otokar Leminger, Jan Mečíř.

NOVÉ DÍLO O STŘEDOVĚKÉM ČESKÉM PRÁVU HORNÍM.

Hornické a hutnické listy, r. 2. (1901) str. 53-55, 72-73, 85-87.*

Prof. Dr. Adolf Zycha: Das böhmische Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau. (Berlin, 1900. 2 sv.) S podporou cis. akademie věd ve Vídni.

Řekl-li o fenomenální Ermischově edici pramenů freiberského práva horního známý sloup realistické školy národohospodářské prof. Schmoller,¹⁾ že zahajuje novou epochu ve studiu německého práva horního, můžeme totéž říci o práci svrchu uvedené. Tím řečeno sice málo, ale vše. K povšechné této charakteristice sluší ještě dodat, že potkáváme se u Zychy s objektivností až úzkostlivou, vzácnou to vlastností nynějších historiků německých. Jelikož dílo toto má veliký význam pro právníky a horníky par excellence, dovolil jsem si nastíniti krátký jeho obsah v tomto časopise a upozorniti na jeho nedostatky a chyby.

Již dávno se cítilo, že klasické dílo hraběte Kašpara Šternberka,²⁾ dílo sice věcně svěží, dlužno korigovati a doplniti výzkumy nejnovějšími. Dále nedostávalo se moderním historikům správné edice pramenů zanedbávaného dosud tohoto odvětví vědy právní.

Prof. Zycha vykonal část úkolu prvního i druhého. Jak známo vyvinul se v horním právu českém dualismus. Jednu sféru Čech ovládalo právo jihlavské a na něm se zakládající kutnohorské, druhou právo jáchymovské a celá řada horních řádů typicky k němu patřících. Autor posuzovaného díla věnoval své síly vylíčení vývoje práva jihlavského. Měl sice již předchůdce profesora na vídeňské universitě Dra. J. A. Tomaschka, který vydal trilogii: 1. Deutsches Recht in Oesterreich im 13. Jahrhundert, auf Grundlage des Stadtrechtes von Iglau (Wien 1859.), pak: 2. Der Oberhof Iglau in Mähren und seine Schöffensprüche aus dem 13.-16. Jahrh. (Innsbruck, 1868), konečně: 3. Das alte Bergrecht von Iglau und

seine bergrechtliche Schöffensprüche (ib. 1897.). Jevilo-li již druhé dílo nepochybný úpadek, tož zajisté dílo poslední lze nazvati naprosto neupotřebitelným. Příkřejší odsudek mi zabraňuje vysloviti pouze ta okolnost, že práce zmíněná vydána za těžké nemoci autorovy nedlouho před smrtí jeho.

Po tomto úvodu přejdeme k věci samé. Dílo Zychovo sestává ze 2 svazků. **Prvý** jedná: a) o dějinách práva jihlavského a b) o české ústavě horní ve středověku. **Druhý** (daleko hrubší svazek) obsahuje edici pramenů. V a) rozvinuty jsou hypotézy o nejstarším horním právu.³⁾

Na začátku nedovídáme se celkem mnoho nového. Známo již jest, že máme z r. 1227. první jistou zprávu o dolech jihlavských, klasické této půdě, na níž vyrostla mohutná stavba horního práva. Tehdy bylo město i doly již v rukou německých. Není tomu tak dávno, co přisuzovala se priorita v dobývání rud dílem horničím v Čechách a i jinde Slovanům před Němci (byl to na př. známý saský historik Klotzsch⁴⁾, pak Körner,⁵⁾ Labeckí⁶⁾ i j.). Teprve Ermisch pokusil se vyvrátiti bezohledně všechny tyto náhledy v díle svrchu jmenovaném a pronesl maximu, že Němci vůbec naučili Slovany hornictví. Zycha uvádí opatrněji, že již před 13. stoletím Slované v Čechách a na Moravě (tedy snad i v Jihlavě) a v Uhrách skutečně dolovali.

Ve 13. stol., ve století kolonisace měst českých vyvolané nedočkavou finanční politikou našich panovníků, přišli ovšem do Čech také horníci němečtí, kteří přinesli s sebou právo (lépe řečeno obyčej a zvyky právní) vyvinuté již jako hotový celek. Následkem toho nemůže býti o vnitřní souvislosti mezi starým slovanským a novým německým dolováním řeči.

Uzavírka Zychova zní (str. 8): Slované znali jednak jednoduchý způsob dobývání a zpracování kovů v malém, jednak ryžování. Němci teprve zavedli dolování technicky pokročilejší a ve formě těžažstev (tedy ve velkém).⁷⁾

Nastává otázka odkud tito horníci Němci do Čech přišli. Zycha dokazuje přesvědčivě, - a v tom právě způsobuje pravou revoluci v názorech dosavad za plané uznávaných⁸⁾ - že přišli ze zemí alpských a nikoliv (jak se za to až dosud mělo) ze západu, z končin francských (str. 19.). Ba dokonce prý vliv práva alpského lze pozorovati i v Míšni (hlavně Freiberku), kam se dostal buď přímo nebo nepřímo (přes Čechy). Strašnou ránu tím obdržela hypotéza Ermischova, že freiberské právo jest vlastně matkou práva jihlavského. Za důkazy slouží Zychovi kromě jiných věcí i obsah právních památek samých a bavorsko-hornoněmecké nářečí starých horníků.

Poněvadž osada jihlavská patrně existovala již před nálezem žil rudních v okolí jejím, nesluší proto pochybovati o názoru starém, že měšťané jihlavští pocházeli větším dílem z Flanderska.

V dalším oddílu líčí Zycha osudy kodifikací jihlavského práva.

První redakce práv těchto at' horního at' městského (t. j. listina A.) spadá mezi 15. a 24. srpen 1249. O pravosti t. zv. »handfeste«, na níž prvá tato kodifikace napsána, rozpředla se slušná literatura. Jeť tato listina záhadným unikem v diplomatice. Výsledek Zychova bádání jest, že tu máme vlastně protokol sepsaný latinsky městským písařem o jednání mezi králem Václavem II. i markrabím Přemyslem Otakarem a mezi měšťany jihlavskými, který byl potvrzen přivěšenou pečeti královskou (str. 55.). O pravosti její pochybovati nelze. Zajímavost jest, že horní články její

³⁾ Zmíniti se sluší, že Zycha vydal již r. 1899. v Berlíně: Das Recht des ältesten deutschen Bergbaues bis ins 13. Jahrhundert.

⁴⁾ Ursprung der Bergwerke in Sachsen (Chemnitz, 1764.)

⁵⁾ Abhandlung von dem Alterthume d. böhm. Bergwerks (Schneeberg 1758).

⁶⁾ Górnictwo w Polsce (Varšava, 1841. 2 sv.)

⁷⁾ Připomínám, že již prof. Pošepný vyslovil kdysi podobnou hypotézu (Das Goldvorkommen Böhmens, tuším na str. 319.). Neznáma zůstala Zychova zajímavá právní pravidla rýžovací s prastarými českými termíny (viz Emler: Deset urbářů: Urbář ostrovský, str. 89. Srovnej k tomu: Památky archaeologické, XII. str. 317.) a pěkný článek Dra. J. L. Píče: O staroslovanském dobývání a spracování kovů. (Památky archaeologické díl XV. str. 74 sl.)

⁸⁾ Viz názory Ermischovy v díle svrchu uvedeném!

* Podruhé vydáno v publikaci: Výbor z prací ing. Otokara Lemingera, Praha 1930.

¹⁾ Hubert Ermisch: Das sächsische Bergrecht des Mittelalters (Leipzig, 1887.) G. Schmoller: Die geschichtliche Entwicklung der Unternehmungen, Abschn. IX. u. X.: Die deutsche Bergwerksverfassung von 1150 bis 1400. bzw. 1400-1600. (Jahrbuch für Gesetzgebung etc., Bd. XV. [1891], str. 660. a sl. a 963. a sl.)

²⁾ K. Graf Sternberg: Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke (Prag, Bd. I. 1836., Bd. II. 1838.)

měly závaznou zákonnou platnost až do r. 1854. (kdy novým horním zákonem rakouským zrušeny) a to pro všechny hornické obce v Čechách i na Moravě, ne však pro všechna města vůbec.

Druhá redakce (listina B.) povstala v letech 1265-1280. (str. 64.) V následujících dobách století třináctého vzrůstalo se dolování v Jihlavě a odtud i vliv práva horního utěšeně. Jihlavské právo nabylo platnosti práva obecného v Čechách, Moravě, Slezsku a severních Uhrách.⁹⁾ Právo Německého Brodu r. 1278. sepsané stojí rozhodně pod vlivem Jihlavy. Nejsilněji však ohraní se jihlavské právo v »právu horního krále Václava II.«, známém jinak falešným jménem »kutnohorského horního řádu« z r. 1300.¹⁰⁾

Autor proslulého tohoto zákoníka vybudoval dílo svoje na základě prvé recenze německého zpracování jihlavského horního práva. Tato recenze jest prací oficiální (t. j. kodifikací na popud městské rady vypracovanou.) Skladatelem jejím byl asi písař městský. Zycha rozeznává 3 recenze tohoto zpracování německého a klade první z nich do konce 13. stol.

Král Václav II. chtěl - jak známo - vydati všeobecný říšský zákoník, avšak pokus jeho, k jehož provedení si povolal z Itálie znamenitého právníka Goczia z Orvieta, zlomil se o odpor stavů. Jest příliš pravděpodobno, že tentýž učenec složil i t. zv. »Constitutiones juris metallici«, čemuž svědčí romanistické zpracování osnovy a některé italské výrazy. Originál konstitucí znám není. Nesprávné bylo mínění některých, že zákoník byl vydán speciálně pro Kutnou Horu; vždyť v úvodě samotném stojí: »montanis per regnum Bohemiae universis.« Zycha má za to, že zákoník vůbec publikován nebyl;¹¹⁾ o jeho pozdější rozšíření postarala se sama potřeba psaných právních památek. I jihlavští se dovolávali ve svých nálezech ze 14. století tohoto zákoníka.

Velice příznivě o zákonodárci svědčí sociálně-politická ustanovení, starající se o blaho dělnictva.

Zákoník zredigován byl někdy v letech 1300-1305.

V následujícím oddílu (str. 97.-101.) zabývá se Zycha hlavně polemikou proti Ermischovi a dokazuje, že Freiberské horní právo kodifikované až někdy v letech 1346.-1375. koření vlastně na půdě práv jihlavských (neznámý redaktor Freiberského práva části B. měl za předlohu 3. recenzi německého zpracování jihlav. horního práva).

R. 1363. vniklo jihlavské právo i do Frank a to oklikou přes Kutnou Horu. Kutnohorští poslali totiž purkrabímu norimberskému Bedřichu V. druhou recenzi německého zpracování, a tento potvrdil r. 1365. pro doly v Kronachu cizí tato práva.

Ke konci 14. stol. dostalo se latinským právním památkám (listině A. a konstitucím) znamenitého překladu do němčiny pověstným mistrem Janem z Gelnhauzen.

Co právní praxis užasně zkvětala, upadalo dolování jihlavské samo čím dál tím více. V dobách husitských uchránila si sice Jihlava němectví, ale za to skoro všechna ostatní města horní v Čechách se počestila¹²⁾ a tak poměr její ke dcerským koloniím postavil se na basis úplně jinou.

Velká rána Jihlavě zasazena byla v r. 1467. králem Jiřím, jenž kutnohorským zakázal, aby brali v Jihlavě naučení a k ní jako k vyššímu právu se odvolávali. To asi zavdalo příčinu k překladu práv horních do češtiny.¹³⁾ (O nich později).

⁹⁾ Pěkně osvětlil Zycha též otázku Štávnického práva. Nejstarší rukopis jeho německy psaný a dosud do dob Bely IV. (1235-70) kladený, pochází ze 14. stol. Obsah jest ovšem starší a není vlastně ničím jiným než zpracováním jihlavského práva.

¹⁰⁾ Na str. 70. přihodila se Zychovi nehoda. Jest již překonaným stanoviskem názor Šternberkův, že »nova civitas circa sanctum G(allum)« - a ne G(eorgium), - značí Kutnou Horu. Jedná se tu o Prahu. Kutnohorské žily rudní nalezeny kolem r. 1260. (Srv. Čelakovského článku v Ottově Naučném slovníku; heslo: Kutná Hora a jeho Codex juris municipalis I. str. 720.)

¹¹⁾ Zavázání jím byli prý pouze úředníci královští, jimž bylo regál spravovati.

¹²⁾ Chybně praví Zycha, že r. 1423. Žižka Jihlavu obléhal. To není pravda. (Viz Tomek: Děj. Prahy IV. 288.)

¹³⁾ Překlad český listiny B. vydal Dr. J. Čelakovský (Codex juris municipalis, sv. II. Překlad konstitucí vydal Jireček, Codex juris bohemicus, I.), leč bohužel ne příliš korektně a bez moderního poznámkového aparátu. Jest to vážným úkolem českých právníků, aby jednou

Po krátké skvělé periodě upadly doly jihlavské v 16. stol. docela. Staré právo již poněkud neodpovídalo novým náhledům a poměrům, neboť většina zeměpanských práv k horám přešla z krále na vrchnosti. Energie k reformě práv v tomto smyslu se jihlavským nedostávalo. Když pak hrabě Štěpán Šlik r. 1518. vydal horní řád jáchymovský (na řádě Annaberském z r. 1509. úplně spočívající), začali po něm jako epidemicky vydávati vrchnosti i král sám horní řady pro horní kolonie; a tak způsoben onen pověstný dualismus horního práva v Čechách. Jáchymovské právo (či jak mu říkali »německé právo«) zvítězilo na celé čáře, jediná Kutná Hora držela se houževnatě starých práv »horských«.

Hleděl sice Jan Ederlein v nové redakci německého překladu konstitucí (někdy před r. 1556.) právo staré zmodernisovati a novým poměrům přizpůsobiti, ale protivy byly příliš ostré a nedaly se tak lehce srovnati.

Teprve za Maxmiliána vyskytla se nešťastná myšlenka kutnohorské právo zreformovati či lépe řečeno sestaviti 2 horní řady: jeden pro Kutnou Horu a hoř právem jejím se řídící, druhý pro Jáchymov a ostatní hory. Leč kutnohorská obec důrazně potírala osnovu tuto¹⁴⁾ vidouc v ní zničení horní autonomie obce městské; tak z pokusu nestalo se nic, a konstituce zůstaly v platnosti. - R. 1604. vydal císař Rudolf II. v náhradu nepodařeného tohoto pokusu krátkou reformaci, kterou se vývoj jihlavského práva končí.¹⁵⁾

O jihlavském vrchním právu dlužno toto pověděti. Činnost jeho pozůstávala:

1. ve sdělování práva (jak se stalo na př. do Němec. Brodu, Štávnice, Freiberga),

2. v konečném rozhodování právních pří.

Kdy činnost tato přestala, nelze pověděti (až do r. 1638. lze nalézt v knihách městských některé příklady), rozhodně však zasadilo jí zřízení rady nad apelacemi r. 1548. smrtelnou ránu. Měst, jež se do Jihlavy odvolávala (též ve věcech civilních), je dlouhá řada. A měla věru proč. Rozsudky co do preciznosti, krátkosti a pregnantnosti sluší stavěti na roveň nálezům starých římských právníků!

Pojednáváje o české ústavě horní ve středověku zahajuje Zycha oddíl tento výkladem o vývoji horního regálu, při čemž opakuje krátce vývody ve dřívější práci své obsažené (viz pozn. 3.). Doktrínu týkající se základního tohoto principu práva horního vybudoval resp. nejšíře vysvětlil Arndt,¹⁶⁾ a názory jeho dosud se uznávaly za platné. Zycha soudí o věci té poněkud jinak. Rozeznává předem tři fáse ve vývoji horního regálu v Němcích a v Čechách. Nejprve měl prý král právo pouze na poplatek z výtěžků dolů (t. j. jakousi daň rázu veřejnoprávního), ale nepokládal ještě všechny hory za svůj (t. j. korunní) majetek. Později (XI. a na zač. XII. stol.) vyvinulo se z toho právo královo udělovati pánu pozemku právo k provozování díla horního. Poslední forma čili regál horní ve vlastním smyslu rozvinul se u nás na konci XIII. stol. Co jest obsahem tohoto pojmu? Jest to vlastnické právo k vyhrazeným nerostům a nejrozsáhlejší výsostné a disposiční právo veškerou hornickou výrobou (obsahuje tudíž již propůjčování jednotlivých dolů náležcům rud).

Kromě tohoto výkladu o vývoji regálu odchyluje se Zycha od názorů Arndtových ještě v tom, že neuznává existenci regálu horního a svobody horní v právu římském a následkem toho na vnitřní základní souvislost mezi horním právem římským a německým ovšem mysliti nemůže, což oboje Arndt se dokázati snažil.¹⁷⁾

naše české horní právo v českém rouše řádně vydáno bylo. Materialu poskytne přebohatý horní archiv v Hoře Kutné až dost a myslím, že výsledky by pozměnily velmi mnohá tvrzení Zychova.

¹⁴⁾ Horní Hofmistr, jenž měl podíl na redakci osnovy zove se Karel Ludvík z Rásné a ne jak Zycha píše »aus Rasen« (str. 119.) - Osnova ta i obrana obce kutnohorské proti ní otištěny ve »Sněmeh českých« díl V. (Zycha nezná.)

¹⁵⁾ Otištěna v posledním vydaném dílu »Sněmů českých«.

¹⁶⁾ A. Arndt: Zur Geschichte und Theorie des Bergregals und der Bergbaufreiheit (Halle, 1879).

¹⁷⁾ Nejnověji přesvědčuje Dr. C. Neuburg, že stát římský znal regál horní a že římské tyto právní názory přešly do práv germánských v těch končinách, kde dříve Římané dolovali (Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft, 1900. str. 46. a sld.). Poplatky z výtěžku dolů neměly dle Neuburga povahu veřejnoprávní (nebyly daně-

Konečně praví Zycha, že svoboda horní (Bergbaufreiheit) není nutným důsledkem regálu horního, nýbrž pouze proto jej provází, poněvadž ji pán regálu propůjčoval za tím účelem, aby se svými nároky regálními snáze prorazil a důchody své zvětšil. Arndt naproto tomu tvrdil, že svoboda horní jest nutným důsledkem pojmu regálu horního.

Nelze upříti, že tyto výklady Zychovy zamlouvají se nejen svou novotou a zajímavostí, ale i duchaplností, leč myslíme, že najisto zavdávají příčinu k dalšímu ještě prohlubování těchto otázek, pokud se to dosud nestalo.

Regál horní nebyl přenesen z říše na krále české nějakým aktem státním. Byli v tom ohledu panovníci naši tedy úplně samostatní a na císaři německém nezávislí.

Teprve Albrecht vindikoval na Václavu II. r. 1303. horní desátek. Po válce z toho vzniklé a nešťastném jejím konci pro Albrechta nemluví se více o této věci, až r. 1356. zlatá bula Karla IV. v 9. kap. učinila rozhodnutí takové, že králi českému jakožto kurfiřtu regál speciálně byl přiznán.

Principy horního regálu (o nichž později) porušovány často exemcemi hlavně za Karla IV. Byly to na př. sleva neb odpuštění urbury na čas neb na vždy (t. zv. fristunky).¹⁸⁾ Gruntovní vrchnosti měly tím býti povzbuzeny k čilejšímu dolování čili jinak řečeno, měl býti zajištěn komoře královské jistý, třeba menší užitek. Královské úředníky (hlavně výběřčí urbury) bylo pak ovšem skoro zbytečno na takových horách dosazovati, když tedy namnoze urbura se slevovala a odpouštěla. Jak na tomto příkladě ukázáno, snižovaly exemce vliv královských horních úřadů a zvětšovaly zasahování vrchností do práv královských. Tak pomalu přeměňovaly se místní horní úřady královské v úřady patrimoniální, načež také jurisdikci a administraci patrimoniální ve věcech horních dveře dokořán otevřeny.

Zvrácená tato politika finanční konečně dokázala, že výjimka z regálu horníku stala se pravidlem. I nastala potřeba zkoncovati nějak tyto poměry, což stalo se r. 1534. »narovnáním o hory a kovy« mezi Ferdinandem I. a českými stavy. Z dolů na drahé kovy (zlato a stříbro) přenechána polovice desátku vrchnostem, nižší kovy pak přenechány jim všechny, rovněž tak správa a jmenování úředníků (kromě některých). Králi zůstalo pouze omezené právo dozoru na hory.

Na Moravě nebýla práva horní tak znamenitě okleštěna, ačkoli stavové moravští již r. 1535. žádali o rozšíření »narovnání« na Moravu.

Za Maxmiliána přišlo r. 1575. k novému narovnání, které však úmluvu z r. 1534 úplně nezrušilo, nýbrž ještě některá práva korní omezilo. Toto narovnání přijato bylo do moravského zemského řádu z r. 1628.

Toto všechno týkalo se hor vrchnostenských.

Ale i na horách královských zatlačovala autonomní obec městská bezprostřední zeměpanskou správu hor do pozadí, což dělo se hlavně ve stol. XV., kdy moc královská následkem husitských válek valně poklesla.¹⁹⁾

Podobně vyvíjelo se regál horní v zemích sousedních.

Práva z regálu plynoucí byla:

1. Právo na vyhrazené nerosty. Zlatá bula prohlašuje všechny kovy a sůl za vyhrazené. Dříve bylo asi jen zlato a stříbro²⁰⁾.

2. Právo k propůjčování dolů v nájem dědičný, které vykonával ve jménu královském král. úředník (urburéf) za spolu-

působení obce městské.

3. Dozor nad výrobou, aby totiž se dolovalo neustále a urbura aby byla správně odváděna. Za to těžářstvům přiznána úplná autonomie (a contrario t. zv. »principio directivo«, který v Míšni se vyvinul a v XVI. stol. i do Čech přešel.)

4. Práva finanční na důchody čili urbura v širším slova smyslu, která sestávala:

a) Z urbury v užš. sm. = 8. koš rudy in natura. Někdy na konci XV. stol. proměnilo se to ve quotu peněžní. R. 1534. v »narovnání« stanovena tato dávka na jednu desetinu.

b) Kromě toho ještě jiné dávky a práva, o nichž všech nelze se tu pro nedostatek místa zmínovati. Připomínám jen tu královské právo předkupní na vytavené drahé kovy, které mělo dvojí účel, jednak aby zabezpečena byla zásoba kovu pro mincování, jednak aby zvětšil se užitek z mincování, poněvadž pak kurs drahých kovů mohl král stanoviti ve prospěch svůj. Ven ze země se stříbro a zlato vyvážeti nesmělo pod ztrátou hrdla.²¹⁾

V paragrafu o svobodě horní (Bergbaufreiheit) vykládá se v hlavně široce povinnosti vlastníka pozemku vzhledem k dolování. Vlastník jest povinen trpěti hledání a dobývání rud na svém pozemku, musí propůjčiti majiteli měřeného dolu 16 městišť (areae) ke zbudování kaven, krámů masných a chlebných, výčepů i lázní, musí dopustiti svobodnou pastvu pro dobytek havířů v určitém obvodu, zdarma dodávati dříví (t. zv. »les«) k dolovým stavbám a dopustiti svobodné užívání cest i toků vodních. Také huti mohly býti svobodně stavěny, aniž bylo třeba za užívání pozemku platiti majiteli činži. Výjimky ovšem existovaly (na př. klášter Sedlecký byl v tom ohledu privilegován).

Konečně nesměli si páni pozemku osobovati žádných práv vrchnostenských nad horníky, hlavně nesměli je obtěžovati žádnými platy a omezovati svobodu volného stěhování z místa na místo. Ovšem i tu udělovaly se immunity vrchnostem, a r. 1534. v »narovnání« stanoveno, že horníci jsou povinni vrchnostem »poddanstvím a manstvím«. Jinak však mohli horníci i potom volně se stěhovati a nakládati svým majetkem.

Práva majitelů pozemku byla:

1. Právo na lán panský na vyměřeném dolu.

2. Právo na díl polí (Ackertheil) = $\frac{1}{32}$ výtěžku. V XV. stol. proměnilo se právo toto na t. zv. 4 dědičné kuxy.²²⁾

3. Právo na třetinu urbury z každého měřeného dolu.

V kapitole o úřadech horních rozmlouvá se jednak o úřadech královských (resp. vrchnostenských) a o úřadech autonomních.

K prvním patřil urburéf, dle »konstitucí« nejvyšší úředník ve věcech horních. Úřad tento se propachtovával, což se velmi často dělo zároveň s pronájmem mince. Proto také často nalézáme tituly »magister monete« a »urburarius« u těže osoby. Připomínám, že úřad urbureře v Hoře Kutné existoval ještě na poč. XVII. stol.

Titul nejvyššího mincmistra neobjevuje se, jak tvrdí Zycha, teprve za Ferdinanda I., neboť již Zdeněk Kostka z Postupic r. 1462, se jím jmenuje. Ostatně otázka provenience tohoto úřadu jest dosud sporná.²³⁾

Někdy za králů z rodu Lucemburského povstal úřad kutnohorského horního hofmistra, jehož kompetenci na základě dosud vydaných pramenů nelze ještě bezpečně zjistiti.

R. 1528 jmenoval Ferdinand I. Krištofa z Gendorfu nejvyšším horním hejtmánem se sídlem v Praze. Centrální tento

mi; a contrario Zycha), nýbrž byly smlouvenou náhradou za to, že fis-kus právo k dolování poskytl.

¹⁸⁾ Hlavně na zač. XV. stol. bylo těchto fristunků jako hub po dešti.

¹⁹⁾ Že by však toto potlačené právo král. šlo tak daleko, jak Zycha tvrdí sotva lze připustiti, alespoň ne pro Kutnou Horu. V tamějších městských knihách ze 2. pol. XV. stol. na př. nenajde se ani jediná propůjčka dolu městem, což by jinak rozhodně do knih městských zapísáno bylo, kdyby město doly propůjčovalo.

²⁰⁾ Uhlí nebylo ještě v XV. stol. předmětem regálu. - Připomínám, že prvá nám známá zmínka o dolování »uhlí kamenného« jest v listině z r. 1463. 6. května. Nejv. purkrabí hradu pražského Zdeněk ze Šternberka, jenž byl v zápisném držení zboží Železné u Berouna patřícího arcibiskupství pražskému, dovoluje, aby na jeho zboží uhlí kamenné hledáno bylo a vyměňuje si desátek. Archiv pražského konsistoriátu (sic). Viz Frič: O vrstvách kůry zemské, Praha 1869, str. 117).

²¹⁾ V Hoře Kutné musili nákladníci dolů prodávati rudu rudokupcům (erckafěřům), kteří ve svých hutích ji ztaviše prodávali vytavené stříbro do mince královské ve Vlaském Dvoře dle kursu králem ustanoveného. »Erckaf« tento byl zrušen r. 1559. v neděli po sv. Markétě, a ne r. 1549., jak tvrdí Zycha na str. 171. pozn. 115. (Viz Rezek: Dačického paměti, I. str. 346). Po tomto roce směli těžaři rudu pouze do huti královských prodávati.

²²⁾ Kuxů bylo 128, t. zv. třicát 32, ergo 1 třicátá = 4 kuxům.

²³⁾ Srovnej o tom v Rozpravách české akademie dílo J. Smolíka: Pražské groše a jejich díly, a zastaralý sic ale zajímavý článek von Bretfeldův: Von dem Ursprunge und der alten Dicasterialverfassung des ehemaligen obersten Münz- und Bergmeisteramtes im Königeiche Böhmen (Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst, vydávaný Josefem svob. panem Hormayerem č. 103., 104. str. 413.)

úřad však zašel brzy, již někdy před rokem 1534.

Přísežnými úředníky královskými byli dále vrchní štajgěři, kteří sedávali též na soudě horním a písař urburní.

K autonomním úřadům patřili:

1. perkmistři, písaři doloví (později šichtmistři zvaní), lezci či doloví štajgěři a hutmani, kteréžto všechny si těžářstvo (kverci) svobodně volili, bylo-li jim takové privilegium králem dáno. Ten případ na př. v Hoře Kutné a v Jihlavě.

2. měšťtí přísežní t. j. konšelé nejbližšího města, kteří při měření dolu nebo štolý fungovali.

V dalším oddílu pojednává Zycha o nabytí práva ku provozování díla horního.

Židé nebyli pryč z práva toho vyloučení. Teprve (?) pryč r. 1568 vydán edikt zapovídající jim zdržovati se v českých horních městech.²⁴) Horní úředníci mohli mítí podíl na horách, proti čemuž se ovšem odpor zdvihal.

Co se týče práv k dolování rozeznává Zycha:

1. »Neufang« t. j. právo k zajištění prací šurfovacích prvního nálezce rudy,

2. definitivní právo k dobývání vyhrazených nerostů,

3. štolý hledající (Suchstollen),

4. štolý dědičné (erbstoly).

Že vskutku také staré haldy byly propůjčovány (o čemž Zycha pochybuje), nalezl jsem zajímavý doklad. R. 1531. 3. července propůjčuje císař Ferdinand I. Vilému Kfelířovi (Gfeller) ze Sachsengrünü, Hanuš Partnerovi z Kuglhofu a Hanuš Merušovi, perkmistru v Jáchymově »verlegne Hallden und Slakhen so bei unser Perkhwerkh zum Kutenperg unbauhaft liegen.«²⁵)

Poněkud obsírněji zmíniti se zde chceme pouze o poli dolovém, o němž ani Šternberk sám neměl jasného ponětí. Jihlavské právo přisuzovalo t. zv. konkor-dantní výměru (gestrecktes Feld), to jest: pole dolové klesalo paralelně s rudním pramenem do věčné hloubky.

Obsahovalo pak po délce 7 lánů k nimž na každé straně přistoupily 3 vedlejší lány pro měšťany horního města (M), krále (K) a pána pozemku (P); šířka měřila 4½ lánů. Měříti se začalo od prostředka rumpálu nad šachtou postaveného. (Viz obrázky!). Lán rovnal se 7 horních látrům (zda freiberským či specificky českým, Zycha nerozřešil).

V 7 láněch hlavních mohl nálezce (resp. kverkové) dolovati sami. V láněch měšťanském, královském a panském dolovati směli pouze jich majitel (t. j. měšťané, král, pán pozemku). Tito ovšem dávali raději své lány v nájem (lénšaft) majitelům pole dolového nebo jiným osobám, než by dolovali sami. Podobně činili i majitelé pole měřeného (tak dalo se na př. v Hoře Kutné pravidelně).

Ve století XV. lány vedlejší zanikly; snad byly formálně zrušeny (?).

Nežli se pole vyměřilo, musila se úředně konstatovati výnosnost dolu, čemuž ovšem také předcházela žádost nálezce (Mutung).

Výjimečnou horní měrou bylo mezi jinými t. zv. dědictví (Erbe, Erbgebirge) t. j. pole rozsáhlejší s výhodnými podmínkami udělené obyčejně za tím účelem, aby se okolním dolům pomohlo. Vyměřování dělo se tu s obřady (Erbbereiten, circumequire).

²⁴) Zápověď židům stala se asi již dříve někdy v 1. polovici stol. XV. Z Jihlavy vypověděl židy na věčné časy Albrecht V. r. 1426. V Hoře Kutné stalo se r. 1520 svolení panské o židech, »aby zde nebyli krom trhovích dnův, aneb měl-li by který při u práva«. Viz Dr. J. Čelakovský: Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské (Časopis muzea království Českého 1898. str. 388. a 396. pozn. 28.). Zdá se, že tu již za krále Jiřího nesměli se osazovati.

²⁵) Registratura Příbram. horního ředitelství, fascikl: »Kutná Hora«, č. 1531/2.

Staré dolové míry Jihlavské měnily se ovšem časem, jen Hora Kutná ještě v XVI. stol. zůstávala konservativně při nich.

Jak ani jinak nebylo možná, vykonávalo právo k těžení vyměřeného dolu již od nejdávnejších dob několik osob společně. Když pak tito za sebe dali pracovati lidmi najatými (havěři), kteří na jich náklad se lopotili, počal se první zárodek potomních těžářstev.

Těžáři (kverci, nákladníci) mají ideální podíly na dolu propůjčeném.²⁶) Obyčejně jest to nějaký násobek čísla 4 (tedy 8, 16, 32, 128). Doplnuji líčení Zychovo dodatkem, že v Hoře Kutné říkalo se těmto podílům vůbec »tále«. Bylo-li jich 32, zvaly se speciálně »třicátý«, bylo-li jich 128, pak »kukusy« či »kuxy«. Dělení na kukusy sevšeobecnělo teprve ve 2. pol. XVI. stol. Píl třicáté zvalo se »firsextl«.

Počet těžářů mohl býti rozličný, vždycky však počítal se 1 základní podíl (na př. 1 třicátá) za 1 hlas. Prameny nikde nepraví, že jest třeba zápisu podílu do knih úředních. Podíly se mohly neomezeně přenášeti s osoby na osobu (tedy i zastavovati).

Výkonným orgánem těžářstva byl perkmistr, který byl ze středu kverků volen. Náležela mu ekonomická správa dolu.

Výtěžek z dolu rozděloval se původně mezi kverky in natura (tedy v rudě), teprve později nastoupila quota peněžní. Že rudu vytěženou musili v Hoře Kutné kverkové prodávati erckaferům, již jsem se zmínil. Někdy kolem r. 1554 však dáno asi králem dovolení některým těžářstvům, aby si rudu kverci tavili sami. Alespoň znám z r. 1554 košty dolové dolu »Kavek« v Hoře Kutné, v nichž se uvádí celý odstavec jako »košt hutní.«²⁷) (Sluší tedy tvrzení Zychovo na str. 279. opraviti).

Kverkové dávali velice rádi prostorové části svého dolu t. j. vorty nebo i jednotlivé lány v nájem za stanovený díl vysekané rudy. Nájemcové (t. zv. lénšaftníci) tvořili zase zvláštní těžářstvo; byli to těžáři druhotní (»coloni secundarii« dle konstitucí). Nájem tento (t. zv. lénšaft) uzavírán obyčejně na určitý čas, málokdy se vyskytuje nájem dědičný. Lénšaftníci pracovali vlastnoručně na svém lénšaftě. Byli to většinou chudí havěři, kdežto kverkové reprezentovali podnikately v kapitalistickém smyslu.

Velice pěkný jest paragraf 22. o sociálním právu dělnickém (Bergarbeiterrecht).

Ve středověku pracovali na horách dělníci svobodní za mzdu umluvenou, kdežto starověk znal dělníky nesvobodné. Středověké právo dělnické provívá duch sociální; jest to veliká přednost českého zákonodárství proti jiným. - Některá ustanovení »konstitucí« na ochranu dělníka proti vykořisťování se strany kapitálu jsou nejstarší svého druhu. Můžeme směle říci, že počátek moderních sociálně-politických zařízení dlužno hledati při hornictví.²⁸)

Ženy nebyly k práci v dole připuštěny. T. zv. robencům (juvenes, Jungen), t. j. mladým pomocníkům poskytována zvláštní ochrana proti vykořisťování se strany havěřů.

Pracovalo se v šichtách (dle konstitucí byly 4 šichty po 6 hodinách). Teprve někdy na zač. XVI. stol. přinesena do Čech z Míšně práce za úkol (»kdyne«; Gedingearbeit). Smlouvu pracovní uzavírali původně těžáři sami, později jich jménem perkmistr. Mzda se platila před XIV. stol. také v rudě, konstituace přikazují placení v dobré minci. Výplata dala se týdně.

Dělníci horní byli organizováni v »pořádcích«. Připomínám, že v Hoře Kutné již v 1. pol. XV. stol. zřízen pořádek havěřský. V následujícím století nalézáme tam ještě pořádky: hašpléřský a trejvířský.²⁹)

V čele pořádku stáli starší, členy tovaryšstva volení a spravovali jmění jeho. Vrchnost je brala do přísahy. Do pokladny plynuły příspěvky členské, a vyplácely se z ní podpory nuzným a zmocněným členům.³⁰)

²⁶) Schmoller vykládal si věc tak, že důl byl rozdělen v realní prostorové díly (tedy na př. na 32 dílů v Hoře Kutné). Připomínám, že si podobně představoval tuto věc kutnohorský kronista Jan Kořinec (viz slovníček terminů hornických v jeho Starých pamětech kutnohorských.)

²⁷) Registratura Příbram hor. ředitelství: »Košty dolové«.

²⁸) V XLI. ročníku »Zeitschrift für Bergrecht« uveřejnil Zycha pojednání: »Ein sociales Arbeiterrecht Deutschlands.«

²⁹) Trejvíř (Treiber) pohaněli koně v trejbech (Pferdegöppel) zapřažené.

³⁰) Pěkně pojednal o životě hornickém také Dr. Zikmund Winter v

V 6. oddílu jedná Zycha o povinnosti udržovati doly v dobrém stavu, o právech dolů proti sousedním dolům, o ztrátě práva k děláni hor a soudní moci.

Naše vědomosti o organizaci horních soudů a jich příslušnosti jsou dosud velice slabé. Jest to vůbec otázka velice těžká, a také Zycha ji úplně nerozřešil. Pro Kutnou Horu osvětlil se to teprve rádným vydáním pramenů.

Knihla jest zakončena věcným a osobním rejstříkem.

Druhý díl práce Zychovy obsahuje prameny horního práva, z nichž většina vydána již vícekrát, ale nikdy dosud s takovou accuratou a moderním vědeckým apparatusem jako tentokrát, menšina (na př. německý překlad konstitucí od Jana z Gelnhausen) poprvé.

K seznamu rukopisů připojuji, že zvěděl jsem o pergamenovém kodexu Zychovi neznámém, jenž pochází ze stol. XIV. a obsahuje latinský a německý text konstitucí. Chová se ve knihovně kn. Lobkovic v Roudnici.

Dále také dle Peithnera³¹⁾ (str. 230) chová se ve knihovně Šťávnické horní akademie český rukopis konstitucí z r. 1528.

Litovati sluší, že české nálezy horního soudu Jihlavského vydány v německém překladu, a že u všech nálezů nepřevedeno staré datování na datování naše. České věci tedy v českém rouše vydány nejsou.

Na tomto místě opravuji resp. precisněji určuji data některých nálezů. Čís. 11. patří před r. 1403. a ne do r. 1406., srovnáme-li je s čís. 53. - Č. 13. jest z r. 1501. dle Melzerovy kroniky Schneeberské (str. 700-701). - Č. 16. datuje se někdy kol r. 1340. (Viz Emler: Regesta, IV. č. 828.) - Č. 36. kladu do let 1351.-1354., neboť Pavel z Jenštejna byl písařem král. komory v l. 1351.-1374., a Frenzel (tištěno chybně Frevel) Tausentmark zemřel před r. 1355. (Tomek: Dějiny Prahy, II. 462). - Č. 97. patří do let 1346.-1351., kdy byl Hynek mladší Berka z Dubé purkrabím (Tomek: ib.)

Na konci 2. dílu jest rejstřík osob a míst. Věcný (přece nejdůležitější!) bohužel schází.

Na konci ještě některé opravy několika málo chyb a poklesků tiskových. Ve svazku I. na str. 6. pozn. 27. Listina z r. 1045. jednající o Jilovém jest sice padělek starý, ale interpolovaný patrně ve stol. XIX. místem o »jilovcích«. Jest nejlépe se na ni vůbec neodvolávat.³²⁾ - Ib. str. 92. Mincmistři kutnohorští: Jan Janovský, 1438 a Zbyněk ze Soběšan 1456 nejsou známi (Srv. naši pozn. 23.). V těch letech jmenují se ve spolehlivých pramenech zcela jiné osoby. - Ib. na str. 107. v ř. 2. sh. čti místo »von Středa«: von Neumarkt. - Na téže str. pozn. 28. škrtni otazník, neboť písař dolový zval se Grubenschreiber, kdežto písař města Hory Kutny píše se v listinách vždy »Bergschreiber« t. j. Schreiber auf dem Berge (= »des pergs zum Chutten«). - Ib. na str. 111. ř. 14. sh. čti Ladislav místo Wladislaw.

Nepoužit zůstal formulář »Summa Gerhardi« vydaný Tadrou ve Fontes rerum austriacarum, kdež se spousta formulí zabývá hornictvím v Hoře Kutné.

Jak viděti podala nám záslužná práce Zychova mnoho nového o našem starém hornictví a to ve formě přesně vědecké. Byl tu podán poprvé systém středověkého horního práva.

Zycha rozumí česky a jest jedním z několika málo cizích autorů, jenž uznává také výsledky české práce t. j. hlavně Dra Jaromíra Čelakovského, jenž poslední dobou horlivě si všímá českého práva horního³³⁾ a chystá vydati diplomatář a dějiny města Kutné Hory.

Zychově práci tedy ještě jednou všechna čest.

Při sbírání materiálu pro dějiny hornictví kutnohorského naražil jsem na 5 knih foliových, v nichž budily mou pozornost jednak četné do nich namalované obrázky, jednak přípisky kronikářského rázu.

1. První kniha počíná nedělí Dum clamarem r. 1517 a končí nedělí In excelso 1520. Obsahuje 75 listů svázaných ve hnědé, měkké kůži.

2. Druhá počíná nedělí Resurrexi r. 1526 a jde bez přestávky do neděle Dum medium 1530. Obě jsou plny šprýmovných obrázků, ovšem rukou neumělou načrtnutých. Jsou tam i karikatury různých osob (na př. písaře Matouška). Některé kresby jsou oplzlé. Každá stránka něco obsahuje, při nejmenším zkoušky péra.

3. Třetí začíná nedělí In excelso 1531 a jde nepřetržitě do neděle In voluntate r. 1532.

4. Čtvrtá počíná nedělí Si iniquitates 1532 a jde až do neděle Omnes gentes 1534. Tyto 3 poslední knihy jsou poněkud porouchané a bez desek.

Všechny tyto čtyři knihy chovají se v archivu Musea království Českého.

5. Pátá nejzajímavější začíná nedělí Spiritus r. 1543 a pokračuje nepřetržitě až do neděle Inclina 1547 (po stránku 228.). Pak je časová mezera, a začínají zápisy nedělí Miserere r. 1552 (na str. 229.) a jdou bez přerušení až do neděle Exurge 1557 (po str. 454.). Druhý list, na němž patrně byl nápis celé knihy, byl nůžkami vystržčen; tak obsahuje celá kniha dohromady 458 skoro naveskrz popsaných stránek. Na str. 229. nahrazen jest nedostatek názvu celé knihy nápisem: „*Tuto se zapisuje opět znova placení kyzův lénšaftnikům od erckafěřův.*“ - Na stránce 3., kde počal písař psáti, jest nahoře nápis: „*Anno Cristo nato 1543 Spiritus Domini*“ provedený modrou barvou gotským písmem. A ve formě skromné iniciálky je červené. - Pěkně vázaná kniha tato chová se v archivu města Hory Kutné.

Všechny tyto knihy obsahují zápisy o splácení dluhů erckafěřských za rudy lénšaftním havěřům (viz doleji pozn. 23.).

Tato poslední pátá kniha obsahuje skoro na každé stránce nahoře nad nápisem neděle nějaký kronikářský přípisek události v tom kterém týdnu se sběhnuvší. Zdá se, že písař úředních záznamů v této knize psal též tyto paměti. Že pak autorem těchto pamětí jest asi Ondřej Křivoláček, soudím z těchto důvodů:

1. Při nedělí Suscepimus r. 1546 zapsáno: „Suscepimus písařství v Hubáčku. W. K.“ - W. K. lze vykládati na: Vondřej Křivoláček. Bohužel nedopídil jsem se nikde register vortu Hubáčku, jež by snad vše vysvětlily. A r. 1547 Oculi zapsáno zas: „Písařství v Hubáčku pustil. W. K.“ - Taktéž při r. 1554 Populus připsáno: „Oro etc. K.“

2. Písmo souhlasí s vlastním písmem Ondřeje Křivoláčka (srovnej č. 1678/1. z r. 1562 v A. M.)

3. Mnoho zápisů souhlasí nápadně s paměti Ondřeje Křivoláčka (viz vydání Rezkovo a moje odkazy k němu).

4. Taktéž jedná dikce upomíná velmi na Křivoláčka (viz totéž).

Jakým způsobem by se byl Křivoláček k zapisování do knihy té dostal, zůstává mi hádankou. Na konci od d. Jubilate 1555 (str. 366.) do d. Spiritus 1556 (str. 421.), pak od str. 438. až do konce zapsáno několik zpráv jinou rukou.

Zbývá podotknouti, že k vysvětlení zpráv užil jsem sebraného svého materiálu jakož i bohatých zápisků prof. Emanuela Lemingera (označeny značkou: Em. Lgr.) A. M. = archiv města Kutné Hory. A. V. = archiv archaeologického sboru Vocela v Hoře Kutné. R. P. = Registratura Příbramského horního říditelství, kamž v letech padesátých půjčeny z archivu místodržitelského všechny archívalie týkající se Hory Kutné a jiných horních měst českých. A. Z. = archiv zemský.^{*)}

„Kulturním obraze českých měst“, díl II. str. 386-400.

³¹⁾ J. Th. Peithner E. v. Lichtenfels: Versuch einer natürl. u. polit. Geschichte der böhm. u. mähr. Bergwerke (Wien, 1780).

³²⁾ Srv. referát Dra Josefa Pekaře v Českém časopise historickém, roč. VII. str. 43. pozn. 1.

³³⁾ Od něho článek „horní právo české“ v Ottově Nauč. slovníku, dále „Novější literatura o děj. horního práva zvláště v zemích českých“ (Sborník věd právních a státních, 1901. seš. 1.), a „O právech městských M. Brikciho z Licska“ (Praha, 1880).

^{*)} Děkuji na tomto místě předem nejvztejšímu svému drahému otci Emanuelovi, že mne na tento rukopis upozornil a hojně zápisů poskytl, dále p. profesorovi Hejnicovi, správci archivu městského v Hoře Kutné, p. archiváři musea král. Českého Schulzovi, a p. Františku Brummeisenovi, c. k. officiálu v Příbrami, jenž archívalie tamější s pilí neobyčejnou pořádal, za laskavou pomoc a radu při sbírání látky této.

1543. Factus.
Feria 5. (= 7. ? června) dělali groše na Horách Kutnách, kteří říkají tollary, neb se z země protulují vandrují.¹⁾ (Str. 6.)
1543. Deus in adiutorium.
Strigonia (sic) debellata cum Alba Regali.²⁾ (16.)
1543. Respice secundo.
Moneta Polonie et Prusie, Legnicensisque interdicta a regia majestate.³⁾ (17.)
1543. Protector.
Ferdinandus rex equitavit contra Turcam cum magno exercitu Boemorum ad defendendam Hunorum terram.⁴⁾ Eodem die Hubáček vulneratus a Cristof Gutnštajn in Regali tramite.⁵⁾ (18.)
1543. Omnia que.
Ferdinandus rex rediit ex Hungaria cum illo magno exercitu Boemorum, nihilque rei cum Turcis habuit.⁶⁾ (24.)
1543. Dicit primum.
Feria 2. (29. ? října) hora 7. na Stříbrných horách zapáleno v Flašářích skrz neopatrnost.⁷⁾
Matěj písař odstúpil od písařství královských dolů.⁸⁾ (27.)
1543. Dicit secundum.
Joannes, ladýř v Hopích a v Rabštýně na dolích factus písař. Proste zaň Pána Boha. (28.)
1543. Dicit tertium.
Václav z Podivic factus písař v Fratích na dole.⁹⁾ (29.)
1544. Adorate tertium.
Joannes, ladýř astute fugam dedit ex Hoppis fodina etc. (43.)
1544. Reminiscere.
P. Jakub Hubáček z Olivetu factus písař v Šafařích.¹⁰⁾ (48.)
1544. Oculi Domini.
Pan Jan Haldecký ujal písařství v Hubáčku v Hopích a v ... (nedopsáno). Sám pravil: nebudu jísti dlouho.¹¹⁾ (49.)
1544. Resurexi.
Jeho milost král Ferdinandus rozkázati ráčil, aby hory Stříbrné spuštěny byly, a hned od sv. Jiří příštího štauru aby z mince nedávali. Vě, vě, vě.¹²⁾ (53.)
1544. Misericordia.
Štaur z mince není dán na hory Stříbrné. (55.)
1544. Jubilate Deo.
Jiřík Haluzí, erckafěř sa v poselství i spuštění hor umřel v

- Brodě Českém.¹³⁾
Johannes, hutman Voselský periiit morte feria 6. post Jubilate Deo. (9. května).¹⁴⁾ (56.)
1544. Vocem jocunditatis.
Georgius Labuška, vir probus invida, pallida inopinataque morte cecidit sabato ante Vocem (17. května).¹⁵⁾ (58.)
1544. Spiritus.
Linhart Mládek, štejgěř vrchní na Stříbrných horách zabit od Jiříčka, maličkého mužička feria 3. post Spiritus Domini (3. června).¹⁶⁾ (60.)
1544. Domine in tua.
Václav Vopozdíl,¹⁷⁾ Jan Haldecký,¹⁸⁾ Jan Nešpor, ti tři přistoupili k písařství v Hopích, v Rabštejnu. (62.)
1544. Factus est.
Rex Fer[dinandus] rediit ex Spira Pragam, sabato ante Factus (21. června).¹⁹⁾ (63.)
1544. Dominus illuminatio.
Feria 6. (11. ? července) Georgius Popelka trahebat lingua (sic) duobus equis, qui feroces facti relicto illo mortuo fugam dederunt. (65.)
1544. Exaudi secundum.
Jan Sus z Ježova mortuus, multisque annis claris ocellis nihil videbat.²⁰⁾ (66.)
1544. Omnes gentes.
Král Ferdinand hory Stříbrné zase ujíti ráčil a na dobývání jich 2 groše dávati poručil a kverci 1 groš třetí.²¹⁾
Eadem dominica rex cum regina etc. in Brunna metropoli Moravie civitate sese contulerunt. (68.)
1544. Ecce Deus.
Vosel, Flašary, Hutrejtyře, Rousy etc. hory Stříbrné spolu spojeny. Písařem učiněn Jan Čečetka z Dačic.²²⁾ (70.)

¹⁾ Srv. u Rezka I. 108. zprávu Mikoláše z Práchnan a ib. I. 137. pamět Ondřeje Křivoláčka. - „Instrukcí od j. m. král. na Johumtály“ ze dne 17. června 1543. chová se v R. P. čís. 1543/2. a 1552/7. Jsou to 2 české originály s podpisy Ferdinanda I.

²⁾ Srv. o dobytí Ostřihoma a Bělehradu Turky zápis Ondřeje Křivoláčka (Rezek I. 73.).

³⁾ Srv. Smolíkovy: Pražské groše (str. 61.).

⁴⁾ Srv. u Rezka I. 73.

⁵⁾ Jakub Hubáček z Olivetu uveden za úředníka mince r. 1540. (Rezek I. 103.) a byl jím až do smrti své r. 1545. (srv. pozn. 10. a 26.). Hubáček ležel zsekáný v Kolíně u Škopka (AM. Lib. sententiarum 1540.-51. B 40. a sl. - Em. Lgr.)

Viz ostatně i Smolíka (str. 73.).

⁶⁾ Srv. u Rezka I. 73.

⁷⁾ Flašary byl důl na couku Oselském. Viz poznámky 22. a 44.

⁸⁾ Opíráme-li se o zprávu hned následující, míněny tu asi královské doly na couku Kaňkovském: Hopy a Rabštýn. R 1635. svědčí jakýsi Matěj, písař dolu Hopů (A. V. Svědomí, stránka 13.).

⁹⁾ Pavel z Podivic, úředník mince v letech 1523.-1555., měl s manželkou Johanou syny Jana a Václava (jenž žil ještě r. 1559.) a dcery Kateřinu, Martu a Anežku (A. Z. Kutnohorský Liber testamentorum D. 25. 26. - Em. Lgr.)

Fraty byly důl na couku Kaňkovském.

¹⁰⁾ Šafařský důl na couku Kaňkovském (srv. pozn. 5. a 30.).

¹¹⁾ Jan Haldecký byl v letech 1535., 1536., 1539., 1541. starším nad erckafěři (A. M. Registra pořádku erckafěřského, fol. 131., 137., 150., 161.) Srv. pozn. 17. Hubáček byl v dolu Hopích na couku Kaňkovském (srv. pozn. 47. a 50.).

¹²⁾ Shoduje se se zprávou u Rezka I. 138.

Štaur, šteury (Steuer) = pomoc na dolové náklady králem skytaná. Viz o nich Zycha: Das böhm. Bergrecht des Mittelalters (Berlin 1900.) I. 147. pozn. 27.

¹³⁾ Jíra Haluzí přijat r. 1521. Reminiscere do pořádku erckafěřského (A. M. Reg. poř. erckaf. fol. 54.) a byl jejich starším v letech 1525, 1526, 1539, 1541. (ib. fol. 84., 90., 150., 161.). Srv. pozn. 54. Pověřující list rady kutnohorské pro Jiříka Labušku, Severína z Kamsnštajna, urburře, Jiřího Haluzího a Jana Šatného z Olivetu, kteří touž radou k české komoře vysláni byli za potřebami některými, daný r. 1544. v pondělí před sv. Jiřím (21. dubna), chová se v R. P. č. 1544/20.

¹⁴⁾ Osel byl pověstný důl na Stříbrných horách a to na couku Oselském. Vyhloben byl pod návrším, na němž stojí kolej Jesovitská, a nikoliv - jak se dosud za to mělo - na couku Rejzském na vrších Kaňkovských. Srv. o jeho hloubce a příslušné literatuře články můj v Ottově Naučném slovníku: Kutnohorské doly.

Johannes, hutman z Vosla, svědčí roku 1536. (A. V. Svědomí, str. 23.).

¹⁵⁾ Jiřík Labuška byl před smrtí svou hospodářem obecním (A. M. Liber memorabilium, 1544. F. 13.) - Viz pozn. 13.

¹⁶⁾ Linhart Mládek byl vrchním štajgěřem v letech 1538. až 1544. a snad již i dříve (A. M. Zprávy vrchních štajgěřů, A 6. a sl. d.).

Zmíněný Jiříček jest snad totožným s Jiříčkem, štajgěřem dolu Osla (A. M. Liber memorabilium, 1544. F. 8.).

¹⁷⁾ Srv. pozn. 57.

¹⁸⁾ Srv. pozn. 11.

¹⁹⁾ Srv. u Rezka I. 134. pamět Ondřeje Křivoláčka.

²⁰⁾ Jan Sus dal r. 1506. suscepcionales (A. M. Registrum flaveum majus, H. 8. - Em. Lgr.). V letech 1509.-1514. byl písařem dolu Osla. (ib. H 28. a Archiv Český XII. 459.) a v letech 1520.-1522. úředníkem mince (Rezek v indexu a Smolík l. c. str. 73. zovou jej chybně Jan Susa).

²¹⁾ Srv. u Rezka I. 344. zprávu Ondřeje Křivoláčka. - Král platil $\frac{2}{3}$, kverci $\frac{1}{3}$ nákladův. Viz pozn. 44.

²²⁾ „Adam Zďarský z písařství Voselského jest propuštěn, neb bral odpuštění, a jest mu rozkázáno, aby zítra kverky sepsané položil v rajtunku a počet učinil. A Janovi Čečetkovi též písařství je dáno na žádost jeho. A má též odpověď zítra v rajtunku dáti, na jaký způsob ujímá to písařství. Dálo se r. 1544. feria 2. Ecce Deus, Ti bur (11. srpna) (A. M. Liber memorabilium, 1544. F. 45.).

Někdy r. 1544. nebo 1545. píše „Jan Dačický“ (t. j. Jan Čečetka) raddám komory české, že jsa písařem při dolích krále j. m. Stříbrných všech jako „doluov Flašar, Hutrejtyřů, Ruoznstrauchu, Klimšmidu a Rous“ má 12 grošů čes. týdně a že mu právě ještě s toho snato 6 grošů „skrze nevole nějaké a nepřízeň“. Předkové jeho měli prý 18 grošů čes. a žádného základu nečinili, on pak do 3 let dává každý týden základů 21, časem i 28 grošů čes. I prosí, aby těch základů činiti nemusil. (R. P. 1545/31.) - Všechny jmenované doly byly na couku Osel-

1544. Deus in loco.
Dictum magistri curie: kdož by z divisorů neoznámil, že erckaféř pís[arí?] nepíše prve, než by peníze za stříbro vzal, na to pokuta 5 gr. z štauru snáta bud.²³⁾ (72.)
1544. Deus in adjutorium.
Bartoš havěř učiněn permistrem v Flašarích.²⁴⁾ (73.)
1544. Judica.
Zigmund, král polský starý feria 2. maurici (22. září) byl v Ilně („umřel“ přeškrtnáno). Ty časy nebylo krále staršího v křesťanstvu.²⁵⁾ (76.)
1544. Miserere.
Sabato post Miserere (4. října) Ferdinandus král do Prahy z Vídně přijeti ráčil. (77.)
1544. In voluntate.
Vavřinec Růže factus písař v Šafařích.²⁶⁾ (82.)
1545. Exurge.
[Exurge] feria 2. (9. února) voženil se Jindřich z Práchnan.²⁷⁾
Eadem [dominica] feria 4. (11. února) voženil se Jan z Podivic.²⁸⁾ (98.)
1545. Oculi Domini.
Matěj písař subiit mortem feria 2. post Oculi (9. března).²⁹⁾ (102.)
1545. Letare.
Jacobus Hubáček a Oliveth, regalis monete officialis Prahe (sic) mortuus est inter horam 8. est 9.; apud divum Gallum sepultus est. Actum feria 2. post Letare (16. března).³⁰⁾ (103.)
1545. Judica.
Mince polská iterum interdicta. (104.)
1545. Resurexi.
Ani hofmistra ani urburěře v minci nebylo. Často se to jim přiházelo, že se vodou a vínem vozírale (sic).³¹⁾
(Nad tím:) 8 neděl 8 kop darmo vzal. (106.)
1545. Vocem.
Dictum v minci, aby žádný polské mince etc. pod dnes (sic) nepřijímal ani nevydával. (111.)
1545. Spiritus.
Sabato post Spiritus Domini mince polská provolána biřicem, aby jí žádný jináče nebral než po 6 denárech pod pokutou sněmem vyměřenou. (113.)
1545. Domine in Tua.

ském.

O Janu Čečetkovi viz pozn. 40. a 62.

²³⁾ Písaři dolů královských (viz pozn. násl.), kteří měli za úkol ten který týden rozdělovati peníze od erckaféřů jim vyplacené mezi jich věřiteli (t. j. lénšaftníky), sluli divisory (též relatory). Lénšaftníky sluli havěři, kteří měli jednotlivá místa (vorty) v dole ať královském ať soukromém za smluvený díl - obyčejně polovici - vysekané rudy jaksi v pachtu. Propůjčil-li král nějaký vort ve svém dole, ztavil obyčejně svůj díl rudy ve své huti královské. Lénšaftníci musili však svůj díl prodati rudokopcům (erckaféřům), neboť nebylo dovoleno v Hoře Kutné, aby kverci doloví nebo lénšaftní sami si své rudy tavili. Erckaféři nekupovali rádi za hotové. Sečkali se splácením dluhů svých, až z rud koupených stříbro vytavili, do mince donesli a za ně peníze dostali. Tehdy divisorům, kteří byli dva a týdně se pospolu střídali, dluhy spláceli. Bylo pak úlohou těchto dvou, aby provedli spravedlivou repartici mezi lénšaftníky nejrůznějších dolů.

²⁴⁾ Perkmistra volili si těžaři (nákladníci, kverci) ze svého středu. Byl tedy jich úředníkem soukromým a fungoval jako předseda těžarstva. (Srv. Zycha I. c. I. 202.). Patřily-li všechny podíly na dole tzv. tále (= 32 třicát, což rovná se 64 firsextlům či 128 kukusům) nebo velká jich většina králi, či jinak řečeno, zván-li důl královským, byl ovšem pak perkmistr úředníkem královským. Viz i pozn. 22.

²⁵⁾ Sigmund I. (1506.-1548.). Míněno tu město Vilno.

²⁶⁾ Šafary důl na couku Kaňkovském.

²⁷⁾ T. j. s Dorotou Prennarovou (Rezek I. str. XXV.).

²⁸⁾ T. j. s Ludmilou, dcerou Mikuláše z Práchnan (Rezek I. str. XXV.).

²⁹⁾ Míněno tu asi týž Matěj, písař, o němž napřed při r. 1545. Oculi mluveno. Viz pozn. 8.

³⁰⁾ Viz pozn. 5. a 10.

³¹⁾ Hofmistrem byl Sigmund Prášek, urburěřem Severin Kaňkovský z Gamsištejna.

Zigmund Prášek krále jeho milosti hofmistr na Horách Kuttnách umřel léta 1545.³²⁾ (115.)

1545. Factus.
Klíma, dýmač v prenárně feria 6. post Factus (12. června) umřel in xenodochio.³³⁾

Eadem Jiřík Růže učiněn starším nad hutrejtěři.³⁴⁾ (116.)

1545. Respice primo.
Sabato ante istam dominicam (13. června) imber et grando maxima pluit et magnum damnum in edificiiis, vitris, hortis et frumentis fecit. Actum hora 22. ut supra. (117.)

1545. Dominus illuminatio.
Anno 1545. feria 2. die Petri et Pauli (29. června) páni komormejstři na Hory Kuttny přijeli etc.³⁵⁾ (118.)

1545. Exaudi secundo.
Feria 2. die Joannis Hussii, sancti Boemorum martirisque Dei (6. července) obnovena jest radda pánuov šepmistruov a pánu skrže pány komisaře krále jeho milosti na rathouze, a hned odtud společně všickni šli jsou na Dvůr Vlachský a od týchž pánuov komisařuov vyhlášen jest urozený pán Jan z Vítence (sic) za pana mincmejstra.³⁶⁾

Feria 6. (10. července) pan Severin z Kamsistejna (sic) hofmistrem, pan Jan Človíček z Popovic urburěřem učiněn jest.³⁷⁾

Pavel šafář umřel feria 4. post Exaudi secundo (8. července).³⁸⁾ (119.)

³²⁾ Sigmund Prášek zove se r. 1522. havěřem (A. M. Liber hereditatum niger, F. 13.). R. 1530. zvolen starším nad havěři hor Stříbrných (ib. Liber memorabilium, J. 17.). Jistě již od r. 1528. byl svrchním štajgěřem, v kterémžto úřadě setrval až do r. 1541., kdy se stal místodržicím hofmistrství. Od roku 1542. byl horním hofmistrem až do své smrti. R. 1543. byl poslán šepmistry a radou kutnohorskou spolu s Jindřichem Charvátem a Mikulášem z Práchnan na sněm „pro plné a znamenité potřeby hor Cuten“. (List kutnohorských o tom ze dne 30. dubna 1543. v R. P. 1543/1.). Srv. ostatně o tom Sněmy České I. 544. až 581. a Rezka I. str. XXII. a 108.

Manželka Prášková slula Markéta a provdala se r. 1545. 29. září za Jana Dačického z Vlkanova jinak Čečetku (viz pozn. 40.).

³³⁾ V prenárně (Brengnaden) na Vlašském Dvoře renováno (přepalováno) na čisto stříbro přinesené do mince erckaféry v podobě pliků (Silberblick) od hutrajtěřů (viz pozn. následující) cejchovaných. Práci tuto obstarávali preněři, které dobře lišiti dlužno od pregěřů. Výsady preněřů viz u Čelakovského: Codex juris municipalis II. str. 378. a 882.

³⁴⁾ Hutrejtěři, hutrajtěři, hutrechtěři (Hüttenreiter) též prostě „úředníci“ zvaní byli zeměpanští úředníci, jimž bylo dohlížeti ku práci hutní jednak za tím účelem, aby rudy co nejprospěšněji se tavily čili jinými slovy, aby starodávný hutní process dle náhledu tehdejších také nejprospěšnější libovolně hutníky měněn nebyl, jednak, aby stříbro z hertu vyzdvižené se na škodu královskou pryč neustranilo. Proto vedli tito úředníci registra, v nichž zapisován počet šichet hutních a výrobků, tedy hlavně také pliků stříbra v té které soukromé huti vyrobených. Jak známo, musilo se všecko vytavené stříbro pod ztrátou hrdla do mince kutnohorské odváděti. - Kromě toho vedli hutrajtěři též zápisy o prodejích a koupích hutí soukromých. Sbor těchto úředníků měl svoje starší.

³⁵⁾ Srv. u Rezka I. 108. a 334.

³⁶⁾ Srv. u Rezka I. 108. 344.

³⁷⁾ Srv. u Rezka I. 336. - Severin Kaňkovský z Gamsištejna byl urburěřem v letech 1539.-1545. Manželka jeho byla Kateřina Holická (A. M. hor. od. č. 885.-6. - Em. Lgr.: Rezek I. 105.). Srv. pozn. 31. a 55.

Jan Človíček z Popovic byl písařem urburním v letech 1543. až 1545. Sluší ho dobře lišiti od Jana Popovského z Popovic, písaře mince, o němž viz pozn. 64.

Jan Človíček z Popovic, písař urburní ucházel se r. 1545. 20. února o písařství při dolích Kynterích a Nové šachtě na Kaňku (R. P. 1545./7.).

³⁸⁾ Pavel, šafář mince (šafář Dvoru Vlašského), dělal kšaft r. 1545. ten pondělí před sv. Janem (22. června) (A. M. č. 957. Em. Lgr.). S manželkou Anežkou měl dcery: Kateřinu, Dorotu, Reginu a Annu. - R. 1545. 5. června oznamuje Pavel z Podivic, úředník mince, že „šafář mincovní, kterýž i hospodářem na Dvoře byl, již několik nedělí nemocen leží - tak za to mám, že vod truňků zbytečných votěká - a což mu poručeno bylo při minci, při Dvoře, při uhlí, toho vyhledati nemůže, a aniž kdo v minci líhá, a tak nebezpečenství při minci i ve Dvoře jest,

1545. Dominus fortitudo.
Adam Žďárský písařem urburním factus.³⁹⁾ (120.)
1545. Omnes gentes.
Eadem složili písaře základní u dolů královských, kterážto písařství ujal ze 20 grošů Jiřík Prefat a potom od některých pustil, neb tomu dosti, což na se přijal, učiniti nemoh (sic) pro, pro, pro etc. (121.)
1545. Justus.
Anno 1545. Jan Dačický z Vlkanova oddán jest se paní Marketou Práškovou od faráře u Náměti feria 3. Michaelis (29. září) feliciter, a jméno jeho Jan Prášek.⁴⁰⁾ (131.)
1545. Omnia.
Malá mince drobná dělána. (134.)
1545. In voluntate.
Křištof a Guttnštejn occisus cultro a quodam lano in Žirovnic et in Nova Domo sepultus.⁴¹⁾ (135.)
1546. Omnis terra.
Sabato post Omnis terra (23. ledna) umřel zvoník u Náměti jménem Svátek a poručil Medovému a Bodlákovu statek. (148.)
1546. Esto mihi.
Jeden erckafěť dělal totižto Jan, jenž slove Veškovec, že měl uhlí.⁴²⁾ (156.)
1546. Reminiscere.
Anno 1546 feria 3. post Reminiscere (23. března) umřel Jeronym z Drasova, vejborný proběf všelijakých rud a kovov a v středu v klášteře Sedleckém jest pochován.⁴³⁾ (158.)
1546. Quasimodo.
Zase pergmistři uvedeni sou na hory Kaňkovské. (164.)
1546. Misericordia.
Litomyšl město i zámek z Gruntu vyhořelo. (165.)
1546. Cantate.
Václav Vácha krs mrs napivše se dobrého vína umřel. (167.)
1546. Exaudi 1.

neb zde lotrů a povalečů mnoho jest“ (R. P. 1545/24.).

³⁹⁾ Adam Žďárský, člověk to velmi nepokojný, byl synem Jana Žďárského, kováře, který r. 1529. ve středu den Početí P. Marie (8. prosince) dělal kšaft, a manželky jeho Kateřiny. Měl dva bratry: Ambrože a Tomáše, bakaláře v Kouřimi, a sestru Martu provdanou za Bartoše Beránka (A. M. Liber testamentorum. 1488.-1544. G. 28.). (Viz též pozn. 73.). Vedl časté pře se svými příbuznými a jinými osobami, taktéž trestán v letech 1539., 1541. a 1546. (v tomto pro neváženost k p. soudcům) kladou. Až do r. 1544. byl písařem dolu Osla (viz pozn. 22.). V letech 1550.-1557. byl písařem dolu Hopů na Kaňku. Od písařství urburního odstoupil 30. října r. 1554. Tento Žďárský vymalován na starém dřevěném obraze visícím nyní na chodbě ve Vlašském Dvoře.

Obraz představuje krále Václava II., jak vydává horníkům práva horní. Dole v pravo stojí muž s listinou v ruce; po obou stranách jeho hlavy jest legenda: Zdjarsky. V pravém koutě dole datum 1551. (Řehák: Hora Kutná, 1879. 162-163).

⁴⁰⁾ Zajímavý příklad, jak se jména měnila. Tento Jan Dačický z Vlkanova není nikdo jiný než Jan Čečetka z Dačic, o němž pozn. 22. Rezek soudí, že tento Jan Dačický jinak Čečetka není z rodu Dačických z Heslova (I. str. XXXI. pozn. 1., kde v řádce 18. s hora dodej za slovem manželce: Markétě). Markéta Prášková byla vdova po hofmistru Sigmundu Práškovu (A. M. Liber hereditatum, 1537.-69. G. 13.). - Viz též pozn. 22. a 62.

⁴¹⁾ Srv. u Rezka I. 74.

⁴²⁾ Týž jmenuje se na str. 166. „Jan Veška“ a na str. 167. „Jan Veškanský“.

⁴³⁾ Srv. u Rezka I. 344. - Tento Jeronym byl syn Arnošta z Drasova, proběfe. Manželkou Jeronymovou byla Ludmila z Semína, dcera Jana Hanykře z Semína. Děti jejich: Arnošt a Elena. (A. Z. Liber testamentorum, 1544. - D. 16. - Em. Lgr.). Byl proběfem královským v letech 1537.-1546. a snad již i dříve. - Dne 24. března 1546, píše nejv. mincmistr Jan z Vívence raddám čes. komory, že „Jeronym, proběf z Prahy příjev do Hory Kuthny zblázněný včera umřel“, a doporučuje na jeho místo Jana, zlatníka a Thomáška, bratra nebož. Jeronyma, kterým prozatím ten úřad svěřil“ (R. P. 1546/1.). Dne 31. března t. r. vysvětluje v jiném psaní, že proto ten úřad dvěma poručil, poněvadž bratr Jeronymův jest ještě k tomu nedostatečný a časem se rád zbytečně napíjí, „a také nětco toho a druhej také nětco zná“. Až se vyprobují, lepsi mu z nich se to místo dá (ib. č. 1546/2.).

Štefek, hutman z Flašar umřel; zavedeš těšti (sic). Tu neděli ráno (6. června) všickni kostelové zavřini byli; toliko u svatě Barbory na nové mši služba se dála, quam cultum Dei vocant.

Brali štaur: Pliml 6 kop ibi ultimum, a dobře se stalo kverkuom. (169.)

1546. Spiritus.

Letare 1546 slavné a někdy přebohaté hory Stříbrné: Vosel, Flašary i jiné sou spuštěny za jeho milosti, pana Jana z Vívence, mincmjstra toho času.⁴⁴⁾

Sňat jest šteur všecek od Plimlí, a stříbro na 3½ kopy a 15 grošů propuštěno.⁴⁵⁾

Nový duol za Kouřimskou branou od obce na Horách Kutt-nách ujat etc.⁴⁶⁾ (170.)

1546. Dominus illuminacio.

Mince nová vratislavská přinesena do mince a hned sabato post Dominus illuminacio 1546. (24. července) vydávána per 7 denarios albos. (175.)

1546. Exaudi secundum.

Pan mincmjstr raddu sadil na rathúze a na Dvoře konšely. (176.)

1546. Suscepimus. (15. srpna.)

[Suscepimus] písařství v Hubáčku. W. K [Item na dole v Hopích, neb stans dobrej.]⁴⁷⁾ (Co v hranaté závorce, to přeškrtáno jiným inkoustem.)

Feria 4. (18. srpna) udusili se dva na Kaňku švubem: Jiřík, hlinák a Křikal skrze neopatrnost stejgěfe Karapala. (179.)

1546. Protector.

Jan Holýho, šturcíf v Švábích do šachty v noci upadl a zabil se.⁴⁸⁾ (185.)

1546. Miserere.

Válka v říši. (187.)

1547. Adorate 2.

Osvícená kněžna a paní paní Anna, římská, česká, uherská etc. královna ve čtvrtek po 14. hodině po Navíruobracení svatého Pavla po dítěti život svůj v Pánu dokonala a v kostele svatého Víta na hradě Praském (sic) jest pochována. Dobrá, ctná a svatého rodu.⁴⁹⁾ (204.)

1547. Oculi.

Písařství v Hubáčku pustil W. K.⁵⁰⁾ (211.)

1547. Judica.

Velká válka v říši a Čechové zhůru. (213.)

1547. Vocem.

Sněm valný v Praze. (220.)

1547. Exaudi primum.

Václav Hanykěf v středu post Exaudi primum v hutí své zakašlavši umřel a tý hodiny dával uhlří za vůz uhlí 2 groše.⁵¹⁾ (221.)

⁴⁴⁾ Srv. u Rezka I. 109. - Dne 27. dubna 1546. píše Jan z Vívence, nejv. mincmistr raddám čes. komory, že „jiz dnes ta dva groše, kteréž z mince na doly ty staré (totižto na Vosla a Flašary) dávány, zastavil dávati, poněvadž třetí groš od Horníkuov nevychází. A tak jiz ti dolo-vé pijí; než koně sem dal na Kaňk, neb tam nyní, poněvadž jest odtud prve nemálo koní vzato, v nich nedostatek jest, a jiné foroty také se sklízují a opatří“. (R. P. č. 1546/5.). - Viz pozn. 21.

⁴⁵⁾ Kverci dolů Mladé a Staré Plimle na Kaňku píši r. 1546. raddám čes. komory, že jim nejv. mincmistr 19. června štaur (viz pozn. 12.) sníti rozkázal. I prosí, aby jim aspoň pak hřivna stříbra po 3 kopách 45 groších v minci placena byla. Česká komora jim to pak skutečně 19. srpna povolila (R. P. 1546/14. a 1546/16.).

⁴⁶⁾ Slul „na Nových horách“. Šepmistři a rada kutnohorská prosili 10. srpna a 2. prosince r. 1546. českou komoru o fristunk na tento nový důl. (R. P. č. 1546/15. a 1546/22.)

⁴⁷⁾ Nápisu neděle Suscepimus, jenž velkým písmem jest proveden, užil písař knihy ke hříčce slovní a napsal ihned za tímto slovem větu týkající se jeho osoby. - Srv. pozn. 11. a 50.

⁴⁸⁾ Šváby, důl na couku Kaňkovském.

⁴⁹⁾ Viz u Rezka I. 76. a Tomkův Dějepis Prahy XI. 314.-5.

⁵⁰⁾ Viz pozn. 11. a 47.

⁵¹⁾ V registrech urburních zapsal písař urburní (Adam Žďárský): „Vaněk Hanykěf umřel feria 4. ante Spiritus sancti (25. května) v hutí. Starý erckafěf. A tu hodinu dával za vůz uhlí uhlří 2 gr., a smrad ho zarazil, a potom upadší umřel jest pojednou.“ (A. V. Reg. urburní, 1547. Vocem). Václav Hanykěfův přijat byl r. 1527. d. Misericordia

1552. Da pacem.
Kněz Václav, děkan horský stěhoval se do Libáně feria 2. ante Simonis et Judae (24. října).⁵²⁾ (231.)
1552. Populus.
Umřel kněz Jiřík, od Vysokého kostela kaplan, starožitéj (sic) člověk tu trávající mnoho času na jednom místě a pochován jest u svatě panny Barbory mezi pilíři feria 6. ante Gaudete (9. prosince); a bylť jest věrnej, pravej křesťan starý víry. (238.)
1553. In excelso.
Eodem anno feria 5. in vigila Epiphanie (5. ledna) generosus dominus Petrus Hlavsa a Liboslav monete magistri vicariatium suscepit. (243.)
1553. Adorate primum.
Kněz Václav, děkan někdy na Horách Kutných trvajeci půl šestnáctá lita, kazatel slova Buožího pravej a muž učenej umřel jest ve čtvrtek v Libáni před s. Pavlem na víru obrácení (19. ledna.) lethia. 1553. (245.)
1553. Invocavit.
Jeronym z Melhauzu, písař městský v outerej post Invocavit (21. února) 1553 umřel.⁵³⁾ (250.)
1553. Reminiscere.
Feria. 2. (27. ? února) Jiřík Haluzí, písař dolu Fratů umřel na těžkost mnohých dobrých jeho tovaryšův a přátel, kteříž jsou tomu neradi.⁵⁴⁾ (251.)
1553. Letare.
Severin Kaňkovský z Gamsistejna umřel Letare (12. ? března). Byl horník znalejš, všech dolů Kaňkovskejch svědomejš; všemi úřady horními králi jeho milosti sloužil.⁵⁵⁾ (253.)
1553. Resurexi.
Tomáš Kohútek, erckafěř umřel feria 6. post Resurexi (7. dubna). (256.)
1553. Vocem jocunditatis.
Zigmund Dobeš z Rohožova feria 2. post Vocem (8. května) umřel. Horník.⁵⁶⁾ (261.)
1553. Ecce Deus.
Václav Vopozdil umřel ve čtvrtek v noci na pátek (ze 3. na 4. srpen?).⁵⁷⁾ (273.)
1553. Respice 2.
Umřel Chmel, kantor kaňkovský v středu před Narozením panny Marie (6. září) a pochován v zahrádce. (277.)
1554. Resurexi.
Joachim do vězení vzat feria 6. (30. ? března). Byl barchaníkem v minci.⁵⁸⁾ Nouza umřel. (308.)
1554. Jubilate.
Martin učiněn písařem mince (*zápis přeškrtaný*). (311.)
1554. Spiritus Domini.
Joachim truncatus capite feria 4. (16. ? května).⁵⁸⁾ (315.)
1554. Dominus fortitudo.
Anno 1554 feria 5. (5. ? července) zdusili se havíři v Hrušce v dole tři: Křepelka [s] švakrem a bratr jeho.⁵⁹⁾ (322.)
1554. Omnes gentes.
Mor se začal. Pestis undique regnat vel grassatur.⁶⁰⁾ (323.)
1554. Dum clamarem.

(5. května) do pořádku erckafěřského (A. M. Registra pořádku erckaf., fol. 3.) a byl r. 1530 jich starším (ib. f. 112.).

⁵²⁾ Srv. u Rezka I. 140. pamět Ondřeje Křivoláčka.

⁵³⁾ Tento Jeronym měl za manželku Annu, vdovu po Janu Tarantovi. Syn po tomto Janovi Sigmund byl přijat r. 1546. za písaře do kanceláře rytíře Floriania Gryspeka z Grygespachu na Kačeřově, sekretáře a raddy čes. komory (R. P. č. 1546/21).

⁵⁴⁾ Viz pozn. 9. a 13.

⁵⁵⁾ Viz pozn. 31. a 37.

⁵⁶⁾ Sigmund Dobeš byl syn Jiříka Dobše z Rohožova, jenž byl od r. 1482.-1494. urburěřem, a Johanky z Lažánek (A. V. Registra urbuní z r. 1482; ib. registra verková z r. 1495; A. M. č. 212; ib. Kniha smluvní, 1544.-62. L. 12. - Em. Lgr.).

⁵⁷⁾ Srv. pozn. 17.

⁵⁸⁾ Srv. u Rezka I. 140. zprávu Ondřeje Křivoláčka, kde kladena na r. 1553. Již r. 1550. se připomíná Joachim, šafář mince (A. M. Liber hereditatum, 1537.-69. J. 9. - Em. Lgr.).

⁵⁹⁾ Hruška, důl na couku Grejfském.

⁶⁰⁾ Srv. u Rezka I. 141. zápis Ondřeje Křivoláčka.

- Feria 3. (31. července) umřel Martin Švagr, vrátný Dvoru Vlaského. Byl dobrý křesťan. (326.)
1554. Deus in loco.
Umřel Kabát a voblík se v zemi. Misera.⁶¹⁾ (327.)
1554. Deus in adjutorium.
Čečetka obiit.⁶²⁾ - Kalderfer (toto jiným písmem připsáno). Sigmundus misere vitam finit.⁶³⁾ Misera. Umřel pan Zigmund Volfů. (328.)
1554. Respice 2.
Regia majestas visitavit Čechios 23. Augusti. (Před číslicí 23. připsáno jiným písmem: „tomáš“) (329.)
1554. Da pacem.
Obiit Joannes a Popovic.⁶⁴⁾
Invida mors deduxit ex hac vita bonum adolescentem Simonem Selber, olim cantorem ad altam aedem etc. (334.)
1554. Salus.
Jiřík Šatný umřel sabato ante Omnia (6. října).⁶⁵⁾ (335.)
1554. In voluntate.
Umřel Joanes rector kaňkovský. (337.)
1554. Si iniquitates.
Obiit Mathias, pharmacopola. Apatykáři (sic). (338.)
1554. Dicit primum.
Nicolaus Kalderfer morte obiit. (339.)
1554. Populus.
Anno domini 9. die Decembris juxta 14½ horam pia uxor praefecti monetae morte occubuit, cuius animae Deus, propitius sit. Oro etc. K. (Po straně napsáno: „a Liboslav“.)⁶⁶⁾ (345.)
1554. Gaudete.
Obiit Joannes scriba monasterii.⁶⁷⁾ (346.)
1555. Letare.
Obiit generosus d. Paulus a Podivic, officialis monetae, die Jovis (28. ? března) hora vesperarum sepultus, qui per multos annos in eodem offitio (sic) perduravit.⁶⁸⁾ (360.)
1555. Resurexi.
D. Joannes a Liboslav factus officialis monete. Přibyl nový erckafěř Daniel Mentiris. (363.)
1555. Jubilate.
Přibyl nový erckafěř s penězi pan Jan Tobolář; ibi primum. Dej mu pán Bůh nový štěstí. (366.)
1555. Dum medium.
Ten pondělí po Novém léthě (6. ledna r. 1556) z dopuštění Božího vyhořela věž u Náměti od vrchu až do grunthu. Zvonové se slili i celej orloj shořel a pinaculi.⁶⁹⁾ (400.)
1556. Judica.
Feria 6. post Translationis (6. března) visus cometes, duravit per tres hebdomadas.
Laetalis croceo fulget pallore cometes,
Ostentum petit hoc te leo Roma caper.
Eodem tempore Jesuitarum professio nova suborta est in Boemia. (412.)
1556. Quasimodo.
Rex Ferdinandus visitavit Boemiam et eodem tempore facta synodus. (415.)
1556. Spiritus Domini.
Paliči v Čechách povstali všudy i v Moravě jsouc najímáni od pána uherského jménem Beleký. (421.)

⁶¹⁾ Misera patrně nějaká osoba.

⁶²⁾ Srv. pozn. 22. a 40.

⁶³⁾ Sigmund Kalderfer se připomíná r. 1551. (A. M. Liber memorabilium).

⁶⁴⁾ Jan Popovský z Popovic, písař mince v letech 1550. až 1554. - Jeho pečeť na č. 766. (hor. od. A. M.). Manželkou jeho byla Zuzana, dcera Reginy Rakové, lojovnice. (A. M. Kniha smluvní, 1544-62 K. 2. - Em. Lgr.) - Srv. pozn. 37.

⁶⁵⁾ R. 1554. dělá Jiřík Šatný, kramář kšaft. Poroučí vše manželce Lidumile a dítkám svým (A. Z. Liber testamentorum, 1544.-, C. 15. - Em. Lgr.).

⁶⁶⁾ Zuzana či Markéta?

⁶⁷⁾ T. j. kláštera Sedleckého.

⁶⁸⁾ Srv. pozn. 9. a u Rezka I. 346. (kde správně r. 1555.) a 141. (kde nesprávně r. 1555.).

⁶⁹⁾ Srv. u Rezka I. 141.

1556. Factus.
Anno 1556 začalo se vězení na Horách Kuttnách i jinde, kterémuž říkají trlice.⁷⁰⁾ (424.)
1556. Dominus illuminaciono.
Obiit Henrichus Charvat feria 6. ante Procopii (3. července) anno 1556 regens rempublicam cuttenbergensem per multos annos, vir pius, doctus, prudensque, cuius anima est in manu Dei.⁷¹⁾ (426.)
1556. Miserere.
Novýmu erckafěři Vaňkovi od Koprivů [aby s muchou?] (Co v závorce, to přetřeno.) (438.)
1557.
Johanes Medový erckaferista (?) mortem subiit divina permittente voluntate. Sepultus feria 3. die Exaltationis (14. září). (Psáno tužkou.)⁷²⁾ (453.)
1557. Judica.
Obiit dominus Joannes aurifaber a Liboslav, regie majestatis officialis monete Montibus in Cuttnis feria 2. ante diem S. Venceslai (27. září). Erat enim vir probus et mirum in modum in suo artificio ingeniosus. Deus omnipotens det illi per suam bonitatem vitam eternam. (Psáno tužkou.) (454.)
Eadem die correptus morte Barptolomeus (sic) dictus Beránek lanus, et ipsius anime sit misericors Deus omnipotens.⁷³⁾ (Psáno tužkou.) (454.)

STAROČESKÉ PÍSNĚ HAVÍŘSKÉ.

Český lid, r. 11 (1902), str. 345-348.

Horníci, ode dávná myslí veselé a bujné, milovali zpěv a hudbu. Žilit' - uvážíme-li, že se ještě ve věku šestnáctém dolovalo obrovskou většinou na kovy a rudy, a těch věru po rovinách nenalezeme - na horách, a tam přec od jakživa mysl čilá a duch nespoutaný i veselý. A ta potlivá, nebezpečná práce dole hluboko pode dnem, ta nutila, aby havěř pracující o samotě na vortě při mdlé záři kahance prozpěvoval a nahrazoval si tak společnost lidskou. Znamý to úkaz psychologický, že si člověk o samotě dodává kuráže a zahání úzkost hlasitým hovorem s sebou samým neb zpěvem.

Co dále za časů minulých horníka význačně charakterisovalo, byla vroucí důvěra v Boha a naděje, že On odplatí věrné služebnky své hojně »rudou a kyzem«. Nevěděl havěř ubožák, vrátí-li se z dolu živ a zdráv. A tak ta zbožná mysl starých kovkopů táhne se jako červená nit skoro všemi písněmi jejich.

Obsah starých takových písní jest dosti pestrý, ale vztahuje se výhradně ovšem k životu a práci hornické. Přání, aby hory zkvétaly, aby se shledávalo hojně »nadělení Božího« (tak zvali staří rudu), střídá se s touhou po milence, a tak všelijak mísí se domácí starosti s bolestmi sociálními. Mnohdy i historická událost nějaká¹⁾ dala vznik písní (píseň historická). Mezi takovými zvláštní druh tvoří písně posměšné.

Skladateli byl buď horní lid dělný, který skládal ovšem spatra, buď úředníci doloví, anebo nákladníci a občané horních měst. Tito všichni poslední zapisovali si pilně plody své, což o prvých stěžít dá se mysliti. Tak stalo se, že mnoho písní skutečně cenných, jež asi byly většinou rázu veselého, se nám ztratilo, a přešly na nás pouze písně těžkopádné, rázu více vážného, jichž obsah a dikce ustupují tápavé snaze po rýmech.

Nejvíce hornických písní (t. zv. Bergreihen) zpívalo se na Krušných Horách (ať v Čechách, ať v Sasku) v pověstných bohatých městech horních XVI. věku: Jáchymově, Annaberku, Schneberku atd.²⁾ Přinesli je tam zajisté s sebou němečtí horníci z Frei-

berku, Harcu a odjinud, ale mnoho písní vzniklo i na půdě české. Že by horníci Češi, jichž náklonnost ke zpěvu a hudbě přec až po dnes se význačně dokumentuje, byli zůstali za druhy německými, nedá se mysliti. Bohužel dochovalo se nám jen tolik českých písní, že je možno na prstech jedné ruky spočítati.

Otiskujeme tu znova věrně dvě písně takové, jež zapsány jsou ve 2 registrech královských dolů na Kaňku: Hopů a Rabštýna.³⁾ Registra tato, formátu 34 × 11,5 cm., sešita jsou v pergamenech popsaných hebrejštinou a chovají se v archivu města Kutné Hory. Prvá píseň zapsána na 1. stránce register z r. 1550, druhá taktéž na 1. stránce register z let 1551 a 1552. Před písní prvou zapsání jsou úředníci dolu Hopů a mezi nimi Adam Žďárský a Václav, písaři. Písmo v obou registrech jest totožné.

Mám za to, že skladatelem obou písní jest Adam Žďárský, osoba to v prvé polovici XVI. století v Hoře Kutné dosti význačná. Otec jeho, Jan Žďárský, kovář (jenž 8. prosince 1529 dělal kšaft), měl s manželkou Kateřinou tyto děti: našeho Adama, Ambrože, Tomáše, bakaláře v Kouřimi, a Martu, provdanou za Bartoň Beránka (Archiv kutnonorský: Lib. testamentorum, 1488-1544. G 28.). Kdy se Adam narodil, neumím pověděti. Byl písařem pověstného dolu Osla v Hoře Kutné a poděkoval se z tohoto písařství dne 11. srpna 1544. Roku 1545, někdy v týdně Dominus fortitudo, jmenován byl písařem urburním a byl jím až do 30. října r. 1554. Od r. 1550 a snad již dříve byl písařem královského dolu Hopů na Kaňku. Že byl ducha velmi nepokojného, svědčí zprávy, že trestán byl kladou v letech 1539, 1541, 1546 (v tomto pro nevážnost k p. soudcům).⁴⁾ Hojný jest také počet sporů, jež měl s různými osobami.

Tento Žďárský vymalován jest na starém dřevěném obraze, jenž visí nyní na chodbě ve Vlašském Dvoře. Obraz ten představuje krále Václava II., jak vydává horníkům práva horní r. 1300. Dole v pravo stojí muž s listinou v ruce. Po obou stranách jeho hlavy jest legenda: »Zdjar-sky.« V pravém koutě dole datum: 1551. (Srv. Rehákovu Horu Kutnou, 1879, str. 162-163).

1.

»Hopská písnička.«

Zpívá se jako: »Ut queant laxis«, anebo »Integer vite, Šebestiane«.

Dajž Buoh na štěstí toto nové létho, k tomu přivěsti všecy chvíle této, v lásce trvati, Tě Pána poznati, kyzy sekati.

Rač nadělili všecy robotiře, kdeři se známe k Krista Pána víře. Tu, kdež děláme, pokladu hledáme, ať kyzy sekáme.

Ó Pane, daj nám v práci požeňání, jenž v Tobě samém máme své doufání, kdež nás obrátíš, poklady své zjevíš, kyzem nadělíš.

Tvé sme stvoření, králi o Boží náš, Ty nedostatky chudých havěřů znáš, Rač naděliti nám zde na všech vortích⁵⁾ a v Rapštejně, v Hopích.

Úředníkům těm těchto hor Kaňkovských rač dáti známost pokladův svých hojných, ať ty zpravují, kdeřiž zde pracují, kyzův hledají.

2.

Tato píseň zpívá se jako: »Slyšela jsem, muoj milý, že mi se pryč strojíš, skuro-li se vrátíš« etc.

Tvorče, jenž v tomto světě všecy věci řídíš, naši chudobu znáš, nedostatky vidíš, rač nám z nich rychle pomoci, nežli se utvrdí nepřítel v své moci.

K Tobě se utíkáme, skrytých věcí dárce, pokladuov hledáme, budiž náš ochrance, kdež děláme neb pavujem,⁶⁾ ať náklad činíce darmo nepracujem.

Dejž nám je podle víry, kderůž k Tobě máme, neukládámeť míry, štědrého Tě známe. Komu Ty kdy chceš pomoci, byť mu kdo škoditi chtěl, nebudeť nic moci.

Ve jméno Syna tvého Pána Krista Ježíše potěš nás lidu svého vši havěřské říše, Dejž nám v práci požeňání, ať jsou rud, také kyzův přehojná zdvihání.

³⁾ Obě písně otištěny ne zcela přesně P. M. Veselským ve Světozoru (1879, str. 150.). Děkuji na tomto místě panu prof. Hejnicovi, správci městského archivu, za ochotné půjčení potřebných archiválií.

⁴⁾ Srv. Dačického Paměti vyd. Rezkovo I. 102, 105 a Lib. memorabilium k létům 1543, 1544, 1546, 1554 v archivu kutnohorském.

⁵⁾ Vort (Ort) jest místo v dole, kde se pracuje a rudy se sekají.

⁶⁾ Pavovati = německému „bauen“.

⁷⁰⁾ Srv. u Rezka I. 81.

⁷¹⁾ Srv. u Rezka I. 142.

⁷²⁾ Jan Medový přijat do pořádku erckafěřského r. 1514. d. Exaudi 1. (28. května). (A. M. Registra pořádku erckafěřského, fol. 18.).

⁷³⁾ Viz pozn. 39.

¹⁾ Na př. ve sbírce Meierově (viz pozn. 2.) píseň o spálení Malína kutnohorskými horníky r. 1413.

²⁾ Viz o nich: Dr. J. W. Nagl a Jak. Zeidler: Deutschösterreichische Litteraturgeschichte, část II. kap. 5., a Dr. Wolkan: Geschichte der deutschen Litteratur in Böhmen bis zum Ausgange des XVI. Jahrhunderts, část 5. - Německých sbírek těchto písní jest spousta. Nejnověji vydal J. Meier prvou část sbírky jedné ze začátku XVI. stol. pocházející. („Bergreihen“, Halle, 1892. 8°. 122 str.)

Neb nám chudým pomoci⁷⁾ klesly tyto časy, jsme jakožto v nemoci, uslyš naše hlasy, Buď naše pomoc i zdraví, však nás slyšeti slíbil, sám Kristus tak praví.

Utvrď v tom úředníky, ať nás opatrují, nečiníc nám krivdy, ať živnosti přejí, abychom pod jich vrchností prací svých jsouce pilní byli v bezpečenství (sic).

Neupřímnost, hněv, závist užitku vlastního, lakomství, nenávisť, omluvy bližního, Rač to od nás pryč zahnatí a daruov svých přehojných v lásce užívatí.

Nuž, vy dobrá družino, věrní tovaryši, skrze to svaté jméno ať nás Buoh uslyší. Hleďme se věrně chovatí, aby se mohly tudy hory rozmahati.

Každý hleď díla svého, k čemu povolán jest, z toho mu přijde milost, živnost i také čest. Buoh pro naše věrné práce budeť nás zde i věčně od zlého obrance.

STARÁ ČESKÁ PŘÍSLOVÍ A POŘEKADLA Z HORY KUTNÉ.

Príspevky ke slovníku staročeskému z řeči hornické.

Český lid, r. 20 (1911), str. 209-213, 405-407; r. 21 (1912), str. 77-79.*

Následující snůšku starých přísloví, pořekadel, zvláštních rčení, obratů a slov z Hory Kutné vybral jsem z velké zásoby archivačních výpisků, týkajících se hornictví kutnohorského, chtěje jednak upozorniti na tento neznámý a zajímavý materiál sběratele pro chystaný slovník jazyka českého, jednak také rozhojnilo doklady ve sbírce »Českých přísloví«, vydávané drem. V. Flajšhansem. Zaokrouhleného obrazu tedy článek tento nepodává a cíle tohoto ani nesleduje.

Poněvadž příspěvky následující nesahají zpět za polovici století XV., byla všude provedena transkripce. Doslovné výňatky uvedeny jsou v uvozovkách; v závorkách hranatých obsaženy jsou pak stručné úvody a vysvětlivky k vyňatému místu, v závorkách kulatých údaje, odkud příspěvek byl čerpán. Při citování užito zkratk následujících: *A.* = archiv, *K.* = kutnohorský, t. j. městský archiv v Hoře Kutné, *V.* = archaeologického sboru »Wocela« v Hoře Kutné *M.* = musejní, Musea království Českého, *G.* = guberniální čili nynější místodržitelství, *Z.* = zemský, všechny tři poslední v Praze. Při *A. K.* značí *h. o.* oddělení horní (bývalý státem rozprodáný archiv horního úřadu kutnohorského, jehož největší část obec koupila, *m. o.* pak oddělení městské (vlastní městský archiv).

Z oddělení horního bylo často užito týdenních zpráv svrchních štajgýřů o prohlídkách dolů, sbírky to z let 1538-1542, čís. 598 h. o. (citováno: *A. K. h. o. Zprávy ...*), dále nsvázaného protokolu z let 1541 až 1542 o formátu půlarchu na šířku přeloženého, dále protokolu z let 1545 až 1554 svázaného v netuhých deskách a o formátu foliovém.

Z archivu místodržitelství použil jsem listin, které byly r. 1847 půjčeny řediteli horního učiliště v Příbrami, Janu Grimmovi, pro jeho montanisticko-geologické práce, později z neporozumění ve sklepích horního ředitelství pohozeny, na to však přece v registratuře opět srovnány a v nejnovější době (po r. 1901) opět do Prahy vráceny [viz o tom jeho článek: *Über den alten Bergbau bei Kutenberger, Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch der k. k. Montan-Lehranstalten zu Leoben und Příbram (Wien, 1861, X. Bd. str. 135)*].

Z archivu musea království Českého použito bylo věcí kutnohorských, jež se dostaly z rozprodáného archivu horního úřadu v Hoře Kutné koupí do sbírek Štěpána Bergra a odtud v majetek musejní. Velmi zajímavé a pestré sbírky jsou dvě knížky »Svědění« z polovice XVI. stol. o formátu půlarchu na šířku přeloženého, které byly nově svázané a čísly I a II označeny.

Archiv sboru »Wocela« v Hoře Kutné nebyl bohužel ještě úplně urovnán, proto bude kontrola mých výpisků obtížná, a to tím spíše, že největší jeho část byla r. 1909 zase předána do *A. K.*

⁷⁾ Král platil chudým havěřům lénšaftníkům (t. j. těm, kteří za určitý díl nasekané rudy, na příklad polovičku jednotlivá místa v dole královském jaksi v pachtu měli) z milosti příspěvky na horní náklady t. zv. pomoci.

^{*)} *Podruhé vydáno v publikaci: Výbor z prací ing. Otokara Lemingera, Praha 1930.*

k doplnění horního oddělení.

1. *Chleba za chlebem hledati.* 1541. »Všickni čtyři páni štajgýři kaňkovští dali zprávu: ... a my jsme rozkázali Polákovi, aby vort k ruce vosadil, neb kdo chleba za chlebem hledá [sic, má státi: nehledá], nebývá ho žáden« (*A. K. Zprávy M 6*). - 1540. [Na schůzi starších i přidaných pořádku havěřů hor Stříbrných v Hoře Kutné bylo mezi jiným mluveno:] ... »nebude-li se hledati chleba za chlebem, hory tyto k spuštění by přišli« (*A. K. h. o. čís. 593, fol. 2.*). - 1538. [Václav Poklůpek, starší šepmistr kutnohorský, mluvil v rajtunku k nejvyššímu minemistrovi:] ... »aby na to se myslilo, aby chleba za chlebem hledáno bylo« (*A. K. Zprávy, A 3*). - 1523. [Kverci z Janovské cechy žádající za prodloužení propůjčky praví:] »že chtějí havěřuo více přiložiti, aby mohli božského nadělení užiti a chleba za chlebem dobývati« (*A. K. h. o. čís. 332, A 2*). - 1675. [Z některého z těchto pramenů má asi Jan Kořínek ve Starých pamětech Kutno-Horských (Praha, 1675, str. 170.) průpověď:] ... »(jak horníci říkají) chleba za chlebem hledej«.

2. 1675. ... »staré Horské přísloví znivalo: *dělníci na Horách Kuttných roboty mají do soboty a peněz do neděle.*« (*Jan Kořínek, Staré paměti Kutno-Horské, str. 42.*) Prísloví tohoto v pramenech archivačních dosud jsem nenalezl.

3. 1675. »Nebo stará připovídka byla: *Dokud Osel bude řvátí, Hora bude v štěstí státi.*« (*Kořínek, Staré paměti Kuttno-Horské, str. 814.*) Prísloví tohoto v archivačních pramenech dosud jsem nenalezl.

4. 1620. *Na kahanci málo míti.* »Však juž málo na kahanci« (*Dačického Prostopravda dle vydání Strejčkova z r. 1902, str. 71.*). - 1675. [Sigmund Kozel z Rajntalu] »až do léta 1590. na kahanci (jak Horníci praví) málo míval« ... (*Kořínek, Staré paměti Kuttno-Horské, str. 167.*) Pořekadla tohoto v archivačních pramenech dosud jsem nenalezl.

5. Mezi léty 1526 až 1530. »*Není lepší silnice než z kuchyně do pinvice*« (*A. M. Kniha písařů dolových, mezi čmáraníci na poslední stránce*). Doloženo u Husa. Viz Zibrť, Obyčeje a pověry pivovarské, Příloha Zacharova Sládka, 1910.

6. 1529. [Jan z Běšín, úředník mince, píše radám komory České:] »Ale já tomu rozumím vedle onoho přísloví, že *ani kuře darmo nerado hrabe*« (*A. G. List ze dne 17. června*). Srv. V. Flajšhanse *Česká přísloví, I. heslo »darmo 1.«*

7. 1561. »*Kdo první časem, jistější právem*« (*A. V. Protokol, str. 8. poznámka v pravém rohu nahoře*). Srv. V. Flajšhanse *Česká přísloví, I. heslo »čas 17.«*

8. Mezi léty 1542 až 1545. *Jakáž záplata, takový i dílo.* [Horní úřad kutnohorský píše p. Jindřichu Firšicovi z Nabdína a na Janovičkách stran cupusu do dolu Jedle:] ... »když se cupusu nedává, že písař ani hutmán čím dělníkuom platiti nemají a dělníci taky tak dělají, jakž se jim platí vedle onoho přísloví: jakáž záplata, takový i dílo« ... (*A. V. Koncept, volný list*). 1529? [»Artykule od úřadu horního o nedostatcích nynějších na Horách Gutných«] ... Pakli dělá [havíř], jakáž záplata, takěž i dílo. (*A. K. h. o. čís. 136, koncept.*)

9. 1541. *Držeti něco co psa za ocas.* [Všickni čtyři svrchní štajgýři kaňkovští dali zprávu:] ... »a potom zplundrujíc ty doly [t. j. doly Plimli Mladou a Starou na couku Kaňkovském] i daří je králi JMti, neb je nyní drží co psa za vocas, rovně jako Šafary [t. j. jiný díl na téže couku; slova od »neb« po »vocas« jsou přeškrtnutá] ... (*A. K. Zprávy, L. 15.*) - 1529. [Na schůzi kutnohorských pánů obecních dne 4. září 1529 jednalo se o tažení proti Turku. Páni tito pravili mezi jiným:] »že sic potřeba nutná, ale poněvadž hory drží se těžce a jako za vocas, a protož s jinými městy nemají v to potažení býti, aby táhli« ... (*A. K. Lib. memorab. na l. 1529-30, F. 45, nová pag. 216.*) Srv. V. Flajšhanse *Česká přísloví, I. heslo »držeti« 11., kde místo o psu řeč o úhoři.*

10. 1529. *Dáti něčím o zem.* [Svrchní štajgýř Zikmund Prášek oznamuje dne 5. listopadu před úřadem horním, že vody ve Flašarích, dolu na couku Oselském, následkem nedostatečného čerpání stoupají, a praví:] ... »jestliže koní přikoupeno nebude, že těmito horami dáte vo zem« (*A. V. Protokol z r. 1529, str. 5.*) Viz o tom zde též čís. 16.

11. 1565. »Petr permistr vznášel z strany havěřův kaňkovských, že se nedostatek v nich nachází, a to za tou příčinou, že toliko stance po 18 groších [t. j. týdně] mají a na těchto horách [t. j. na t. zv. horách Stříbrných čili v jižním revíru] na den po 4 groších

jim dávají, a dělají, co by na vlka zavolal a tak majíc folk na tyto hory se táhnou« (A. V. Protokol z r. 1565, str. 5). - Srv. vysvětlení Palackého v Dějinách národu českého (Praha, 1877 3. vyd.) III. č. 3., str. 307: po uhersku »vlka volati«, t. j. v autěku hledati spásy (k r. 1439).

12. 1541. [Svrchní štajgěři, Zikmund Prášek a Linhart Mládek podávají zprávu o havěřích ve Flašářích a v Rostruchu, dolech to na couku Oselském:] »i jsou zpurní, nedadí sobě slova říci, hned hrozí vítem« (A. K. Zprávy, L 12). Srv. k tomu rčení: das thue Sanct Veit, nicht ich | to aby čert dělal, ne já (Německočeský slovník od Dra Jos. V. Sterzingra, II. díl str. 1221).

13. 1550. *Kdo se přežení a domy překoupí, nerad bohat bývá* (A. K. Protokol z let 1545-1554, N 11; přípisek písařův na dolejší okraji listu).

14. 1565. [Když Bartoloměj Bárta chtěl na Martina Nadřínka, staršího nad havěří hor Stříbrných a hospodáře chrámu sv. Trojice, následkem zneužití peněz na opravu chrámu věnovaných nastupovati,] »žádali mne přátelé jeho, abych k louži bláta nepřilíval, že na ten čas jsa u vězení má těžkostí dosti« (A. G. Akta o procesu Nadřínkově mezi listinami o horách kutnohorských). Srv. V. Flajšhans, Česká přísloví, I. heslo »bláto«, 5. a 6.

15. 1565. [Bartoloměj Bárta v Bilanech řekl Nadřínkovi, když prosil mezi sousedy o podporu pro chrám sv. Trojice:] »Dám já, ale tichejm duchem, aby ty o tom žádnému nepravil«. (Ibidem.) Viz o tom čís. 14. a srov. V. Flajšhans, Česká přísloví, I. heslo »duch« 4.

16. 1529. [Svrchní štajgýř Zikmund Prášek oznamuje dne 5. listopadu před úřadem horním,] »kterak škoda znamenitá se děje skrze vody ty, který sou v Mladým [doplň: Alderu] a v Mantajsu [hašplích to v dolu Flašářích] a že se každý tajden 1 kp a některý groš [doplň asi: na to dává, co by do bláta [sic] metal«. (A. V. Protokol z r. 1529, str. 5. Srv. V. Flajšhans, Česká přísloví, I. heslo »bláto«, 7. Viz o tom zde čís. 10.

17. 1540. *Kurytrávil*. [Václav Sekera maje nevoli s vrchním štajgýřem Linhartem Mládkem praví, že mu Mládek řekl:] »Zvyjedený kurytrávil!« (A. K. h. o. čís. 593, fol. 2.). - 1538. [V rajtunku dne 17. listopadu pravil Němec Lorenc Gorcanský, když se jednalo o to, mají-li býti opuštěny doly Enoch a sv. Duch:] »... nebyla by slušná věc, aby to bez uvážení před se vzato mělo býti, aby potom toho pykáno nebylo jako Rajzího [t. j. dolu tohoto jména], neb slyší se, že jest jeden věcky přemistroval jakožto nějaký kurytrávil.« (A. K. Zprávy, C 4.)

18. 1546. [V rajtunku praví nejvyšší mincmistr Jan z Vítenče a na Tochovicích mezi jiným:] »... ouředníci dolovní vodu puštění berou nemajíc žádné utěšené hodiny před dělníky, nemajíc jim čím platiti...« (A. K. Protokol, A 4-5.)

19. 1547. *Kukla; kuklár; vykuklovati něco*. [Kobza s kverky svými vinil Jiřika Kníže a kverky jeho, že jim] »nádobí pobrali, vort vykuklovali a ty tři dni, co jsou dělali, rudy po nich nic nalezeno nebylo.« (A. K. Protokol, E. 10.) - 1548. [»Při svolání tovarystva« pořádku havěřského na Kaňku vinil Kotlas Suchého, že prý o něm řekl,] »že by byl kulkařem [sic]. I on praví, že nikdy proti poctivosti svý neučinil« ... [Kotlas dále praví,] »že Suchý se sám ohlásil, že jest kuklářem.« (A. V. Protokol Kaňkovský, str. 27.) - 1548. 28. května. »Beran nařekl Zajíce, že otce má kata a sám kukly nechal u Žatce. A to mohu ukázati, neb sem o tom slyšel.« (A. V. Protokol Kaňkovský, str. 5.) - 11. června. [Beran omlouvá se před staršími Kaňkovskými:] »mluvil sem to z vopilství i o tom kuklářství sem mluvil« (ib., str. 7.).

20. 1536. »Jestliže který pacholek *hajtmanem se dělaje* jiných pozdvihoval a je rotl...« (A. M. Protokol, str. 9-10. Instrukcí.)

21. 1474. *Čep* (lat. ducillum); z toho *včepní peníze* = čistý zbytek. [Král Vladislav přikazuje šepmistrům a radě na Horách Kutných, aby byl yvrlaf čili čistý zisk (Überlauf) u dolu Klingšmídu na couku Oselském bez meškání mezi těžaře rozdělen,] »však to opatřie, aby něto zuostaveno bylo v čep pro potřebu téhož dolu. (A. K. m. o., čís. 85.). - 1498. [Při neděli Cantate zavírá se počet o týdenních nákladech na dobývání dolu Andělů na couku Oselském:] »Restat in ducillo 3 ferton 6½ grošů. Per totum restat v čepu 167 hřiven 17 grošů 5½ denáru.« [Na to při následující neděli Vocem iocunditatis:] »Summa koštu 22½ hřiven 10½ groše. Včepních 167 hřiven 17 grošů 5½ denáru ... Restat v čepu 1 hřivna 9½ groše. Per totum včepních [doplň: peněz] 168½ hřiven

3 groše 2 [sic] denáry.« (A. V. Registra dolu Andělů.)

22. *Čert*. [Petr Jirák prý lál havířům pracujícím v jeho zahradě:] »A by tu byli i ouředníci, třebas i čert s pekla, že bych mu směl mluvit!« (A. M. Svědomí II, lístek vložený u str. 255.) - Kolem r. 1558 [Martin maštalíř svědčí, že Jan Ryšánek řekl:] »Nechť čerty soudí, ne mě!« [O manželce Ryšánkově pak praví, že pravila:] »Dej jim čerta!« (A. M. Svědomí II, str. 315-320.) - 1575. [Dle svědomí Jana Mlynářika řekl jemu Jakub Fantů, když se ho tázal, proč nedělají po rudě v dolu Vidláku:] »Prej čert ví. Šak nedělají, jest pustý« [t. j. to místo čili vort v dolu] (A. V. Svědomí, str. 6.) - 1542. [Martin Hruška erckafěř řekl prý urburěři:] »Já to oznamuji, že dělati nebudu v pondělí ani v outery, a budu-li, aby mne sto vyjebených čertuov vzalo!« (A. K. Protokol C 19.) - Kolem r. 1550. [Václav Turnovský, šmelcív v hutí kverků Čáslavských na horách Vrbických řekl:] »... nevěřím tomu, než že jsou mne všickni čerti nesli do těch Dobrníc, a ješto mi se tam nechtělo jíti« (A. M. Svědomí I, str. 115.). - 1540. [Maštaléř z dolu Flašar stěžoval si svrchnímu šljagěři Linhartu Mládkovi:] »co znáš na štajgýře [t. j. štajgýře dolového u dolu Flašar] i na hutmana, že jeho čerty odbývají.« (A. K. Zprávy, H 17). Srovnej dra. V. Flajšhans Česká přísloví, I. heslo »čert 17. a 21«.

23. *Kusa nevěděti; kusa není někomu do toho*. 1529. [Prokop hutrajtýř svědčí:] »Já o ničemž nevím kusa a hned naprosto nic nevím.« (A. V. Protokol, str. 18.) - 1534. [Václav kantor svědčí:] »pergmistr jej [t. j. vort Hašplík v dole Šmitně na Kaňku] propůjčil; dál sem se na to neptal komu, neb do toho mi kusa nebylo a nebylo mi toho potřebí.« (A. V. Svědomí, str. 1.)

24. 1580. [Esterka Vašková dcera svědčí, že Jan Valdyka řekl Tomáši Uzralovi:] »on [Václav Nábožný] se na nás strojí, že nás nahrá«, [poněvadž byl jimi obviněn, že jim pokradl rudu]. (A. K. Kniha svědomí, str. 2.)

25. Kolem r. 1558. [Tomáš Holý svědčí, že Vojtěch Lorecký mluvil:] »Vyjebení takoví Němci, jakěj oni zde *průchod mají!* Že za prvnějšího času takových věcí by jim netrpěli, a že by s nimi na odplatu hráli, šachty jimi zarovnali tak, jak sou oni předešle Čechům udělali!« (A. M. Svědomí II., str. 198-202.)

26. Kolem r. 1558. [Pavel Huček svědčí, že Jan Ryšánek řekl:] »Di mezi kužely nechaje vymlouvání!« (A. M. Svědomí II., str. 315-320.)

27. 1559. [Václav Šatný prý pravil Bohuslavu korbelaři, když jej žádal o klíček od zahrady, aby tam mohl šorfovati:] »...abyšte mi měli páratí a čmuchati a dělati škody zoumyslný, kdež by se vám koliv líbilo!« (A. M. Svědomí II., str. 279-280.) Srv. Dra. V. Flajšhans Česká přísloví I., heslo čmuchati.

28. 1578. [Michal Prajr a Vít Štuber dle svědomí Zachariáše Dittricha:] »potom sobě šelmy dávali a k šibenici odsuzovali jeden druhého« (A. V. Svědomí, str. 24). [Dle svědomí Jíry Dominika] »sobě láli a šelmovali, až na to přišlo, že mu Vít Štuber řekl: a ty si přesvěčenej šelma. Michal Prajr řekl: a já toho mohu dočkati, že tě k šibenici povedou!« (Ibidem, str. 25.)

29. 1578. [Dle svědomí Prokopa Křesala řekl prý Joachym forman o Tobiáší Heroltovi:] »Však mi tam ten hrom Tobiáš šnal, ješto sem jemu dlužen nebyl.« (A. V. Svědomí, str. 22.)

30. 1575. [Dle svědomí Jana Mlynářika řekla Eva Krátká:] »Kat je zabi!« (A. V. Svědomí, str. 6.)

31. *Hroziti sv. Martinem*, t. j. výpovědí z práce. 1542. »Bártovi dáno šmelčství v Flašářích a v Rostrauchu na ten způsob, aby toho jinak pilnějši byl, než tehdaž, kdy jest prve byl ... Pakli by se nechoval, tehdy každý týden svatý Martin před rukama.« (A. K. Lístek v protokolech z r. 1542 mezi E 19 a E 20.)

32. *Uhoditi k někomu, do něčeho, s někým oč*. Kolem r. 1558. [Důra Němkyně pravila:] »Jestliže mi se co ublíží, já k JMCský dobře uhodím.« (A. M. Svědomí II., str. 303-310. Viz čís. 38, 60 a 61). - 1523. [Šimon hutrajtýř svědčí o Uhrovi hutrajtýři,] »že jinými tovařiši dosti mdlými nastrkuje a sám toho nevyhledává a kterými nastrkuje, ten sám ledva do hutí uhodí.« (A. K. h. o. č. 332, A 15.) - 1544. [Úředníci mince píší radám české komory:] »I nevíme, kterak s nimi o to uhoditi, po čem se jim [erckaufěřům] to volovo a jak prodávati má.« (A. G. List v aktech týkajících se dolů kutnohorských.)

33. 1544. [Král Ferdinand píše dne 7. února hornímu úřadu:] »Kdež pak některé osoby na Horách Gutných z erckaufěřův a jiných k týmž úředníkům našim *fukavě* se mají, když o potřebu naši

s nimi se mluví, toho my trpěti žádnému nemíníme...« [Po straně poznámky:] »Erckaufěři že se k úředníkům fúkavě chovají. *Fúkáni* aby přetrženo bylo. *Fúkači* aby trestáni byli.« (A. M. Original mezi listinami kutnohorskými.) Srv. Dra. V. Flajšhans, Česká přísloví I., hesla »fúkati, fúkavě, fúkavý«. Viz čís. 38.

34. Kolem r. 1541. [Václav havěř svědčí, že Eva Kydalka pravila v hospodě Janu Joštovi:] »*Bodaj lotrovskú, zlodějskú zabít byl*, že si vybil katru a pokrad rudu!« (A. M. Svědomí I., D 2.)

35. *Bezděně, bezděk*. 1542. [Nejvyšší mincmistr král. Čes., Albrecht z Gutnštejna píše dne 6. března radám české komory:] »mnozí zjevně pravice, že bezděčně pavovati musejí, ježto tou řečí hory voškliví a kverky odvodí víc než kdo jiný.« (A. M. List v aktech kutnohorských). - 1545. [Horní hofmistr mluvil ke štajgýřům hor Kaňkovských:] »strany kyzuov brání, že by ti, kterýmž se milosti činí, že by brali bezděk a havěři pánu JMti toho toužili.« (A. K. Protokol, A. 10). - 1559. [Bouslav korbelař hájí se proti žalobě Václava Šatného,] »že nechtěje sám bezděčně do zahrady jíti bez vědomosti jeho žádal sem ho, aby mi klíče půjčil« (A. M. Svědomí II, str. 279-280). - 1551. [Nejvyšší mincmistr kr. Čes. Jan z Vitenče píše radám české komory dne 25. ledna:] »kdybych já nedal byl koňmi dolovými voziti a k tomu je bezděčně hnáti [totíž kverky dolů Plimlí] ... musil bych byl šmelcování nechati« (A. G. List v aktech týkajících se dolů kutnohorských). - 1616. »Však bezděk a z mušení jaké je panování?« (Rezek: Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, II. str. 166).

36. *Zhornilost, zhornilý*. 1542. [Nejvyšší mincmistr království Českého, Albrecht z Gutnštejna praví v rajtunku kverkům dolů Plimlí na Kaňku:] »Kdož opouští zhornilost, opouští svobodu městskou; to jest v právích vašich.« (A. M. h. o. Protokol. E. 8.) - 1542. [Týž mincmistr píše dne 6. března radám komory království Českého o Kutnohoranech:] »A kdež vždy promlouvají k zdržení starých doluov, by při nich zhornilost byla a skutkem slova svá vykonati chtěli, spravovali by cupusy své k těm doluom povolněji nežli spravují.« (A. M. List v aktech kutnohorských). - 1542. [V témže listě:] »z návodu některých nezhornilých osob byli kverci od téhož dolu [t. j. Strakovy štolý] odraženi.« - Kolem r. 1530. [Havěři podávají hornímu úřadu svoje stížnosti:] »... »žádáme, aby takovým lidem nezhornilým to přetrženo bylo« (A. V. Fragment listu).

37. 1546. [Mates Lidl z Myslova maje dne 17. ledna při s opatem kláštera Sedleckého o důl Žáby na couku Rejzském, praví, že důl ten byl pustý] »*a hory jsou bdícím a ne spícím* ... [Na jiném místě opakuje zase:] »že hory nejsou polštárníkuom než bdícím« ... (A. K. Protokol, B 8 a 11). Srv. Dr. V. Flajšhans, Česká přísloví, I. heslo »bdějící«.

38. *Trestati, že se jiný (desátý) káti bude*. 1544. [Král Ferdinand píše dne 7. února úřadu hornímu:] »... »chceme a přísne poroučíme, abyste takového každého skutečně, jimž by se jiní káti mohli, strestali.« (A. M. Original mezi listinami kutnohorskými). Viz zde čís. 33. - 1535. »A pak-li by se hutmané vedle toho JMti přikázání nezachovali, ... že k takovým trestáním tím přikročiti ráčí, že jiný takovým káratí budou.« (A. V. Památní kniha Kaňkovská, čís. 38. Instrukcí). - 1537. [Nejv. mincmistr mluvil ke šmelířům:] »... »kdož přestoupí jednu, potrestán býti má, a kdož podruhé, bude mu ouřad vzat a kterého tak trestám [sic], že se jim již káti bude« (A. M. Protokol, str. 105-106). - 1561. [Úřad horní rozkazuje šmelířům, aby na žaloby dělníků horních proti nim podané za týden psanou odpověď podali] a »aby se nad nimi žádný nemstil pod trestáním takovej, že by se s ním desátý káti mohl« (A. V. Protokol, str. 8). - Kolem r. 1558. [Matouš z Přitoky mluvil v hospodě u Kadeřávků o Důře Němkyni, jež nadávala úředníkům pizdivlků:] »U nás ve vsi lepší řád nežli zde. Netrpěli by ji toho, jako zde trpí, a zvláště poněvadž tu z přísežných sedí. Kdyby pošlíc pro rychtáře kázal kobylu do vězení vzíti a trestali ji, že by se desátý kál...« (A. M. Svědomí II, str. 303-310). Srv. Dr. V. Flajšhans, Česká přísloví, I. heslo »desátý«. Viz čís. 32, 60 a 61.

39. *Býti pod pastmi, jíti pod síť*. 1527. [Perkmistr dolu Osla Václav Poklůpek háje se v rejtunku proti nářku, že havěře bouřil, praví:] »pak nevím, abych měl pod těmi pastmi býti, nezdá mi se toho učiniti« ... (A. V. List.) - 1539. [Arciděkan Václav Řezník píše šepmistrům, že z Hory odejde, neb prý] »nechce pod těmi pastmi býti v nebezpečenství« (Čas. Čes. Mus. 1906, str. 6. Výpis řed. Josefa Šimka). - 1540. (Pavel Štros, havěř jsa tázán staršími

pořádku havěřského na horách Stříbrných, co mluvil o nebožtíku Václavu Poklůpkovi, perkmistru Voselském, odpověděl,] »že nepouje pod tu síť jako prve« (A. K. h. o. č. 593, fol. 3.)

40. *Na odplatu hráti s někým*. 1552? [Vojtěch Lorecký mluvil prý v opilství k Němci, Joštovi hutníku v hospodě u Pišů:] »Vyjebení takoví Němci, jakej oni zde průchod mají! Že za prvnějšího času takových věcí by jim netrpěli a že by s nimi na odplatu hráli, šachty jim zarovnali tak, jak sou oni předešle Čechům udělali, z příčiny tý, že JM Kský hanebně škody činí!« (A. K. Svědomí II, str. 198-202).

41. *Pcháti Pánu Bohu*. 1559. [Václav Šatný ptal se nad dolem v jeho zahradě zaraženým, kolik jest kverků.] »Dali mu tu odpověď, že nás drahně. A von pověděl: pán bohu pchám, že chci míti se všemi činiti.« (A. M. Svědomí II, str. 279-280).

42. 1544. *Hanyka, hanykěř*. [Erckaufěři píší králi Ferdinandu I. dne 15. července:] »předešlá léta, pokudž uhlíři hanyku držali, truhla uhlí za 6 grošů brávána byla...« (A. G. List 1544.) - 1474. [Jan rychtář na předměstí Kolmarku v Hoře Kutné] »učinil pánuom přísahu a hankěruom slib vedle starodávného obyčeje« (A. K. m. o. Registrum rubeum, L 1). - 1497. »Bielkovi, svrchnímu hanykýři ½ kopy« [dáno z mince v neděli Dicit 3um] (A. K. h. o. Registra verková). - 1504. »Hanykěřom, když byli přišli ... pro zástavu uhlí, dáno ... 48 grošů« [z mince kutnohorské v neděli Dicit 2um]. (A. M. Registra verková). - Původ slova záhadný. Odtud vlastní jméno Jan Hanyka 1488, 1513 (A. Z. Liber hereditatum rubeus maior, N 21 b, P 10 a) čili jinak též Hanykěř, syn Bartíkův, 1490 (A. K. m. o. čís. 262), dále Vaněk Hanykýřů či Hanykýř 1547 (A. V. urburní), dále Vít Hanykěř z Semína 1510 (A. Z. Lib. her. rub. maior 01).

43. Kolem r. 1550. [Štejjgýř] »řekl: tvá žena s tvou sestrou mne tam pomlouvají a *myji* po rynku« (A. M. Svědomí, II. str. 154.).

44. Kol r. 1550. [Hašplíř Lukeš svědčí o této hádce:] »A potom sobě *lotrovali* jeden druhýmu« (ibidem, str. 156).

45. Kol r. 1550. [Říha Skalka svědčí, že štejjgýř řekl:] »selhals *co pes*« (ibidem, str. 158-162).

46. *K nosu klepati, šňupati*. Kol r. 1550. [Týž svědčí, že Václav Kozel štejjgýři] »k nosu šňupal«. [Matouš Štanů svědčí, že] »klepal mu rukou před hubou« (obě ibidem, str. 158-162). - Kolem r. 1558. [Matěj Melmas svědčí:] »...a oni mi ještě k nosu klepali, že mě za dobrého nemají, jestli toho neopravím« (ibidem, str. 179).

47. *Podstrky, postrčky činiti*. 1530. [Úředník mince, Pavel z Podivice píše dne 19. září Janu z Vartmberka a na Zvěřeticích, nejv. purkrabí pražskému, že erckaufěři někteří s ním ani mluvili nechtí] »a podstrky činí« (A. G. List v aktech týkajících se dolů kutnohorských). - 1541. [Erckaufěř Hruška stěžuje si na Jana Vycpálka, že] »do Hopuov přišel divně postrčky na nás s láním činím« [sic, správně: činíc] (A. K. Protokol, C 15).

48. 1552. [Hofmistr, urburěř a úřad horní píší dne 30. ledna radám komory České o šmelciři Šebestianu Esovi,] »že na Hobzu i na jiné jeho dělníky s kordy se potrhají mluvic jim, že musí na šibenici viseti a někteří *pod puzaunary na věži seděti*...« (A. G. List mezi akty týkajícími se dolů kutnohorských). Řeční, jak se zdá, čistě lokální.

49. 1552. [Urburěř Martin Hruška praví nejvyššímu mincmistrovi o huti královské,] »že když tam jede, tehdy *na lež jede* a na posměch.« (A. K. Protokol, X 10).

50. 1552. [Nejvyšší mincmistr Jan z Vitenče píše radám komory:] »Než jáť s úřadem viduce to všecko vočitě při tom býváje *na svém stojim*, že takové Esovo šmelcěře gmelcování jest zavedení hor« (A. G. List mezi akty týkajícími se dolů kutnohorských).

51. 1553. [Vavřinec kovář svědčí, že pergmistr Mrva mluvil,] »že jest taková věc ukrotil a že by chtěli z *múchy mnoho udělati*. (Registratura Příbramského ředitelství horního, Donnebaurova sbírka různých akt kutnohorských).

52. 1544. [Vrchní štejjgěři Zikmund Prášek a Linhart Mládek podávají zprávu o šmelciři ve »štrole,] »o jeho netbalivosti, nebo ve všech věcech sobě náležitých chce *hostem býti*.« (A. K. Zprávy, M. 15).

53. 1542. [Nejvyšší mincmistr Albrecht z Gutnštejna mluvil k perkmistru dolu Osla a k hutmanu:] »... »vody bejte, neb *nesluší hlavy opustiti pro oudk*« (A. K. Protokol, D. 17).

54. *Dar a sváda*. 1548 [11. června.] »Supová skrz rychtáře oznámila, že ji Sedláček za ten dar prosil a dral se s ní...« [Odloženo do 2 neděl]. - [23. července Sedláček přiznává se, že ji bil] pro její jazyk nezbedný a její lání pravíc, že bych ji žádal za její dar ... Dictum: ... poněvadž si násilí neukázala, protože aby jeho při pokoji nechala ... (A. V. Protokol Kaňkovský, str. 7, 11 a 17).

55. 1548. [Dle zprávy Petra Lavičků řekla mu Machova žena:] »Bodaj pana staršího syna nevsadili, neb sou vybrali plívy a jádra nechali a vystrčili je jako vích na pivo a žádného s nimi neposlali.« [Dále prý řekla:] »Ale stál s nimi pan Petr Amcha, ta slíva, ješto já kdybych se na to dala, lépe bych sama mluvila.« (A. V. Protokol Kaňkovský, volný list vložený tam).

56. 1548. [Vávra Votýpka, trajvív svědčí o smrtelném úrazu, který stihl jakéhosi Poláka při těžení trejbem:] ... »nebožtík křikl, když měl spadnouti dolů: prems! A praviti nemohl víc a po tý spadl doluov a letěl co kluk.« (A. M. Svědomí I. str. 61-62).

57. *Podávati lži, řeči*. 1548. »Holý šmelíř vinil Mikuláše štajgýře, že ve mlýně s ním hrál a potom lži sme sobě podali...« (A. V. Protokol Kaňkovský, str. 18). - 1558. »A tak sobě řeči podali a jebali, a v to sem se sama vložila, aby mi nejebal mateře, že jest tak dobrá jako jeho.« (A. M. Svědomí II., str. 226). - Kolem r. 1554. »Podávali sobě řeči« (ibidem, str. 158).

58. *Cibrykovati se (čibrykovati se?), loudati se*. 1539. [Svrchní štajgýři oznamují o dolu Roštrauchu.] »že se s vodami cibrykují.« (A. K. h. o. Zpráva, G. 16). [Několik neděl na to opakují nářek.] »že se s vodami cibrykuje, ač pacholkuov s to dílo bylo by dosti« (ibidem, G. 19). - 1540. [Svrchní štajgýři oznamují:] »I jest slušné k tomu Bártu přidržeti, aby se s tú vodú necibrykoval, ale aby ji z hlubiny naskrze bral« (ibidem K. 8). - 1509. »Za Šochem 2 perky, jeden cibrikovaný.« (A. V. Registr dolů Šválů a Nyklasů na Kaňku, dominica Dominus fortitudo). »Za Šochem grecovina cibrykovaná (ibidem, dom. Omnes gentes). - Srovnej v Kottově Slovníku heslo »čabrati (se)«, bryndati se; zdlouhavě jíti (díl V. str. 1155). Perk (Berge čili jinak též gute Berge) rudovina, v níž ruda byla drobně vrostlá; tahala se proto na den. Perky jalové zůstávaly v dole. Grecovina, drobné perky; Šoch, hašpl čili šachtice v dole Švábích.

59. 1591. Jan Kaše daroval svým dělníkům to, co odhazovali při prejtování rud na dole Přivě. Dělníci chtěli pak peníze za tyto odpadky rud vytěžené propít, na domluvu Kašovu však řekl si, že si koupí po nových stěvících. [Lukáš Košťolal svědčí, že Kaša jim domlouval:] »Ne všecko v řit, taky nětco na řit« ... [Jáchym Rejnyš svědčí, že řekl:] »ne všecko do života, nětco taky na život« ... (A. K. Kniha svědomí, str. 203, 205, 206).

60. Kolem r. 1558. »Matouš z Přitoky v tom ji [t. j. Důru Němkyni] trestal mluvíc jí: Zvyjednaná kobylo, a ty sobě žádného nevážíš, on tobě každý pizdivlkem, šepmistr pizdivlk, p. hofmistr pizdivlk, všickni ouředníci pizdivlci.« (A. M. Svědomí II, str. 303-310). Srv. zde i č. 32, 38 a 61.

61. *Jebák*. 1523. [Březina z Kaňku prý mluvil,] »že pan hofmistr nestojí za jebák se vším úřadem« (A. K. h. o, č. 332 A 4). - 1558. [Matěj Červenka svědčí o Petru Jirákovi, že lál, poněvadž] »v zahradách lidem škodu dělajíc nemohou sto jebáků svýsti« (A. M. Svědomí II, str. 255). - Kol r. 1558. [Havel Havlišta svědčí o Důře Němkyni, že řekla:] »Já se koho bojím za sto jebáků, zvyjebených pizdivlků.« [Dle svědomí Marty z Nového domu řekla Důra prý,] »že těch pizdivlků za jebák [se] nebojím, kteří proti mně stojí...« (A. M. Svědomí II. str. 303-310). Srv. čís. 32, 38 a 60. - Kolem r. 1558. [Jan Medal svědčí o Eliášovi, že lál, psoval a že pověděl,] »že mi král k tomu přidal sto jebáků i s ouřadem i s hofmistrem« (A. M. Svědomí, str. 209-210). - 1558. [Jíra Vážný řekl prý Matouši Drštíkovi:] »Pane jebáku, já víc vládnu nežli šmelíř! A kdyby nebyl dlužen šmelíři, nestáli bychom o tě za jebák...« [Na to odvětil Drštka:] »Nedávej mi jebáků, sám jebáku!« (A. M. Svědomí II, str. 338-340).

PŘÍSPĚVEK K POBYTU HUMANISTY J. BALBA V ČECHÁCH.

Časopis musea království Českého, r. 85 (1911), str. 472.

„Balbovi doktorovi na ztravu, od krále Jeho Milosti, když poslán byl do Čech z Budína, dáno 15 kop feria 6. post Corporis Christi (7. června 1504) mandato regie maiestatis per litteras domini mincmeistr (Archiv Musea král. Čes., Registra verková z r.

1504 z bývalého archivu horního úřadu v Hoře Kutné, mezi různými vydáními mince kutnohorské, ke konci). Sedmihradskému, ješto provodil Balba doktora na Litomyšl, dáno 20 grošů sabato ante s. Calixti“ (12. října 1504) (Ibidem) by vydáních při neděli Justus). Srv. Truhlář J., Humanismus a Humanisté v Čechách za krále Vladislava II. v Praze, 1894.

PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM HORNÍCH MÍST V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.

Hornické a hutnické listy, r. 12 (1911), str. 117-118, 136-137, 144-146, 162-164, 178-180.*

I. Chrastava.

Dle hraběte Kašpara Šternberka (Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke, I. sv., 1. odd., str. 488) jest známo o dolování u Chrastavy (něm. Kratzau) jen tolik, že prý ve století XVI. opět počalo a že bylo prý za císaře Rudolfa dále provozováno. V t. zv. registrech verkových, chovaných v archivu města Hory Kutné v oddělení horním, nalezl jsem při neděli Adorate 2. 1496 zanešenou následující zajímavou položku, která se týče patrně města Chrastavy (nyní v politickém okrese Libereckém): »Item cupusu na Chrastav za krále JMt 3 kopy na polovici tálů na všech horách volových relacione Michaelis coram Bartossio, magistro curie et officialibus monete sabato ante Circumdederunt« (= 30. ledna 1496.). Zpráva tato nepotřebuje vysvětlení až na osoby v ní připomínané. Michal jest bezpochyby písař urbem v Hoře r. 1482 připomínaný, nemůže však jím býti Michal z Vrchovišť, horní to hofmistr dne 12. října 1494 sesazený. Bartoš z Prachňan byl skutečně horním hofmistrem spolu s Jarošem Slonem z Chvališova, a to po dobu od sesazení Michala z Vrchovišť až do 25. února 1496.

II. Ledec.

O horách Ledeckých dí hrabě Šternberk v díle citovaném (str. 28.) jen tolik, že prý doly měl na panství Ledeckém Burian Ledecký z Řičan, což by bylo asi v době mezi lety 1501 až 1541.

V protokolu kutnohorského úřadu horního, chovaném druhdy ve sbírkách Štěpána Bergra a nyní v archivu musea království Českého, nalézá se na str. 40. při r. 1537 Adorate 1., feria 6. (= 26. ledna) následující zpráva:

»Páni kverci Ledecčtí a Horští položili fristunk, kterýž mají na hory Ledecký, k věrný ruce k ouřadu hornímu; na ten způsob všickni toho žádali, aby jedněm bez druhých kverků vydán nebyl. A ten fristunk jest v komoře nad vraty v truhle.«

III. Malotice.

O horách u Malotic blíže Zásmuk dosud nebylo nikde nic uvedeno. V protokolu kutnohorského úřadu horního z let 1545 až 1554, který se chová v oddělení horním archivu města Hory Kutné, obsažena na listě L 11. následující zpráva:

»Urozený a statečný rytíř pan Jan z Vítence, nejvyšší mincmeistr kr. Č. ráčil propůjčiti duol, jenž slove Apoštol, na horách Malovicových, kderěz leží nad Kouřimem, sloutně opatrnosti, pánuom purgmistru a konšeluoem města Kouřima s kverky jich jakožto prvním příjemcuom podle práva horního. Actum feria 3. dominica Deus in loco hora 13. anno 1549.« (= 3. září).

Dle výpisku prof. J. Řeháka jest prý »v památní knize Kouřimské« na fol. 68. zapsáno následující »Memoriale« - Propůjčka na hory v Malovice (sic) vodeslána od úřadu horního Hor Kutten etc. a schována do sklepu obecního; tam se najde. Actum f. 4. ante Mathei 1549.« (= 18. září)

Že zde běží v pravdě o doly u vsi Malotic, která leží skutečně blízko Kouřimi, a pokud se výškového rozdílu týče, skutečně nad tímto městem, nelze pochybovati. Ve svrchu uvedených dvou zprávách jest patrně místo samo chybně jmenováno.

IV. Nalžov.

O horách Nalžovských pojednal nejlépe hrabě Šternberk.¹⁾

*) Jako autor uveden Vlček z Lamingu.

¹⁾ Viz dílo napřed citované, svazek I., odděl. I., str. 235-248. Dle Schmidta z Bergenholdu, v jehož díle »Übersichtliche Geschichte des Bergbau- und Hüttenwesens in Böhmen« (Praha 1873) na základě díla Šternberkova též o Nalžově pojednáno, napsal diletantskou monografii Josef Rybák: »Dějiny města Hor Stříbrných« (Tábor 1898). K dílku naposled zmíněnému připojena jest kopie staré mapy dolové z roku

Leč i k jeho článku lze lecos připojit. V Nalžově byl horním hejtnanem znamenitý horník Ambrož z Hoštejna. Připomíná se tam r. 1528 (Šternberk, str. 237) a měl roční plat 100 kop českých grošů (kolem 1800 K). Když měl nastoupiti na místo nejv. mincmistra Albrecht z Gutnštejna, radili radové komory pro království České dne 26. srpna 1534 králi Ferdinandovi I., aby se mu přidal k ruce zkušený nějaký horník a navrhovali Ambrože z Hoštejna, hodlající horního hofmistra v Hoře Kutné Buriána Vrbíka ze Žaboklik pro jeho neschopnost a z jiných příčin sesaditi a Ambrože na jeho místo uvést. Ambrož však, jsa před rady obeslán, chtěl prý 120 kop česk. grošů platu, poněvadž prý by v Hoře se 100 kopami nevyšel. V Nalžově prý to bylo něco jiného, poněvadž měl tam blízko statky.²⁾ Vzhledem k jeho schopnosti navrhovali radové komory králi, aby těch 120 kop mu povolil. To se asi také stalo. Dne 14. září 1534 píše Ambrož do komory, že by byl rád dne 16. září 1534, kdy měl zároveň s nejv. mincmistrem býti uveden v úřad, do Hory se dostavil, že však již 8 dní leží nemocen. Následkem toho může se dostaviti do Hory až 21. září ráno a přiveze s sebou, jak na něm bylo žádáno, zkušeného horníka k ohledání některých kutnohorských dolů. (Oba dopisy v archivu místodržitelském v aktech komory, čís. 1534/5 a 1534/7.)

V témže archivu zachoval se opis psaní krále Ferdinanda I. nejvyššímu mincmistru, Albrechtovi z Gutnštajna, ze dne 18. června 1535 (čís. 1535/2) znění následujícího:

»Urozený věrný náš milý! Nepochybujem, že toho dobrú vědomost míti můžeš, jaká vjapověď jest soudem zemským mezi urozeným Joštem z Rozmberka a statečným Oldřichem Pauzarem o hory Nalžovské učiněna, i poněvadž se tu nás nejvíc dotýče, neb ti úředníci na těch horách nám k ruce naší Kské a žádnému jinému přísahami jsú zavázáni, kdež my tepruov včera o tej vjapovědi zvěděvše, nemožné jest nám ke dni a k vjapovědi uloženému toho pustupení učiniti i psáti ráčime témuž Pauzarovi jeho žádajíc za prodlenější čas, jakož z vjapisu toho, kterýž posíláme, srozuměti budeš motci kdež pak té nepochybné a milostivé víry k němu býti ráčime, že tak učiní, a protož tobě poroučíme, aby ten pondělí po panny Marie Navštívení nejprv příští (5. července) na místě našem na ty hory Nalžovské dojel a těch hor Oldřichovi Pauzarovi a sestře jeho podle smlúvy, kterúž sme (s) stavy království Českého o hory učiniti ráčili, postoupil a z strany naší také opatřil, aby ouředníci, kteří nám zůstati anebo spolu s ním na těch horách držáni býti mají, povinnostmi náležitými zavázáni k ruce naší byli. Také s týmž Pauzarem od nás rozmluv, ač by kterou nechut jměl k verkuom (sic) i k vosobám ouředním, kteří na těch horách pavují, proto že jsú se urozeného Jošta z Rozmberka přidrželi a jím zpravovali, aby to mimo se pustil a jich odtud nevytiskal než všelijak radši pro vzdvižení a zdělání tý hory k lepšímu našemu a svému užitečnému v dobrým řádu zachoval a již psaným Joštem z Rozmberka v žádné další nesnáze ani soudy jse nedával, neb nás tu se nejvíce dotýče a my také ve všem, pokudž za spravedlivé bude, rádi milostivě i spravedlivě k témuž Pauzarovi jse zachovati ráčime, tak že jemu námi králem, pánem jeho scházeti nie nemá, a když to tak s Pauzarem vykonáš a na místě postavíš, tehdy svrchu dotčenému Joštovi z Rozmberka od nás pověz, aby sobě té vjapovědi nestěžoval, neb ne toho ale nejvíce nás se dotěje, a my také časem svým ráčime poručiti s ním dále jednati kdy by taková věc k srovnání přivedena býti mohla. A znajíc v tom vuoli naši neobmeškávaj toho všeho tak vykonati, aby vjapovědi učiněné dosti se stalo, a my při tom, což nám spravedlivě podle smlúvy (s) stavy udělané náleží, také zůstaveni byli jináč učiníc. Dán v Vídni v pátek po svatým Vítě (18. června) léta etc. XXXV° a království našich Římského páteho a jiných devátého.«

V. Pelhřimov.

O horách Pelhřimovských málo povědomo. Hrabě Šternberk v díle shora citovaném skoro nic o nich nepraví¹⁾. Jako drobný příspěvek budiž uvedeno, že r. 1497, ten týden po neděli Judica, přinesli do kutnohorské mince stříbra »z Pelhřimova 1 hřivnu 1 lot 1 quentl«. (Registra verková v horním oddělení městského archivu v

1556, chované nyní v archivu Třeboňském.

²⁾ Kde, se nepraví. Poněvadž se zove též »Lažanský«, snad mu patřily Lažany.

¹⁾ V ročníku IV. těchto listů, na str. 185. otištěna zpráva z roku 1581 o nich.

Hoře Kutné).

Roku 1535 byl »David od Hory« pergmistrem »hor Pelhřimovských urozeného a statečného rytíře, pána, pana Zdeňka Trčky z Lípy etc.« (List purgmistra a rady města Pelhřimova s pečeti vložený do »svědomí«, přijatých před horním úřadem kutnohorským a chovaných nyní v archivu archaeol. sboru »Wocela« v Hoře Kutné.) David havíř, který koupil s Václavem Mazancem, Tychtlem a Beneškou, barvířkou v Hoře Kutné r. 1534, v neděli Spiritus, lezof na Pachu a jej po té r. 1535, v neděli Suscepimus, proběři Arnoštu z Drasova opět prodal, svědčil dle tohoto listu dne 15. prosince 1535, jako pergmistr hor Pelhřimovských o některé nevoli stran tohoto lezofu.

Před tímto Davidem byl pergmistrem na horách Pelhřimovských Hanuš Raitter, kterého Jan Trčka z Lípy²⁾, když si na něho u nejvyššího mincmistra Albrechta z Gutnštejna stěžoval, do vězení vsadil. Z vězení psal Raitter nejv. mincmistrovi dopis, ve kterém se podvoloval výroku horního soudu kutnohorského. Ač nejv. mincmistr Trčkovi třikráte psal, aby pergmistra z vězení propustil, nevyhověl tomu Trčka. I psal nejv. mincmistr dne 24. června 1535 radám komory v království Českém, aby Trčku důtklivě ku propuštění Raittera napomenuli, uváděje při tom, že Raitter jest rozumný a dobrý horník, kterého by mohl na jiných horách dobře potřebovati. (Original dopisu v archivu místodržitelském mezi horními akty komory České, čís. 1535/2.)

VI. Proseč.

Hory Prosecké, t. j. u vsi Proseček, byly v chodu nedlouho před r. 1550, neboť toho roku v témdni po neděli Exaudi 1. vinil »Adam, písař Proseckých hor Smolíka pro cupus zadržalý na hory Prosecké«. (Protokol kutnohorského úřadu horního z let 1545-1554 v horním oddělení archivu města Hory Kutné, fol. N 9.) Dále zaneseno jest v témže protokole ještě, že »Adam, písař z Proseček« upomínal o cupus Trojana Uzličkova, Ambrože váckáře, Zlatohlávka, Tarabu starého, Jana vozku a Jana Chmela z Čáslavě a že jiní kverci »hor těchto spuštěných« byli Zvejkalík, Pavel zlatník, matka Bartoše a Jiřík Náchodský.«

VII. Rataje.

O dolování u Rataj nebylo dosud nic známo. Že však se tam ke konci XV. století dolovalo na stříbro, svědčí následující dva údaje z register verkových, chovaných v horním oddělení archivu městského v Hoře Kutné:

a) R. 1497, ten týden po neděli Cantate, přineseno do mince kutnohorské »argentum fulminaturn z Rataj 3 loty 1 kventlík.« b) Taktéž ten týden po neděli Respice 1°, přinesl další stříbro přepalované, »argentum fulminaturn 1 ferton 2 loty od Rataj Markus«.

Pánem na Ratajích byl té doby (a to od roku 1493) Křištofor ze Švamberka, pán zajisté též o hory se starající, jak svědčí psaní jeho strýce Jindřicha ze Švamberka ze dne 31. prosince 1516, otištěné v »Archivu Českém« (díl XV., str. 130.). O které »hory Švamberské«³⁾ v tomto listě jde, těžko pověděti. Jistě to však nejsou hory na Ratajích.

VIII. Skalice.

Že u Skalice t. zv. Stříbrné bylo již před r. 1536 dolováno, ukazuje německý list nejv. mincmistra Albrechta z Gutnštejna ze dne 13. srpna 1536, chovaný v archivu místodržitelském mezi akty komory království Českého (čís. 1536/9). V něm dává tento mincmistr radám komory zprávu, že prý nedávno, když jel z Jilového, prohlédl si doly ve Skalici jménem »Hora sv. Prokopa« (»S. Prokopsberg genannt«). Jsou prý před rukama těžaři, kteří by tam rádi těžili, ale odstrašuje prý je nepořad tam panující. Poněvadž prý ale páni pozemků, Zajímačové, nejsou vázáni zemským snesením (»ausserhalb der lanndsverwilligung befreid sein«, čímž míněno patrně narovnání o hory z r. 1534), neví, jak dobrý řád opět zavést. Doly jsou prý nadějně. I prosí o radu, co v té příčině

²⁾ Byl to pán nelitostný a soužil lid poddaný; r. 1535 vzepřeli se také proti němu sedláci (viz o tom Sedláčkovy »Hrady a zámky«, díl IV., str. 276).

³⁾ Král Vladislav udělil na doly »Švamberské« následující 3 majestáty: V roce 1478 Hynkovi ze Švamberka, dále r. 1498 dne 10. září Jindřichovi ze Švamberka a r. 1509 dne 25. listopadu Jindřichovi a Křištofovi ze Švamberka (viz »Časopis musea král. Česk.«, roč. LXXXII. [1908], str. 210-211.).

má králi psáti a jak se má zachovati, aby pořádek byl na těch horách zaveden.

Dne 7. května 1543 udělil král Janu Sezimovi a Jindřichu Zajímačům z Kunštátu fristunk na stříbrné doly u Skalice a na pozemcích kláštera sv. Prokopa (Šternberk: cit. dílo, I. sv., 2. odděl., str. 77.). Některé pozdější zprávy o horách těchto sděluje Dr. J. L. Barvíř v tomto časopise (roč. 1904, str. 4.).

IX. Střmelice.

Kolem Střmelic počalo se kutati asi současně jako u Stříbrné Skalice.¹⁾ Hory střmelické obdržel od krále dne 8. března 1542 Jaroslav z Šelnerka (Šternberk: dílo cit., II. sv. 2. odděl., str. 76.) a dne 10. prosince 1549 Konrád z Pocksdorfu (ib. str. 78.). Že se v těch dobách skutečně na horách zmíněných pracovalo, svědčí zpráva na listě L 13 v protokolu horního úřadu kutnohorského z let 1545-1554, chovaném nyní v hor. oddělení městského archivu v Hoře Kutné. V polovici září 1549 vinil totiž »Purghart Uher, havěř ze Střmelice« »Foltina Slováka, havěře, že o něm mluvil, že jsou ho katem z Jochmstálu vyvedli etc.«

Dne 30. července 1551 píše nejv. mincmistr Jan z Vítenče radám komory pro království České mezi jiným: »Ját' zítra bohda musím na Střmelické hory jeti, neb tam mnozí neřádové jsú.« (Archiv místodržitelství, akta komory české, č. 1551/7.)

X. Stříbro.²⁾

Fr. Ant. Schmidt uveřejnil v díle »Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der österr. Monarchie« (Viedeň, 1832; I. odděl., 1. sv. str. 136-137) listinu ze dne 2. prosince 1410, kterou nařizuje král Václav IV. měření prvního nálezného dolu na nových horách olovených v Mrkovicích někde u Stříbra. Zdá se, že jméno tohoto již zaniklého místa čteno Schmidtem chybně³⁾, neboť již v listině samé jmenuje se mezi těžaři Oneš z Mikovic. Dále potvrzuje mínění toto nová zpráva z knih archivu města Prahy, již uveřejnil Dr. Teige v »Archivu Českém«, dílu XXV. na str. 212. Jest to kšaft Pavla, písaře krále Jiřího, ze dne 24. května 1471, jímž odkazuje své manželce: »Item in Mikowice, ubi sunt plumbi fodine, duas partes tricesimas ibi, ubi generosus dominus Paulus Skalsky et dominus Cenko, procurator olim regis Georgii cum aliis cultoribus fovee tenent«.

Hrabě Šternberk zmiňuje se v díle citovaném (I. sv., 2. odděl. str. 69.), že od r. 1410 do panování Ferdinanda o dolech Stříbrských není zpráv. Že doly tyto za krále Vladislava byly v chodu, ukázal dr. Barvíř ve článku v poznámce 2. uvedeném, a to na základě register z rozchváceného archivu horního úřadu v Hoře Kutné, která se dostala po prodeji jeho do sbírek Štěpána Bergra a po jeho smrti do archivu zemského musea v Praze. Část těchto register zůstala však v Hoře Kutné a nalézá se nyní v archivu archaeologického sboru »Wocela«; jsou to ročníky 1506, 1507, 1510, 1511, 1513, 1515 a 1516.

Hory Stříbrské byly ujaty hlavně pro potřeby hutí kutnohorských a podléhaly přímo hornímu hofmistru kutnohorskému. Za permistry posílání tam vrchní štajgěři kutnohorští (tak r. 1503 Matěj Jelínek) a zaváděny zvyky kutnohorské.

Z register z archivu »Wocela« uvádím tyto zajímavé ukázky.

1. »Svuolka havěřov hlubinských, za kterůž prosili, aby zapsána byla.

Item Krajčiček s tovařiši, havěři hlubinští svolili se všickni dobrovolně před permistrem, ktož by koli z nich šichtu zasvětil, aby tomu každému 4 gr sňaty byly, a ktož by koli dvů šichet nele-

zel (sic), ten každý aby tálóv byl zbaven bez milosti« (1506, Ecce Deus = 9. srpna).

2. »Léta etc. 1513 na den Božího těla (26. května) od urozeného pana Jakuba z Fugl (správně Fuglhauzu), toho času na Horách Kutných hofmistra dána jest propůjčka na horách krále JMti volověných u Stříbra havířům taková: napřed pokud jse kto s permistrem do času jmenovitého smluví, potud má na té propůjčce dělati, na košt krále JMti tímto je fedrovati má všemi fudnostmi, co v dole přísluší, i také na dni totiž kováři, šmidkoštem, práčem; krom toto jest vymíněno, aby havíři jakéhož koli nádobí potřebovati budou, má jim permistr prodávati, pemrlici za 3 gr, čtvrt želez za 12 gr, žumphejzn za 1 gr, nosatec za 3 gr, fimol za 3 gr, šarklín za 4 gr, šarploci za 3 gr, klín veliký za 6 gr, ploci k témuž klínu za 6 gr, za fejzl veliký víc, za menší miň.

Milý bůh což by koli naděliti ráčil rudami, ty aby byly prány na čisto tak, pokudž jsú prve prány bývaly. Ty rudy i šlichy má permistr od havířův králi JMti k ruce kupovati, centněř rudy po 18 gr, šlichu centněř po 17 gr.

Urbury mají dávati králi JMti desátý centněř z rudy i z šlichu.

Pokud kto kterú propůjčku přijme, mají býti toho štufty vyřaty, aby každý věděl, pokud jest přijal.

Item kdy kto s jedné propůjčky na druhú duršlák udělal by, ihned jakž vortík pronikne, aby díla nechal, dokudž to permistrem a jinými úředníky ohledáno a opatřeno nebude.

A jestliže by kto přijma propůjčku dělati nechtěl a nedbal bud' to rudu kradl nebo jiného neslušného nětco udělal a zvláště, že by skrze to králi JMti přišla škoda, takovému tu propůjčku permistr má moc zdvihnutí etc.

Dominica Respice primum (12. června) Němci ujali propůjčku od Německé šachty žulu až do štufty k Vaškovi do půl léta a tak oni i všickni jiní mají se zachovávat na propůjčkách, jakož svrchu psáno stojí«.

Zdá se, že na počátku panování Ferdinanda I. přestalo se na horách Stříbrských pilně pracovati. Olovo kupováno do Hory z Polska (z hor Trnavských čili z Tarnovic a Bytomi). Když počátkem března 1544 nastávala v Hoře nouze o olovo, radil úředník mince v Hoře Kutné, Pavel z Podivic, dne 10. toho měsíce radám komory k nákupu olova z Míšně a Stříbra (Archiv místodržitelství, akta komory čís. 1544/11). Dne 30. března 1544 radí totěž horní úřad kutnohorský s podotknutím, že by mohlo na hory Stříbrské 200 až 300 kop grošů z Hor Kuten naloženo býti (ib. čís. 1544/16). V dubnu a květnu 1544 dostoupila nouze o olovo v Hoře nejvyššího stupně; tu píší úředníci mince radám komory dne 26. dubna: »Pan Leopold Buchspam nám jest dnes zde zprávu učinil, kdyby doložení od VMti jměl, že by z Stříbrských hor tyto hory volovem fedrovati mohl a na tento čas že by mohl zříditi v krátkém času voko 60 centnýřů. Protož za to VMti prosíme pro dobré JMKské, odtud neb odjinud aby časně sem volovo opatřeno býti mohlo, že nám toho nápomocni býti ráčíte. A jestiže by na ten čas z komory JMKské peněz jemu dáno býti nemohlo, nechť by ale odsud 100 kop grošův, což by se VMti vidělo, jemu na to dáno bylo« (ib., čís. 1544/19). Dne 27. května píší tíž úředníci: »Z těch hor Stříbrských ... nemalý fedrunek volovem mohl by býti, neb ačkoli příčina se toho pokládá, že by snad o nětco ta ruda volověná větší užitek nesla nežli volovo, ale my nevíme, jakž jest nyní volovu přiskočilo, neb již zde volova 1 centnýř po 1 kopě 38 groších platí« (ib., čís. 1544/27).

Zdali skutečně Stříbrské doly v té době zase olovo do Hory dodávaly, není dokladů; zdá se však spíše, že nikoli, neboť olovo dále z Polky do Hory posíláno. Dne 30. července 1551 píše nejv. mincmistr Jan z Vítenče radám komory: »A poněvadž takový nedostatek vuolově jest, mé by zdání bylo, aby ty hory u Stříbra zase pavovati (sic) a obloženy byly, ale to bez nákladu peněžního býti nemůže. Než to já pamatuji, že z těch hor do Hory Kutny i jinam drahně set centněřuoov volova dodávali a k tomu držel centněř volova 2 loty stříbra« (ib., čís. 1551/17).

Teprve r. 1554 začalo se ve Stříbrě zase čileji dolovati (viz o tom dílo Šternberkovo shora citované, str. 70). Vítaný příspěvek ke zprávám z tohoto roku obsažen jest v důležité »Knize zápisů horních«, chované v archivu města Hory Kutné v oddělení horním (fol. 98. čili pag. 202. červeně číslovaná).

»Štola u Stříbra města.

Pod tím jinou rukou: K horám oloveným.

¹⁾ Srovnej k tomu zmínku Dra Z. Wintra na str. 388. dílu II. v »Kulturním obraze českých měst« (Praha, 1892), kde se mluví »o nových horách měděných u Střmelice«.

²⁾ Starší literaturu viz u Pošepného: »Der Bergbaudistrikt von Mies« (Viedeň, 1874). Z novější uvádím: Dr. Jiří Juritsch: »Geschichtliches von der königlichen Stadt Mies in Böhmen« (Programm c. k. gymnasia ve Stříbrě, 1895) a Dr. Jindřich Lad. Barvíř: »Řád hor. olovených u města Stříbra z roku 1513« (tento časopis, roč. VI. [1905] str. 97. a 98.), kdež dlužno opravit následující nesrovnalosti vzniklé buď chybným čtením anebo při tisku. Na str. 98. (29. řádek shora v levo) čti »roštyř« místo chybného »koštyř« a (1. řádek shora vpravo) »na jiném couku« místo chybného »nájmem couku«.

³⁾ Listiny, prý v zemském museu v Praze chované, jsem v rukou neměl.

Urozený pan Petr Hlavsa z Liboslavě, místodržící úřadu nejvyššího mincejmistrův království Českého s uvážením společným úřadu horního na Horách Gutných propůjčiti ráčí slovným pánním purgmistru a radě i vši obci města Stříbra nynějším i budoucím stolu Rušpergu (sic) s šachtami, litlochy, k týž štole náležitými vydělanou od pramene pravého až do zhlaví jejího s měrami podle práva horního k ní náležitými k tomu trejv, k tomu trejv (sic), kavny, lezofy shořejší i dolejší s šmitnami kovářskými i s tím vším příslušenstvím, což k horám oloveným od starodávna náleželo a náleží, k mocnému držení a užívání, aby též hory olovené více těženy a rozmnožovány (sic) než umenšovati se jměly. Actum sabato ante Circumederant jináč na den sv. Fabiana a Šebestiana léta etc. 1554« (20. ledna).

Propůjčka z r. 1554 není však na Rušperce prvou, již 19. května čili v pátek po sv. Žofii 1536 propůjčili purgmistr a konšelé Stříbrští v plné radě s pány obecnými »duol Zezhulku u vrchu na Rušperce nad Svinnou Jiříkovi Kolovi, Janovi Kozovi a Janovi Koudelkovi ... davše jim fristunk do dvou let ... a po vyjití těch dvou let pořád zběhlých oni i jiní budou povinni panu purgmistru a vši obci desátý centněř rudy dávati«. (Archiv Stříbrský, Kniha zápisů, fol. 146 b. Dle popisu v archivu zemském v Praze.)

Ze začátku panování krále Ferdinanda I. zachovala se také v archivu místodržitelském obšírná zpráva jakéhosi Pavla Schmidta, beze vsí pochyby výběřčího desátku, radám české komory v Praze, datovaná v Kladrubech v pondělí po Očišťování Panny Marie 1528 (3. února), v níž sice dle mého soudu mluví se hlavně o dolech jiných někde kolem Plané ležících, ale v níž je přece na konec řeč o dolech Stříbrských. Originální tato listina německy psaná nese čís. 1528/4. Pro zajímavost její uvádím v následujícím podstatný její obsah; bohužel však se mi nepodařilo zjistiti osoby, o nichž se v listě tomto jedná. Snad se to podaří někdy, až více materialu o dolech kolem Stříbra bude uveřejněno.

1. Kverci Plzeňští prý přijali rozsudek, který radové české komory posledně v Praze v záležitosti Havlasy a prokuratora vynesli, a také prý slíbili, že peníze v počtu uvedené u něho (Schmidta) složí. Poněvadž tomu však dosti neučinili, psal prý jim na to do Plzně, aby ty peníze do 8 dnů složili, a na to ještě prý s důrazem po třetí. I odpověděli prý, že ty peníze o příštích letnicích složí, a ustanovili jednoho ušedlého muže v Kladrubech za rukojmí a vedle něho také 2 ze kverků Plzeňských. Když pak Havlasa peníze žádal a nedostal jich, žaloval prý na Schmidta u opata a nezbylo nic jiného, než žádati o shovění, aby mohla býti do Prahy o tom podána zpráva.

2. Kverci tito slíbili prý dále před panem Křištofem z Jendorfu, že budou dělníkům týdně náklady (kostgeld) nahrazovati a čtrnáctidenně je vypláceti, což prý však taktéž nesplnili. Dále prý zvolili si faktora či šichtmistra, který má dul lojem, železem a jinými všemi potřebami dolovými zaopatřovati. Tento faktor však prý celé čtvrtletí nic nesjednal, pročež práce stojí a dělnictvo nouzi trpí.

3. Dále prý poručil, aby uveřejnili vyhlášku o cupusích a aby v pondělí po Fabianu (27. ledna), jak jest u hor zvykem, retardat drželi. Dále jim prý dovolil, aby rudu tavili. Na to prý přišel jejich faktor do Plané a nechal prý Schmidta až do večera čekatí, načež prý Schmidt poručil písaři (dem gegenscreiber), aby kverky z knihy (aus dem gegenbuche) vymazal a je přísežnému Křištofu Voitlovi oznámil. Brzy po té psal prý faktor, že jest s jedním kverkem v Plané, a žádal prý, aby Schmidt tam přišel, poněvadž prý chtějí začítí s tavením. Než však přišel, počali již a vytavili soudek rudy (ein gemein fessell erz, wies in der grueben bricht) a udělali z toho 2½ lotu stříbra; druhý den prý sám tavil soudek sličiu, který však prý nebyl zcela čistý a vážil 3 centnyře. Z toho se udělaly 3 loty stříbra, ale nechtělo prý dobře téci. Potom tavil prý následovně: dal 1½ centnyře sličiu, který na průbě držel 4 loty, napřed roštovati. Na to vytavil prý z něho 6 lotů stříbra. Z toho prý následuje, že by se dalo vždy skutečně to vytaviti, co ruda na průbě drží, kdyby byla u dolu hut' a puchýrna vystavěna, aby se ruda mohla čistě upraviti.

Na konec sděluje Schmidt, že prý jeden mlynář by rád vystavěl hut' a puchýrnu, avšak nemůže prý nikde jinde příhodného místa najíti než na pozemku města Stříbra. Rada Stříbrská nechce prý však to dovoliti a bylo by proto dobře, aby se jí v té věci dopřelo. Schmidt prý doly Stříbrské prohlédl a podává o nich neutě-

šenou zprávu. Nebudou-li se hlubiny dobývati, nebude moci asi Doubek (?)¹⁾ více než rok dolovati. Štrosy prý se až do posledka vyrubávají, takže, bude-li pak za hotové peníze musiti dobývati, bude mu to za těžko a zůstane celý »Konigsbergk« ležeti. Poněvadž jest tento těžař v Praze, prosí Schmidt proto, aby radové komory ho pobídli, by dobýval s pilností, anebo důl králi zas ponechal. Dle zprávy prastarých horníků dá prý »Konigsbergk«, bude-li dobýván, týdně 200 centnyřů rudy. Také prý si dělníci stěžují, že jsou ve velkých dlužích a prosí, aby se jim na desátku něco slevilo na tak dlouho, až svým pánnům zaplatí. Vydávají prý každý den tu 1 centnyř, tu zase půl centnyře rudy. Pro ten desátek musí prý se Schmidt týdně odebíratí do Stříbra. I prosí, aby si směl dáti udělati uzamčitou skříň, do níž by rudu skládal.

Tolik Pavel Schmidt.

V archivu archaeologického sboru »Wocela« v Hoře Kutné nalézají se ze zrušeného archivu kutnohorského úřadu horního »registra ku potřebě pánnom kverkóm a nákladníkóm dolu sv. Jana pod Brdcem«, jež počínají v pondělí po sv. Trojici 1562. Ač místo to blíže určeno není, zdá se mi, že se jedná o některý důl blíže Stříbra.

Konečně podotýkám ještě pro úplnost, že v indexu knihy Registrum hereditatum 1442-1478 ve městském oddělení archivu města Kutné Hory zanesen jest »Johannes písař z olovených hor« s odkazem na folio N. 4.²⁾ Na dotčeném pak foliu jest řeč o koupi domu v Hoře Kutné Janem Domašínským za 130 kop grošů, která byla zanesena do knihy f. 2. in die Processi 1459 (2. července). Poněvadž nevím o jiných olovených dolech té doby a doly u Hory Kutné zvaly se buď Stříbrné (revír jižní) anebo Kaňkovské či kyzové či měděné (revír severní), soudím, že to byl snad písař z hor Stříbrských.

XI. Německý Brod.

Že se doly u Německého Brodu počaly po spoustách způsobených nepokoji husitskými již v poslední čtvrti XV. stol. opět zdělávati, svědčí následující dosud zplna neuveřejněný list, chovaný v archivu města Hory Kutné (oddělení městské, čís. 248). Jest to originální list krále Vladislava ze dne 31. července 1489 s pečeti dnes odtrženou.³⁾

»Vladislav z božie milosti král Český a markrabie Moravský etc.

Poctiví věrní milí! Vznesl jest na nás Mates, spolusúsed váš, věrný náš milý, že by některá ruoznice byla mezi ním a poctivým Janem Švankem, doktorem v lékařství i také Janem Motyčků, naším věrným o počty, což se hor u Německého Brodu dotýče. Protož žádámeť od vás s pilností, abyšte vy obojí straně rozkázali, ať se ještě počtů před těmi dobrými lidmi, před kterými jsú se prvě počítali, ať by týž Mates při své spravedlivosti zuostaven byl. Pak-li by se před těmi dobrými lidmi nemohli srovnati, tehdy abyšte vy k tomu se přičinili a tu věc mezi nimi srovnali, ať by se témuž Matesovi v tom nic neukrátilo, a také žádných hyndrunkuov na téhož Matesa i také na statek jeho proti spravedlivosti abyšte nedopuštěli, jakož pak o vás nepochybujem, že v tom tak se mieti budete, jakožť vám píšem, znajíce, žeť jest to vuole i rozkázanie naše.

Dáno na hradě Pražském, v pátek po sv. Jakubu Velikém, apoštolu božiem, královstvie našeho léta osmnáctého.

Ad mandatum domini regis.

(Na rubu): Poctivým šepmistróm a radě na Horách Kutnách, věrným našim milým.

(Tamtéž po straně rukou XV. stol.): O Matesovi sčítanie.«

XII. Šebestěnice.

O dolech u Šebestěnic nedaleko Časlavě podána v tomto časopise (roč. IV. z r. 1903) na str. 186. zpráva z r. 1581. Blížší vysvětlení k otázce, kdy byly doly tyto opět dány do chodu, podává protokol horního úřadu kutnohorského, tzv. manual v oddělení horním archivu města Hory Kutné na str. 49., kde zanesena následující zpráva:

»1578. f. 3. Miserere (16. září) Havlovi Šiškovi závazek dán na permistrství na horách stříbrných u vsi Šebestenic.«

¹⁾ Jméno velice nečitelně psáno.

²⁾ Foliování v této knize jest zajímavé tím, že za jedno folio označil písař protilehlé stránky a nikoliv skutečný list.

³⁾ Zmínka o něm v díle: »Kulturní obrazy českých měst« od dra. Zikmunda Wintra (Praha, 1892) na str. 386, pozn. 4.

XIII. Věž.

U vsi Věže na Časlavsku bylo již roku 1546 dolováno, neboť téhož roku f. 3. Sucepimus (17. srpna) vyhrál hutrajtř Šimek s kverky dolu od Věže nějakou při. (Archiv kutnohorský horní oddělení, protokol z let 1545-1554, C. 12.) Kverky tam byli většinou asi měšťané kutnohorští, kteří se r. 1550 před kutnohorským úřadem horním soudili. Zpráva o tomto soudě obsažena ve knížce »Svědomí«, označené římskou jedničkou a chované v archivu musea království Českého. Mezi kverky byli dle tohoto »Svědomí« (str. 84. a 85.) erckaufři kutnohorští: Vít Cihelník, Jan Medový, Martin Hruška, dále jakýsi Daniel a Šimek. Kverci tito jezdili koňmi Danielovými na Věž přes Čáslav a Běstvinu; jízda z Hory trvala 2 dny.

XIV. Vrbice.

Hory Vrbické¹⁾ ležící mezi Horou Kutnou a Německým Brodem vznikly r. 1547. Toho roku totiž feria 6. Da pacem (= 14. října) oznámil před kutnohorským úřadem horním pan Burian, jímž míněn patrně Burian Voneš z Hostomic a na Vrbici, »že jest se zjevil duol na gruntích jeho na Vrbici,« a žádal o fristunk, který král »v této zemi všem dáti ráčil«. Nejv. mincmistr této žádosti vyhověl.²⁾ I »uvedení jsou dělníci na hory u Vrbice za Chlumem mezi Tuněchody a Dobrnici; byl jsem při tom a dal jsem cupusu na jednu tříděnou 2 kopy 20 gr. Potom to spuštěno, nebo ruda velmi chudá byla.« Tak dí Ondřej Dačický z Heslova ve svých pamětech.³⁾ Jak již bývalo, povstaly brzy po započetí hornické práce spory.

Zprávu o jednom takovém sporu obsahuje t. zv. Kniha zápisů horních v archivu města Hory Kutné v oddělení horním na fol. 70. (str. 150. dle nové paginace).

»Jakož jsou sobě ztížili kverci od Vrbice před JMti urozeným a statečným rytířem panem Janem z Vítence a na Tochovicích, nejvyšším mincmejstrem království Českého, kterak jest pan Vilém Podvinský z Leroid a Burian Voneš z Hostomic a na Vrbici s dědici a budoucími svými, davši týmž kverkuom fristunk na hory pod pečeti na svém místě i jiných dobrých lidí učiněny, jakž v sobě to šíře obsahuje a zavírá, jehož jest datum f. 3. pře(d) sv. Kateřin (22. listopadu) léta 1547 etc., že jest mimo týž fristunk pan Vilém na jmenovaných horách bez vědomí a na ublížení téhož fristunku na některé šachty propůjčky dával jiným lidem mimo vědomost jich.

I jsouci obeslán pan Vilém od nejvyššího pana mincmejstra a slyšic před JMti svrchu psanú ztížnost od jmenovaných kverkuov a jsouci napomenut od JMti toto jest za odpověď dal, že jest tomu fristunku nevyrozuměl, aby v sobě to obsahoval a zavíral, že by při týchž horách od týchž kverkuov, kolik by koli šachet drželi a dobývali a užitkové jací kverkuom přicházeli, své třicáté užívati jměl. Ale poněvadž tomu srozumívá, že se tu vrchnosti jeho ani budoucích jich (sic) nic neubližuje a na užitcích scházeti nemá, v to se jest dobrovolně podle předešlého fristunku pan Vilém podvolil, že bez vědomí a povolení jmenovaných kverkuov žádných šachet více propůjčovati nemá na týchž horách.

Jestliže by pak které šachty pusté a netěžené ležeti jměly a tíž kverci že by jich těžiti nechtěli, kdyžby na ně on pan Vilém vznesl, nechtěli-li by tu pavovati, tehdy s vědomím pana Viléma a jmenovaných kverkuov k společnému užívání, těm, kdožby toho žádali, propučený býti mají. A to sobě společně zdržeti mají na časy budoucí a věčné. A pro dostatečnější toho svědomí při přítomnosti nejvyššího pana mincmejstra toto v knihy horní zapsáno jest.

¹⁾ O Vrbici nedlouhá zpráva z r. 1550 ve Šternberkových »Umrisse«, dílu I., oddělení 1. na str. 28. a v těchto listech, ročníku IV. (1903) na str. 186. zprávy z r. 1581 a 1592. Dle zprávy prvé ležely prý hory Vrbické na hranicích tří vrchnostenských statků a nalézaly se v nich rudní žíly podobné rudám kutnohorským.

²⁾ Protokol kutnohorského horního úřadu z let 1545-1554 v archivu města Hory Kutné v oddělení horním, fol. F. 7. Který fristunk tu míněn, nemohu na ten čas pověděti. Myslím však, že to onen fristunk, jenž se na listě F. 11. téhož protokolu a také již dříve (na př. 6. srpna 1542) připomíná, totiž »do 6 let aby stříbro po 4 kopách grošů čes. hřívna z mince placena byla a po vyjití těch 6 let po 3 kopách 45 gr. čes.«

³⁾ Dr. Ant. Rezek: »Paměti Mikuláše Dačického z Heslova« (Praha, 1878) sv. I., str. 344.

Actum v pátek před sv. Bartolomějem⁴⁾ (24. srpna) léta 1548.«

O výhodách, které páni gruntovní horníkům na Vrbici dále poskytl, poučuje nás zápis v téže knize zanesený na fol. 86. čili na str. 180. dle nové červené paginace.

»Léta páně 1551 v outery po sv. Vavřinci (11. srpna) na Dvoře Vlaském v přítomnosti JMti urozeného a statečného rytíře pana Jana z Vítence, nejvyššího mincmejstra království Českého a úřadu horního toto snešení se jest stalo mezi urozenými pány, panem Janem Bořkem starším Dohalským z Dohalic, panem Burianem Kochánkem z Kochánku a na Vrbici, panem Burianem Vonšem Hostovským z Hostomic etc., pány gruntovními hor Vrbických s jedné a pány kverky týchž hor, panem Janem Danielem z Lito-myšle, panem Kundrátem Pukstorferem z Pukstorfu, Tomášem Šperlinkem, Kašparem Konvářem z Fridestorfu, Janem Špringinkem z Prahy, Adamem Veselským, Foltínem Vindišem na místě všech jiných p. kverkuov, jakožto mocných poručíkuov strany druhé, o fristunk, že páni gruntovní svrchu psaní hor Vrbických, všem těm pánuom kverkuom a nákladníkuom dávají na horách Vrbických fristunk od léta a dne nahofe psaného do sedmi let pořad zběhlých, a to na ten konec, že v těch v 7 letech nám pánuom výše psaným nebudou povinni dědicům a budoucím našim žádného desátku dávati toliko v každém dole na svůj náklad jednu třicátou pavovati, jakž o tom zřízení JMKské, kderěž jest na hory stavuom vydané, ukazuje.

Co se pak stříbra placení dotýče, to též podle vyměření JMKské jedna hřívna po devíti tolařích týmž kverkuom placena býti jmá, jakž to pak všecko v fristunku vydaném obšírněji vysvětleno býti jmá, při jiných artikulích, o kterěž se máme spolu s nimi a oni s námi přátelsky sněsti a sepsané pod pečeti svými vydati.«

Hejtmanem hor Vrbických byl Jan Bohmický z Bohmice, krále JMti proběh, který r. 1550 feria 6. Resurrexi (11. dubna) z úřadu prve jmenovaného vzal odpuštění, »že ty práce na sobě držeti nemíní než do sv. Jiří«. (Protokol v poznámce 2. citovaný, N. 2.)

Roku 1549 nalezi také Jiřík z Trničí, Petr Křížků a Jan Noha couk na gruntích pana Slavaty, jímž míněn bezpochyby Diviš Slavata na Chlumu. I ujali důl a žádali feria 2. Dominus illuminatio (15. července) 1549 u kutnohorského úřadu horního o naučení, kde mají žadati o propůjčku (Protokol v poznámce 2. citovaný, fol. K. 20). Nejvyšší mincmistr jim sdělil, že o tom s králem JMti promluví.

Všeho všudy nalezl jsem zprávy jen o čtyřech dolech na Vrbici, a to o dolu Horském, Časlavském, Netrusovském či Netrusově a o dolu Nepřizni.

Na dole prvé, též »starý Horský«, zvaném byl pergmistrem Vít Kožišník a po něm Jakub Turnovský, který dle fol. M. 3. protokolu v poznámce 2. citovaného r. 1549 v neděli Dicit 1. (24. listopadu) bral odpuštění z té povinnosti či tohoto úřadu. Šmelířem tam byl Jiřík Straka dle svědomí ze dne 17. října 1551.⁵⁾

Jakým byl Turnovský horníkem, svědčí spor, který na sebe pro svoji nedbalost r. 1551 uvalil. Svědomí ve sporu tomto přijatá ilustrují pěkně, jak právo Jáchymovské či německé vnikalo pomalu i do území ovládaného dosavad horním právem Jihlavským či českým, a není proto nevhodným uveřejnění těchto svědomí.⁶⁾

Dne 3. února 1551 (feria 3. Eturge) svědčí Jan Tobolář o Turnovském, že s ním »5 neděl jezdil po jarmarcích a tak jest nám duol zatopil, a to stojí až posavad«. Jan Dačický jinak Jan Čečetka zvaný⁷⁾ svědčí dne 27. ledna 1551 (feria 3. Circumdederunt), »že bylo svolení kverkovské, aby zbirka na kvartál učiněna byla na 1 třicátý po 3 kp, a na žádost Turnovského podle práv Jochumtálských. A ta zbirka měla trvati do čtvrtí léta a kdo by ve čtyřech nedělích svých táluov nezaložil, že kverkem nebude a vo tále přijde, že jiným dány budou. A Turnovský se chlubil, že má na to místo jiný kverky z Moravy«.

Jiná svědomí o téže při bezpochyby z téhož roku 1551 zanesena jsou ve jmenované knížce »Svědomí« na str. 138. a 139. Tomáš Šperlink svědčí: »Když jsou se svolili kverci nad dolem Horským

⁴⁾ Roku 1548 bylo však sv. Bartoloměje v pátek!

⁵⁾ Archiv Musea království Českého, knížka »Svědomí« I., str. 223. Svědomí = svědectví.

⁶⁾ Táž knížka »Svědomí«, str. 168.-173.

⁷⁾ Nebyl členem rodu Dačických z Heslova!

na horách Vrbických k kvartálu Lucie na kukus po 45 gr., aby do toho kvartálu z těch peněz pavováno bylo, co by se tu našlo, tehdy jsou se na tom všichni snesli, kdeří jsou tu byli zde v rejtunku, kdož ve 4 nedělích svých táluov neopatří cupusem, tomu mají tále vzaty býti do společnosti kverkovský podle práva Jochumtálského.«

Jan Náchodský (konšel na předměstí Pachu v Hoře Kutné) přijav to na tu přísahu, kterou učinil k úřadu svému, seznal: »Toho jsem svědom. My kverci dolu Horského na Vrbici, když sme se sešli do rajtunku na Vlaský duvor pro potřeby téhož dolu, ihned mluveno jest, že jsou přinešeny práva Jochumtálská, a jimi že se zpravovati chtějí. I uložili jsou zbirku na 1 třicátú po 3 kopách gr. Jestliže kdo dá zbirku, aby byl kverkem, a kdo nedá, ten nebude kverkem, že vo ty tále přijde a k nim zase žádným vobyčejem nepřijde, že mají kverky na hotově, že jim dány budou, by bylo několik třicátých obročních, že je rádi vezmou. A to kdož by nedal tý zbirky ve 4 nedělích pořad zběhlých, sám sebou vinen bude.«

O dolu Čáslavském nalezl jsem následující zprávy. Pergmistrem tam byl Jan Slovák, a to 1551 11. srpna (feria 3. Deus in loco), ne-li již dříve.⁸⁾ Pisafem dolu tohoto byl r. 1552 Adam Veselský z Čáslavě, který vinil f. 3. Dominus illuminatio (23. června) 1551 Ludmilu Lorencovu z Hory Kutné před kutnohorským úřadem horním z cupusu. Paní Ludmila bránila se, »že jest při týchž horách uvedeno právo Jochumtálské a uložili jsou cupus na tále pod retardátem a protož, poněvadž ona tále své jest propadla, protož tou sbírkou povinna není.«

Při jiném stání f. 3. Circunderunt (dne 16. února) 1552 vinil ji Adam znova z cupusu naraženého, 1 kp. 2 gr. 2 den. a Lorencová tvrdila zase, »že pustila jest ty tále podle práva Jochumtálského a pan Adam že jest ten duol ujal v těch všech dluzích«. Leč Adam tvrdil, »že tento duol nebyl jest ujat podle práva Jochumtálského než podle práva těchto hor« (= hor kutnohorských).

Jak spor dopadl, nevím.⁹⁾

Kverci dolu Horského vystavěli si před r. 1550 na Vrbici hut, kterou kverkům Čáslavským (t. j. dolu Čáslavského) »k šmelcování rud a mědi jejich« pronajali. Úředníkem v té huti byl Klement Volf, šmelcířem Václav Turnovský. Neopatrností posledního hut někdy brzy před 18. dubnem 1550 shořela; dalť do ní navěsti uhlí ještě horké. Odtud zase spor před horním úřadem kutnohorským f. 6. Resurreci (18. dubna) vzniklý a dlouho protahovaný, o němž najdeš četné zprávy v protokolu zde v poznámce 2. citovaném na fol. M. 20. - N. 15. a ve knížce »Svědomí« I. (viz zde pozn. 5.) na str. 134.-136. V huti té byl trephauz (= Treibhaus), v němž na her-tu »hnávali« (sháněli stříbro) za pomoci měchů. Hut onu kverci Horští prý »velikú těžkostí« vystavěli, »že někteří šaty s sebe i s manželek svých zastavovati musili.¹⁰⁾

Důl Netrusovský byl r. 1550 v činnosti. Také v něm byl permistrem Jakub Turnovský u dolu Horského zmíněný a užívalo se na něm právo Jáchymovské. Mezi dělníky tam zaměstnanými Janem Starým, Janem Nábožným a Turnovským vznikl roku 1550 spor o mzdu. Ze svědomí Václava Kozla se dovídáme toto: »Když sem jednal gdyni (= Gedinge) s Turnovským, že sem mu pověděl, kteří tovaryši se mnou budou dělati, že Jan Starý a Nábožný, a kolik koli later uděláme, že nám od každého platiti měl po třech tolařích a po 10 gr. alb. A tu jest on se s nimi učital a platil jim.« Foltin Slovák svědčil: »Když přijel anebo přišel Jakub Turnovský na hory, požádal nás, Trojana a mne, abychom s ním dolů slezli do Netrusovského dolu, a on s námi slezl a vzal látro s sebou i měřili jsme firšt od žuly všudy veskrz těch 7 later. Pak někde nebylo látro zvejší firšt od žuly, ale perky dole byly v žule. Tu nevím, jak jest bylo hluboko, než někudy věčím dílem bylo vejše nežli dumplochu,¹¹⁾ což sme i dnes s Trojanem měřili.«

⁸⁾ Cit. knížka »Svědomí« (viz pozn. 5.) str. 209.

⁹⁾ Protokol (viz. pozn. 2.) fol. R. 9. a U. 5.

¹⁰⁾ Na dole, »co p. Čáslavští tále mají,« měla na př. také tále žena kutnohorského havěře Bažanta, jenž v hospodě »u Bobrů« frejmarčil kukus manželčin na tomto dole za kukus na vortě Jelitech v dole kutnohorském Flašářích. Jakub Bobr za to Bažantovi lál, »že ty vožralče nic tu nemáš, že manželka tvá má a že jest s sebe i šaty zastavovala, chtějíc toho dodržeti a že ještě šaty podnes jsou v zástavě.« Dle tohoto svědomí, zaneseného na str. 67.-71. knížky zde v pozn. 5. citované, byla tedy pravda, o čem mluví folio M. 20. protokolu v textu uvedeného.

¹¹⁾ Látro = 3 a půl třetí čtvrti praž. lokte (dle »Českých sněmů«, dílu 26

Trojan Uzlíčků přijav to na tu přísahu, kderůž učinil k úřadu svému, s(ez)nal t(oto): »To v paměti jmám, že jsme slezli na to, kde jsou dělali kdyně Jan Starý a Nábožný v dolu Netrusově na horách Vrbických, a to jsme shlídlí a vyměřili i dnes ještě, že někde jest dumploch firšt od žuly, a někde nemůž pro perky vyměřiti.«

O dolu Nepřízni zachovala se zpráva bez data, ale dle hofmistra do let 1568-1586 padající, která zanesena ve shora citované »Knize hor. zápisů« na str. 315.:

»Fundgrub Ungunst a erbštola s vobojími měrami k tomu náležitými propůjčen jest k těžení podle poručení JMti p. kamerátův i p. Ludvíka Karla z Řásné, hofmistra na Horách Guttnách, Hans Kynclovi a Michalovi Luttmbergerovi s kverky jich na horách Vrbických podle práva a způsobu hor Jochumtálských se třemi šachtami k tomu náležitými pod se do lintu do hantu, k ruce přes ruku na voba štolhorty buď žabrunkem aneb celým kamenem, k čemuž by kde přijíti mohli.«

XV. Budějovice ?

Na str. 240. velké knihy kverků chované v archivu archaeologického sboru »Wocela« v Hoře Kutné zaneseni jsou kverci Zajíce, dolu na couku Hrdlickým, kteří byli podáni k zápisu v neděli Deus in loco 1577 (= 18. srpna). Mezi kverky se jmenují Jiřík Kadner z Grejfeneku (16), »Lazarus Erger, ubrpergmastr« (16), Tobiáš Gebhart, mincmajstr budějovský (16), Jakub Rydygar (16) a jiných více. Počet kuksů v závorce. Dle všeho zdá se, že jde o důl mimo Horu Kutnou ležící, snad (?) budějovický.

XVI. Rýmařov na Moravě.

Nejnovější monografii o dolech Rýmařovských a městě samém uveřejnil dr. K. Berger v časopise »Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens u. Schlesiens.«¹²⁾ V letech 1542-1552 pracovalo prý se hlavně na dole »Reichsglück« (str. 231. cit. monografie). O dole tomto podařilo se mi nalézt ve knížce »Svědomí« shora zmíněné (viz pozn. 2.) na listě C. 3. a 4. následující svědomí v Hoře Kutné vydaná:

»Svědomí urozeného pána pana Přemka z Žerotína a na Šumberce proti kverkuom Holomúckým o duol Šmechtíl a Rajchnglik.

Viktorin Canira učinil přísahu podlé práva, svědčil toto: Tohoto jsem svědom. Jakož jsou na mě žádali, abych mezi Rajchnglikem, jedním dolem a mezi Šmechtlem, druhým dolem maršajdu vytáhl šňorů, i toho jsem učiniti na ten čas nemohl z té příčiny, že sem nevěděl, kde jsou lokštánové mezi nimi, a s druhé strany z té příčiny jsem toho neudělal, až by se o to všickni kverci holomoučtí srovnali s pánem JMti. Kdy jsou pak faktorové Kašpar Lochnet na místě JMti pána svého, pana Přemka a druhý Linhart, faktor Holomúckých s listem věřícím obojí pod sekrety předstoupili před nás a žádajíce nás za to, kderého listu nám podávajíc, abychom tomu tak pevně věřili, jakoby tu JMti pan Přemek i s kverky holomúckými obojí životně před námi stáli, tu jsem já uznavše s ouřadem horním žádost jich spravedlivú, i dal jsem se v to vyťahování maršajdu. A kdy jest se to vykonalo, ptal jsem se obojích faktorův, přestávají-li na tom vyměřování, až do třikrát. Pověděli oba faktorové, že přestávají. A tak jest na to maršajdýřom od nich za jich práci zapláceno. Ale já toho listu věřícího nechal jsem u práva, kderý byl upečetěn sekretem JMti pana Přemka a sekretem pánuov Holomúčanův. Toho já pak nevím, mají-li jej oni čili nemají. Actum sabato Resurexi 1540 (= 27. března).

Vavřinec Gyser učinil přísahu podle práva, svědčil toto: Jest mi to vědomo. Kdy jsou ku panu Přemkovi JMti páni kverci Holomoučané přijeli o ty nevole, kderé jsou byly o doly mezi Šmechtlem a Rajchnglikem, i tu jsou mezi sebou srovnání udělali a to jsou na permistra vznesli listem věřícím, s kderýmžto poslali faktory své pod sekrety dvěma, Linharta páni Holomúčané a JMti pan Přemek Kašpara Lochneta. I znesli ti faktorové žádost na místě pánuov svých na permistra a na úřad horní, aby mezi nimi tahl maršajd. Tu jest pan permistr najprvé vyhledal lokštány a odtud

V. str. 584.), tedy 2,153 m, běže-li se loket za 59,389 cm. Dumploch = 4 praž. loktům, tedy 2,376 m. Zdá se však, že délka kutnohorského látro rovnala se jako látro freiberské přece okrouhle jen 2 m. Mezi horními látry byla by to délka neobyčejná.

¹²⁾ »Die Geschichte der Stadt Römerstadt« v roč. XII. (1908) str. 209-235, 339-394 a v roč. XIII. (1909) str. 60-195, 227-296.

jest táhl míry Hans Vajda a Hans Geter, přísazní. A při tom tažení byl všicek úřad horní i jich štajgýři; a kdy jsú mezi nimi míry vytáhli, tu jest permistr mluvil k voběma faktoruum, přestávají-li na tom vyměření, jednu, druhé i potřetí. Pověděli obě straně, ze přestávají. Tu hned přísazní štufty vysekali a v tom jsme lezli nahoru. A což přísazným náleželo, také jim za jich práci od vyměřování zaplatili. Actum Resurexi sabato 1540.

Tím skončen náš článek, který jiného účele nesledoval, než zachovati před zapomenutím zprávy sic skrovného a někdy i ne zřejmé důležitého obsahu, jež při dlouho trvajícím a namáhavém prozkoumávání různých archivů za účelem zcela jiným se mi před ruce namanuly. Kdo ví, jak chudy jsou zprávy o dolech na pozemcích stavovských a vyjímaje Horu Kutnou, Jílové a Příbram o dolech v Čechách vůbec, dovede omluviti tuto řadu organicky nesusvislých zpráv a nevyčte ji jako zbytečnost autoru, jemuž je vědomí vykonané práce pro dobro budoucího dějepisce českého hornictví dostatečnou odměnou.

NOVÉ ZPRÁVY O DOLECH JÍLOVSKÝCH.

Hornické a hutnické listy, r. 13 (1912), str. 37-38, 50-51, 118-119, 130-131, 147-149, 163-164, 176-177.)

I. Propůjčka z r. 1477.

V horním oddělení městského archivu v Hoře Kutné zachoval se opis listiny, kterou král Vladislav propůjčuje dne 24. prosince 1477 důl »Dolejší křirt« se šachtami k němu příslušejícími, v nichž prý se drahně let pracovalo a pracuje, a osvobozuje podnikatele na 8 let od placení desátku. Opis ten je zašit do 1. svazku sbírky opisů i originálů král. listů, jež označena jest na hřbetě polotuhé obálky jako »Privilegia« (sic). Listina sama byla hraběti Kašparu Šternberkovi bezpochyby z této sbírky, dokud se chovala v registratuře horního hejtmanství kutnohorského, známa, ale byla jím v jeho dějinách hornictví v Čechách jednak chybně datována, jednak chybně čtena.¹⁾

Jiný, novější opis zahoval se v t. zv. »Knize památní při právě Kaňkovském« v archivu archeologického sboru »Wocela« v Hoře Kutné co čís. 20. Prvý opis jest asi z polovice XVII. století, druhý z konce r. 1698, kdy počal Adam Frantz památní knihu psátí.

Pro zajímavost otiskuji celou listinu, a to dle opisu staršího:

»My Vladislav z boží milosti král Český, margkrabě Moravský, Lucemburský a Slezské kníže a Lužický margkrabě etc. oznamujem tímto listem všem, že majíce péči o to, aby za nás hory dělány a vyzdvihány byly, k užitku našemu i také poddaných našich s dobrým rozmyslem a naším jistým vědomím mocí královskou svolili jsme a tímto listem svolujem a dopůštíme slovutným Janovi Sosnovcovi z Vlkanova, Kundradovi Švajgarovi²⁾, měšťanům Starého města Pražského, Laurinovi Zalmanovi z Mostu a Lorencovi Holprichterovi ze Chba, věrným naším milým, aby oni s kverky svými, kteréž k sobě přijmou, mohli pavovati a rud všelikterakých kovův dobývati u Jílového v dolejších Querdu³⁾, v dolech i v jamách k těmž dolu příslušejících, v kterýchžto od drahně let dělali jsou a dělají nyní. Kteréžto doly jsme jim propůj-

^{*} Jako autor uveden Vlček z Lamingenu. Podruhé vydáno v publikaci: *Výbor z prací ing. Otokara Lemingera, Praha 1930.*

¹⁾ Viz jeho »Umrisse einer Geschichte der böhm. Bergwerke«, sv. I., odděl. 2., str. 36, kde se udává chybné datum »am heiligen abend desselben Jahres«. t. j. 1479. Dále jest tam jmenován Laurin Zalman z Brna (Brünn), kdežto listina má správně »z Mostu« (Brüx). Jméno Salman (= Salomon) se také v Mostu skutečně vyskytovalo (viz Dr. Ludwig Schlesinger: »Stadtbuch von Brüx«, čís. 234, 251, 252 z let 1436 a 1449). Šternberk jmenuje sbírku uvedenou »copiarium Kutneuse« a uvádí, že listina tato se nalézá ve svazku I. na str. 138. což s nynějším stránkováním však nesouhlasí; nyní jest označen opis, o němž jde, co folium 53. (červeně) a co stránka 180 (černě). Paginace jest starší než označení folií. Bezpochyby jde o chybu tiskovou nebo chybný záznam Šternberkův.

²⁾ Byl později úředníkem mince a jsa v tomto úřadě zemřel 7. září 1495 (Rezek: Paměti Mik. Dačického z Heslova, Praha 1878 I. str. 50.).

³⁾ V Jílovém bylo několik dolů jménem »Křirt« (z německého »Gevierte«). Doklady viz zde v kapitole II. (»Stavský kvírt«, »Bohatý kvírt«). Snad se říkalo v Jílovém mezi horníky šachtám vůbec »křirt«. Dr. Barviř (viz pozn. ⁴⁾ četl chybně »kvěrt« (na př. uvádí doly Kvěrt přední a Kvěrt bohatý).

čili s kverky jich a tímto listem propůjčujem s štolami, s erbštola-mi dědičnými, s cechem, s měrami horními tak, aby na ně žádný na pravo ani na levo v těmž cechu žádných dolův nezarážel ani v starých dolech tudíž k tomu cechu příslušejících nedělal, aniž po kterém prameni děláje, což se dolu a cechu k němu příslušejícímu (sic) dotýče, vedle měr horních proti nim šel a dělal, a konečně se všemi příslušnostmi k těmž dolu vedle práva horního příslušnými, kterýmiž by koli jmény mohly jmenovány býti, nic ovšem nevymínující ani pozůstávající, tak aby oni ten důl dělali a pavovali bez naší, budoucích našich králův Českých i všech jiných lidí veliké překážky, tuto milost zvláštní již psaným Janovi Sosnovcovi Kundradovi, Laurinovi Zalmanovi a Lorencovi Holprichterovi s kverky jich činíce a dávající, aby ani urbury ani jiných poplatkův do komory naší královské příslušejících, s již psaného dolu neplatili ani dávali za plných 8 let od dání listu tohoto pořád zběhlých, než po vyjití těch 8 let, budou-li chtítí dělati v již psaném dolu, mají zachováni býti při řádu a obyčeji jiných hor země naší České. A jestliže by co komu okolo toho dolu bylo dáno, ješto by bylo ke škodě tomu dolu, to žádné moci míti nemá, ale ten důl v svých měrách nad zemí i pod zemí vedle obyčeje horního má zachován býti. Protož přikazujem mincmejistru našemu na Horách Kutných i jiným všem úředníkům naším nynějším a budoucím, aby již psaným Janovi Kundradovi a Lorencovi s kverky jich v dělání a pavování již psaného dolu nepřekáželi ani překážeti dopouštěli, ale při tej naší milosti tak, jakož se svrchu vypisuje, je zachovali, jinak toho nečiníc pod zachováním milosti naší. Tomu na svědomí pečet naši královskou kázali jsme přivěsiti k tomuto listu.

Dán v Praze v středu na Štědrý večer léta od Narození syna božího 1477., království našeho léta 7. etc.

Ad relationem domini Samuelis de Hradek et Valečov, sub-camerarii regni Boemiae.«

Nadpis nad opisem prvním: »Propuštění hor Jílovských⁴⁾ od krále Vladislava«.

II. Registra dolů Jílovských z let 1507 a 1508.⁵⁾

V archivu archaeologického sboru »Wocela« v Hoře Kutné, jenž jest také jednou ze mnohých částí bývalého archivu kutnohorského úřadu horního, chová se mezi registry horními sešitek bez nápisu, který obsahuje zprávy o horách Jílovských z let 1507 a 1508. Formát sešitku jest obyčejný formát register (na př. dolo-vých, urburních atd.), jenž byl v XV. a začátkem XVI. století v oblibě, tedy půlarch na výšku přeložený. Sešitek obsahuje i s obálkou 10 půlarchů či 40 stránek, z nichž jen 22 popsáno. Že jde v sešitku tomto o doly Jílovské, není pochyby. Obsah jest následující:

1. Na str. 1.-11. různá vydání, a to jednak na svrchního štajgěře a pisaře, jednak na mlýn a zařízení k němu patřící za 11 neděl t. j. od soboty před sv. Františkem (2. října) 1507 až do soboty, den P. Marie Sněžné (5. srpna) 1508.

2. Na str. 21.-30. příjem zlata z dolů a ryžovišť od soboty den sv. Dyonisia (9. října) 1507 až do soboty den P. Marie Sněžné (5. srpna) 1508.

3. Na str. 36. příjem mlýnský, a to v r. 1508, jak jsem srovnáním dat určil.

Z obsahu register zajímá nás nejvíce příjem zlata od jednotlivých podnikatelů (rýžovníků, lénšaftních havířů atd.). Poněvadž podobná registra dosud ještě uveřejněna nebyla a pro zjištění zlatonostní jednotlivých lokalit jest nutno znáti přesné znění zpráv, otiskují jednotlivé příjmy tak, jak jdou v registrech za sebou. Jednotlivé položky znamenány jsou v lotech a jeho dílech. Lot⁶⁾ = $\frac{1}{16}$

⁴⁾ Původně stálo: »Jihlavských«, což bylo později opraveno.

⁵⁾ O registrech Jílovských z let 1506 a 1507, jež chovají se v archivu musea království Českého a dostaly se tam ze sbírek Štěpána Berga, resp. z rozprodaného archivu horního úřadu kutnohorského, podal zprávu dr. Jindřich Barviř v těchto listech roč. 1905, na str. 65-67. Registra z »Wocela« jsou patrně pokračováním register musejních.

⁶⁾ Barviř udává zlomky lotů na místě uvedeném (viz poznámku 5.) zcela nesprávně. Z register samých vyplývá, že

1 hřivna = 16 lotům = 64 kvetlíkům = 128 desátkům = 256 penězům = 512 haléfům
1 lot = 4 » = 8 » = 16 » = 32 »
1 kvetlík = 2 » = 4 » = 8 »
1 desátek = 2 » = 4 »
1 peníz = 2 »

hřivny, patrně pražské, kterou můžeme okrouhle považovati za našich 253 g. Číslo v závorkách uvedené značí, že je sluší odečísti od předcházející nejbližší vyšší váhy.⁷⁾

Čís. běž.	Datum	Odvedeno zlata	lot	kventl	desátek	peníz	halěř
1.	9./10. 1507	Z dolu Mlýnuov od Chalupy	-	1	1	-	1
2.	»	z Mlýnuov od Chalupy	-	-	1	-	½
3.	16./10. 1507	od Vajspruta z Tábora	-	-	½	-	½
4.	»	od Seky z Kocúra	-	-	½	-	½
5.	»	od Holuba z potoka	-	½	½	-	-
6.	»	od Forše z potoka	-	-	1	1	-
7.	»	od pana Jiřího Ohanky	1	½	-	-	½
8.	»	od Macha z rýže	-	-	3	-	-
9.	»	od Tuomy z Řičan	-	-	3	-	1
10.	30./10. 1507	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-
11.	»	od Holuba z potoku	-	-	½	-	-
12.	»	od Berúnského ze Čbánu	1	½	-	-	(½)
13.	»	z dolu Žampachu Mladého	1	-	-	1	-
14.	»	od Balšána rýžového	-	1	-	1	-
15.	»	od Jiřika Ohanky	1	1½	1	-	(1)
16.	6./11. 1507	od Pokšicha z Slupi	-	-	5	-	-
17.	»	od pana Jiřika z Štěchovic	-	1½	-	-	-
18.	»	od Michala z funkribu	-	-	3	-	-
19.	»	z dolu Žampachu Mladého	1	-	-	1	½
20.	»	od Mračny z Košíku	-	½	-	-	1
21.	20./11. 1507	od Holuba z potoka	-	½	-	-	(1)
22.	»	od Čížka z rýže	-	1	-	1	-
23.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	(1)
24.	»	z dolu Žampachu Mladého	-	1½	1	-	-
25.	»	od Buchtele z Holúbku	-	½	¼	-	-
26.	27./11. 1507	od Prokopa z Vyzřivenu	-	-	1	-	1
27.	»	od Šimka z Boholiba	-	½	-	1½	-
28.	4./12. 1507	od Tošnara z Kožíšku	-	-	3	-	1
29.	»	od Mračny z Pokšichu	-	-	-	1	-
30.	»	od Macha z rýže	-	-	1	-	¾
31.	11./12. 1507	od Matúše z Vyzřivenu	-	-	1	-	-
32.	»	od Augusty	-	-	5	-	½
33.	»	od Petra z Ajzmanuo a z Čepin	-	½	-	1	-
34.	18./12. 1507	z dolu Žampachu Mladého	½	-	-	(1)	-
35.	»	od Berúnského ze Čbánu	-	2½	-	-	1
36.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-
37.	»	od Žáka	-	-	-	-	1
38.	»	od Buchtele z Holúbku	-	-	3	-	1
39.	25./12. 1507	od Šimka z Boholiba	-	1	-	1½	-
40.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-
41.	»	od Buchtele z Holúbku	-	-	5	-	-
42.	»	od Jana z Boholiba	-	-	3	-	½
43.	»	od Michala ze Mlýnuov	-	-	1	-	-
44.	»	od Balšána	-	-	½	1	-
45.	»	od Rozuma	-	-	½	-	½
46.	»	z dolu Žampachu Mladého	-	1	-	-	(1)
47.	»	od Ohanky z Štěchovic	1	½	-	-	½

Halěř se tedy rovná $253/512 g = 0,494 g$ a nikoliv (jak tvrdí v VI. ročníku těchto listů na str. 67. v pozn. 6. Barvíř) 1 g. Peníze (»Pfenninge, Richtpfennige«) počali Němci dělit na 2 halěře (»Heller«) ve 2. polovici XIV. století a to následkem silného dovozu zlata z Flander, který způsobil, že jemnější nizozemská závaží se poznala (viz o tom dílo Luschna z Ebengreuthu: Allg. Münzkunde u. Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit (München, Berlin 1904, str. 158).

⁷⁾ Staří rádi užívali v počtech značky i^p (= minus, česky = méně). Psali na př. 3 desátky i^p ½ halěře (viz v následujících příjmech běžné číslo 163.), což značí vlastně 2 desátky, 1 peníz, 1½ halěře.

48.	»	od Jana Berúnského ze Čbánu	-	1	-	-	½
49.	1./1. 1508	od Mračny z Pokšichu	-	-	1	-	-
50.	»	od Buchtele z Holúbku	-	1	-	-	½
51.	»	od Martina z Žampachu	-	1½	-	-	(1)
52.	8./1. 1508	od Vajspruta z Tábora	-	-	½	-	-
53.	22./1. 1508	od Berúnského Václava	-	1½	1	-	-
54.	»	od Vajspruta z Pokšichu	-	-	1¼	-	-
55.	»	od Macha z Stavského Kvěrtu	-	1½	-	-	(1)
56.	29./1. 1508	od Rozuma z Zolštajnu	-	-	1	-	1
57.	»	od Macha z Ajzmanuov	-	-	1½	-	-
58.	5./2. 1508	od Janka z Boholiba	-	½	½	-	-
59.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-
60.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	1
61.	»	z dolu Žampachu Mladého	11½	-	-	-	(1½)
62.	»	od Drába z Bohatého Kvěrtu	-	1	-	-	(1)
63.	»	od Macha z Ajzmanuov	-	½	-	-	(1)
64.	12./2. 1508	od Holuba z Plimle	-	3½	-	1	-
65.	»	od Jiřika Ohanky	½	-	-	-	(½)
66.	19./2. 1508	z dolu Žampachu Mladého	-	3	-	1	-
67.	»	od Vajspruta z Tábora	-	½	-	-	(1)
68.	»	od Rozuma s Zolštajnu	-	-	½	-	-
69.	26./2. 1508	od Žáka z Beránku	-	-	-	1	-
70.	»	od Drába z Kvěrtu Bohatého	-	-	3	1	-
71.	»	od Augusty z Hromnic Starých	-	-	3	1	-
72.	4./3. 1508	od [d] Jonáka z Vyzřivenu	½	-	-	-	-
73.	»	od Balšána z Petrova	-	-	1	1	½
74.	»	od Rozuma s Zolštajnu	-	-	1	1	½
75.	»	od Jana z Boholiba z rýže	-	½	½	1	-
76.	»	od Měsíčka z Hromnic	-	-	1	-	-
77.	»	[od] Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-
78.	»	od Buchtele z Holúbku	-	1	½	-	1
79.	11./3. 1508	od Holuba z Plimle	-	3½	½	-	½
80.	»	od Ohanky z Štěchovic	-	3½	-	-	(1)
81.	»	od Mračny z Košíku	-	1½	-	-	1
82.	18./3. 1508	od Rozuma s Zolštajnu	-	½	-	1	-
83.	»	od Huběnka z rýže	-	½	-	-	½
84.	»	od Jakšíka z Vyzřivenu	-	-	-	1	-
85.	25./3. 1501	od pana Jiřika z Štěchovic	-	3	-	(1)	-
86.	»	od Mračny z Košíku	-	-	3	-	(½)
87.	»	od Drába z Bohatého Kvěrtu	-	-	1	-	-
88.	»	z dolu Holúbku	4	-	-	-	1
89.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	½	-	-
90.	»	od Balšána z Petrova	-	-	1½	-	-
91.	»	od Měsiečka	-	½	-	-	1
92.	1./4. 1508	od Rozuma z Zolštajnu	-	1	-	-	1
93.	»	z dolu Žampachu Mladého	½	-	-	-	½
94.	»	od Šimka z Boholiba	-	-	3	-	-
95.	»	od Měsíčka z Hromnic	-	-	3	-	-
96.	»	od Jonáka	-	-	¼	-	-
97.	8./4. 1508	od pana Jiřika z Štěchovic	-	3½	1	-	-
98.	»	od Janka z Boholiba z kret[vani]e	½	-	-	-	-
99.	»	z dolu Holúbku	-	-	3	-	½
100.	»	od Mračny z Pokšichu	-	-	1	-	-
101.	»	od Macha z rýže	-	-	-	1	½
102.	15./4. 1508	od Drába z Kvěrtu	-	-	1	1	-
103.	»	od Holuba z Plymle	1	-	-	-	(1)
104.	»	od Mračny z Pokšichu	-	-	1	-	1
105.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-
106.	21./4. 1508	od Jonáka z Kracovin	-	2½	-	-	-

107.	»	od Rozuma s Zolštajnu	-	-	3	-	-	-	-
108.	»	od Mračny z Pokšichu	-	1½	1	-	-	-	-
109.	»	od Drába z Jelena	-	1	-	-	-	(1)	-
110.	»	od Šimka z rýže	-	½	-	-	-	-	-
111.	»	od Balšana z Trnovky	-	1	-	-	-	(1)	-
112.	»	od Augusty z Starých Hromnic	-	½	-	1	-	-	-
113.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	1	-	-
114.	»	od Béme z Petrova z rýže	-	2½	-	-	-	(1)	-
115.	»	od Měsiečka z Hromnic	-	1	-	1	-	-	-
116.	22./4. 1508	od Holuba z Plymle	-	-	3	-	-	(½)	-
117.	»	z dolu Holúbku	-	1½	1	-	-	-	-
118.	»	od Macha z rýže	-	½	-	-	1	-	-
119.	29./4. 1508	od Macha z rýže	-	1½	-	1½	-	-	-
120.	»	z dolu Žampachu	-	1½	-	1	(½)	-	-
121.	»	od Hubénka z Zahořan	-	1	-	-	-	-	-
122.	»	od Tošnara	-	½	-	-	-	(½)	-
123.	»	od Balšana z Petrova	-	-	1	-	-	-	-
124.	»	od Lišky též z Petrova	-	2½	-	(1)	-	-	-
125.	»	od Lukše z Petrova	-	1½	-	-	-	-	-
126.	»	od Havla z Petrova	-	-	5	-	-	-	-
127.	»	od Řihy z Libře	-	1	-	-	½	-	-
128.	6./5. 1508	od Mračny z Pokšichu	-	-	1	1	-	-	-
129.	»	od Měsiečka z rýže	-	½	-	1	-	-	-
130.	»	od Borka z Sukdola	-	-	1	-	-	-	-
131.	»	od Tošnara z rýže	-	-	1½	-	-	-	-
132.	»	od Havla z Petrova	½	½	1	-	(1)	-	-
133.	13./5. 1508	od Buchtele z Holúbku	-	1	-	1	-	-	-
134.	»	od Rozuma z Zolštajnu	-	1	-	-	-	-	-
135.	»	od Macha z rýže	-	1½	-	1	-	-	-
136.	»	od Forkaše z rýže	-	1	-	-	½	-	-
137.	»	od Měsiečka z rýže	-	½	-	-	-	-	-
138.	»	od Pokšicha z Slupi	-	-	-	1	-	-	-
139.	»	od Lišky z Petrova	-	½	-	-	-	-	-
140.	»	od Balšana též z Petrova	-	-	3	-	1	-	-
141.	»	od Drába z haldy	-	-	1½	-	1	-	-
142.	»	od Čížka z rýže	-	½	-	-	-	-	-
143.	20./5. 1508	od Vajspruta z Tábora	-	-	1	-	-	-	-
144.	»	od Rozuma z potoka druhého od Vajspruta	-	2½	½	-	-	-	-
145.	»	od Šimka z potoka	-	-	1	-	1½	-	-
146.	»	od Macha z rýže	-	½	-	-	-	-	-
147.	»	od Tuomy z Řičan	-	-	3	-	(1)	-	-
148.	»	od Lésky z rýže	-	5½	-	-	-	(½)	-
149.	»	od Jiřika z Štěchovic	1	-	1	-	½	-	-
150.	»	od Forkaše z rýže	-	-	1½	-	-	-	-
151.	»	od Mračny z Pokšichu	-	-	3	-	1	-	-
152.	»	od Drába z rýže	-	1½	1	-	½	-	-
153.	»	od Jana z Vobory z rýže	1	-	-	-	1	-	-
154.	27./5. 1508	od Janka z Boholiba z rýže	-	2½	-	1	-	-	-
155.	»	od Rozuma z dolu	-	½	-	-	-	(½)	-
156.	»	od Měsiečka z potoka	-	½	-	(1)	-	-	-
157.	»	od Ohanky z Štěchovic	-	1½	1	-	-	-	-
158.	»	od Balšana z Petrova	-	1	½	-	-	-	-
159.	»	od Vajspruta	-	-	-	-	1	-	-
160.	»	Tošnar	-	½	-	-	-	-	-
161.	»	od Havla	-	1½	-	-	(1)	-	-
162.	»	od Macha z rýže	-	-	3	-	(½)	-	-
163.	»	od Lésky z rýže	-	3½	-	-	(1)	-	-
164.	3./6. 1508	od Drába z Kfiertu	-	-	3	-	½	-	-
165.	»	od Lukše z Petrova	-	5	½	-	½	-	-
166.	»	od pana Jiřika z Štěchovic	-	1	1	-	-	-	-
167.	»	od Vávry z Holúbku	2½	1	-	(1)	-	-	-
168.	10./6. 1508	od Macha z rýže	-	5	1	-	-	-	-
169.	»	od Holby z potoka	-	½	-	-	-	-	-
170.	»	od Vajspruta z Tábora	-	-	½	1	-	-	-
171.	10./6. 1508	od Balšana z Petrova	-	½	-	1	-	-	-
172.	»	od Rozuma z Zolštajnu	-	-	5	-	-	-	-
173.	»	od Mlýnka z kraco[va]ni]n	-	2½	-	-	-	-	-
174.	»	od Forše z potoka	-	½	-	1	-	-	-
175.	»	od Čížka z rýže	-	1	-	-	-	-	-

177.	»	od Forkaše z potoka	-	1	-	-	-	(1)	-
178.	»	od Drába z Kviertu	-	1½	½	-	-	-	-
179.	22./6. 1508	od Holuba z Plymle	-	5	-	-	-	-	-
180.	»	od Ješka z rýže	-	1	-	-	-	(½)	-
181.	»	od Vajspruta z puchéře	-	-	1	-	-	½	-
182.	»	druhého z Tábora	-	-	1	-	-	-	-
183.	24./6. 1508	od Jana z Vobory z rýže	½	-	-	-	-	(1)	-
184.	»	od Měsiečka z Hromnic	-	-	1	-	-	-	-
185.	»	od Mach(a) z rýže	-	-	½	-	-	-	-
186.	1./7. 1508	od Mračny z Pokšichu	-	-	3	-	-	-	-
187.	»	od Měsiečka	-	½	-	-	-	(½)	-
188.	»	od Balšana z rýže	-	-	3	-	-	-	-
189.	»	Rozum z Zolštajnu	-	-	3	-	1	-	-
190.	»	od Lésky z rýže	-	1	1	-	1	-	-
191.	»	od Macha z rýže	-	1	-	-	-	1	-
192.	»	od Rozuma z Zolštajnu	½	-	1	-	-	(½)	-
193.	8./7. 1508	od Janka z Boholiba z rýže	-	1	-	-	-	(1)	-
194.	»	od Mlýnka z kraco[va]ni]n	½	-	-	-	-	(1)	-
195.	»	od Macha z rýže	-	-	3	-	-	-	-
196.	15./7. 1508	od Buchtele z Holúbku	2	-	3	-	-	-	-
197.	»	od Seky z potoka	-	1½	-	-	-	-	-
198.	»	od Macha z rýže	-	½	-	-	-	(1)	-
199.	»	od Holby z potoka	-	2½	-	-	-	-	-
200.	»	od Šimka z Boholiba	-	-	5	-	-	(½)	-
201.	»	od Mlýnka zkraco[va]ni]n	-	1	-	-	-	(½)	-
202.	»	od Drába z Zolštajnu	-	-	1½	-	-	-	-
203.	»	od Jiřika Ohanky z Štěchovic	1	½	½	-	-	-	-
204.	22./7. 1508	od Mlýnka z kraco[va]ni]n	-	½	-	-	-	(1)	-
205.	»	od Černého z potoka	-	-	1	-	-	½	-
206.	»	od Rozuma z Zolštajnu	-	½	-	-	-	½	-
207.	»	od Ohanky se Čbánu	-	3	-	-	-	(1)	-
208.	29./7. 1508	od Holby z potoka	-	-	5	-	-	(1)	-
209.	»	od faráře z rýže	2	-	5	-	-	(1)	-
210.	5./8. 1508	od Holuba z Plymle	2½	-	3	-	-	-	-

Zlato dobyté buď v ryžích nebo v potocích anebo v dolech přinášelo se, jak z tabulky v čís. 4. těchto listů uveřejněné⁸⁾ zjevně, do Jílového za účelem odvodu králi k ruce, až na dvě výjimky vždy jen v sobotu; výjimky ty byly roku 1508 na Velký Pátek (21. dubna) a na Boží Tělo (22. června).

Způsob, jak si při odvodu zlata v Jílovém počínali, vysvětlují si na základě následujících dvou tabulek, jak následuje. Zlato do Jílového přinesené přijímal zeměpanský úředník tím úkolem pověřený⁹⁾ a písař zanesl každé množství do register v pořádku chronologickém. Při tom se asi nezkoušelo, mnoho-li ryziho zlata v jednotlivých dávkách obsaženo. Po některé době se přijaté zlato asi slilo v jeden bochníček, který se zpruboval. Váha tohoto slitku nemohla se ovšem přesně rovnati matematickému součtu vah přijatých dávek, poněvadž přístroje nebyly do té míry jemné a chyby nedají se vyloučiti. Čekali bychom tedy, aby komora královská nepřišla zkrátka, že váha slitku bude větší než váha všech do něho vešlých dávek čili jinak, že při vážení jednotlivých dávek hleděno k tomu, aby spíše při každé se méně navážilo. Jinak bylo by se mohlo státi, že slitek mohl se ukázati lehčím než zlato, jež měla komora královská zaplatiti. Tabulka II., jež následuje, ukazuje však, že váha zlata, jež odváděl lokální úředník zeměpanský v Jílovém do komory královské neb osobám od ní označeným, byla právě naopak menší než matematický součet všech do doby odvodu přinesených dávek, které jsem seskupil dle jednotlivých odvodů v tab. III.

⁸⁾ V tabulce této ocitly se následující tiskové chyby, ... (následuje seznam chyb v původním vydání předchozí tabulky; v tomto vydání jsou chyby opraveny).

⁹⁾ Dle ročníku VI. str. 66 těchto listů např. Jan, horní hofmistr v Jílovém před r. 1506.

Tabulka II.

Čís. běž.	Datum	»Dáno zlata«	loty	kventle	desátky	peníze	halěře
1.	2./11.1507	p. hajtmantu hradskému ¹⁰⁾	6½	1½	-	-	-
2.	17./12.1507	Martinovi zlatníkovi ¹¹⁾	4	1	½	-	-
3.	31./12.1507	» »	4	1	-	-	-
4.	2./2.1508	panu Jiříkovi ¹²⁾	2	-	-	1	-
5.	17./3.1508	» »	17	1	½	1	-
6.	30./3.1508	» »	5½	½	-	-	-
7.	25./4.1508	» »	8	-	-	1	-
8.	13./5.1508	» »	5	-	3	-	-
9.	10./6.1508	» »	15	-	3	-	-
10.	21./6.1508	» »	2	1	1	-	½
11.	30./7.1508	» »	13	3	-	-	-
Úhrnem			85	1	1	1	½

Naproti tomu obnášejí »příjmy« zlata, jež jsem z prvé tabulky ještě jednou tak seskupil, aby »odvodům« zlata odpovídaly, sumy následující (viz tab. III.).

Tabulka III.

Čís. běž.	Přijato zlato včetně	loty	kventlíky	desátky	peníze	halěře
1.	do 30. října 1507	7	-	-	1	1½
2.	do 11. prosince 1507	5	2	1	1	¾
3.	do 25. prosince 1507	5	-	-	1	1
4.	do 29. ledna 1508	2	-	1	-	½
5.	do 11. března 1508	19	1	1	1	1
6.	do 25. března 1508	6	-	-	-	-
7.	do 22. dubna 1508	9	1	1	1	-
8.	do 13. května 1508	6	3	1	1	-
9.	do 10. června 1508	15	3	-	1	½
10.	dne 10. června 1508 ještě	2	2	1	-	1
11.	do 29. července 1508	16	-	-	-	-
12.	dne 5. srpna 1508	2	2	3	-	-
Úhrnem		99	1	-	-	¼

Převědeme-li úhrnné součty z tabulek na soustavu metrickou, obdržíme z tabulky II. 1351,227 g a z tabulky III. po odražení položky 12. 1568,526 g.¹³⁾ Poměr mezi těmito čísly, totiž 0,8614 blíží se jakostí zlata do pražské mincovny ke konci XVI. století odváděného (viz F. Pošepného: »Archiv für praktische Geologie«, II. sv. »Goldvorkommen Böhmens«, str. 94. a 95.). Tato čísla uvedla mne právě na předcházející vyličení způsobu, jak se zlato přijímalo, odvádělo a zkoušelo.

Z register našich dovidáme se o následujících dolech, jež byly v r. 1507 a 1508 v činnosti, jakož i o těžařích, kteří v nich těžili (těžaři uvedeni v závorkách):

*Ajzmany*¹⁴⁾ 1507, 1508 (Mach Petr), *Beránek* 1508 (Žák), *Boholib* 1507, 1508 (Janek, Šimek), *Čbán* 1507, 1508 (Jan Berúnský, Jiřík Ohanka ze Štechovic) *Čepiny* 1507 (Petr), *Funkrub* 1507 (Michal), *Holúbek* 1507, 1508 (Buchtele, Vávra), *Hromnice* 1507 (Měsíček), *Hromice Staré* 1508 (Augusta), *Jelen* 1508 (Dráb), *Kocúr* 1507 (Seka), *Košík* 1507, 1508 (Mračno), *Kožíšek* 1507 (Tošnar), *Kvrt* 1508 (Dráb), *Kvrt Bohatý* 1508 (Dráb), *Kvrt Stavský*¹⁵⁾ 1508 (Mach), *Mlýny* 1507 (Chalupa, Michal), *Plimle*¹⁶⁾

¹⁰⁾ Míněn tu bezpochyby hejtmán hradu Pražského Závěše Sulek z Hrádku (V. V. Tomek: Dějepis města Prahy, díl IX., str. 257.).

¹¹⁾ Jest to asi Martin, zlatník, jenž byl v Menším městě Pražském r. 1515 a 1526 konšelem. (Tomek, I. c., str. 310 a 311.).

¹²⁾ To jest Jiříkovi z Hrádku a Valečova, který byl v době od roku 1468-1485 podkomořím (Tomek, I. c., str. 258.) a r. 1499 jako úředník královský na horách Jílovských se připomíná. (Archiv Český, díl VI., strana 582.)

¹³⁾ Položku 12. odrážím proto, že dle tabulky II. byl poslední odvod zlata dne 30./7. 1508, tedy dříve, než přineseno zlato do Jílového dne 5./8. 1508. Při převádění počítám 1 lot za 15,812₅ g, 1 kventl za 3,953₁ g, 1 desátek za 1,976₅ g, 1 peníz za 0,988₂ g, a 1 halěř za 0,494₁ g.

¹⁴⁾ Dle německého jména »Eismann«. Dr. Barviř (viz poznámku 5.) četl patrně chybně »Hačman«.

¹⁵⁾ Název připomíná král. komorníka Jana Stavského ze Stav v letech 1482-1486. (Tomek, I. c. str. 261.).

¹⁶⁾ Důl téhož jména byl na couku Kaňkovském u Hory Kutné a zval

1508 (Holub), *Pokšich* 1507, 1508 (Mračno, Vajsprut), *Radlik*¹⁷⁾ 1508, *Tábor* 1507, 1508 (Vajsprut), *Vyzřiven*¹⁸⁾ 1507, 1508 (Jakšik, Jonát, Matuš, Prokop), *Zolštajn* 1508 (Rozum), *Žampach* 1508 (Martin), *Žampach Mladý* 1507, 1508.

Zlato se dobývalo, jak z tabulky I. vidno, nejen v dolech, ale i v rýžích¹⁾ a v potoce. Který potok míněn, těžko říci. Že »rýži« bylo míněno skutečně rýžoviště a nikoliv snad důl, nalézající se někde v místě, kde ještě nyní »v Rejžích« se říká, dokazuje položka 14. v tabulce I. (»od Balšana ryžového« - dodej: zlata). V »rýži« pracovali: Balšán, Bém z Petrova, Čížek, Forkaš, Hubenek, Jan z Vobory, Janek z Boholiba, Ješek, Léska, Mach, Měsíček, Šimek, Tošnar, pak farář.²⁾ V potoce zlato vypíral Černý, Forš,³⁾ Forkaš, Holba, Holub, Měsíček, Rozum, Seka a Šimek.

Pozoruhodné jsou v tabulce I. též položky: 106, 174, 194, 201 a 204 t. j. zlato z »kracovanin«, pak 141, zlato z haldy, dále 181, zlato z puchéře a 98, kde mluví se o »kretování« (?) či »kretovie« (?). Co značí poslední, nemohu uhodnouti. Kracovaniny byly asi drobné kusy při rozrážení větších kamenů odkakovací a kratcí poté shrabané; v Hoře Kutné zvali to »grečovinou«.

Na str. 36. register uveden jest »příjem mlýnský«, t. j. příjem platu za mletí křemenů. Jsou to následující položky.

(Bez data. R. 1508.)

Od Chalupy z Mlýnuv od hýle 2 gr., nebyla plná
Od Buchtele od 3 hýlí 9 »
Od Pokšicha od puol hýle 1½ »
Od Tošnara z Kožíšku od hýle 3 »
Od Buchtele od 2 hýlí 6 »
Od Buchtele od 2 hýlí 6 »

Sabbato Annunciationis M. (25. března 1508.)

Od Buchtele z Holúbku od 5 hýlí 15 gr.
Od Dorážky od 2 hýlí z Kožíšku 6 »
Od Janka z Boholiba od hýle kreto(vi)e 3 »⁴⁾

Sabbato ante Palmarum (15. dubna 1508.)

Od Holuba od hýle kaňkovie 3 gr.
Od Jana z Boholiba od hýle 3 »
Od Mračny z Pokšichu od hýle 3 »
Od Lésky od hýle kretovie 3 »
Od Drába od hýle 3 »

Sabbato Magdalene (22. července 1508.)

Od Buchtele z Holúbku od 5 hýlí 15 gr.

Zajímavá jsou též vydání vynesena v registrech na stránkách 1. až 11. a týkající se doby od 2. října 1507 do 5. srpna 1508. Počet byl uzavírán vždy týdně (v sobotu); registra obsahují tedy 45 počtů (13 v r. 1507 a 32 v r. 1508). Mezi počty opakují se každý týden tyto položky: »svrchnímu štajgéri 3 gr., mlynáři stojícího 5 gr., písaři stojícího 1 gr.« Vedle toho objevují se v 26 počtech ještě položky jiné, hlavně za dříví, kameny mlýnské a jich přivezení, lůj a pod. Uvedu z nich jen několik zajímavějších: R. 1507. 23. října, »za lůč Janovi z Skalska 10 gr., item za lůkoti témuž Janovi 8½ gr.« 20. listopadu »od splžuo zahrazenie na struze 2 gr.«; r. 1508, 5. února »za 5 lokty cinovaniny po 6 peněžích, summa za ni

se dle zakladatele »Plumla«, jenž žil ve století XIV.

¹⁷⁾ Na str. 9. register mezi vydáními, »za pivo, když zdvihali na Radlíku 4 den.«

¹⁸⁾ Dr. Barviř (viz shora poznámku 14), četl chybně »Vyzřívý«. V Hoře Kutné připomíná se na př. r. 1581 na couku Nyfelském důl »Vyzřiven«.

¹⁾ Poněvadž se vedle rýže výslovně jako na rozdíl jmenuje potok, což ostatně též činí privilegium císaře Sigmunda z 8. května 1437 (viz »Paměti král. horního města Jílového a jeho zlatých dolů« od Leopolda Čiháka, v Praze 1898, str. 40.), plyne z toho, že v rýžích se materiál k rýžování schopný uměle, t. j. kopáním připravil, kdežto v potoce (čili na vodě tekoucí vůbec) jej voda sama připravila. Zdali vzhledem k řečenému není výklad slov »rýže« a »rýžovati« blízký slovu »rýha«? Náhled Barviřův (viz tyto listy, ročník IV., str. 19), že rýžovati a rýže jest stejného původu se slovem ryzí, neobstojí. Viz k tomu ostatně Arnošta Vysokého Materiál k slovníku technologickému (Litomyšl 1861, str. 264 v poznámce).

²⁾ Či »Farář« (jméno vlastní)?

³⁾ Psáno výslovně od »Forše«, žádná zkratka! Týž den odvádí též »Forkaš« (viz položky 175 a 177 v tabulce I.).

⁴⁾ Srovnej k tomu položku 98. v tabulce I.

3 gr., 3 penieze«; 18. března »knězi od oznámenie na kázání 1 gr.«; 25. března »za 15½ lokte cinovaniny, polovici po 6½ penězích a polovici po 1 gr., summa za ni 15 gr., méně penieze«; 6. května »tesaři, ježto pomáhal dělati kola mlynáři na řece 6½ gr.« 13. května »Michalovi za dva kameny hornie 35 gr.«; 20. května »od 4 plachet šití 4 penieze«; 24. června »od roštu opravenie 9 gr.«; 5. srpna »za pipřici 3 gr., item od ostření oškrduov 2 gr.«

Summa vydání činila ve shora uvedené době 10 kp. 51 gr. 2 den. (v r. 1507 3 kp. 1 gr. a v r. 1508 7 kp. 50 gr. 2 den.)

III. Vydání z mince kutnohorské na doly Jilovské v době 1515-1521.

V archivu místodržitelském v Praze zachovala se o tom mezi akty české komory zajímavá zpráva. Dne 13. května 1527 zasílají totiž úředníci mince na Horách Kutných radě komory v království Českém, na její rozkaz v příloze »vájpis z registr mincových«, co jest za úřadu nejvyššího mincmistra Viléma Kostky z Postupic »peněz z mince za zlato«⁵⁾ na Jilovské hory vydáno«, a podotýkají, že téměř mincmistru »nemálo jiných peněz z mince i od kupce v Praze vydáno«, leč v registrech prý zapsáno není, nač ty peníze obraceny byly, na zlato-li čili na jiné jeho potřeby.

»Vydáno peněz z mince na zlato na Jilový, za úřadu mincmejstrství urozeného pána, pana Viléma Kostky z Postupic etc.«⁶⁾:

Nejprve dáno pánu	30 kp.
potom opět dáno	150 kp.
» Pavlovi Klenovskému	50 kp.
» hofmistru Jilovskému	20 kp.
» opět téměř	42 kp. 45 gr.
» » pánu	79 kp. 52½ gr.
» hofmistru	11 kp.
» téměř dáno	20 kp.
» opět pánu	30 kp.
» hofmistru	50 kp.
téměř opět	50 kp.
» »	28 kp.
» »	28 kp.
» »	28 kp.
» »	10½ kp.
» »	120½ kp.
» »	60 kp.

Úhrnem 817 kp. 37½ gr.«

IV. Výsady Jilovských.

Když začátkem r. 1515 začaly zmatky v příčině jmenování nejvyššího mincmistra, o nichž bližších zpráv dočísti se možno jednak v »Dějepis města Prahy« od V. V. Tomka (díl X., str. 400-403), jednak v obsáhlém popisu jednání v té příčině, zaneseném ve knize »Liber decretorum« archivu města Hory Kutné (na listech A 20 p v - A 23 p v), psali Jilovští Kutnohorským za příležitosti potazu ve při mezi kováři Janem a Jírou o radu, kterého mincmistra mají poslouchati a přiložili ke psaní svému opisy svých výsad (privilegií). Diplomatically přesný přepis¹⁾ těchto privilegií (z r. 1437, 1460 a 1480) otiskujeme tu z té příčiny znova, že tisky dosavadní nejsou prosty chyb. Neměně zajímavá jest i odpověď Kutnohorských na potaz ten, a otiskujeme ji jako úvod s sebou.²⁾

»Odpověď pánuom Jilovským na artikule níž psané listem.

Službu svú vzkazujem múdré opatrnosti, páni přátelé milí, na před kdež žádáte píšíc, že vás zpráva došla, kterak JMKská pán náš najmilostivější nového pana mincmajstra, pana Viléma Kostku dáti ráčil, a že zprávu takovou rozvažující, vidělo se vám za potřebné a horám vašim za užitečné k nám s připsy majestátuov a milostí vašich králem JMti stvrzených posly vaše vyslati k vyrozumění etc., práva a svobody vaše viděvše a plně rozvažující jim jsme vyrozuměli, ale proti zprávě, která se vás donášá omylná,

zdálo se nám za slušné psaní krále JMti posluom vašim oznámiti, kterěz slyševše jemu bezpochyby vyrozuměli, kdež JMKská rukú vlastní podepsati se ráčil a rozkázati připsati, abychom urozeného pána, pana Jindřicha Tunkle etc. nejvyššího mincmajstra etc. ve všem poslušni byli a jim se ve všech věcech zpravovali jakožto mocným mincmajstrem od JMKské nad námi posazeným, pakli by kto z toho se več všetečně vytrhnúti chtěl než JMKská porúčeti ráčí, abychom každého takového ztreskali a JMti panu mincmajstru ztreskati pomohli tak, jakž to psaní šíř ukazuje, a z posluov vašich vyrozumíte. Protož podle JMKské psaní zpraviti se muožte a to držeti, že již psaný pán za pana mincmajstra usazen z vuole JMKské, jakž psaní JMti jest.

Co se práv, svobod vašich dotýče, kterýmiž jste přispolčeni ke všem hornikuom v království Českém tak, jakž to všecko vajsady též v sobě plněji ukazují etc., i jest spravedlivé, ktož co jmá, aby toho užíval, z toho se vyvésti nedal obyčejem nižádným, neb skrz neužívání aneb odporného užívání vlastního práva člověk zbaven bývá, jakž práva naše ukazují s příčinami obsáhlé. A protož podle zvyklosti, řádu a práva vašeho státi, jeho se držeti i povinné i spravedlivé vám jest a jestliže z kterězkoli příčiny, z dobrého řádu strženo jest, že již z zprávy pana mincmajstra hor našich strženi jste, sluší o to mysliti, abyšte k prvnímu obyčejí mohli navráceni býti, znajíce na tom býti poctivost vaši, užitečné hor, tudíž i snazšího všelikých potřeb vašich jednání, jakož tomu všemu šíř skrz posly vaše vyrozumíte. Jestliže by pak obmyslnost vuole vaší byla k dosažení toho, abyšte se panem mincmajstrem hor našich zpravovali tak, jakž bylo od starodávna, v tom vám radni i pomocni býti chcme, pokud možnost naše bude, z povinnosti na každém místě.

Následuje naučení ve při mezi Janem a Jírou, kováři, o spálení hromady uhlí.

Ex Montibus Cuttnis, f. 5. post Valentini anno etc. XV.º [= 15. února 1515].

Šepmistři a rada na Horách Kutných.«

Čís. 1. 1437, 8. května. V Praze.

My Zigmund, z boží milosti Římský císař, vždycky rozmnožitel říše a Uherský etc. král, vyznáváme tímto listem přede všemi, ktož jej uzří neb čtúce slyšeti budú, že znamenajíce mnohé a veliké záhuby věrných našich milých měšťan Jilovských, skrz kteréžto válkami v letech předešlých trvalými v chudobu velikú jsú zašli a dálež i dálež zacházejí den ote dne, tak že pro jich chudobu i hory, všemu království našemu Českému potřebné a užitečné tudíž u Jilového pohynuly jsú téměř na nejvyšší k nemalé škodě komory naší i všeho království našeho Českého, protož my lítost nad jich záhubú z přirozené nám dobroty jmajíce a chtějíce rádi, což na nás jest, aby ti měšťané a lidé naši tím snáze a spíše se opraviti i hory jim příležící vedle svého možení poznenáhlu navěsti mohli, s dobrým rozmyslem a radú naší městečku Jilovému, svrchu psanému a měšťanuom i bydlieluom jeho všech jich práv horničích, svobod, řáduov, milostí i obyčeuov jim od slavné paměti překuov našich, králuov Českých daných a od týchž měšťan z starodávna z obyčeuo nebo práva požívalých, jichžto i jiní také horníci v zemi České požívali jsú a požívají, obnovili a potvrdili jsme i tímto listem mocí císařskú a královskú v Čechách obnovujem a potvrzujem milostivě tak v cele a plně, jako by ta všecka práva všecky svobody a milosti i všichni řádové a dobří obyčeuové svrchupsaní byla tuto a byli všecka a všickni skrz od slova k slovu vepsána a vepsáni, to znamenitě jménem naším i našich budúcích králuov Českých k věčnosti a znova tak vyjasňující, jakož i dříve z dávna bylo jest, aby městečko již jmenované a měšťané i bydlielé jeho všech úrokuov, daní, berní i každých poplatkuov dědinných prázdní věčně byli a svobodní, nám ani našim budúcím králuom Českým nikoli jich nejsúce zavázáni plniti nebo dlužni, kteréžto ovšem, což dědin se dotýče, mocí naší svrchudotčenú svobodili jsme a svobodíme konečně tímto listem, dále tak chcem a k věčnému tak držení ustanovujem, aby všickni horníci, kteříž dělají nebo dělají budúcně budú, tudíž v Jilovém neb vokolo na horách, na ryžích, na potocích, na řekách i v Knině, všecko zlato, cožkoli ho dobývají a dobývati budú, nosili k úředníku od nás nebo našich budúcích králuov Českých usazenému do Jilového a ten úředník aby nám a komoře královské věrně je dával, jakož právo jest i obyčej z starodávna a oni také Jilovští měšťané nynější a budúci aby súduov a

⁵⁾ Tak ve psaní, jež označeno číslem 1527/3, příloha sama nese číslo 1527/18.

⁶⁾ Byl nejv. mincmistrem v létech 1515-1521.

¹⁾ Při transkripci užito zásad zavedených Palackým v »Archivu Českém«.

²⁾ Odpověď nalézá se na listě C 2-C 3 knihy »Liber sententiarum« 1510-1535 v archivu města Hory Kutné.

práv svých k sobě i k jiným mohli a moc i právo jměli požívati, jakož jsú za předkuov našich králuov Českých z dávna požívali zuobyčeje nebo z práva, protož všem úředníkuom, purgkrabím, i jiným naším a království našeho Českého poddaným, věrným milým, nynějším i budoucím prikazujem, aby svrchupsaným měšťanuom Jílovským v jich právích, svobodách, řádích a obyčejích na hoře položených nepřekázeli ani překázeti nedopůstili, jakož našeho i našich budoucích králuov Českých velikého rozhněvání chtí ujíti.

Toho na potvrzení náš císařský majestát kázali jsme přivěsiti k tomuto listu, jenž jest dán v Praze, léta od Narození syna buožího tisícého CCCCXXXVII, den sv. Stanislava biskupa a mučedníka buožího, let království našich Uherského etc. L, Římského XXVII°, Českého v XVII a císařském v čtvrtém létě.

Ad relationem domini Johannis de Rysmbergk alias de Rabi. Johannes Tussek.

Kopie z r. 1515 na listech C 3 p v - C 4 p v knihy: »Liber sententiarum« 1510-1535 v archivu města Hory Kutny za nápisem: »Vajsady pánuov Jílovských.« - Jiná kopie v jazyku německém, asi ze stol. XVII. v rukopise král. saské akademie báňské ve Freiberce, čís. 240. za nápisem: »Befreyhungen der königl. böhmischen Goldbergwerck-stadt Eulla de ao. 1437 et. 1460, 1577. Aus einer alten kopie, so herr D. Stieglitz nunmehr besiczt, gezogen. Rukopis tento patřil dle razítka na 2. str.: »Werners Nachlass« proslulému mineralogu Wernerovi a sloužil patrně za podklad násl. tisku. - Tisky: německy v časopisu »Magazin für die Bergbaukunde«, vydávaném Janem Bedřichem Lempem (v Drážďanech 1799), a to v dílu XIII. na str. 234-237; dále česky v »Pamětech král. horního města Jílového« od Leopolda Čiháka (Praha 1898) na str. 40-42.

Čís. 2.

1460, 14. prosince. V Praze.

My Jiří, z boží milosti král Český, margkrabie Moravské, Lucemburské a Slezske vývoda (!) a Lužický margkrabie oznamujem tímto listem všem, že znamenavše, kterak mezi jinými potřebami obchodu a potřebám lidským potřebnými kovové všickni a zvlášť mezi nimi zlato jako slunce k děláni peněz jest velmi příhodné i potřebné a protož místa ta, kdež bůh ráčil ty kovy lidem zjeviti, bývají velikými milostmi obdarovány, mezi kterýmižto také v našem království hojně a zdárně místo bylo jest na horách u města Jílového, ale tyto dřevní časy válkami a zlými časy tak jest zapustlo, že nižádní téměř požitkové odtud nám a koruně naší nemohú přicházeti, i prosili jsú nás pokorně měšťané a obyvatelé toho města Jílového, abychom z naší královské štědroty ráčili potvrditi práv starodávních od předkuov našich, králuov Českých a zvlášť milosti a obdarování slavné paměti Zigmunda, předka našeho milého, jim puojčených a daných my i země naše užitek v jich rozmnožení a jich potřebnost velikú a sešlost na horách zlatých znamenavše jich jsme hrozby uslyšeli a protož z pravého našeho vědomí mocí královskú a radú věrných našich milých všecka jich práva, vysazení, milosti, listy a svobody od předkuov našich, králuov Českých jim puojčená a daná obnovujem, přijímáme a potvrzujem ve všech jich punktích, člancích a zavázání tak, jako by slovo od slova v tomto našem listu vepsána byla, chtěje a ustanovujíce, aby všickni kusové a jeden každý plné pevnosti moc věčnú jměli. Protož prikazujem všem úředníkuom a poddaným našim věrným milým a zvláště mincemajstru hor našich nynějšimu i budoucímu, aby již řečeným měšťanuom na jich právích a svobodách nepřekázeli ani překázeti dopůstili, jakož naši milost chcete sobě zachovati. Tomu na svědomí pečeť naši královskú kázali jsme přivěsiti k tomuto listu. Dán v Praze, v neděli po svatě Luci léta 1460 království našeho třetího.

Ad mandatum domini regis domino Procopio de Rabesstayu, cancellario referente.

Kopie z r. 1515 na listě C 4 p v knihy: »Liber sententiarum« 1510 - 1535 v archivu města Hory Kutny. - Jiná kopie v německém překlade asi ze stol. XVII. v rukopise král. saské akademie báňské ve Freiberce, čís. 240. - Tisky: v časopise »Magazin für die Bergbaukunde«, dílu XIII., str. 237-239; dále v »Pamětech kr. hor. města Jílového« od L. Čiháka (Praha 1898) na str. 42-44. (Viz ke všemu poznámky za předcházejícím privilegiem čís. 1 otištěné.)

Čís. 3.

1480, 9. května. V Praze.

My Vladislav, z buoží milosti král Český, margkrabie Moravské, Lucemburské a Slezske kníže a Lužický margkrabie etc. oznamujem tímto listem všem, že ukázání jsú nám někteří listové

předkuov našich králuov Českých, což se dotýče práv a svobod purgmistra, konšeluov a vši obce města našeho Jílového, našich věrných milých i prošení jsme jménem již psaných purgmistra, konšeluov i vši obce téhož města Jílového, abychom jich těch práv, svobod, milostí od předkuov našich jim daných a puojčených milostivě potvrdili a při tom je zuostaviti ráčili, my ačkoli- věk ke všem poddaným našim, kteří nás za slušné věci žádají, povolně se jmáme, však zvláštní milostí naší k těm se nachylujem, kteříž netoliko nás se věrně přidrží, ale ježto také z pilnosti prvotnie jich a potom jiných vedle nich hory netoliko nám ale i jiným všem poddaným se vyzdvihují k užítku i také ke cti vši naší koruny, jakož pak se to děje při horách již psaného města Jílového, že tu prve zlato znamenitě se jest dobývalo, ač pak nyní málo jsú ty hory posešly, my chtěje, aby již psaní měšťané jsúce túto milostí naší potěšení, tím pilněji ty hory dělali a vyzdvihovali k našemu, jich i všeho našeho království dobrému s dobrým rozmyslem a radú věrných našich mocí královskú již psaným purgmistru, konšeluom i vši obci města Jílového nynějším i budoucím všech práv, vysazení, privilegií, milostí, svobod, chvalitebným obyčejem jim od předkuov našich králuov Českých daných a puojčených ve všech kusích, člancích, artikulích a klausulech potvrdili jsme a tímto listem potvrzujem a je při těch všech věcech zuostavili jsme a tímto listem zuostavujem milostivě a to nyní i po věčné časy budoucí, prikazujíce mincemajstru našemu na Horách Kutných i jiným všem úředníkuom našim nynějším i budoucím, aby již psané purgmistra, konšely i obec jmenovaného města i jich budoucí při těch všech milostech, právích, privilegiích, svobodách, chvalitebných obyčejích zachovali, jim v tom nepřekážejíce ani překázeti dopůstějíce a to pod uvarováním hněvu našeho i budoucích našich králuov Českých.

Tomu na svědomí, na pevnost a jistotu pečeť naši královskú kázali jsme přivěsiti k tomuto listu. Dán v Praze, v úterý po svatěm Stanislavu, léta buožího 1480, království našeho léta IX°.

Ad relacionem domini Benessiii de Waytmille, purgravii in Karlsstyn et magistri monete Montium Kuttensium.

Kopie z r. 1515 na listě C 5-C 5 p v knihy: »Liber sententiarum.« 1510-1535 v archivu města Hory Kutny.

Čís. 4.

1577, 4. listopadu. V Praze.

»Confirmatio der Freyheiten der Bergstadt Eull, von Kayser Rudolpho II. de ao 1577.

(Aus dem Böhmischen verdeutscht.)«

Tisk: v časopisu »Magazin für die Bergbaukunde«, dílu XIII. na str. 239-240. - Kopie v řeči německé asi ze XVII. stol. v rukopise král. saské akademie báňské ve Freiberce, čís. 240. (Viz ke všemu poznámky za předcházejícím privilegiem čís. 1. otištěné.)

V. Kutnohorské nálezy do Jílového zaslané.

Již v oddílu IV., v minulém čísle uveřejněném,¹ zmínil jsem se, že Jílovští brali v Hoře Kutné právní naučení. Ode kdy není však známo. Nejspíše se tak dalo hned po válkách husitských, kdy význam Jihlavy,² jakožto vrchní stolice právní, poklesl, poněvadž vítězící živel český v horních městech německou Jihlavu ignoroval. Že by však byla bývala Hora Kutná r. 1467 králem Jiřím povýšena za vyšší právo horní a Jílovští od té doby brali v Hoře Kutné naučení, jak tvrdí L. Čihák v »Pamětech kr. hor. města Jílového« (str. 44), neodpovídá pravdě. Majestát, o nějž jde,³ praví

¹) V oddílu IV. na str. 147 minulého čísla v pravém sloupci ve 13. řádku z dola má státi správně »Tunkl« místo chybného »Funkl«. (V tomto vydání již opraveno.)

²) Řadu nálezů Jihlavských ve věcech městských týkajících se Jílového, vydal dr. J. A. Tomaschek v díle: »Der Oberhof Iglau in Mähren und seine Schöffensprüche aus dem XIII.-XVI. Jahrhundert« (Innsbruck 1868); jsou to čís. 7, 8, 16, 164 a 293 sbírky. Dr. Adolf Zycha vydal zase horní nálezy do Jílového ve II. svazku díla: »Das böhmische Bergrecht des Mittelalters« (Berlin 1900); jsou to čís. 18, 69, 72 a 118 této sbírky. O díle posledním viz moji stať: »Nové dílo o středověkém českém právu horním« v těchto listech roč. II. [1901] str. 53-55, 72-73, a 85-87.

³) Č. 84 sbírky listin ve Šternberkově díle: »Umriss einer Geschichte der böhm. Bergwerke«. (I. sv. 2. oddíl; v Praze 1837); jest to majestát ze dne 10. září 1467, jehož kopii našli jsme též v jiném prameni, Šternberkem neudávaném, totiž ve knize »Liber sententiarum

pouze, že se Kutnohorští zprošťují »vyššího práva brani v Jihlavě« ve přech horních i městských a že odvolání jde jen ke králi, a nic více. Náhledu Čihákovu odporuje také ta okolnost, že známe již z doby před r. 1467 případ, kdy Kutnohorští dávali do Jílového naučení právní.

Událost ta vytčena jest ve knize »Registrum rubeum« kutnohorského archivu městského na fol. C 14 slovy následujícími:

»Jakož jsú páni Jílovští vyslali některé spolupřísežné své zejména Jana puškaře a Matěje z Třepsína o některé naučení kšaftovnie ku pánóm, jakožto k vyššíemu právu, i páni podle zprávy jich dali sú jim takto naučení: Teď páni moc tēm kšaftóm dávají, podle tēch kšaftuov tak abyšte fiedili. Actum f. 4 die Prisce [= 18. ledna] hofmistr magistro civium existente et Jacobo sellatore anno 1464.«

Ve knize »Liber sententiarum« z let 1510-1535 v kutnohorsém archivu městském, kterou jsem již v předcházejícím oddílu IV. popsal, zaneseno jest 7 nálezů kutnohorských přísežných ve přech jílovských, z nichž 6 týče se při městských a 1 pře horní. Pře horní nás zajímá nejvíce a proto uveřejňujeme nálež jí se dotýkající a datovaný dne 22. března 1525 doslova; zanesena jest i s citáty práv městských na listech H 15 b až H 16 b.

»Naučení Jílovským.«

»Službu svú vzkazujem múdré opatrnosti, páni přátelé naši milí, jakož ste nám psanie učinili po poslích svých, kteréž ste k nám času minulého vyslali, podavše pře mezi Janem Noskem, Štěpánem Kalešem⁴⁾ svědomím upečetěné žádajíc, abychom vám na to vedle práv našich naučení dali, kteréžto při obšírně sepsanou dosti pilně a bedlivě i svědomí váživše, pokudž náš rozum vstačiti mohl, toto vám podle práva naučení dáváme i takto při tom se zachovajte. Najprve přečtúce jim tu všicku při, jakž ste jí nám upečetěnou poslali, jakožto žalobu, odpor, pře líčení, obojí strany svědomí i takovou jim vjapověď.

Vedle toho, kdež Jan Nosek vinil Štěpána Kaleše z čtvrtého dílu mezi Beránkem a Kocoury právě se tu spravedlnost míti k čtvrtému dílu, kdež na tento čas Štěpán Kaleš dělá, podle propůjčky, v kteréž jest od téhož Štěpána Kaleše u Macha Strýcova připuštěn jest, k té propůjčce, kteréž nadepsaní měli do dvou let, tím dokládaje, že by on Štěpán Kaleš jemu připověděl, bude-li míti dělano býti, že žádný jiný mimo něho tu dělati nemá než on s kverky svými. I poněvadž on Jan Nosek puvod toho svědomím podle práva dostatečně neprovazuje podle žaloby své, aby jemu Štěpán Kaleš to přičtení tak učinil, že by on Nosek po vyjití té propůjčky k čtvrtému dílu právo jmiti měl v dole Kocouřích na tom ortě, kdež sú propůjčku měli, ale on Štěpán Kaleš, jakž jest vuodporu svém položil, že by jemu tím povinen nebyl, poněvadž po vyjití propůjčky pro chudobu toho kaňkoví tu dělati sú přestali a potom i jiní po nich dělati sú počali a též pro chudobu téhož kaňkoví jsú díla přestali a odtud odešli, naposledy pak on Štěpán Kaleš jest dělal čas některý dosti dlouhý tak, jakž to svědky všecko podle práva dostatečně provedl i to také z svědkuov téhož Štěpána světle jest seznáno, že by on Jan Nosek to přiznával před lidmi mluvě: Čert nám to kaňkoví dává, když nám má propůjčka vyjítí, i tím dokládaje: Vody sme se dodělali, vody jim odstoupíme. Též také i to se z jeho vlastního seznání poznává zřetelně, že když jiným ta propůjčka vyšla, že též i jeho právo, kteréž on sa k té propůjčce připuštěn od nich tu měl, spolu vyšlo a minulo jest, a nad to že po vyjití nadepsané propůjčky, když sú jiní dělali, že se jest k tomu nepřipověděl ani vohlásil podle toho práva v druhých horních kněžích ca. 3°: Poněvadž právem horničím jest zapovědino, aby když by kdo řekl, že má právo v kterémkoli dolu a jiný ten duol zprávně od pravého propůjčitele ihned ústavně jej dělaje beze vsí odpornosti jej držel 6 neděl, tak velice uhašeno bývá právo onoho prvnějšího přijímače, že druhému o též právu potom žádné nebudě moci činiti otázky, totiž žaloby, leč by tehdy zprávnou zadržán jsa překážku práva svého provéstí nemohl, nebo bdícím a nespánlivým právo prospívá horníkuom, protože v těžení hor dlení neb meškání příliš bývá škodlivé vsí obci, a opět jiné právo v třetích kněžích ca. 1., že dobře přísluší lidské rozumnosti, aby tovaryš práte (!) byl také účastník utěšení, poněvadž nehodné bylo by,

aby toho odvrhúce, kterýž jest věc neužitečnú učinil užitečnú robotami svými, bez rozumu hodného na jeho místo jiného vsadili, poněvadž všakž věci, která vinny nemá, v škodu nesluší obratceti, a též opět jiné právo v prvých kně., ca. 3., ale ne tak, když by kdo koli bdí a pracuje, co zzištného nalezl, by jiný zmeškaly spě bez rozumu, aby sobě to osobil násilím, nebo tēm, jenž pracují, a nezaháleuom míníme právy našimi pomáhati, aniž komu, aby zbohatcen byl lidskú škodu vedle řádných ustanovení právo přirozené strpí, i z tēch ze všech příčin a podle tēch práv dává se jemu Štěpánu Kalešovi za právo proti Janovi Noskovi, že jemu tím čtvrtým dílem, z něhož jej vinní, povinen není, aby ho s pokojem nechal.

Dále, kdež týž Jan Nosek vinil téhož Štěpána Kaleše z 37 lozunkuov perkuo, právě se i tu nějaký užitek spravedlivě náležitý sobě míti, a toho jest nižádným svědomím podle práva on Nosek nedokázal, aby jemu Štěpán tím podle práva povinen byl, a on Štěpán Kaleš v svém odporu jest to doložil, že jest to dostatečně ukázal registry i pány ouředníky horními, že jest z nich Noskovi počet učinil a jich více se nenašlo než 30ti v plně, nebřz z svědomí Štěpána Kaleše, kteréž jest jemu od zprávcí na místě hofmistra hor zlatých dáno, to se jest podle odporu Štěpánova zřejmě našlo, že po počtu, který jest dělal před nimi Štěpán Janovi, více se nenašlo než 30ti od toho času, jakž Kaleš svá pacholata měl, i poněvadž jse zjevně seznalo z svědomí týchž ouředníkuov, zprávy přísežných na místě pana hofmistra, že z rozkázání pana Jiříka Samuele on Štěpán jemu Noskovi jest počet před nimi řádně učinil a on Nosek jse přijal a na tom přestal, i z té příčiny podle toho svědomí toho při tom zanecháváme a je i tvrdíme podle práva, poněvadž týž svědomí jejich jest pečetí menší města hor Jílového upečetěné podle práva v čtvrtých knihách v 14. kapitule, pečet komorníka našeho, urburéfuov, měst, přísežných hor a súdci perkmistruov, protož zápisové těmi ohražení s podpisy svědkuov učinít v súdích i krom súdu pilnú víru.

Což se druhé věci o urokování k soudu dotýče, kdež i v tom žádáte naučení, jakž byste se k stranám zachovati měli, teď vám o té věci právo vypsane dáváme, podle něhož se zachovajte a jím se zpravte etc.

Datum f. 4. ante Anunciationis anno etc. 25. [= 22. března 1525].

Právo o urokování k soudu folio 4.⁵⁾

V právích prvotních píše se takto, že kdo by koli na jiného v městě žalobu učinil o kteréžkoli dědictví, buď to o duom neb o dědinu, o purkrecht neb o vinici, ten zastav rukojmie rychtáři v desíti funtích, aby tůž žalobu dokonal.

Jiné folio 64.⁵⁾

Člověk právu zemskému poddaný, ačkoli přísluší k soudu zemskému, avšak když žaluje v městském právu, tehda ten jmá zachován býti při pokutách, při urokování a při jiných jakýchž koli skutcích má býti zpravován měskú spravedlivostí.

Jiné folio 100.⁵⁾

Dvoje jest urukování: jedno holé, totiž na očistu, jakožto přísežné, a k tomu dosti jest, když se strany postavie neb k soudu stanú v pochybujících a lehkých přech, jiné pak urukování jest hodné, jako v rukojemství anebo základích, a to v těžkých a znamenitých přech od stran má požádáno býti.«

Z nálezů ve přech městských uveřejňuji jen následující výtahy.⁶⁾

1. »Jílovští dodali pře pro vynesenie vortele.

V té při, kteréž jest mezi Janem Pražákem s jedné a Vondráčkem Hadrem, ševcem z Jílového s strany druhé.«

Pražákovi, měštěninu Píseckému prý na »voznici mezi Mníškem a Dobříšem lúpežně pobráno 6 žejtlikuov, dvě třetině, jedno poloužejtlicie, vše cínové nové a šubu liščí hřetovú pošitú«, což prý u Hadra bylo potom schováno.

Ortel Jílovských datován f. 4. die Nicolai 1514 [= 6. prosince]. Nálež Kutnohorských chybí.

Vše na listech C 6 a - C 7 b.

I.«, městského archivu kutnohorského na listě 13; tento »Liber sententiarum« není totožný s knihou, z níž se následující nálezy uveřejňují.

⁴⁾ Štěpán Kaleš stal se později horním hofmistrem v Jílovém.

⁵⁾ Citáty tyto jsou důležité proto, že se z nich může konstatovati, který ze zachovaných rukopisů práv městských byl na soudě kutnohorsém resp. na radnici užíván.

⁶⁾ V čísle 346. městského oddělení archivu města Hory Kutny jsou nálezy z Liber sententiarum opsány.

2. »Od Jílovských pře dodaná od Knínských horníkův mezi Dorotů puovodem s jedné a Janem Pikouskem, otčímem jejím s strany druhé.«

Dorota vinila Pikouska, otčima svého, aby ve statek, který on drží uvedena byla, ježto naň po otci, materi a bratru Václavovi právo má.

Dotaz datován f. 3. post Epiphaniam domini 1516 [8. ledna].

»Naučení a ortel Jílovským k při předešlané« datováno f. 5. ante Pauli Conversionis 1516 [24. ledna].

Vše na listech C 16 a - C 17 b.

3. »Potaz od Jílovských v té při, kteráž jest, a v listu psáno takto.« Potaz datován: f. 2. Procopii 1519 [= 4. července].

»Odpověď na potaz pánuom Jílovským« (datována: f. 4. die Johannis Hus et Bohemorum martirum commemoracionis 1519 [= 6. července].

Pře týkala se kšaftu Martina Blažkova švagra; Marta Vodičková, sestra Martinova vinila Valentu Pařízka, radního Jílovského. Vše na listech: E 29 a - 30 b.

4. »Léta páně 1522 po svatém Martině [= po 11. listopadu] Jílovští odeslali od práva svého dvě při, naučení na ně jakožto od práva vyššího žádajice:«

a) mezi uroz. vladykami Petrem Kasalským z Kasalic a Prokopem Mladotů z Solopisk a na Libři o kšaft Oldřicha Letka z Uhlišt;

b) mezi Kateřinou i Dorotou z Kasalic a Petrem Kasalským z Kasalic o dům, jehož polovici Mikuláš Kasalický od Kačky koupil.

Vše na listech: F 19 b - F 20 a; v indexu jest chybně udáno, že na listech F 17 a F 18.

5. »Naučení Jílovským dané. Léta buožního 1523 ve čtvrték po sv. panně Kateřině [= 26. listopadu] dáno jest Jílovským na dvě pře, kteréž sú po Adamovi a Janovi, spoluradních svých podle listu věřícího zapečetěné od práva svého odeslali a jich podali, naučení takové...«

a) Mach Strajcuov vinil Duška, že ho o hrdlo připraviti chtěl,

b) Dušek Kotřův vinil Matěje Kuku a Matúše Kolovocského, že ho zekali a na ruku ochromili.

Vše na listech G 1 b - G 2 a.

6. »Purkmistr a rada hor zlatých a města Jílového pánuom šepmistróm a radě etc.« V Hoře Kutné o naučení ve při Jana Vrbíka z Tissnic s panem Jaroslavem Konárovským z Libanic o les Hrádek; datováno v úterý před Květnú neděli 1525 [= 4. dubna].

»Jílovským odpověď na totěž psaní« datována f. 5. post Ambrosii 1525 [= 6. dubna].

Vše na listech H 17 b - H 18 b.

VI. Jílovský horní řád z r. 1536.

O Jílovském řádu horním z r. 1536 jest rozšířeno mínění, že se na naši dobu nedochoval. Není tomu tak. Poštěstilo se mi naléztí jej na 2 místech. Již Lempe měl jej v ruce a otiskl jej znova ve svém nyní polozapomenutém časopise »Magazin für die Bergbaukunde« (XIII. Theil, Dresden 1799, str. 181-233). Jeden exemplář tohoto řádu zachoval se v universitní knihovně pražské a nese titul: »Ordnung des Berckwerchs Eyl a im Khünigreich Behaim gelegen«. Signatura tohoto úhledného, patrně pražského tisku o velikosti: 148 × 177 mm a o 27 listech jest: 47 F 14.

VII. Různé drobné zprávy.

Doklad, že za krále Jiřího se v Jílovém skutečně dolovalo, podává kšaft Pavla, písaře krále tohoto, ze dne 24. května 1471, uveřejněný v Archivu Českém, dílu XXVI., str. 212.¹⁾ Ve kšaftě tomto odkazuje se jedna třicátá na dole »Stará šichta« (in Gilowi in antiqua Ssichta una tricesima). Myslím, že snad sluší čísti místo šichta správně »šachta«, neb název »šichta« u dolu, ač ne nemožný, jest pravdě nepodobným.

Na hory Jílovské nakládal také král Vladislav, a to již r. 1472. Toho roku v témdni po neděli Omnia dáno Straskytlovi za zlato z Jílového 7 kp. 30 gr; vedle toho dáno 6 kp na hory na Jílové cupusu za krále JMti (Archiv města Hory Kutné, oddělení horní, registra verková). Hanuš Straskytl byl bohatý kupec v Hoře Kutné.

Dne 15. března 1513 zaslal král Vladislav šepmistrům a radě

na Horách Kutnách zajímavý návrh propůjčky haled k vyjádření. Král chtěl totiž propůjčiti všecky haldy na horách zlatých a též všecky haldy a šlaky na horách stříbrných v království Českém, které pusté a nepřijaté leží buď na Horách Kutných anebo jinde na gruntech královských, Zdeňku Lvovi z Rožmitálu a z Blatné, nejv. purkrabí pražskému, Janovi z Vartmberka a na Velikém Březně, statečnému Sigmundovi z Maltic a na Dyplsvaldu, opatrným Šimonovi Švorclovi z Rackovic a na Gajsenperce, Petrovi Štreblovi z Labštejna, Melicharovi Šverclovi z Rackovic a v Oustí slihuje jim platiti za zlato do komory královské přinešené 2 kp gr Čes. za 1 lot a za stříbro 3 kp gr Čes. za 1 hřivnu (týž archiv, oddělení městské, čís. 138/1 a 2).

Jak věc dopadla, anebo jak se kutnohorští vyjádřili, nenacházím poznamenáno. Zpráva tato jest nicméně důležitá proto, že dovidáme se jednak cenu zlata v té době, dále i z toho důvodu, že historie hornictví jest tím bohatší o příspěvek k zavedení mokrých stoup, jakož i sázení v sítech v Čechách (srovnej k tomu M. F. Gatzschmanna: Die Aufbereitung, Lipsko, I. svazek, str. 153 resp. 133 a 142).

R. 1516 stavěl se nový mlýn na mletí křemenů; při neděli Dominus illuminatio zaneseno totiž vydání 74 kp 28 gr »na stavení mlýna královského v Jílovém«. (Týž archiv, oddělení horní, registra verková.)

R. 1518 připomíná se v registrech prengrencních, chovaných v archivu archeologického sboru »Wocela« v Hoře Kutné (str. 54) hofmistr Jílovský Štěpán; patrně to Štěpán Kales.

V témže archivu zachoval se list »starších nad havěmi hor zlatých Jílovských« zaslaný uroz. p. Jakubu Sobolovi z »Vajkovic« (!), krále JMti hofmistru s úřadem horním, daný »v Jílovém v pátek, den sv. Maří Magdaleny« l. 1541 v některé věci mezi Václavem Brouskem, spolotovaryšem pořádku jejich a kutnohorským Václavem Firlifajem.

R. 1561 svědčí v Hoře Kutné Jan Lomnický: »Jan Nosek přišel ke mně, pravil mi, že jest jemu Vítek hutník dal 1 třicátú v dole Zemanu²⁾, abych jemu ji zapsal a on že jest jemu dal 1 kukus na Jílovém v Českém dole na zlatých horách«. (Archiv musea král. Čes., knížka Svědomí II., str. 445).

Na konec malá oprava výčtů Pošepného v jeho práci: »Das Goldvorkommen Böhmens und der Nachbarländer«. (Archiv für praktische Geologie, II. Bd., str. 97.) Dle Wanga má Pošepný za to, že 12 hýlí = 16 Čes. centněřům = 1760 víd. librám. V pravdě však zapomněl násobiti oněch 16 Čes. centněřů dvanácti. Neshody jemu nevsvětlitelné pak odpadnou. Jest tedy 12 hýlí = 12 × 16 Českých centněřů = 12 × 16 × 120 Čes. liber = 23.040 Čes. liber. Nesrovnalosti v bohatosti rudovin (Goldhalt) obnáší právě vždy jednu dvanáctinu (na př. 64,7 : 12 = 5,8).

Ke sporu o původu jména Jílový upozorňuji na následující zprávy.

Dne 1. února 1343 vyznávají přísežní Nové Plzně, že klášter Plaský prodal role, noviny (»novalia sive exstirpationes dictas Gilaw sitas inter Wserob et Zsulaw«) Ottovi ze »Zsulaw« [= Žilov (?) dle polohy] a jeho manželce za 24 kp. gr. praž. s podmínkou, že mohou své obydlí na nich postavit a je vzdělávati, nikoli však zlato neb jiné kovy kopati. (Regesta dipl. IV. č. 1222.)

R. 1455 kolem 10. prosince svědčí Jan Pechovec, šedesátiletý to kmet a konšel ve Vražkově, vsi u Roudnice mezi jiným: »...čtvery hony za jílovněmi, kdež hlínu berú...« (Archiv český, díl I., str. 165.)

Jíl, toť hlína! Souvislost práce v rýžovištích se slovem jíl není doložena; známé slovo »jílovati«³⁾ jest falsum. Právě uvedená listina z r. 1343 nic nedokazuje, neb zní všeobecně o kovech vůbec, jež se přec veskrze nedobývají v rýžovištích!

Původní název zněl asi »Jílov« (ne Jílový), pro čež svědčí staré německé jméno jeho Eylaw. Podobně jako na př. název Hlízov u Hory Kutné povstal z hlíz,⁴⁾ tak i Jílov nazván dle jílu. Jeť obci, jež mají název podobný více a nedolovalo se v nich ve všech ani nerýžovalo.⁵⁾

²⁾ Důl ten byl v Hoře Kutné.

³⁾ Viz listinu z r. 1045 u Pošepného (I. c. p. 80-81).

⁴⁾ Zelí Hlízovské pověstno!

⁵⁾ Viz na př. o obci »Eulowitz« zajímavý článek P. Kühnla: Die slavischen Orts- und Flurnamen der Oberlausitz v časopise Neues Lau-

¹⁾ Vydal Dr. Teige dle rukopisu v Praž. archivu, č. 2094.

POZŮSTATKY KNIHY POČTŮ MĚSTA HORY KUTNY ZE XIV. STOLETÍ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 3-16

Když král Zikmund dal pod večer dne 6. ledna 1422 zapáliti Horu a spěšně prchal směrem k Jihlavě, vezl s sebou mezi jinými věcmi, které po Čechách Uhři uchvátili, také hojně knih. Husité, kteří jej pronásledovali, ukofistili před Německým Brodem, porazivše před tím již Uhry u Habrů, přes devět kop vozů s rozmanitým nákladem, mezi nímž prý bylo „vozů s knihami rozličnými, židovskými i křesťanskými, jichž samých jest tu bylo, že by jich na tři fasunky nevzebral.“¹⁾ Jak asi vítězové s takovou málo vítanou částí kořisti naložili, není známo; poněvadž pro ně neměly knihy psané cizími jazyky jistě valné ceny, můžeme si jejich osud domyslet. Domníváme se, že mezi těmito knihami byly i městské knihy z Hory, neboť Zikmund jistě považoval dotčené knihy za cenný nebo důležitý předmět, vzal-li s sebou takovou přítěž, jsa nucen, aby kvapně z Hory prchl. Myšlenka, že by byl dal Horu spáliti, aniž by byl dříve městské knihy odstranil do bezpečí nebo je odvezl, odporovala by úctě i vážnosti, kterou měl středověk vždy k městským knihám pro jejich důležitost. Zikmund nařídil zajisté zapálení města, po Praze nejdůležitějšího, hlavně z důvodů taktických, aby totiž nepřítel zdržel v pronásledování, nikoli však proto, aby město úplně zničil a právní poměry v něm pro budoucnost, v kterou jistě ještě doufal, rozvrátil. Toto mínění ovšem odporuje obecnému dosud přesvědčení, že totiž všechny městské knihy v Hoře za husitských válek shořely, přesvědčení, jež se opíralo jen o smutnou skutečnost, že žádná z nich nebyla dosud nalezena.

Leč horlivá činnost, která se poslední dobou v katalogisaci rukopisů vyvinula, přesvědčila nás o opaku. Přinášíme překvapující zvěst, že z kutnohorských městských knih se přece něco zachovalo. Je to ovšem nepatrný sice, ale přes to velmi zajímavý zbytek: dva papírové listy o velikosti 270 mm × 218 mm, jež vlepil knihař při vazbě pergamenového rukopisu, chovaného nyní v knihovně metropolitní kapitoly u sv. Víta na hradě Pražském, A CXXXIV. 1., na vnitřní strany jeho desk.

Jest ještě jedna možnost, jak by se vysvětlila záchrana dotčených dvou listů. V rkp. lobkovické knihovny v Praze č. 325 čteme totiž na f. 197v, že na Karlštejně byla někdy brzy před 8. zářím 1437 uložena ve dvou truhlách „registra bernarum, moncium et aliorum proventuum regni et scripture papiree non multum utiles“. Kniha počtů HK se snad odvedla do úřadu podkomořského a byla snad někdy po r. 1437 spolu se starými registry urbury a mince jako neužitečná makulatura prodána knihaři (srovnej k tomu Rudolf Urbánek, České dějiny III. 1. Věk poděbradský 343-4 poz. 2., Praha 1915).

Jeden list počínající slovy „Nota propinaciones...“ odlepil někdo (snad Frind) již dávno; na to byl tento list zařazen bez revokace do archivu téže kapitoly, kde se dodnes chová, maje svou značku: „Sched. XXI. N. 15 b. Budu jej označovati krátce: první list. Druhý list zůstal přilepen a byl v „Soupisu rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské“, který sestavili Ad. Patera a Ant. Podlaha²⁾, při č. 236 uveden s ukázkou textu jako zbytek početní knihy kteréhosi města v Čechách. Když jsem tento Soupis pročítal, pojal jsem myšlenku, že běží o památku, pocházející z Hory. Laskavostí nejdůst. pana biskupa dra. Antonína Podlahy sluší děkovati, že mi bylo dovoleno druhý list odlepit i oba vzácné zbytky k vydání připravit.

Rukopis sám je z konce XIII. stol. a byl vázán nebo převázán jistě až někdy po r. 1422, kdy byla Hora nadobro vyrvána Němcům a její archiv rozptýlen. Podle přípisu na 1. foliu byl majetníkem tohoto rukopisu mistr Prokop z Kladrub, který zemřel r. 1450, jsa od r. 1431 kanovníkem u sv. Víta³⁾. Zdali to byl on, který dal rukopis vázati, těžko rozhodnouti. Není však jistě náhodou, že i jiné rukopisy kapitolní knihovny u sv. Víta (č. 33 a 218 shora uvedeného soupisu), které sice nejsou označeny jako bývalý majetek tohoto kanovníka, mají na deskách vlepěné památky, pocháze-

jící z Hory (zlomek register urburních a register verkových). Mělť asi dotčený knihař zásobu papírových knih, pocházejících jednak z archivu dávného horního úřadu v Hoře Kutné a z mincovny kutnohorské, jednak z městského archivu téže obce.

Že naše zbytky početní knihy jednájí o vydáních, učiněných v r. 1375, vysvítá přímo z položky č. 9 na listě prvním a potvrzuje to také položka č. 38 na listě druhém. Karel IV. totiž skutečně byl dne 24. července 1375 v Hoře; předpokládáme ovšem, že jeho choť byla s ním⁴⁾. Osoby jmenované v obou zlomcích žily také v uvedené době v Hoře a byly tam veřejně činny. Konečně i papír, mající ve vodním znaku loveckou trubku a považovaný za výrobek benátský, vyskytuje se v letech 1323-1456⁵⁾. Kniha počtů, z níž tyto dva listy zbyly, byla jistě formátu většího, než nynější zbytky, neboť na 2. listě je dole přestřížena „S(umma)“ vydání; ale z textu nechybí nic, až na to, že některá slova jsou nečitelná červotočem a nepozorností při odlepování. Oba listy jsou popsány jednou a touž rukou neznámého písaře. Pro domnění, že by to mohl býti Mikuláš Kreuzburger, který se uvádí v položce 6. jako prodávající beze všeho titulu, ale později se jinde připomíná v době od r. 1380 do r. 1382 určitě jako městský písař, není dokladů⁶⁾. Písmo je rychlé s mnoha zkratkami.

Obsahem našich zbytků jsou obecní počty kutnohorské, vztahující se k r. 1375, a patřila tudíž kniha, kterou tvořily, ve smyslu rozdělení dra. Václ. Vojtíška⁷⁾ do 2. oddílu 1. skupiny knih městských (t. j. knih k pojištění právních potřeb města jako celku). Valná část zápisů osvětluje nám zásobování Hory hostinským (cizím) vínem⁸⁾ v době, kdy se chystala na vzácnou návštěvu Karla IV., jeho choti a její nevlastní matky. Hora byla jednak jako nejdůležitější baňské město v království, jednak jako město bez valného vlastního vinařství vyňata ze zákazu dovozu cizích vín, který vydal Karel IV. dne 9. ledna 1370 a zůstřil dne 6. ledna 1373 (CJM. I. č. 90 a 94). Proto vedla sama čilý vinný obchod. Vidíme, že

⁴⁾ „Geben zu den Chutten an sant Jacobs abend“. Korn. Breslauer Urkundenbuch, Breslau 1870, č. 296.

⁵⁾ Ernst Kirchner, Die Papiere des XIV. Jahrh. im Stadtarchive zu Frankfurt a. M. und deren Wasserzeichen (Frankfurt a. M. 1893) běží o vodní značku, vyobrazenou tam při č. 24.

⁶⁾ Pramenů pro dějiny Hory Kutny na hranici III. a IV. čtvrti XIV. stol. je velmi málo. Dne 30. května 1380 (feria 4. post s. Urbani) ohlašuje na soudě „Nicolaus de Montibus Chutnis, notarius ibidem Moncium“, že koupil dům v ulici Alžbětině na Novém městě Pražském (A. p. č. 2069 staré fol. 51v. - Tomek, Základy mistopisu Praž. II. 236). Dále prohlásil dne 6. června 1382 Hamman Leymater, že má zaplatiti „Nicolao Creuczpurger, notario Montis“ 6 kop a 10 grošů (Actum feria 6. post festum Corporis Christi. - A. z. Kolín, manual radní, fol. 45). Notarius Montis nebo Montium (Bergschreiber) podle kutnohorské terminologie je písař města „Hory“ či „Hor“, nikoli písař horní ve smyslu baňský, zrovna tak jako se městská kniha v Hoře Kutné či krátce v Hoře zvala „liber Montis“, „des Perges puch“, „unsers Perges puch“. Názvu: písař horní ve smyslu „baňský“ se v Hoře vůbec neuzívalo: bylť tam jen písař urburní (t. j. zeměpanský písař u horního úřadu v Hoře) a písaři těžařů a těžařstev, kteří sluli písaři dolovými (Grubenschreiber). O tom podrobný důkaz provedu jinde.

⁷⁾ Václ. Vojtíšek. O studiu městských knih českých ve Věstníku České Akademie roč. XXIV.: zvlášt. otisku str. 25).

⁸⁾ V té příčině užili již částečně 1. listu (t. j. č. XXI. 15b v kapitol. archivu) dr. Zikmund Winter (Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století, Praha 1906, str. 383 a 384) a dr. Frant. Pick (Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte der Stadt Prag im Mittelalter v MVGD B XLIV. 1906 str. 299): zalepeného druhého listu ovšem neznali. Ač žádný z nich toho zřejmě nevyšlořil, přece se zdá, že se oba, ač na rozpacích, domnívali, že jde o památku, týkající se Prahy. U Wintra na str. 383 v 1. řádce textu zdola má státi místo: „téhož roku“ správně: r. 1375 a na str. 384 v 1. řádce textu shora místo: „24 týnských“ správně: 12 týnských (viz zde otištěnou položku č. 9). Podle toho je třeba opravit všechny další úsudky Wintrovy. Také je nutno opravit i u Wintra (str. 384 pozn. 1.) i u Picka (str. 299 pozn. 2.) tvrzení, že sud (největší) držel 14 týnských a 30 pinet. Dole otištěná položka č. 10 byla patrně chybně čtena; přepočte-li se obsah sudu na peněžní hodnotu (= 14 týnských + 30/64 týnských) po 4 kopách grošů, neobdržíme 50 kop 38 gr. v 10. položce uvedených. - Také prof. Jan J. Řehák měl v ruce opis 1. listu, chovaný v a. p. a opsál si jej do své sbírky materiálů pro dějiny H. K.; listu 2. však neznal. Že běží o věc kutnohorskou, pochopil.

sitzisches Magazin, LXX. Bd. (Görlitz 1894, str. 81.)

¹⁾ Staří letopisové čeští (Scriptores rerum bohemicarum, Praha 1829, III. 49).

²⁾ První část: A.-E. kterou vydala Česká akademie v Praze 1910.

³⁾ Tomek, Dějepis m. Prahy V. 156 a IX. 41.

obec vzala r. 1375 nákup vína do své ruky a že v té příčině byla s Vidní v obchodním spojení. Dále kupováno víno u pražských měšťanů (na př. Jakuba Sachse). Další podrobnosti budou uvedeny u jednotlivých položek⁹⁾.

[1375]

1. list*).

Nota propinaciones vinorum australium, que iurati emerunt Wyen(ne) apud illum de Tima.

1. In primis 6 vasis Herman Vlacher et Ticz Clems in precio mensuram per 7 parvos, apud Heklerum 4 vasa, apud Stephanum Czwik 2 vasa, presentaverunt 87 sex. ... g^{a)}.
2. Item in 7 vasis dictorum apud Hen(slinum) Osterreich(er) 3 vasa, apud Paulum Schonhar 2 vasa et apud Fanczam Roll 2 vasa, mensuram per 7 parvos, Hen(slinus) Stokker et Nicolaus Beneschawer in precio presentaverunt 98 sex. g minus 5 g. Item 3 sex.
3. Item in 6 vasis apud Linhardum 3 vasa, apud Hen(ricum) Haz 3 vasa, mensuram per 7 parvos, Hen(slinus) Greym in precio presentavit 90 sex.
Alia vina.
4. Item emerunt apud Ticzkonem de Prage; 4 vasa vini australici pro 57 sex. 20 g. Terminus Michaelis proxime^{b)} Nicolaus Beneschawer in [precio] presentavit 57 sex. g 6 g. mensuram per 7 parvos.
5. Item emerunt apud Fancza Roll 3 vasa vini australici pro 43 sex. Terminus Michaelis proxime^{b)}. Francza Roll in precio presentavit 43 sex. 5 g. mensuram per 7 parvos.
6. Item apud Nicolaum Kreuzpurger emerunt 4 vasa dicti vini pro 52 sex. g. Terminus Michaelis proxime^{b)}. Hainczman(nus) Schönhofer in precio presentavit 57 sex. 33 g. mensuram per 7 parvos^{c)}.
7. Item apud Hen(slinum) Morspach et eius societatem emerunt 6 vasa antiqui vini australici pro 114 sex. g. Terminus Martini^{d)}. Hen(slinus) Stokker et Hermann Vlacher in precio mensuram pro o 9(arvis) hallen(sibus), presentaverunt 111 sex. minus 2 g^{e)}.
8. Apud Linhardum Hager duo vase [!] et Nicolaum salific(em) unum vas vini australici pro 37 sex. g. Terminus Martini^{d)}, mensuram per 7 hall(enses). Hen(slinus) Greim in precio presentavit 37 sex. 20 g^{f)}. || (Konec přední stránky.)
9. Apud Linhardum Hager emerunt duo vasa vini gallici, quamlibet tinam 4 sex. g. continebant 24 tinas, faciunt 96 sex. g. Terminus Martini^{e)} proxime sub anno 1 $\varphi\varphi$ v¹⁰. Nicol(aus) Beneschawer in precio mensuram pro 2 g. presentavit 96 sex. g.
10. Apud eundem Linhardum emerunt iterum unum vas eiusdem vini, tinam quamlibet pro 4 sex. g; continebat 13 tinas minus 20 pintas^{h)}, faciunt 50 sex. g 38 g. Terminus Martini, mensuram per 2 g. Nicol(aus) Kolbl(inus) in precio presentavit 50

⁹⁾ Do rámce této poznámky hodí se i jihlavský statut z r. 1383: Statutum scabinorum tocium communitatis cum consensu, quod nullus cum pluribus sociis quam cum uno vinum propinare sub pena carentie propinacionis vini per integrum annum et hoc nullus debet permutare nec ullum consilium debet deponere. Et quicumque scriptor(i) [?] vinum dat sine kanulis, statim penam 1 sexag. subiacebit [mřežováno a po straně napsáno:] Deletum iussu iuratorum... (A. j. městská kniha II. f. 52). Hory Kutny, kde platilo právo jihlavské, týče se i nález č. 232, otištěný v Tomaschkově díle Der Oberhof Iglau in Mähren und seine Schöffensprüche (Inšpruk 1868).

*) V závorkách obých rozvedeny zkratky, v závorkách hranatých jsou doplňky a poznámky vydavatelovy. Číslo před jednotlivými položkami přidal vydavatel a pro přehlednost též proměnil římské číslice v textu v arabské.

^{a)} Poslední číslo sloupnuto, čitelné jen 10.

^{b)} Po levé straně připsáno: Michaelis.

^{c)} Po pravé straně připsáno: Litera.

^{d)} Po levé straně připsáno: Martini.

^{e)} Přetřeno: minus 2 g. - Po pravé straně připsáno: Litera.

^{f)} Před 20 g stálo 7 g, které píšeš ale přeškrtl. - Po levé straně Martini.

^{g)} Po levé straně: Terminus Martini.

^{h)} Počet pint je na místě prožraném červotočem. Bylo-li v týnském sudě 64 pint po 4 kopách, blížil by se pravdě obsah sudu o 13 týnských bez 20 pint a čteme proto: XIII tinas XX pintas [pak značka pro minus]. - Po levé straně: Terminus Martini.

sex. g 38 g.

11. Apud Nicol(aum) Nigrum de Asino et Marquardum emerunt 4 vasa vini australici pro 68 sex. g. Terminus Martini proxime. Hannus Polaner et Hanman(n) Reich[ner] in precio mensuram per 8 parvos, presentaverunt 80 sex. 12 gⁱ⁾.
12. Apud Martinum Parvum emerunt 3 vasa vini australici pro 54 sex. g. Terminus Martini^{j)}. Nicol(aus) Kolbl(inus) in precio mensuram per 8 p(arvos), presentavit 54 sex. ... g^{k)}.
13. Apud Peschl(inum) Purkhart emerunt 3 vasa vini antiqui austriaci pro 57 sex. g. Terminus Martini. Michael Langschenkel in precio mensuram pro 8 p(arvis) presentavit 59 sex. g minus 17 g.
14. Apud Cuncz kramer emerunt unum vas vini gallici, tinam quamlibet pro 4 sex. g. minus 12 g, habuit 13½ tinas, faciunt 51 sex. 18 g. Terminus Martini, Hanus Polaner in precio mensuram pro 20 p(arvis) presentavit 45 sex. minus 9 g. Item 42 g.
15. Apud Jacobum Sachs de Praga emerunt unum vas vini gallici, tinam quamlibet pro 4 sex. minus 15 g; habuit 13 tinas minus 5 pintis, faciunt 48 sex. 28 g. Terminus Martini. Hainczman Schonhofer in precio mensuram pro 20 parvis, presentavit 43 sex. minus 6 g^{l)}.

[1375]

2. list.

16. Vigilibus per duas noctes 4 g ad custodiendum dicta vina.
17. Schröterii de eisdem 21 g.
18. Item de aliis 6 vasis dicti vini, de quolibet vase 1½ sex. 8 g vectoribus pro precio, faciunt 10 sex. g minus 10 g.
19. Servis eorum 6 g pro bibalibus.
20. Heinr(ico) institori, qui cum dictis vinis transivit a Wyenna, 10 g.
21. Pro receptis ad clarificandum dicta vina 17 g.
22. In Czaychenheusel de dictis 6 vasis 3 sex. 6 g.
23. Schroterii de eisdem 21 g. Vigilibus 2 g.
24. Item de 8 vasis dicti vini, de quolibet vase 2 sex. g minus 10 g vectoribus pro precio, faciunt 15 sex. g minus 20 g. Servis eorum 8 g pro bibalibus.
25. Otlino pincer(ne), qui cum dictis vinis a Wyenna transivit, 32 g pro precio.
26. Item eidem 5 g, quos plus exposuit in via.
27. In Czaichenheusel et porta 4 sex. g 8 g.
28. Schroterii de eisdem 28 g.
29. Pro receptis ad clarificandum dicta vina 22 g.
30. Nuncio misso Wyenna cum litera ex parte communitatis sigillata pro dictis vinis ½ sex. g pro expensis.
31. Hen(slino) sailer pro labore suo Wyenne cum dictis vinis 4 sex. g.
32. Ticzkoni de Praga 45 sex. g pro 3 vasis vini australici.
33. Johanni Quotbos 12 sex. g pro uno vase vini australici.
34. Pro ladula ferrea iuratorum reformata in serie 4 g.
35. Vectori 64 g pro vectura, qui duxit unum vas vini australici Pragam domino archiepiscopo propinatum de 6 vasis dicti vini iuratis secundario adduct(is).
36. Hainczmanno de Lapide et Laurencio Meschel, missi Pragam ad dominum Johan Rotleb ex parte monachorum et hallensium et Procopii Vorsucher et Hen(slini) Morspach, 2 sex. 2 g pro expensis.
37. Vectori cum eis 28 g. || (Konec přední stránky.)
38. Imperatrici pro honoracione, cum esset hic, 30 sex. g ipsi propinat(e).
39. Item eidem pro uno monili 200 florenos, faciunt in sex(agenis) 54 sex. g 35 g.
40. Matri eius pro duobus cyphis argenteis ipsi propinatis, quas apud Stephanum aurifabr(um) emerunt pro 8 sex. g 15 g.
41. Domino Herschoni de Rosalowicz, magistro curie imperatricis 4 sex. g pro propina.
42. Portulani imperatricis 1 sex. g.

ⁱ⁾ Po levé straně: N. Niger et Marquardus. Terminus Martini. - Slovo »Reichner« je přistřiženo.

^{j)} Po levé straně: Martini terminus.

^{k)} Číslo před g(roši) zničil červotoč.

^{l)} Od poslední řádky k dolejšímu kraji je prázdná prostora o výšce 7 cm.

43. Iurati in prandio, cum impignorarent debitores collecte, 1 sex. g.
44. Tortori 1 m(arcam) p(agamenti).
45. Hen(sli)no Morspach pro 2-bus vasis vini australici 30 sex. g.
46. Waczl(aw) Prenner 30 sex. g pro 2 bus vasis vini australici.
47. Nuncio misso cum literis ad dominum archiepiscopum et Rotleb ex parte Nicolai Mörder et hallen(sium) 18 g.
48. Hana carpent(ario) pro lignis, cilindriis, clavis et pro labore suo ad reformandum tectum horlogii 37 g.
49. Nicolao Kreuzpurger in centum sexagenis g. quas iurati sibi tenentur, persolverunt 40 sex. g. Item 60 sex. g.
50. Item pro adduccionem 2 sex. g in hallen(sibus).
51. Nicolao Kukuc et Nicolao Kolbl(ino), missi Yglaviam pro sententiam [sic] inter Mertl(inum) Havmb(ach) et Wenczel 3 sex. g 20 g pro expensis.
52. Vectori cum eis 36 g.
53. Nuncio misso in Krudein cum litera imperatricis ex parte hallen(sium) 6 g.
54. Pueris Rokczaner(i) pro censu ad festum Purificacionis Marie 20 sex. g.
55. Infusoribus 1 sex. g pro bibalibus tempore, quo iurati propinaverunt Wyennen (sia) vina sua.
56. Petro Stigler(i) 25 sex. g in debitis suis, prout sibi iurati obligantur.
57. Johanni Stokker 63 g pro expensis Bernhardi Nigri factis apud eundem in legacione domini imperatoris.
58. Hainczman [!] de Lapide, Jeklino Odrein, Hamanno Wilkus, missi Pragam ad dominum imperatorem pro 200 sex. g regi nostro dandis 3 sex. g pro expensis.
59. Vectori cum eis 28 g.
60. Wenczel Thömel, Nika Resch missi cum Hen(sli)no Morspach Pragam ad Stephan lantschreiber pro curia dicti Hen(sli)ni 3 sex. g 18 minus g pro expensis.
61. Vectori cum eis 28 g.
62. Herschoni balneator 2 sex. g in subsidium pontis in Ruthartgassen

[Summa] III cφφ II βφφ III g [?] ^{m)}

Poznámky k jednotlivým pořadovým číslům.

1. - Ticz Clems zde připomínán byl r. 1388 konšelem v K. H. (LE III. 313). Ticz Clems, měšťan kh., který se připomíná častěji v kolínském manuálu radním (A. z. ff. 192, 221, 230, 231, 287) k létům 1394, 1395, 1396 a 1398, byl jeho synem, neboť se tam jednou o něm dí, že je „filius Ticzonis dicti Klems“ (f. 231) a později (dne 9. listopadu 1398, dne 11. ledna 1399) se mezi konšely kh. jmenuje „Ticz Clems der jung“ (A. kh. č. 10 a 11). - Hekler jest asi totožným s Mikulášem Heklerem, který se vyskytuje mezi kh. konšely dne 4. července 1359 a 5. února 1365 (Tadra, Listy kláš. Zbraslav. č. 158 a orig. perg. ve sb. V). Snad je to také onen „Nicolaus aurifaber dictus Hekler, který dne 19. září 1356 přijímal na Starém městě pražském právo měšťanské (A. p. č. 986, f. 93) - Štěpán Czwick se připomíná v listech ze dne 7. září 1374 jako kh. konšel (A. d.) a 17. června 1377 jako kh. měšťan a nabyvatel dvora Hadrpurku u Něm. Brodu (A. města Něm. Brodu).

2. - Hen(sli)no Osterreicher se uvádí jako kh. konšel v orlické listině č. 70 dne 30. března 1368 (CJM. II. 593). Dne 1. února 1364 přiznává se ve Vídni Janns Osterreicher s manželkou Kateřinou, že dluhují svému strýci, vídeň. měšťanu „dem Thomann dem Rädler“ nějakou částku peněz (QGW, I. odd., 2. sv. č. 2154). - Pavel Schonhar byl v K. H. konšelem podle listin z 18. října 1395 a z 12. července 1397 (A. kh. č. 7 a 9). - František Roll se připomíná dne 3. března 1381 a 3. května 1387 mezi konšely kh. (LE II. 175 a III. 263). - Hans Stoker se jmenuje dne 3. března 1381 mezi kh. konšely a měl kolem r. 1390 v Hořanech dvůr (OJ. 199-200). - Z rodiny Benešovských žili ve XIV. stol. v H. K. Hirslinus Beneschower (1330-1340 podle RDE III. č. 1634 a IV. č. 779), Kunat B. (1346 podle RDE IV. č. 1746) a Petr B. (1338-1347 podle RDE IV. č. 627 a listiny v a. st. dr. č. 3105).

3. - Nějaký Linhardus de Montibus uvádí se r. 1383 v kolín. radním manuálu v a. z. (f. 60). - Snad byl totožný s Linhartem

Hagrem (viz dále č. 8). - Z rodiny Zajíců žilo v H. K. několik členů, na př. Albert, Kunclín, Jakub, Mikuláš a Tomáš. Jindřich Hase byl v letech 1334 až 1358 (†) plebánem v H. K. - Henzlinus Greym se připomíná dne 6. května 1372 jako kh. konšel (ZGMS VII. 69).

4. a 5. - Viz poznámky k 2.

6. - Mikuláš Kreuzpurger byl městským písařem v H. K. (notarius Montis, notarius Moncium v letech 1380-1382. Dne 30. května 1380 koupil si v Praze na Poříčí dům (A. p. č. 2069, staré f. 51 a připomíná se v kolín. manuálu radním v a. z. ještě r. 1382 a 1385 (ff. 43 a 78). - Hainczman Schonhofer se jmenuje konšelem kh. dne 30. března 1368 v listině orlické č. 70.

7. - O Janu z Morsbachu viz poznámku 36.

8. - Linhard Hager se připomíná jako kh. konšel v listině ze dne 7. září 1374 a 3. března 1381 (A. d.; LE II. 175). - Nicolaus salifex, který se již r. 1358 jmenuje kh. měšťanem, byl r. 1370 kh. konšelem (Tadra, Listy kl. Zbraslav. č. 153 a Zycha BBM II. 363). - Henzlinus Greym se jmenuje dne 6. května 1372 mezi kh. konšely (ZGMS VII. 69)

11. - Hannus Polaner uvádí se dne 30. března 1368 mezi kh. konšely v orlické listině č. 70. - Hermannus [sic] dictus Reichnawer žil r. 1359 v H. K. (Tadra, Listy kl. Zbraslav. č. 158), správně se však píše Hanmannus Reichner v orig. listině ze dne 5. února 1365 mezi kh. konšely (Sb. V.).

12. - Mertlinus Parve se připomíná dne 30. března 1368 mezi kh. konšely (Orlická listina č. 70).

13. - Peschlinus Purkhardt je uveden jako kh. konšel v listině z 5. února 1365 (Sb. V.), dále dne 15. května 1392 v OJ 198), kde se zve Peschel Purkhart a r. 1400 (Zycha, BBM II. 329). - Mychel Lankschenkel byl přísedícím pregéřským v kh. mincovně r. 1362 a 1371 (CDM IX. č. 280 a LC II. 66).

14. - Cunczlinus institor se vyskytuje jako kh. konšel dne 30. března 1368 v orlické listině č. 70, r. 1381 byl tento Conradus cramer rychtářem (LE II. 175).

15. - Jakub Sachs patřil mezi vynikající pražské měšťany. R. 1341 a 1344 byl volen mezi litkupníky pražských kramářů Jacobus notarius; jest asi táž osoba, která se objevuje v listině z 25. března 1338 jako písař markrabí Karla (RDE IV. č. 885, 1469 a 536). Dne 1. listopadu 1344 vystupuje jako rukojmí „Jacobus“ vedle písaře král. komory Herboroda, když přijímal rychtář Jindřich z Rozntálu v Praze měšťanské právo (A. p. č. 986) a jmenuje se spolu s tímto komorním písařem ve formuláři resp. listu z r. 1343 jako písař mince (Tadra, Summa Gerhardi č. 53). V r. 1343, kdy meškál v H. K., napsal bibli (rkp. universitní knihovny v Gottinckách, Cod. Luneb. 19 s explicitem: „Explicit bybly beate virginis finita per manus Jacobi Saxonis in Kutna a. d. 1343 in die s. Jacobi majoris apostoli“). - Srv. k tomu ČČM 1909, 434). Někdy po r. 1343 koupil si na Uhelném trhu v Praze dům „Jacobus notarius urbore Chutnensis“. (Tadra, Summa Gerhardi č. 138). Od té doby bydlil v Praze, oženil se s dcerou Jindřicha Glase a přestal být písařem mince a urbory, ale zůstal písařem královským, o čemž svědčí tento zápis v a. p. č. 987 na f. 226 v levo či novém f. 215v: Jacobus notarius regis et Johannes filius suus emerunt aream erga Heinlinum Neglini silam in foro carbonum inter domum Ulrici melcer vel thabernatoris ex una parte et Jacobum notarium prenotatum ex altera parte ... 1365 f. 5 post Katherine j. 27. listopadu (Tomek, Základy St. M 186, četl chybně „pretorii“; jak shora uvedeno, měl tento Jakub skutečně již dům na Uhelném trhu. Sluší proto v V. díle Tomkova Dějepisu m. Prahy na str. 83 radního písaře Jakuba k r. 1363 škrtnouti, poněvadž jinak není doložen). Ještě r. 1377 a 1381 se uvádí Jakub Sas mezi pražskými konšely (LE II. 157 a III. 289), ale bez poznamenání „písař“. Tento Jakub písař nesmí se stotožňovati s Jakubem, písařem městským, připomínaným r. 1338, 1339, 1342 a 1344 (RDE IV. č. 627, 636, 1118 a 1430), který byl již r. 1351 mrtev (Bretholz, Geschichte von Brünn, 164).

20. - Je pravděpodobno, že tento Jindřich kramář je totožným s osobou, která r. 1344 a 1349 ručila za nově přijaté měšťany v Praze („Heinczlinus institor dictus de Monte“ - A. p. č. 986).

22. - Že by se mělo čísti „Czaichenhensel“ nějak souvisle s formanskými zvyky, o nichž se zmiňuje Bedřich Rauer v rozšířeném zvl. otisku své práce „Zur Geschichte der alten Handelsstrassen in Deutschland“ (Gotha, 1907 - původně v Dr. A. Petermanns

^{m)} Tento řádek je v pravo dole a téměř nečitelný, neboť je viditelná jen jeho hofější čtvrtina, ostatní knihař odřízl.

Geogr. Mitt. 1906) na str. 17-19, nelze říci; slova „hansen“, „hän-seln“ naznačují obřady při přijímání nových formanů do spolku, způsoby zabraňovací v nedovolené činnosti formanské a t. zv. vykupování.

25. - Jakýsi Ottilinus, měšťan kh., měl v Církvici dvůr (Orig. perg. ze dne 21. prosince 1371 v kn. u.: B 93 č. 553); později (r. 1373) říká se mu „Otlinus de Czaslawia“. (LE II. 181). Byl-li totožným s kraječem sukna, který se zove „Otlinus (Otto, Otta) pannicida de Montibus“ (A. p. č. 988, f. 161v; A. z. Kolín, manual radní, ff. 22, 62 a 70 k rokům 1377, 1380, 1383 a 1384), nelze rozhodnouti.

27. - Viz zde pozn. 22.

31. - Henslinus Saylor uvádí se dne 30. března 1368 mezi kh. konšely (Orlická listina č. 70).

35. - Ve smyslu bully papeže Řehoře XI. ze dne 9. srpna 1375 měl arcibiskup Jan Očko rozhodnouti, které důchody mají tvořiti trvalé obročí malínského kostela. Sud vína, který mu kutnohorští poslali, měl zajisté svůj účel a nechybujeme proto, vidíme-li v této poloze další důkaz, že jde o vydání z r. 1375, u této položky pak zvláště z doby mezi 9. srpnem a 9. prosincem, kdy arcibiskup skutečně rozhodl.

36. - Henczmannus de Lapide byl r. 1370 konšelem v K. H. (Zycha, BBM II. 363); je to asi týž, který se v starém českém překladu listiny ze dne 27. června 1401 uvádí též jako konšel Jindřich z Ssteyna. (A. kh. č. 12). V listině z 23. února 1387 (kn. u. č. 513) uvádějí se vedle sebe: Henczil vom Stein jako konšel mincivský a Heinrich vom Stein jako konšel pregéřský. - Vavřinec Meschel se v dosud známých zprávách nepřipomíná; za to je znám Henslinus Meschel jako šepmistr dne 7. září 1374 (A. d. orig. perg.). Je-li předcházející položka z doby mezi 9. srpnem a 9. prosincem 1375, je 36. položka důkazem, že Jan Rotlev žil ještě ve 2. polovici r. 1375 a že v té době byl ještě urburérem a mincmistrem. Dosud se uváděl naposled jako urburéf dne 1. července 1374 (LC III. a IV. 15); r. 1376 byl určitě již mrtev (PDZ I. 450). - Prokop Versucher či Examinator byl synem pověstného proběře, později mincmistra, urburéře a rychtáře v H. K. Endrlina, zvaného po otci také Lewl. Při smlouvě s Benáťčany dne 16. ledna 1364 zastupoval svého otce, urburéře. (Dr. Ernst Gerland, Das Archiv des Herzogs von Kandia im königl. Staatsarchiv zu Venedig - Strassburg, 1899, str. 117-9; Tadra otiskl dotčenou listinu v díle „Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských“ (Praha, 1897) na str. 129-130, ale podle chybného čtení originálu v díle Simonsfeldové: Der Fondaco dei Tedeschi in Venedig. Na dílo Gerlandovo mne upozornil dr. Konstantin Jireček dobré paměti). V době od r. 1366 do r. 1377 vykonával právo patronátní ve vsi Suchdolu u H. K. (LC I. 74; III. a IV. 64). Poněvadž jeho otci byla Karlem IV. r. 1363 zastavena kh. rychta v 600 kop grošů, které ještě r. 1454 nebyly splaceny (CJM II. č. 408 a AČ II. 462), poněvadž dále Jan Morspach byl v letech 1349 až 1356 kh. rychtářem a poněvadž někdy po r. 1374 byl „Prokop“ rychtářem kh. (OJ č. 246), zdá se, že v r. 1375 měli kh. vyslanci na starosti nějakou spornou záležitost, týkající se kh. rychty. - Jan z Morsbachu byl v letech 1330, 1332, 1339, 1340, 1342 a 1347 kh. konšelem (RDE III. č. 1870, 1954; IV. č. 779, 1118, 2040; CJM II. 520). Dne 26. září 1349 se připomíná poprvé jako kh. rychtář (Sb. čáslavské Včely. orig. perg.), naposledy pak dne 28. října 1356 (Sb. V., orig. perg.). Do nepěkného světla staví jej č. 271, 275 a 276 v OJ, podle nichž zpronevěřil z peněz ukradených Jindřichu Glazovi z Prahy, které jako rychlař zloději pobral, 35 kop grošů; stalo se to asi r. 1357, soudě podle listiny z 23. února 1358, v níž se jmenuje již rychtářem kh. Frenclinus Bartuschii a kde mezi konšely přicházejí Nicolaus a Heinlinus dicti Puesch, kteří tohoto rychtáře žalují (LE III. 263 a OJ č. 276).

38. až 40. - Zde se dovídáme o návštěvě císařovny Alžběty, čtvrté to manželky Karla IV. Ač se zde o Karlu IV. nemluví, spadá tato návštěva asi do doby kolem sv. Jakuba 1375, kdy Karel IV. byl také v H. K. (viz vpředu str. 4. pozn. 4.). Jest ovšem možno, že zápis o počtě, podané císaři, byl na předcházejícím listu, který se nezachoval. Alžběta byla dcerou Bohuslava V., vévody pomoránského a Alžběty polské, zemřelé r. 1361. Bohuslav oženil se pak asi r. 1363 s Adelheidou, dcerou vévody Arnošta z Brunšviku-Grubenhagen. Jest tedy pravděpodobno, že se tato nevlastní matka císařovna po smrti Bohuslavově (r. 1374) zdržovala u své ne-

vlastní dcery. Doklady o životě této Adelheidy jdou až do r. 1394. (Podle dopisu prof. dra. Wehrmanna, ředitele gymnasia v Stargardu v Pomořanech a dějepisce Pomořanska z 3. listopadu 1921). Na srovnanou kladu sem, co dali císařským manželům v bohatém Kolíně n. Rýnem počtou, když toto město r. 1372 navštívili:

1372 7. července.

	hriven	solidů	denárů
vasa argentea presentata domino imperatori 2 anforas, 2 kenas et 2 mixtilia deaurata habentes in pondere 24 m. argenti et 3 verdunc, qualibet marca pro 30 m pagamenti	742	6	-
domine imperatrice[!] presentata fuerunt 2 anfore, 2 cipi et 2 mixtilia deaurata, habentes in pondere 27 m. argenti et 3 verdunc, qualibet marca pro 30 m. pagamenti	832	6	-
domino regi Bohemie presentata fuerunt 1 anfora, 1 kene et 1 mixtile deaurata habentes in pondere 12 m argenti, qualibet marca pro 30 m pagamenti	371	3	-
domino de Koldiss 1 kena habens in pondere 4½ m argenti, marca pro 29 m	130	6	-

(Die Kölner Stadtrechnungen des Mittelalters bearbeitet von dr. Richard Knipping, II. 90). Zlatník Štěpán je snad totožným s pražským zlatníkem Štěpánem, který se připomíná jako majetník domu č. 42 v Kaprové ulici r. 1364 a 1366 (Tomek, Základy starého místopisu pražského, St. M. 51).

41. - Hereš z Rožďalovic, hofmistr císařovnin, jest osoba dosud nedoložená.

46. - Václav Prenner byl v H. K. konšelem r. 1381 a 1391 (LE II. 175 a OJ 193).

47. - Srovnej poznámku 35. a 36. - Jakýsi Nicolaus Morder prodal r. 1402 v Týnské ulici v Praze dům (Tomek, Základy star. míst. praž. St. M. dodatky 223).

48. - Nejzajímavější položka! Dosud známá nejstarší zmínka o kh. radnici (de praetorio sive domu communi), která před husitskými válkami stávala někde blízko nynějšího hotelu U černého koně, byla z 8. srpna 1387 (LE III. 313 - Srovnej k tomu, co o tom praví Čelakovský na str. 62. díla „Kláster Sedlecký, jeho statky a práva v době před válkami husitskými“, Praha, 1916. K vydání připravil Václav Vojtíšek).

Zdá se, že v letech 1388 a 1389 se něco na radnici dělo, poněvadž se městská kniha v r. 1388 (5. září) chovala v domě konšela Mikuláše Mendle z Jílového asi na Koňském trhu, t. j. nynějším Smiškově náměstí (LE III. 311 a A. kh. Liber hereditatum albus. H 9), r. 1389 (15. srpna) v domě rychtáře Friduše Kühnla, ležícím v ulici Leflířské, t. j. někde pod nynějším Havlíčkovým pomníkem (LE IV. 445 a A. kh. Liber hered. alb. F 2. - Tento dům: „hawss, da er [Frydusich Kühn] inne wont, gelegen bei der gruben zun Schumarkt“ se připomíná ve starém opisu listiny z 30. července 1388, chovaném v A. z. v Brně mezi listinami jihlavskými).

Stará radnice shořela ve válkách husitských a byly její zdi r. 1450 se svolením obce konšely rozdány (A. kh. Registrum hereditatum 1442-1498 G 2 v pravo).

Velmi cenná je zpráva, že r. 1375 měla H. K. orloj, patrně na radnici nebo snad na radniční věži. Že se zde nemíní hodiny sluneční, jde na jevo z toho, že tesář Hana opravoval stříšku nad orlojem, která by jinak u slunečních hodin byla nemožná. Hana dával na ni nová dřeva a prejzy (srv. Neuwirth, Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen, str. 383, kde překládá slovo cilindrus ve stavebních útech: Hohlziegel des Mönch - und Nonnenverbandes). Věžní hodiny byly v XIV. stol. ještě vzácností. Nejstarší skutečné věžní hodiny jsou v Peterborough v Anglii na koleste z r. 1320; Bologna měla věžní hodiny již v r. 1356, Vratislav v r. 1368, Štrasburk v r. 1372. (F. M. Feldhaus, Die Technik, Lipsko 1914, str. 1233-35). Poněvadž práce v dolech žádala, aby dělníci přesně dodržovali pracovní směny, vysvětlíme si snadno překvapující tuto zprávu v knize počtů.

51. - Mikuláš Kukuk byl r. 1371 konšelem čáslavským (LE I. 90), v H. K. měl bezpochyby příbuzné. - Někdy kolem r. 1340 byl u H. K. důl „Antiquus Koblinus“, jmenovaný tak jistě podle svého majetníka (Tadra, Summa Gerhardi, č. 14, kde se však omylem vykládá toto jméno dolu jako „Starý Kolín“). - Jihlavský ná-

lez, o něž tu běží, jest podle mého mínění zachován v č. 266 OJ. - Mertlinus Haunbach, který se připomíná v orlické listině č. 70 dne 30. března 1368 jako konšel kh., byl r. 1370 mezi patrony kostela v Pečkách (LC II. 34). Dne 15. října 1375 presentuje však kněze k pečeckému kostelu místo Mertlina Haunbacha Václav řeč. Volek z Peček, měšťan kh. (LC III., IV. 43, kde čteno chybně „Walek de Peczka“). Jeho jméno nalézáme mezi patrony až do r. 1390, tak na příkl. Wenceslaus dictus Ochss 1379 (LC III, IV. 106). Wenceslaus, civis Montis Cuthn., 1386 (Tadra, Acta iudicialia II. 413), 1390 (LC V. 28 a 33). Dne 15. ledna 1395 byl tento Wenceslaus Ochslinus de Peczek již mrtev (LC V. 208).

55. - Infusores, affusores, mensuratores vini byli v Praze městští úředníci, kteří měli na starosti vyměřování a vybírání cla z přiváženého vína. Podobně tomu bylo v H. K., kde se kolem roku 1363 připomínají „angiesser“ a „weinkoster“ (OJ č. 257).

57. - Viz pozn. 2. - Bernardus Niger byl podle Tomka (Dějepis m. Prahy, V. 46) v letech 1380 až 1384 hofrychtěm král. měst. Poněvadž se zde připomíná jako císařský posel, jest pravděpodobno, že byl hofrychtěm již r. 1375, a to tím spíše, že z téhož roku není žádný jiný hofrychtě znám.

58. - Viz pozn. 36. - Joklinus Odrein se připomíná v orig. listině z 5. února 1365 (Sb. V.) jako kh. konšel a byl v r. 1376 mezi poručníky a správci statku po nebožtíku Kunclinu Ruthardovi, měšťanu kh. (LC III., IV. 53, kde chybně psáno nebo čteno „Odiem“ místo „Odrein“). - Hanmannus Wilkos (= Vilkoš) byl r. 1340 kh. rychtářem (RDE IV. č. 779) a r. 1370 kh. konšelem (Zycha, BBM II. 363). - Karel IV. byl po 24. červenci 1375 jen do 5. srpna v Praze, pak jezdil po Německu a vrátil se teprve mezi 5. a 22. prosincem 1375 do Prahy (Tomek, Dějepis města Prahy V. 9).

60. - Václav Thomlínův byl synem pověstného kh. rychtáře a urburéře Thomlína Volflína z Prahy a připomíná se poprvé v listině z 5. února 1365 (Sb. V.) jako kh. měšťan, později 1372 a 1379 jako patron kostela v Bojmanech (LC II. 72; III., IV. 105 a 111). Roku 1385 byl již mrtev (LC III., IV. 220). - Nica Resch a byl r. 1370 konšelem pregéřským (LE I. 77 a LC II. 32, kde chybně psáno nebo čteno „Jirke“ místo „Nika“); r. 1374 dne 7. července uvádí se v orig. listině (A. d.) zase jako kh. konšel, kterým byl také r. 1392 (OJ č. 291). - O Janu z Morsbachu viz pozn. 6.; o který jeho dvůr běželo, nepodařilo se mi vypátrati. - Štěpán z Tetína byl nejv. písařem zem. desk kr. Č. v letech 1348-1382 (Tadra, Kanceláře a písaři, 99).

62. - Míneha tu zajisté ulička těsně podle městské zdi běžící, tak zvaná Ruthartka, při jejímž ústí do ulice minciřské stála lázeň „U kola“. Hereš, lazebník, dostal bezpochyby pomoc na zřízení visutého mostku.

Doslov.

Tyto pozůstatky knihy počtů dokazují spolu s opisy z městské knihy (Liber Montis, des Berges buch), které se dochovaly v jihlavských nálezech, vydaných Tomaschkem, Zychou a Bretholzem a porůznu i jinde, jak vyvinuta byla dávno před husitskými válkami městská kancelář v HK, kde byli zaměstnání vedle městského písaře či písaře Hory (bergschreiber) písaři nižší (unterbergschreiber) a písař rychtářův (OJ č. 257 a 258 bezpochyby z doby, kdy převzal rychtu Endrlin Löwel či Versucher). Vzhledem k cílému dopisování s mateřským městem Jihlavou můžeme směle tvrdit, že s ním Hora držela stejný krok. Proto je tvrzení Branišovo v AČ. XII. 411, že „teprve na sklonku XV. věku jednání veřejná v HK obšírněji se poznávanatví počala“, úplně neoprávněné a prázdné. Ztrátu městského archivu z doby předhusitské dovršila ještě ztráta 4 knih z doby těsně po r. 1422, jež znali ještě kronikáři Matěj Meissner a Jan Kořínek a jež tudíž v Hoře ještě byly v 3. čtvrtině XVII. století; poučují nás o tom také č. 25., 40. a 518 v a. kh. Jsou to krátké výpisy z těchto knih, a jde z nich na jevo, že to byly knihy rázu knih memorabilních, z nichž 1. zachovaná (registrum rubeum) počíná r. 1462. V 1. knize nově vzkvétající Hory byly zápisy z roku 1432-1434, ve 2. z let 1435-1438, ve 3. pak z r. 1440-1441 a ve 4. (v „registřích starých čtvrtých“) z let 1442-1459. Meissner vypsál si z nich, kdy byla obnovována rada počínaje r. 1422 (rpk. B. 90 v Jindřichově Hradci). Kořínek pak zmiňuje se na str. 161. a 334-335. o zápisech z let 1443 a 1449.

Tak nás osud připravil i o důležité knihy ze zajímavé doby přechodní, kdy nové a to české síly počaly Horu znovu budovati a

městskou kancelář znovu zařizovati.

Seznam zkratk.

A. nebo a. = Archiv anebo archiv, a to:

d. = bývalý dvorní ve Vídni;

dr. = státní drážďanský;

j. = jihlavský;

kh. = kutnohorský městský;

p. = pražský městský;

z. = zemský; není-li další poznámky, tedy v Praze;

Kn. u. nebo kn. u. = Knihovna universitní v Praze;

Sb. V = Sbírky archaeologického sboru „Vocela“;

HK = Hora Kutna.

kh. = kutnohorský.

AČ = Archiv Český I. atd. (V Praze, 1840 atd.)

BBM = Dr. Adolf Zycha, Das böhmische Bergrecht des Mittelalters (Berlin, 1900, 2 sv.)

CDM = Codex diplomaticus Moraviae.

CJM = Codex iuris municipalis regni Bohemiae I. a II. (Vydal dr. Jaromír Čelakovský.)

ČČM = Časopis musea království Českého.

LC = Libri confirmationum I.-X. (Vydali Fr. Ant. Tingl a Jos. Emler)

LE = Libri erectionum I.-V. (Vydal dr. Klemens Borový.)

MVGDB = Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen.

OJ = Dr. J. A. Tomaschek, Der Oberhof Iglau in Mähren und seine Schöffensprüche (Innsbruck, 1868).

PDZ = Pozůstatky desk zemských. (Vydal Jos. Emler).

QGW = Quellen zur Geschichte der Stadt Wien.

RDE = Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. II.-IV. (Vydal Jos. Emler).

ZGMS = Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens. (V Brně 1903, VII. roč., kde uveřejnil dr. B. Bretholz článek „Johannes von Gelnhausen“ a jihlavské nálezy do Hory Kutny).

Liber hereditatum albus = nejstarší kniha v a. kh.

POVĚST O NÁLEZU RUDNÍCH LOŽISK KUTNOHORSKÝCH.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II. (1925), str. 49-65.*

Pověst o nálezu stříbrných pramenů rudních v okolí nejvyššího města Hory Kutny mnichem cisterciáckého kláštera sedleckého lze stopovati až do počátku druhé polovice XV. věku

I. - Nejstarší zmínka o ní jest v latinském panegyriku na počest pánů Tovačovských z Cimburka, sepsaném asi ve 2. polovici roku 1464 jinak neznámým Martinem z Tišnova,¹⁾ který - jak v básni své uvádí - Horu Kutnu i trosky kláštera sedleckého navštívil. Tam asi také pověst zmíněnou uslyšel a vypravuje ji v panegyriku rozvláchnými verši takto:²⁾

*Exierat igitur monachus in monte putatum
Vites et fossor posita sub vite^{a)} gugulla^{b)}*

*²⁾ Podruhé vydáno v publikaci: *Výbor z prací ing. Otokara Lemingera, Praha 1930.*

¹⁾ Josef Truhlář, Latinský panegyrikus Martina z Tišnova o pánech Tovačovských z Cimburka (Věstník král. české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, 1895, XI.). Podle úsudku Truhlářova zemřel Martin z Tišnova někdy před rokem 1485.

²⁾ Přepis básně z r. 1485 zachoval se v papírovém rukopise musejní knihovny Opavské, čís. 95. Pověst počíná zde na listě 267. v. a končí na listě 268. v. Báseň opatřil písař rukopisu marginálními glosami, jež jsou zde uvedeny v poznámkách a) až u). Rukopis byl mi laskavě zapůjčen, abych mohl si vypsati část nahoře uvedenou, které Truhlář neotiskl.

a) arbore b) capa c) dispersos d) aggerem conponit e) ulmi sunt sustentamenta, vulgo „tyče“ f) domans g) nimis pinquis h) porcum, hoc est carnem propriam i) cibos j) voluit, ut terminaret nonam cum labore k) cum foderet tellurem l) scilicet quia labitur lingua m) vocat modos, quibus homines solent non cito posse perloqui n) percogitat o) conclita, qui manet cum altero in cella, sicut sunt monachi p) reparant q) quia idem rex ditexit Theutunicos r) adiunxit s) altius t) scilicet argenti operacionis u) wlgus populus

*Nunc cumulos pluviis divulsos^{c)} aggerat^{d)} et nunc
 Ulmos^{e)} associat nunc palmites, obsecat illa
 Vicia, que novit, nunc hoc nunc circuit illud
 Sic pinguem domitans,^{f)} ne sit epicureus,^{g)} aprum,^{h)}
 Sudat en insistit manibus telluris ad actum,
 Sed miserere canit cor munimine tactum.
 Jamque die medio venter sua premiaⁱ⁾ poscens
 Murmurat, ipse tamen nonam; non dixerat amen,
 Vlt labor equetur none^{j)} tellureque fossa^{k)}
 Argenti venam reperit finemque labori
 Exultans posuit, psalmi obliviscitur illum,
 Quem dicturus erat, none sub tempore versum.
 Contextit capa fruticem, quem comperit, et mox
 Spondaicos citat ille pedes clastroque propinquat.
 Pandere vult senibus titubans ad gaudia lingua
 Labitur et rectos vocis propellit hiatus;
 Sic vehemens animi motus indice sensu
 Claudicat, ut sileat dicenda silendaque dicat,
 Pellit amor miserum cogitque, quam erret, amantem
 Hoc amor,^{l)} hoc pudor, hoc dolor, hoc timor, hoc agit ipse^{m)}
 Affectus nimius facit ac miratio risus.
 Subsedit primus post mentem resumitⁿ⁾ et inde
 Vix per verba refert, nomen trisillabat illud
 Argentum tria per suspiria, iungit ad ipsum
 Preteritam reperi vix vix cognoscere vocem
 Concillita^{o)} qui it vix audenter credere se cum
 Sic titubans prompsit reputarunt proxima veris.
 Convenere patres, conscendunt montis acumen
 Effractum refferunt^{p)} tacite fossamque latere
 Constituunt, donec super hic consultius agant.
 Tandem decernunt Przemysl, qui regna tenebat,
 Mittendum munus. Placet hec sententia toti
 Cenobio. Rupere moras. Rex ipse minera
 Visa non segnis; vocat hos, qui hec operari
 Ars dedit, et pauce regnum sub tempore ditat,
 Et quia sub capa monachus primusque repertor
 Argenti venam sub vite texerat illam,
 Ilii montes Guthne sunt a capa modo dicti
 Lingua theutunica, fuerat que regis amica.^{q)}
 Res dives urbem clastro iuxtavit^{r)} et illam [sic]
 Mox ydiomatibus linque repletur alius;^{s)}
 Namque sciens artis^{t)} nemo fuit illis inter
 Wlgs.^{u)} Et hinc iura illi monti condidit instar
 Regnorum, quibus est argenti copia et auri.*

Zajímavost je, že básník udává na listě 269. v. také rok, kdy prý byly kutnohorské prameny rudní objeveny:

*Argentum Montis si quo sit tempore Guthne
 Inventum queris, versu hoc mediante doceris:
 Post M stent tria C, ab eis tunc I tria deme.*

Pisár opavského rukopisu připojil k tomu glosu: *Et sic argentum inventum est annorum domini M^oCCXCVII.*

II. - Jinou variantu naší pověsti vypravuje, a to zajisté neodvisle od autora předešlého otec mineralogie a nauky hornické, Jiří Agricola³⁾ ve svém díle „De veteribus et novis metallis“, jež jedná o dějinách hornictví a vyšlo poprvé v Basileji roku 1546. Dotčené místo (kniha I, hlava XII.) zní takto:

At metallorum Cottenbergi haec est origo, monachus qui in sylvis inambulare solitus erat, reperit argenti rudis candidi virgulam, ex terra eminentem. Quod venam cute nudaverat aut torrens, aut ventus, qui non raro radicitus arbores extrahit. Is igitur locum cucullo, quem suspendit in arbore, notavit et domum reversus, rem patefecit, multis utilitem futuram. Atque sic metallum a signo Cottebergi, quod est montis cuculli, nomen invenit. Illud fortuitum deinceps posteris proditur et usque ad nostram memoriam perpetuum remansit.

Jak poslední věta ukazuje, čerpal Agricola obsah pověsti z tradice lidové, kterou i ve věnování k dílu shora zmíněnému (epistola nuncupatoria) mezi svými prameny uvádí.⁴⁾ Nemůžeme se však

domnívat, že pověst snad slyšel v Hoře Kutné, neboť není známo, že by byl kdy toto město navštívil. Při známé stěhovavosti horníků podobá se spíše pravdě, že pověst zanesli kutnohorští horníci do Německa a odtud na začátku století XVI. i do Jáchymova, kde Agricola v letech 1527 až 1530 jako městský fysik působil.

Ze jmenovaného díla Agricola opakuje pověst jednak jeho přítel a kazatel Jáchymovský Jan Mathesius⁵⁾ v proslaveném cyklu kázání pro horní lid, t. zv. Sareptě čili horní postile, jež vydána byla poprvé léta 1562 v Norimberce, jednak zemský historiograf saský Petr Albinus⁶⁾ v díle: „Meissnische Berg-Chronica“ (Drážďany, 1590). Mathesius vypravuje ve druhém kázání (list XVI. norimberského vydání z r. 1571) toto:

In Behem sind hernach vil trefflicher bergkwerck vor vn hernach / nach dem Freyberg in Meichsen angieng auffkommen. Zum Cuttenberg fand ein Münch ein silbern zein / die za tag aussgewachsen war / drauff decket er seine kutton / davon diss bergkwerck sol sein namen haben.⁷⁾

Albinus opakuje na str. 65. až na některé přídavky skoro doslovně vypravování Agricola:

Von erfingung aber dieses Bergwercks schreibt man also: Das ein Münch so seinem brauch nach in dem Wald spaciret / oder wie andre wollen / durch denselben geterminirt / einen Silbern Zeene / der zu tag ausgewachsen / ohn gefehr gefunden vnd antroffen / vnd damit er den ort jhe nicht verlieren möchte / weil er anheim zulauffen / vnd es andern anzuzeigen willens / seine Kutton drauff gedeckt / oder an einen nahen Bawm gehengt habe / von dannen das Bergwerck hernach den Namen bekomen. Vnd ist dieses nicht vngleichlich / dann die gänge offten durch die Bäche / so in den Platzregenberge angelauffen / oder wenn ein Sturmwindt ganze Bäume mit Wurtzel vnd all ausgerissen / sich gleich als selbst entblößen / Vnd soll hernach dergleichen fälle jeder an seinem ort angezeit werden. Als wie sichs im Thaal / bey Arlsgrün hindern Galgenberge / da man ein Zain lötiges Goldes mit dem Getreide soll abgeschnitten haben / Item / auffm Schneberg am alten Frewdenstein: „Dessgleichen auch eben im Thaal in der vnter 2. Mass auffm Hofmann / zugetragen hat“.

Albinus uvádí také na str. 199., kde sestaveny jsou „Periodi inuentorum metallorum in Mysnia et vicinis aliquot regionibus“, i rok, kdy rudy u Hory objeveny, a to takto: „1295. Zu Salfeldt an der Sala. Item auffm Cuttenberg nach etlicher meinung.“

Z Agricola čerpal pověst naši, jak sloh i obsah citátu nasvědčuje, vynikající přírodopisec a profesor na universitě boloňské Ulisses Aldrovandi⁸⁾ v díle: *Musaeum metallicum* (Bononiae, 1648), v jehož I. knize na str. 21. stojí toto:

Cottebergi Monachus opacam spatians sylvam fortuito virgulam rudis argenti à terra erumpentem ab aliquo vento, vel Torrente detectam conspicatus, in monumenti signum, cucullum arbori proximo suspendes & domum reuersus rem multis vtilem futuram patefecit, deinceps illud metallum à signo posito, metallum montis cuculli fuit nuncupatum.

Ze Sarepty Mathesiovy má pověst naši Zachariáš Theobald⁹⁾ a zmiňuje se o ní v díle *Arcana naturae* (Norimberk, 1628).

---

commentariis (t. j. z latinských a řeckých autorů): *nova partim ex annalium monumentis, partim ex memoria nostra ac patrum nostrorum.*

⁵⁾ Narodil se 24. června 1504 v Saské Roketnici a zemřel 7. října 1565 v Jáchymově (Georg Loesche, Johannes Mathesius, Gotha, 1895).

⁶⁾ Narodil se r. 1534 v Saském Schneeberku a zemřel 31. července 1598 v Drážďanech. Na str. 194. a 195. uvedeného díla jmenuje mezi svými prameny Agricola a Mathesia.

⁷⁾ O možnosti příhody mnichovy byl Mathesius, který jinak vynikal odbornou znalostí hornictví, zajisté přesvědčen. Souditi lze o tom z následující věty v šestém kázání (o stříbře): *Wiewol aber das ertz offt zu tag ausswechst / als auffm Cuttenberg / vnd bricht fluchs in der tham erde vnterm rasen / wie man hie (t. j. v Jáchymově) in der beum wurtzeln in anfang ertz getroffen / Dennoch haben Bergleut auss erfahrung / das vmb die 30. oder 40. lachter / hie das meiste ertz gebrochen.* (List LXIII. v. shora uvedeného vydání.)

⁸⁾ Narodil se 11. září 1522 a zemřel 1. května 1605. Jeho „*Musaeum metallicum*“ vydáno bylo až po jeho smrti.

⁹⁾ Narodil se 13. července 1584 ve Slavkově v Čechách a zemřel r. 1627 v Norimberce. Srovnej jeho biografii od Dra. Adolfa Ludvíka

³⁾ Narodil se 24. března 1494 v Gluchově, zemřel 21. listopadu 1555 v Saské Kamenici. Nejlepší dosud životopis jeho napsal Dr. Reinhold Hofman s názvem: *Dr. Georg Agricola* (Gotha, 1905).

⁴⁾ *Atque vetera quidem conquisivi ex utrisque linguae scripturam*

Dotčené místo (str. 10) zní i s poznámkami takto:

Warum Gott lass Zeynicht^{b)} Silber inn der Bäume Wurtzel / offt wol gar zu Tag / (als auffm Kuttenberg / das ein Münch funden) ausswachsen? Ja / wie Matthesius schreibet / dass auch in den Aussgezimmerten Stollen / in 20. Jeren die^{l)} Kappen derselben seyn wersilbert worden?

k) Wie Rütthein.

l) Hölzter so auff den Tragstempel die gwer gehen darauff die Dillen ligen.

Theobaldem byla by vyčerpána řada oněch starých autorů, jimž byl společným a původním pramenem pověsti o nálezu kutnohorských rud Jiří Agricola.

Touž variantu nalezl jsem však ještě v následujících písemných památkách a tiscích.

Obsahuje ji předně dobré zdání šepmistrů a rady na Horách Kutnách z konce roku 1580., týkající se návrhu nových práv horních a podané sněmu v Praze. V kapitole XXXIV. „o právu soudném uvádějí toto¹⁰⁾:

„...lidé, bez pochyby již po vystavění kláštera Sedlce, poněvadž pravi se, že by mnich vyšedší z kláštera na stříbrnej prut vyrostlej tu někde, kde kostel Věšch svatých jest, trefil a tudy hory vyjeveny byly, se množiti a stavěti počali...“

Stejně hovoří také instrukce, vydaná 5. května 1670 císařem Leopoldem I. kutnohorskému perkmistru Václavu Dačickému¹¹⁾:

Zum funfzehnten ... weilen in der Kuttenger vorstatt an dem orth, allwo vor zeiten ein münch aus der erden gewachsene silberne ruthe gefunden und dannenhero das bergwerk seinen anfang hat, zur gedächtnus der wunderthätig erzeugten göttlicher freigebigkeit underm titul aller lieben heiligen eine kirch aufgerichtet und mit gewiessen konfirmirten fundationen versehen, daselbst nun für die under der erden von dem schwaden und berggiften ertöde und allda begrabene berghäuer und arbeiter über die vier haltende heil. seelmessen noch eine und also die fünfte am mittwoch nach st. Jacobi des grösseren für die lebendige, und zwar zu dem ende, damit der zorn Gottes mit inbrünstigen gebet und andächtigen gesängen gestillet, die gänge, stollen und örther wie hiebevorder reichlich gesegnet, alle bediente und arbeiter bei dem bergwerk von üblen zuständen gnädiglich behütet werden möchten, zu halten angeordnet, so wollen wir, dass deme nit allein gehors, nachgelebet und vorbemelte fünf heil. messen jährlichen gehalten werden, sondern auch förderist wegen guten exempls unsere berg-, müntz- und hütten-beampte, dann die gewerken und alle andere berk-, müntz- und hütten-arbeiter bei jeder haltenden heil. mess mit geziemender andacht unausbleiblich erscheinen sollen.

III. - Poněkud jinak zní však zpráva obsažená v tisku: *Phoenix incineratus sive origo, progressus & eversio monasteriorum ordinis Cisterciensis in regno Boemiae, auspiciis serenissimi principis Ferdinandi Quarti, Vngariae, & Boemiae regis, spe reuiuiscens. Viennae Austriae, excudebat Matthaeus Cosmerouius, in Aulâ Coloniensi, anno M.D.C.XLVII.* Neznámý autor, který žil v cisterciáckém klášteře Zbraslavském, vypravuje na listě B 2 toto:

SUCCESSU TEMPORUM, HUIUS MONASTERII RES MULTUM CREUERE DE ARGENTI FODINIS, QUARUM INITIUM TALE FUISSE REFERTUR. CONTIGIT UT LAICUS QUIDAM, CONUERSUM VOCAUERE, EX MONASTERIO SEDLECENSI, IN VICINIS MONTIBUS SYLUIIS OBSITUS, UBI NUNC CIUITAS KUTTENBERGA SITA, DUM ARMENTA PASCERET, INTER VIRGULTA GREGEM SEQUENDO, IN VIRGAM ARGENTEAM, È TERRA IN JUSTAM ALTITUDINEM EXCRESCENTEM, INCIDERET: QUAM DECERPENS & LOCUM CAPUTIO DE CAPITIO SUMPITO, IBI DEMQUE SUSPENSO, ADNOTANS, LAETABUNDUS ABBATI SUO OFFERT: ABBAS OMINATUS IN TERRAE VISCERIBUS MAGNUM THESAURUM LATERE, FODINAS IBIDEM INSTITUIT, NEC OMEN BENÈ AUSPICATUM MALÈ CESSIT ... CIUITAS EO IN LOCO EXTRACTA, & À CAPPA, QUAM GERMANICÈ KUTTENBERGA, ID EST CAPPAE MONS DENOMINATA FUIT, IN MEMORIAM

Krejčíka v Mitteilungen des Ver. f. Gesch. der Deutschen in Böhmen, roč. XXXIX. (1901) na str. 63-77.

¹⁰⁾ Citováno podle otisku ve Sněmích českých. V. str. 789.

¹¹⁾ Uveřejněna ve sbírce „Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der österreichischen Monarchie“ bearbeitet von Franz Anton Schmidt (Wien, 1833) oddělení I., sv. 4 na str. 587-593. Otiskují však ji podle současného přepisu, chovaného nyní v horním oddělení městského archivu kutnohorského pod číslem 7943.

Cappae, qua praefatus Conuersus locum notauerat, in quo Argenteam Virgam repperat.

Jest nepochybné, že na vzniku této knihy, jež shrnuje historii cisterciáckých klášterů v Čechách, měl podíl i některý ze mnichů Sedleckých a dlužno proto právě uvedenou zprávu považovati za tradici v klášteře Sedleckém zachovanou.

IV. - V zajímavém cestopise Angličana Eduarda Browna,¹²⁾ který se vydal na cesty po střední Evropě r. 1668 a domů se vrátil r. 1673, dočítáme se zprávy podobné sice vypravování Agricola, lze však důvodně míti za to, že cestovatel pověst slyšel v Hoře Kutné. O Hoře se zmiňuje na str. 273-274.:

Von Czaaslaw kamen wir nach Guttenberg / oder Gottenberg / ... Man hat in diesem Bergwerck wol sieben hundert Jahr gearbeitet und gibt es ohngefahr dreyssig Gruben. Ich begab mich in die eine / die zum allerersten war gegraben worden / hernach aber eine geraume Zeit war verlassen gestanden / und daran sie nun erst wieder aufs neue arbeiten: Die nannten sie Cotna / oder auf der Kuttin / oder auf dem Kuttberge. Und wie, die Historie lautet / hatte sie ihren Nahmen daher bekommen / weil ehedessen ein Münch über diesen Berg spatzieren gegangen / da er denn eine Art eines silbernen Baumes angetroffen / daran ihm seine Kuttin hangen blieben bey welchen Gelegenheit man hernachmals dieses Bergwerck gefunden / daher der Ort annoch den Nahmen behalten von der Kuttin.

V. - Roku 1607 dostalo se pověsti naší druhého zpracování básnického Mikulášem Špísem z Hartenfelsu, rodákem kutnohorským. Zajímavou báseň „Metallicae rei encomium“, do níž i pověst naši vpletl, vydal ke své promoci bakalářské dne 26. června 1607.¹³⁾ Vyládá v ní na počátku o stvoření světa, potom o vzniku drahých rud, které v podobě různé i na povrch zemský vystupují. Příkladem jest pověst o Hoře Kutné.

*Non ignota suis tellus sic Baemia venis
Argyris quâ Cuttna nitens generosa metallis
(Dives agris, populoque potens, cultuque decora)
Arbuteae in morem terrâ excrevisse feruntur
Argentî virgae trinisque ad sidera tensae
Luxuriasse comis, candens color omnibus unus
Et quondam (ut perhibent) Monacho ductore reperta.
Collis erat latè dumis atque ilice densa
Obsitus anguste huc ducebat semita calle,
Fortè cucullingeri Mystes, haec culmina caetus,
(Assvetis postquam secessit sedibus ampli
Sedlecei, Divac coluit quies templi Parentis)
Ascensu superat, nemorisque arcana revisit.*

¹²⁾ Anglický originál byl mi nedostupný, a užil jsem proto německého překladu, vydaného v Norimberce r. 1686 s titulem: *Edward Brown M. D. auf genehmgehaltenes Gutachten und Veranlassung der Koen. Engell. Medicinischen Gesellschaft in Londen Durch Niederland / Teutschland / Hungarn / Serbien / Bulgarien / Macedonien / Thessalien / Oesterreich / Steiermark / Kaernten / Carniolen / Friaul / ec gethane ganz sonderbare Reisen...*

¹³⁾ Příležitostný tento tisk o 8 listech chová se ve strahovské knihovně, jest všit ve sborníčku sign. A C XI. 107 jako čís. 14. a má toto věnování: *Ampliss, inclitae Cuttebergae senatui, viris virtute et doctrina clariss. Mecoenatibus suis colendissimis hoc Metallicae rei encomium consecrat Nicolaus Spissius. Praegae, imprimebat P. S. (= Paulus Sessius).* O Špísovi nemohu mnoho pověděti. Zdá se, že byl synem písaře a později úředníka mince Jana Špíse z Hartenfelsu, o němž se více najde v „Král. mincovně v Kutné Hoře“ od Em. Lemingra. Mikuláš Špís, člověk to povahy prudké, byl vyslán rektorem Bacháčkem r. 1609 do Pardubic a r. 1611 byl promován za správce školy v Prostějově. R. 1617 byl mistr Mikuláš Špís správcem školy svatomartinské v Praze a r. 1621 rektorem v Týně (Winter, Život a učení na partikul. školách 169, 181, 193 a 500). - V knihovně archaeol. sboru Wocela (sign. A. 660) jest uložen ještě starší básnický plod Špísův; je to na rozevřeném archu papíru vytištěné epicedion ke smrti kh. rychtáře Leopolda Šetlára s nadpisem: „*Piis manibus humanissimè et integerrimi senis dn. Leopoldi Ssetlar S. C. M. In. Repub. Cuttnensi praetoris industrii d. patru carissimi 18. Octobris, M. DC. V. hora matutina 12. mortali ex hac peregrinatione in aeternam patriam pie evocati ... a Nicolao Spissio a Hartenfels Cvteno. Praegae, excudebat Daniel Sedesanus. Anno 1606*“.

*Ecce inter densas corylos fulgere nitentem
Argenti cernit speciem frondentis, et imo
Germen habere solo, trinosque expandere ramos.
Obstupuit, miroque incensum pectus amore
Carpere creta manu, sociisque evulsa referre:
Progreditur niveamque ab humo convellere silvam
Conatus, prensam ruptis radicibus aufert,
Sed locus ignotus ne sit post, signa relinquit
Exutam ponens cappam (quae Syrmate longo
Attritam moto, verrebat, pulvere terram)
Exuperatque jugum, silvaeque evadit opaca
Et rapido laetus gressu sua claustra subintrat.*

*Dicitur hic subito vicina per atria rumor,
Certatim cives, pueri, inuptaeque puellae
Vrbe ruunt, collemque ardentis tangere certant.
Hic ubi perventum, pinquem quá dives obibat
Ramus humus, cappae velatam tegmine cuncti
Conspiciunt, laetique animos simul omine tollunt,
Sortitique locum templo, montemque fondinis.
Vrbi hinc Mons Cappae, nomen, Cuteberga, remansit;
Et seros facti maneant qua fama nepotes,
Est urbe egressis templum, Sanctisque dicatum
Creditor, alta rubro turtis nitet imbrice tecta
Hic ubi cuncta tenet paries depicta, figuris
Gesta suis, factum et (si qua est ea gloria) signat.*

VI. - Poslední čtyři řádky Špísovy básně nutí k úsudku, že její autor dobře znal obraz, který událost v básni vylíčenou znázorňuje a ještě dnes v prastarém kostelíku Všech svatých¹⁴⁾ visí (viz vyobrazení na přiložené tabulce). Vidíme na něm cisterciáckého mnicha v bílé tunice, an klečí před třemi nemožně dlouhými a rovnými stříbrnými pruty. Vedle prutů leží mnichův černý škapulář, kterým si pokrývali prsa i ramena, a na němž bývala připevněna kapuce. Kdyby byl měl býti na obraze znázorněn konvrš neboli sluha mnichů (illiteratus, conversus barbatus), byl by měl celý oblek šedé barvy. Vedle toho je i kniha, ležící u nohou mnichových, dalším důkazem, že zde není vyobrazen konvrš.¹⁵⁾ Tento tabulový obraz, jehož původní ráz ruce renovatorů očividně setřely, pochází podle nápisu na jeho hořejším okraji zajisté z doby, která uplynula dávno před r. 1602, když v tomto roce bylo třeba jej obnoviti; leč doby té nelze určitě ohraničiti.

V inventáři na rozličné věci, kasse Havířské JCMti hor Stříbrných patřící, z r. 1753 (arch. kn. č. 9126 hor. odd.) je také zapsán „patris Antonii obraz na prkně“; visel tehdy v kanceláři starších nad havěří. Zdá se, že tento obraz je totožný s kostelním obrazem, o němž právě byla řeč.¹⁶⁾ Obraz s mnichem nálezcem rud měli také ještě r. 1784 v klášteře sedleckém; kam se poděl, nepodařilo se

¹⁴⁾ Na žádost šepmistrů a rady města Hory Kutny povolil úřad nejv. mincmistra dopisem, daným v Praze dne 21. července 1698, aby výběrčí řádné nápojové dávky (ordinari-tranksteuer-einnehmer und dieses amts gegenhandler) Řehoř Šalamoun Hackl a Ferdinand Alexius vyplatili žadatelům z této dávky 150 rýn. zl. na opravu a rozšíření zpuštělého kostelíka Všech svatých (tractu temporis in ruin geralenen kirchels), avšak s touto podmínkou: „dass dasjenige alte bild, so in diesem kirchel befindlich und worauf der münch mit denen aus der erden gewachsenen drei silbernen ruten gemalt ist, der antiquität halber von dannen nicht verrucket, sondern möglichst conservirt, auch die jährlich fundirte fünf heilige messen celebrirret werden sollen“. (Současné opisy dopisů nejvyš. mincmistrovského úřadu hornímu hofmistroví kutnohor. a zase hofministra výběrčím, v sbírkách arch. sboru „Vocela“).

¹⁵⁾ P. Dr. Eberhard Hoffmann, das Konverseninstitut des Cisterzienserordens (ve Freiburger historische Studien 1905) str. 54 a 59.

¹⁶⁾ R. 1562 žádal na příklad pořádek havěří na Horách Kutných českou komoru, aby mu byla odpuštěna daň, dokládaje, že peněz takto ušetřených chce užiti pro kostel Všech svatých (archiv min. vnitra, spisy býv. české komory). Mezi zádušími, které se na náklad pořádku havěří hor Stříbrných spravovaly, chrám Všech svatých však nebyl (čís. 57 z roku 1558 památní knihy kaňkovské v museu archaeol. sboru „Vocela“). Podmínka, za které se dal v r. 1698 příspěvek na obnovení kostelíka Všech svatých (viz zde pozn. 14.), svědčí pro to, že k obrazu v tomto kostelíku měl právo cech havěřský a že obraz byl jím tam deponován. Bohužel nejsou registra kostelníků tohoto kostelíka na snadě.

mi vypátrati.¹⁷⁾

VII. - V řetězu variant naší pověsti jest obraz od Všech svatých článkem, spojujícím Špise se známým kh. kronikářem Janem Kořínkem, kterým vývoj pověsti končí. Nadvív se dosti, že čeští kronikáři o tom, kdy Hory Kutny počátek svůj vzaly, nic nepoví-
dají, překvapuje v 2. handštátu svých Starých pamětí¹⁸⁾ pány horo-kuttenské novou versí pověsti, vyšperkovanou po způsobu literární dílny jezuitské jednak zázrakem, vypočteným hodně na efekt, jednak jménem mnichovým, přimykajícím se k tehdejšímu fetišskému kultu svatých. Poslechněme si, co ta „stará“ paměť Kořínkova povídá!

Hory Kuttenské diwným způsobem / o němžto gedna stará Paměť / odemně sšťastně nalezená / připomjná / wygewenē gsau. Slissme vlastnj slova té staré Paměti / kterážto slowo od slowa takto znj: Léta po narození Syna Božjám: 1237. Antoň Mnjch a Kněz Klásstera Sedleckého (gá přidávám: Ržádu S^o Cystercyenského) ssel na procházku / mage při sobě Páteř modlitebnj a Žalmy. Y gda meytinami lesnjmi / obljbil sobě mjsto před teplosti Slunce k odpočinutj. Posadě se pak / četl sobě v Žalmjch / až y zdřjmal. Když pak se prospal / chtěge zase do Konwentu gti / vzřel / že skrze mech Skály / wyrostli před njm třej Prautkowé stjbrnj. Pročež hned na kolena klekl / Pánu Bohu děkował / a pomodliw se / Kápi swau zswlékl / a gi tu na znamenj nechaw / do Klásstera se nawrátíl / a co nassel / Oppattu powědel. Z té přjčiny / a na památku / Hornj lidé Kápi a Perkytli vjzwagj. To gsau Slowa té staré Paměti; kterýmžto wjce wěřžjm / než obecnej rozprávce / genžto gjstj / že ten Mnjch Stádo Owěj pasa / ty Pruty natreffíl. Nebo ač se nepřjím / že za starodávna Ržeholnjcy s Owějým dobyt-
kem se objráwali; wssak tato zpráwa zdá se mi býti hodnowě-
něgssj / poněwadž nám y léto / y gméno / toho Ržeholnjka / se

¹⁷⁾ V inventáři Sedleckého klášteřa, který se chová na Orlíce (Materia XXII., fasciculus 11) a v němž je také poznamenáno, které věci byly r. 1784 prodány a které zase v Sedlci zůstaly, jest uveden mezi 28 obrazy v hořejším ambítě klášterním jeden obraz takto: „grosses altes bild des p. Antonii erfinder des silber erztes bei Kuttnaberg“. Je zapsán ve sloupci, označeném v hlavě slovem „verleibet“. Dnes však tento obraz není ani v Sedlci, ani na Orlíce, kamž se na příkl. dostal jiný r. 1784 neprodaný obraz, představující klášter Sedlecký před zpuštěním v r. 1421. - Také v době pozdější byla příhoda mnichova vítaným námětem místním vlastencům, na př. pro čestný terč, jež daroval r. 1838 Josef Rappe ostrostřeleckému sboru a který visí v museu archaeolog. sboru „Vocela“. Umělecké ceny tento terč nemá, svými stříbrnými pruty působí spíše komicky.

¹⁸⁾ Str. 21.-24.

wssemi okoličnostmi wygadřuge ... Nynj kterak Hory Kuttenské / gakymsy neobyčejným a nepřirozeným způsobem byly wygewené / čehož při zgewenj ginych Hor se nenachází / rozgjmějme...

Střízlivý úsudek o věci vnučuje se sám. Synu Ignáce z Loyoly šlo o to, aby způsob nálezů rud, učiněný mnichem, byl divným, neobyčejným, nepřirozeným; na to výslovně čtenáře upozorňuje. Proto ovšem bylo třeba, aby vyrostly tři stříbrné pruty pojednou. Proč se nálezce jmenoval zrovna Antonín, vysvětluje známá pověra, že třeba vzývati sv. Antonína, chce-li se naléztí věc ztracená.¹⁹⁾ Konečně i zvláštní kroucený sloh Kořínkovy staré paměti ukazuje určitě, kde hledati autora. Nebylo tu paměti toho druhu, docela ne pak staré! Jde prostě o Kořínkovu mystifikaci, a to nikoli jedinou.²⁰⁾

Od té doby je Kořínek autoritou; pozdější spisovatelé²¹⁾ do-

¹⁹⁾ Dr. Nikolaus Heim, *Der heilige Antonius von Padua* (Kempten, 1895), str. 462. - Sv. Antonín zemřel 13. června 1231 a již 30. května 1232 byl prohlášen svatým (ib. 312, 331). Papež Urban IV. dovolil r. 1261 cisterckému řádu, aby směl světití svátek sv. Antonína ve svých opatstvích (ib. 409). Mohl tudíž v XIII. století některý mnich cistercký dobře slouiti Antonín, a to třeba i roku 1237. Ovšem tento rok si Kořínek také vymyslel. - Připouštím ovšem i možnost, že Kořínek znal obraz v Sedleckém klášteře, „altes bild des p. Antonii“ (zde pozn. 17.), což předpokládá, že tento obraz byl z doby před r. 1675, kdy vyšly Staré paměti, a že na něm byl nápis s vyznačením tohoto jména mnichova. Možno jest ale zase též, že spisovatel inventáře z r. 1784 znal Kořínka a obraz jinak neoznačený sám označil jménem mnichovým podle Kořínka, nebo také že obraz mohl se sice v r. 1784 nazvati starým, ale že byl přece malován až po r. 1675 podle Kořínkova vypravování.

²⁰⁾ Není to totiž jediný případ, kdy se Kořínek dovolává podezřelých pramenů. Tak na př. na str. 61.-63. Starých pamětí kh. vypravuje široce a dlouze o tom, jak král Václav II. udělil jinak v té době nedoloženému Janu Ruthartovi erb. Na první pohled je patrné, že celá ta „stará paměť“, které se při tom Kořínek dovolává, připomíná slohem velice onu „starou paměť“, z níž tento povídavý kronikář „čerpá“ pověst o nálezů rud. Neméně je podezřelé, co Kořínek zaznamenal z rejster urburních (správně z register verkových) na str. 67. o návštěvě prý krále Ladislava v Hoře Kutné r. 1455. Registra tato jsou ještě zachována a je na nich původní letopočet 1477 přepsán jinou rukou na 1455. Na otázku, komu v době mezi lety 1477 a 1675, kdy vyšly Staré paměti kh., záleželo na tom, aby se správné datum přepsalo na nesprávné, a kdo měl přístup v té době do archivů, neodpovíme vědouce, že si Kořínek vypůjčoval tak z archivu městského, tak i mincmistrovského spisy pro svoji práci, shovívavě, že si „zdrímnul“, jak učinil Řehák v Kutnohorských příspěvech k dějinám vzdělanosti české, v řadě I. na str. 81., nýbrž vyslovíme důvodné podezření, že to byl Kořínek, který buď z nevědomosti, buď úmyslně prameny si přizpůsoboval.

Zdá se, že již i Balbín měl jakési pochybnosti o Kořínkově versi naší pověsti (viz o tom dále pozn. 21.). Také profess Oseckého klášte- ra Augustin Sartorius, kterému visitátor řádu uložil, aby k jubilejnímu roku cisterciánské řehole složil jakási elogia, který znal střízlivou zprávu z Phoenixe, byl asi na pochybách. Když mu totiž sedlecký opat Jindřich Snopek na jeho žádost poslal paměti klášte- ra Sedleckého, do nichž zanesl i Kořínkovu zprávu o nálezů rud, tázal se Sartorius dne 7. února 1699 mezi jiným, zda by uměl k těmto pamětem přida- ti i některé zprávy z Phoenixe, odpověděl Snopek, že nechápe, co by to mělo býti, ale dodal hned, že ruda u Hory nebyla nalezena konvršem za časů krále Václava II., nýbrž knězem Antonínem, jak prý Kořínek dokázal (archiv Orlický, kniha čís. 44.). Sartoriovo dílo „Cistercium bis - tertium“ vyšlo v Praze v roce 1700.

²¹⁾ Že se Kořínkova verze pověsti, napsaná česky, rozšířila i po ci- zích literaturách, mají zajisté zásluhu Balbín a Sartorius, kteří psali la- tinsky. Balbín mluví sice ještě r. 1677 (tedy dva roky po vyjití Kořín- kových Starých pamětí kh.) v *Epitome historica* (lib. III. c. XVI. pag. 305) o tradici, že totiž sedlecký mnich nalezl proutek stříbra, když pásl stádo nebo když se procházel, a že nález pokryl svoji kapuci, ale roku 1679 dovolává se v *Miscellaneis* (dec. I. lib. I. c. XV. pag. 43) již Kořínka a dodává, že prý to tento autor dokazuje „ex vetustis codi- cibus“. Při tom se však Balbínovi přihodil písařský nebo tiskařský omyl, který z něho přešel do jiných tisků (na příkl. do Peithnerova díla „*Versuch über die natürliche und politische Geschichte der böhm. und mähr. Bergwerke*“, Vídeň 1780, str. 112.). Balbín totiž udává za dobu nálezů rud rok 1227 místo Kořínkova roku 1237, po něm činí tak i Peithner. O čtyři stránky dále mluví zase Balbín v kapitole XVII. na str. 47. poněkud jinak: větévku stříbra nalezl prý buď pastýř anebo cisterciácký mnich, který si nález svoji kapuci poznamenal.

kládají jen jím vypravování o počátku kutnohorských dolů, a od Kořínkových „Starých pamětí“ vyskytuje se nijak nedoložený rok nálezů 1237 ve všech dalších knihách, Hory se dotýkajících.

Abychom si mohli učiniti úsudek o pravděpodobnosti pověsti, sestavíme si její varianty v tabulku a zhodnotíme pak její verze:

Stáří pověsti	Autor nebo pramen	Nálezce	Předmět nálezů	Místo nálezů	Činnost nálezce	Nálezce označil nález	Rok nálezů
1464	Martin z Tišnova podle sedlecké tradice	mnich sedlecký	žila stříbra	vinice na vrchu	kopání na vinici	přikryv jej kuklou	1297 (prý za Přemysla II.!)
1546	Jiří Agricola (a po něm Aldrovandus)	mnich	drsny proutek ryzího stříbra ze země vyčnívající	les	procházka	pověsiv kuklu na strom	-
1562	Mathesius	mnich	stříbrný prut ze země vyrostlý	-	-	položiv na kutnu	-
1580 a 1670	tradice v Kutné Hoře	mnich sedlecký	prut ryzího stříbra	někde u kostela Všech Sv.	-	-	-
1590	Albinus	mnich	stříbr. prut vyrostlý až na den	les	byl na procházce, nebo na potulce za žebrotou	položiv na kutnu nebo pověsiv ji na strom	1295
před 1602	obraz v kostele Všech Svatých	mnich	tři stříbr. pruty	les	-	-	-
1607	Mikuláš Špís	mnich sedlecký	prut se třemi větévkami	oreši v lese na návrší	procházka	položiv tam kápi a utrhnuv prut	-
1647	Phoenix incineratus	konvrš sedlecký	stříbr. prut ze země vyrostlý	les na vrchu	pasení stáda	pověsiv tam kapuci a utrhnuv prut	-
1673	Eduard Brown	mnich	stříbrný stromek	vrch	při procházce zachytila se kutna o ten stromek	-	-
1675	Jan Kořínek	mnich sedlecký Antoň	tři stříbr. proutky náhle vyrostlé	les	procházel se a zdřím si	nechal na místě kápi	1237

Že nález ryzího stříbra v podobě proutků a drátků, t. zv. kňourů, je možný, dokazoval již Mathesius (viz zde pozn. 7). Kořínek šel však dále a ohlašoval důkazy pro svoji versi pověsti, že totiž stříbrné proutky ve čtvrthodince ze země vyrostly, odkazem na učené lidi, kteří prý „na tom se snašejí takový zřust věcí možnou býti“, leč důkazy, které podává, o náhlém vzrůstu ryzího stříbra vůbec nemluví. Nás ovšem může zajímati jen otázka, je-li nález ryzího proutkovitého stříbra v okolí Hory pravděpodobný. Při kutání, prováděném v XIX. stol. státem, nalezlo se nejednou ryzí stříbro v podobě kňourů ve hloubce 50 m v šachtě „na Ptáku“ (tedy blízko domnělého nálezů mnichova) i jinde.²²⁾ Ještě v XVI. stol. prodávaly se hojně t. zv. vitrunky (t. j. rudy rozrušené atmosferiliemi) do hutí, což dokazuje, že oxydační pásma kutnohorského rudního ložiska bylo velmi rozsáhlé a šlo i do slušné hloubky, když se asi 350 let rudy z oxydačního pásma těžily. Jak asi vypa- dalo rudní bohatství u Hory v dobách nejstarších, můžeme se do- hadovati na př. z nezahazených dosud zbytků prastarého dolování blízko vsi Hořan, kde jest u silnice plno propadlin po starých zajis-

²²⁾ Dr. Bedř. Katzer, *Rudní obor kh.* (Praha 1895) str. 30.

té nehlubokých šachtách, jedna na druhé, a z často citovaného místa „královského práva horničního“ z r. 1300 mluvícího nadšeně o bohatství rud na tak malé prostře (kniha III. hlava 6., § 13).²³⁾

Nálezy ryzího stříbra nejsou žádnou vzácností. V Mexiku na př. nalézali často značná jeho množství mezi kořeny stromů, v Pampa de Navas i v Micuipampa pak zvláště na ploše asi polovice čtverečné míle při rytí trávníků nitky ryzího stříbra mezi kořinky trav.²⁴⁾ V Národním museu v Praze jest vystaven překrásný exemplář, zprohýbaná a značně silná to větévka ryzího stříbra z Kongsberku.

Že to mohli býti cisterciáčtí mniši sedlečtí, kteří našli v blízkosti svého kláštera rudy, je velice pravděpodobno. Zvláště kláštery linie morimondské (Walkenried na Harcu, Altenzelle u Freibergu v Sasku, Luba v Lehnicku, Osek v Čechách, Kameneč ve Slezsku, Spiš v Uhrách) vyznamenávaly se pěstováním hornictví.²⁵⁾ Sedlec i Osek byly dcery kláštera ve Valdsasích (viz filiaci těchto klášterů v I. příloze díla Čelakovského-Vojtíška: Klášter Sedlečský (Praha, 1916). Klášter Sedlečský byl založen r. 1143, tedy 9 let po generální kapitole cisterciáckého řádu, při které bylo usneseno toto:²⁶⁾ „In civitatibus, castellis, villis nulla nostra cunstruenda sunt coenobia, sed in locis a conversatione hominum semotis“. Je tedy jisto, že nejbližší okolí Sedlce bylo v polovici XII. stol. lidu prázdné, byly tu lesy a půda nevzdělaná, močálovitá.²⁷⁾ Ani Hory Kutny, ani Kaňku, ani Grunty tehdy ještě nebylo. Měli tudíž cisterciáci hodně pole pro svoji kultivační činnost. Že ve svém území pěstovali horlivě také révu, svědčí řada zpráv; tak se připomínají během XV. stol. vinice na Špicberku, na Kaňku, pod Kaňkem, nad klášterem,²⁸⁾ r. 1435 vinička u Věšch Svatých.²⁹⁾ Mezi vinicemi vynikala veliká klášterská vinice na Kaňku, která existovala zřejmě již dávno před r. 1462,³⁰⁾ jakož i vinice pod Kaňkem, obrácená v dvůr řečený „Stará vinice“ a připomínány již r. 1409.³¹⁾ Pěstování vína Cisterciákům zakázáno nebylo.³²⁾

²³⁾ Dr. Adolf Zycha, „Das böhm. Bergrecht des Mittelalters“ (Berlin 1990) II. 200.

²⁴⁾ A. v. Humboldt, „Polit. Zustand von Neuspanien“ (1810) IV. 176, 178).

²⁵⁾ C. E. Leuthold, *Untersuchungen zur ältesten Geschichte Freibergs - (Neues Archiv für sachs. Gesch. X. sv. 1889, str. 308 atd.)*. - Bernard Scheinpflug, *Ausbreitung des Cisterz.-Ordens und dessen Einfluss auf die Kulturverhältnisse in Böhmen* (Program německé reálky v Praze 1864, str. 17-19.). - Fr. Winter, *Die Cistercienser des nordöstl. Deutschlands* (Gotha 1871) II. 402-4. - Leuthold dokazuje právě, že rudní ložiska u dnešního Freibergu objevili mniši z Altenzelle, když krajinu tam zúrodňovali. O rudních pramenech kh. a mniších sedlečských to popírá Zycha, máje podobné mínění za pouhou domněnku (*Über den Ursprung der Städte in Böhmen* v MVGD B LII. sv. 1913, str. 51.). - Fr. Vacek míní v Čas. pro děj. venkova roč. VIII. (1921) na str. 186. taktéž, že mniši sedlečtí byli příčinou, proč vznikla horní osada „Kutna“. Že by však byli bývali tuto horní osadu založili a že by byla bývala slula Kúty, je omyl.

²⁶⁾ Podle Hoffmanna (I. c. 66-7) otištěno v díle *Analecta Divionensia*, X. sv.: Ph. Guignard, *Les monuments primitifs de la Règle cistercienne* (Dijon 1878) str. 250. - Zásada odloučení od světa není skoro v žádném řádu provedena tak důsledně, jako u cisterciáků. Největší část jejich klášterů jest ještě dnes o samotě.

²⁷⁾ Přírovněj k tomu na příkl. název vrchu „Sukova“ (vrchu tedy lesnatého), obce „Kluk“, kde se tedy les klučil, nedaleko lesu „Boru“, připomínaného r. 1264, v němž vznikly osady Nové Dvory a jiné, dále název kh. předměstí „Hloušek“, související se slovem luh, nebo městské čtvrti „Náměti“, související zase se slovem „namietati“ (naházeti).

²⁸⁾ Městský archiv kh.: *Liber hereditatum albus* od r. 1426 na fol. B. 1., J. 3., - *Reg. hereditatum rubeum* od r. 1442 na fol. A. 6., E. 4., T. 10., V. 31. a více.

²⁹⁾ Citovaný právě *Liber hereditatum albus* H. 10.

³⁰⁾ Rkp. VI. F. 32 v knih. Nár. musea v Praze, fol. 115.: „Anno 1462 dominica Da pacem Wilhelmus Swevus emit a monasterio antiquas vineas pro 7 sexag gr. utendum iure emphyteotico, quod vulgariter purgrecht dicitur, quae iacent circa nostram magnam vineam in Meatu“ (na Kaňku) ...

³¹⁾ Čelakovský-Vojtíšek, Klášter Sedlec. 126. 3. řádka shora. Tento dvůr zapsal cis. Zikmund 30. ledna 1437 Zachařovi z Řeneč. (Sedláček, Zbytky register 199, č. 1448.).

³²⁾ Ludvík Dolberg, *Die Cistercienser-Mönche und Conversen als Landwirte und Arbeiter (Studien und Mittheilungen aus d. Benedicti-*

Tělesná práce byla u Cisterciáků úkolem konvršů čili bratří laických; mniši se naproti tomu zabývali modlitbami, bohoslužbou a studiem. Institut konvršů kvetl nejvíce ve XII. stol. a v 1. polovici stol. XIII. Jakmile se však dovolilo, aby cisterciácké kláštery směly nabývat i lidí úročních, a změnil se tak hospodářský systém cisterciácký, počal institut konvršů upadati, až zašel. V konventu Sedlečském připomíná se mistr konvršů ještě r. 1373.³³⁾ Z dob pozdějších nejsou mi o konvrších známy zprávy žádné. Vypravování zbraslavského mnicha, obsaženému ve Phoenixu a přísuzujícímu nález konvršovi, příkladám právě pro zvláštnost, že je to jediná z všech variant, která zná a správně rozlišuje povinnosti mnišů a konvršů, zvláštní význam. Varianta o nálezu na vinici, ač jinak lákavá, přece se musí klásti až za Phoenixem. Mnich na vinici sotva kopal, samorostlé stříbro mohl nalézt jen na procházce. Po žebroť Cisterciáci nechodili. Tři proutky ukazují zřejmě na symboliku čísla tři, která se vrací v Hoře i v jiné podobě (Košinek zve na str. 7. Horu tříhřbetou). Báseň Špísova z r. 1607 mluví ovšem o prutu se 3 větévkami a odvolává se na obraz u Věšch Svatých, který - jak víme - byl r. 1602 obnoven. Na tomto obraze vidíme však 3 úplně rovné pruty.³⁴⁾ Zdá se proto, že původní obraz tak nevypadal a že renovátoři pustili notně uzdu své fantasii. Špís blíží se pravdě tím, že zná obvyklý tvar kňourů ve formě zprohýbaných větévek a drátků; při takovém tvaru nebyl by konečně počet tří větviček tak nápadný. Nicméně padá jak nedokázaný tvar kňourů na obraze z r. 1602, tak i báseň Špísova z r. 1607 do doby, kdy symbolika silně vládla zvláště v alchemii.

Výsledek našeho zkoumání byl by tedy tento: ložiska rud u Hory byla objevena pravděpodobně tak, že klášterníci sedlečtí, kteří pomoci konvršů nevzdělanou ještě půdu kolem nynější Hory počali obdělávat, přišli náhodou na samorostlé stříbro.

Doba, kdy se tak stalo, dá se přibližně určití král. listem z 10. ledna 1292, v němž se praví, že klášter Sedlečský měl lázně „in Kutta“ již za času Přemysla Otakara II.³⁵⁾ Poněvadž se pak dále v opatském listu z 15. března 1276 připomíná jakýsi „Gotfrid od Hory“, spadá nález rud do doby mezi r. 1253 a 1276.³⁶⁾ Nemá však žádné příčiny, proč by se měl nález rud u Hory, která ležela od počátku ve farnosti malínské, posunovati o 200 let nazpět, jak to vidíme u Eduarda Fialy,³⁷⁾ který z nálezu denárů s opisem „Malin civitas“, činí úplně nesprávný závěr. Víme přece určitě, že byly mincovny i v místech, kde se nikdy na stříbro nedoloválo (na př. v Opavě, Brně, Mostě, Praze, Žatci, Žitavě). Naproti tomu nevíme, zda jde při dotčených denárech o Malín v Čechách; Malínů bylo více. Nemůže se proto důvodně tvrditi, že ostatně domnělý rozkvět Malína před r. 1000 souvisel s rozvojem stříbr. dolů, v jeho blízkosti ležících, a že pro tyto doly se Malín stal mincovnou.

Místo, kde byl nález učiněn, klade tradice do okolí kostelíka Věšch svatých, totiž na couk Grejfský. Tam stál v 1. pol. XV. stol. domek se zahradou, řeč. Stará Kutna.³⁸⁾ Byla to asi kavna čili kop-

ner- und dem Cistercienser-Orden, XIII. [1892] 220)

³³⁾ Borový, Lib. erect. II. 181.: *Tirmannus magister conversorum*. List, o nějž jde, nemůže se klásti - jak Borový činí - do r. 1381. Podle opata může býti jen z doby 1368-1374 a kladu jej proto do r. 1373 a 15. května.

³⁴⁾ Podobné nemožné tři stříbrné pruty s kuklí vidíme na náhrobcích a znacích sedlečských opatů: Bonifáce Blahny († 1718) a Otty Zahradnického († 1731) v chrámu P. Marie v Sedlci, jakož i v exlibris posledního opata Xaveria Freisaufa († 1780), které je vlepeno na přideští rkp. I N 5 v průmyslovém museu chrudimském. Čelakovský znal patrně odněkud Freisaufův znak, ale považoval jej za znak kláštera Sedlečského ze XVII. století (!) a popsal jej chybně, máje kuklu s pruty za helmu se třemi meči (viz Čelakovský-Vojtíšek, Klášter Sedlečský, 15. dole). Na všech uvedených třech znacích je znázornění kukle s pruty stejné.

³⁵⁾ Emler, Reg. II. č. 1562.

³⁶⁾ Emler, Reg. IV. čís. 1840. - Znění této listiny je zachováno jen v českém překladu z XV. století; proto je třeba při výkladu opatrnosti.

³⁷⁾ „Staré mincovny. Kouřim, Libice, Malín, Vratislav a Mělník“ ve Věstníku numism. spol. čs. v Praze, roč. III. (1921) č. 5., str. 99. Opatrněji si počínal Smolík v Rozpravách Č. Akademie tř. I. roč. VII. čís. 2. (1899) na str. 120-1. Pěkný výklad o celé věci v Pekařově kritice v Čes. časop. histor. VI. (1900) 369.

³⁸⁾ Dne 11. ledna 1431 kupuje Tomek tandlér s manželkou Kateřinou „domunculum retro ecclesiam Omnium Sanctorum, quae nuncupatur Antiqua Cuthna, cum orto“ za tři kopy gr u Václava tesaře. Ten-

ka po nějaké bývalé šachtě nebo u nějaké šachty, jejíž všeobecný název utkvěl jako jméno vlastní. Nikterak se však název „Antiqua Cuthna“, připomínaný v papežské listině ze 17. srpna 1369³⁹⁾ nesmí vykládat tak, jak to činí Čelakovský,⁴⁰⁾ který myslí, že to byla stará hornická osada, nazvaná tak proto, že se tam v hoře kutalo. Podle méno mínění říkalo se jednomu dolu, ležícímu u Věch svatých, „Kutna“ či „Stará Kutna“ již ve XIV. stol.; tento název přenesl se na nejbližší okolí, kde stál zmíněný kostel, a tak došlo k lokalizaci tohoto kostela „in Antiqua Cuthna“. Podobně se říkalo na př. jedné uličce blízko Věch svatých „v Krycích“, poněvadž tam ležel důl „Kryky“ (z němec. Krieg, což značí ve středověké hornické terminologii spor), okolí, kde stojí nyní okresní nemocnice, „v Andělích“, protože tam byl důl „Anděly“ (zvaný podle apotekáře Angela z Florencie), území nad potokem Bylankou „na Kavkách“, protože tam byl důl „Kavky“.⁴¹⁾

Co značí slovo „kutna“, vysvětluje nejlépe zpráva sice ojedinelá, ale proto převleklé důležitosti, obsažená v knize pořádku erckaféřského, jež se chová v měst. archivu kutnohorském; na fol. 70. v. stojí v ní zaznamenáno, že roku 1523 ve čtvrtek po neděli Reminiscere „koupil jest p. Václav Lorecký kyz boží (t. j. pro kostel nachovaný) se dvů kutn, a to z Nový šachty a Šmitny“ (na Kaňku). Kutna značí tudíž šachtu. Podobně i v němčině, jak dosvědčuje znamenitý slovník bratří Grimmů.⁴²⁾

Uvážíme-li, že jednu a touž hornickou pověst možno velmi často nalézt v různých hornických střediscích, není pro nás žádným překvapením, že pověst, o níž jednáme, se také vypravuje o nálezu rud u saského města Elterleinu. Tam prý kdysi stála kaplička, kde mnich z blízkého cisterciáckého kláštera v Grünhainu denně sloužil mši. Když prý si jednou jeden mnich, který si chtěl v lesním chladu odpočinouti, usedal na zem, zavadil o cosí ze země

týž „domek, jenž slove Stará Kuthna i s zahradu, jest vepsán v knihy městské“ Vaňkovi Ondrovi a pí. Marklétě, jeho manželce: koupili za 2 kp gr a zápis proveden 11. října 1440 (obě v měst. archivu v kh. v *Liber hereditatum albus* D. 7 a K. 6). Dne 27. února 1458 koupil Matěj Pokšuch „zahradu u Věch svatých řečenú Stará Kuthna u Jana Trubače súkeníka“ za 4 kp gr (ib. v *Reg. hereditatum rubeum* M. 2.) V této zahradě byl patrně důl Gutna, který se na začátku roku 1553 znovu propůjčuje Václavu Kozlovi. Od Kozla koupil pak r. 1554 důl Gutny Vondřej Křivoláček za 14 tolarů (ib. hor. odd. Protokol hor. úř. od 1545 AA 6. a GG. 12) R. 1568 ujal důl Kuttny Jan Špicfous, r. 1570 taženy míry téměř dolu od prostřed rumpálu, ... na šachtě před zahradou v krchově Věch svatých a to na oba štolorthy k 2. hodině (ib. hor. odd. Propůjčky a Kniha zápisů dol. měř 14). Týdenní košty dolu Kutny či Staré Kutny jsou ve jmenovaném archivu zachovány z let 1579 až 1610. Blízko šachty Kutny byla vyhloubena jí ku pomoci šachta nová, již se proto říkalo na rozdíl od šachty Staré Kutny „Mladé Guttny“ (cit. Kniha zápisů dol. měř 27, kde zapsáno tažení měř „Guttným Mladým dolu u Věch svatých ležícím po couku se 12. k 1. hodině“ ve čtvrtek po neděli Deus in loco 1580). Bezpochyby byl tento důl totožný s dolem „Nové Kutny“ u Věch svatých, jehož kverci byli podáni k zápisu v sobotu po Reminiscere 1581 (ib. Kniha kverků 309). Důl „Guttny“ na couku Grejfském byl v činnosti ještě v r. 1642 (cit. Kn. kverků 246), v dole Nové Kutně těžilo prý se ještě ve 3. čtvrtletí XVII. století, ale s malým užitekem (Košinek 1. c. 29). Důl „Kutna“ jest uveden již mezi doly, v nichž se ve 2. polovici XIV. století v Hoře Kutně pracovalo, ve zbytku urburních register asi z doby kolem r. 1370. Cenný tento zbytek nalezl jsem vlepěný v rkp. kapitoly u sv. Víta, sign. A. XIX. Jeho vydání si vyhrazuji.

³⁹⁾ Čelakovský-Vojtíšek, Klášter Sedlecký, 115 (*ecclesia ... Omnium Sanctorum in Antiqua Cuthna*).

⁴⁰⁾ Ottův Slovník naučný, XV. 419.

⁴¹⁾ Dům v Krycích se připomíná r. 1567 (Arch. měst. Hory Kutné, *Liber hereditatum* od r. 1560, E. 16). Na moderních mapách uděláno z toho dokonce v Klikách. - Domek u sv. Bartoloměje v Andělích uvádí se r. 1473 a 1484 (ib. *Reg. hereditatum rubeum* V. 61. - *Liber hereditatum rubeus maior* v zem. arch. v Praze, C. 16).

⁴²⁾ Jakub a Vilém Grimm, *Deutsches Wörterbuch* (Lipsko 1873, 5. sv.). Na str. 364. jest zde článek o slově „Kaute“, jež značí Grube (Loch). Doklady na př.: leimenkute (= Lehmgrube), sandkutt, kutte (= Loch, Höhle). - Na str. 1882-4 je zase článek o slově „Kot, Kote“, značícím Hütte, kleines schlechtes Haus, (prý je to staré významné slovo); zde naznačuje též domněnku, že z tohoto slova vzešlo snad pojmenování Hory Kutny, která měla ke konci XIV. a v XV. století úřední název (opakuje se totiž stále v německých král. listech): „Berg zun (zu den) Chutten“.

vyčnívajících. Byl prý to stříbrný prut, asi 3 couly dlouhý. Aby si místo nálezů označil, svlékl prý mnich kutnu, položil ji na naleziště a pospíchal věc oznámit opatovi. Brzy na to prý zde vznikly doly, které sluly „die Kutte“.⁴³⁾

K tomu nutno připomenouti, že klášter Grünhainský byl založen r. 1235 nebo 1236,⁴⁴⁾ ale že pro velké stáří města Elterleinu a dolů u něho ležících, není důkazů.⁴⁵⁾ Doba rozkvětu dolů u Elterleinu, kde se dobýval stříbrnosný pyrit, padá do XVI. a XVII. stol.⁴⁶⁾ Proto můžeme s velkou pravděpodobností tvrdit, že pověst o Elterleinu je původu pozdějšího než pověst o nálezu rud v Hoře Kutné. Snad ji přenesli horníci, kteří za husitských válek z Hory Kutny uprchli, do Elterleinu. Pro tuto domněnku svědčí následující úvaha. V obou případech nalézáme jeden společný prvek, který hlavně přispěl k vývoji pověsti a dráždil obrazotvornost, název to dolu a horní osady: „Kutten“. V okolí Elterleinu bylo v době nálezů rud a po ní sotva obyvatelstvo, které by nebylo vědělo, co značí staré německé slovo „kaute“, „kutte“ nebo „kot“, „kote“.⁴⁷⁾ V okolí Sedlce naproti tomu bydlili Češi, kterým tato slova byla cizí, a kteří proto si je zčeštili po svém na „kutnu“. Německých názvů ovšem ani Hoře Kutné ani jiným místům nedali Češi; tak si vedli spíše němečtí kolonisté z Kolína n. L., Jihlavy, Něm. Brodu atd. V polovici XV. stol. ale sotva kdo již v Hoře věděl, jaký je kořen slova „Kutna“ (substantiva!), a následkem příbuzného názvu oděvu mnišského byla tu živná půda, na níž pověst dále bujela. Na začátku dolování v Elterleinu nebylo tam shora uvedené podmínky pro vývoj pověsti, jako v Hoře, a proto musíme spíše soudit, že naše pověst putovala, jak shora udáno.

Vedle uvedených dvou pověstí je mi známa ještě jiná pověst o nálezu rud mnichem, leč ta není již tak vyšperkována. Tak prý r. 736 nalezl jakýsi mnich („der Kappenmönch genannt“) rudy u Rossweinu v Sasku, když se vracel z návštěvy od loupežníka jménem Martin Grieche.⁴⁸⁾ Dále je známo několik šachet, jejichž názvy mají úzkou spojitost se slovem „mnich“: ve Freibergu „zuden mōnchen“ (1387). „Mönchszeche“ v saském Schneeberku (XV. stol.), jakož i v Zellerfeldu (1549).⁴⁹⁾ Ani Hoře Kutné neschází důl „Mnich“. Byť i ležel u kostelíka Věch svatých, tudíž blízko šachty „Kutny“, nepřikládáme mu zvláštního významu, poněvadž je zajisté z doby pozdější.⁵⁰⁾ Byla-li tu „Kutna“, jaký div, že obrazotvorná hlava pokřtila novější důl na blízku „Mnichem“! Zase asi náledek neporozumění slovu „Kutna“.

Také fantasmie básníků zmocnila se této látky. V Německu to

⁴³⁾ Fr. Wrubel, *Sammlung bergmännischer Sagen* (Freiberg, s. d.) str. 23. - Podle něho je prý tato pověst obsažena v knize Adolfa Beyera, zvané „*Otia metallica*“ (Schneeberg 1748-58). Já ji však v žádném ze tří dílů nenalezl. Bez udání pramene otiskuje ji také Gräse (*Sagenschatz für d. Königreich Sachsen*, I. č. 529) a Meiche (*Sagenbuch des Königreichs Sachsen*, 1903, č. 1071). Ostatní literatura u Wrubla na str. 163.

⁴⁴⁾ Dr. E. Herzog, *Geschichte des Klosters Grünhain* (Archiv f. d. sächs. Geschichte [1869] VII. 60-96. - Dr. L. Janauschek, *Origines Cisterciensium* (Viedeň, 1877) str. 238.

⁴⁵⁾ O jakýchsi stříbrných dolech na pozemcích mnichů Grünhainských mluví sice již na př. listina z 28. června 1339 (*Urkundenbuch d. Stadt Freiberg*, II. 8.), leč nevíme, kde je hledati. - Zmínku o dole „Kutnách“ v Elterleinu najdeme i v pěkné lidové čítance Maxe Grohmanny, *Das Obererzgebirge und seine Städte* (Annaberg 1903): „*Die Kutten waren vor dem dreiszigjährigen Kriege ein berühmtes Silberbergwerk; sie würden bis 1763 gebaut...*“ (článek o Elterleinu str. 11.).

⁴⁶⁾ R. Beck, *Über einige Kieslagerstätten im sächsischen Erzgebirge* (*Zeitschrift für prakt. Geologie*, 1905, str. 13).

⁴⁷⁾ Co vypravuje o Elterleinu Süßmilch (*Das Erzgebirge in Vorzeit, Vergangenheit und Gegenwart*, Annaberg 1894), nemá ceny.

⁴⁸⁾ Jan Bedřich Klotzsch, *Ursprung der Bergwerke in Sachsen* (Chemnitz 1764) strana 110.

⁴⁹⁾ *Urkundenbuch d. Stadt Freiberg*, II. 55. - Dr. Emil Bochmann, *Zusammenhänge zwischen den Bevölkerungen des Obererzgebirges und des Oberharzes* (Program gymnasia v Drážďanech 1889) str. 24; tento autor myslí při tom na souvislost s pověstí o báňském duchu, také Bergmönch zvaném; já míním, že neprávem.

⁵⁰⁾ Mnichu dolu u Věch svatých kverci podáni k zápisu *sabato Ad te levavi 1580* (Archiv města Hory Kutny, Kniha kverků 296). Košty dolu „Starého Mnichu“ z let 1581 až i 1598 a „Mladého Mnichu“ z let 1593 až i 1610 chovají se v témže archivu.

byl Adolf Segnitz, který sbánil pověst elterleinskou,⁵¹⁾ u nás pak Karel Rais, který pobavil českou mládež pěknou básničkou o mnichu sedleckém.⁵²⁾

Je mi milou povinností vzdát srdečné díky pánům: nejdůstojnějšimu biskupu Dru. Antonínu Podlahovi za laskavé zapůjčení rukopisů z knihovny kapitolní, nejdůstojnějšimu prelátu Dru. Cyrilu Strakovi za ochotné propůjčení knih z knihovny Strahovské a profesoru Dru. Karlu Hrdinovi za beznáročné udání, kde se báseň Špísova nalézá.

KUTNOHORSKÉ PŘÍSPĚVKY K VĚDOMOSTEM O ŽIŽKOVĚ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 26-34

I. **Nová zpráva ze života Žižkova**¹⁾. - V první memorabilní knize kutnohorské, která byla založena po prvním vypálení Hory (císařem Zikmundem dne 6. ledna 1422) a do níž se zapisovalo jistě již od 15. ledna 1422 nejméně do r. 1434²⁾, byl důležitý zápis týkající se obnovy městské rady, jehož opis nám zachoval neznámý svědomitý a spolehlivý sběratel historických pramenů v rkp B. 90. Černínského archivu v Jindřichově Hradci³⁾. Tento autor vypsal si totiž vedle výtahů z různých tisků a kronik i zprávy z kutnohorských knih městských, kdy byla obnovována v Hoře rada (*Memoriae extractae ex libris Cuttnensium - ex boemico - quando et a quo senatus Cuttnensis renovatus fuit...*) Tyto zprávy zapsal si za t. zv. Meissnerovy kronikou kutnohorskou⁴⁾ na listech 12 až 16. Třetí zpráva zní takto:

Anno 1423. fer. 6 immediate ante Assumptionem sanctissimae Mariae virginis [13. srpna] ingressus est Zizka excutiens cum exercitu suo Montes Cutthnae, domino Hasskone de Valdsstein, magistro montium seu monetae existente et eodem die Czaslaviam cum sua comitiva recedente. Qui quidem Žizka continuo et ipso die Assumptionis s. Virginis Mariae et dominica Deus in loco [15. srpna] locavit consules per sortes, et super quos sors cecidit, nomina eorum recitata sunt.

Zasadíme-li tuto zprávu do rámce celkových dějin českých, uvidíme tento obraz:

Po bitvě u Strauchova dvoru⁵⁾ poblíž Hradce Králové ve středu před sv. Vavřincem, t. j. dne 4. srpna 1423 ujel poražený purkrabí hradecký Diviš Bořek z Miletínka „s svými na Horu“. Mincmistr Hašek z Valdštejna, který v této bitvě stál v čele pomocného vojska pražského, ujel snad také s ním. Pražané však dali se na útěk směrem ke Kolínu⁶⁾. Je tudíž jisto, že se Žižkovi pro-

⁵¹⁾ *Sagen, Legenden, Märchen und Erzählungen aus der Geschichte des sächs. Volkes*, I. 107-110. (Meissen 1839).

⁵²⁾ „Besídka Malých“ ročník 1885 str. 109-110. - V próse opakují prostě pověst Ant. Ptáček a Ant. Šebánek v knížce: „Kutnohorské pověsti“ (Kutná Hora s. d.).

¹⁾ Viz Bartošovy studie o Žižkovi v Čas. Nár. Mus. 1924 9. pozn. 21. - Článek tento měl vyjít již v jubilejním roce Žižkově, musil však být odložen pro různé překážky až do III. řady Kutnohorských příspěvků.

²⁾ O pohřešovaných nejstarších 4 knihách memorabilních z let 1422-1459 pojednal jsem krátce v Kutnohor. příspěvcích k děj. vzdělanosti čes., I. seš. II. řady na str. 15. K určení doby, během níž se do každé z těchto knih zapisovalo, posloužilo č. 40 měst. archivu v K. H., které obsahuje několik výtahů z nich.

³⁾ Tento rkp. popsal Rezek v úvodu k Pamětem Mikul. Dačického (str. LVII). Autora a pisáře této sbírky zpráv pro dějiny sedleckého kláštera nelze však hledat mezi členy jezuitské koleje - jak myslí Rezek - nýbrž mezi Cisterciáky sedleckými. Jiná sbírka pramenů od téhož sběratele je v rkp VI F 32 Nár. musea, kde je i uložena hotová již, ale dosud neznámá historie kláštera Sedleckého, kterou podle těchto pramenů též autor přepracoval (rkp. VIII A 6). Spolehlivost výpisků přezkoušel jsem na př. srovnáním výpisků ze ztracené jedné knihy Sedleckého kláštera s některými opisy jednotlivých zpráv z ní, chovanými v archivu na Olřice.

⁴⁾ Srv. moji poznámku (27) v díle Emanuela Lemingra Král. mincovna v Kutné Hoře. Dodatky (1924) na str. 44.

⁵⁾ Tak píše Pekař v Čes. čas. histor. (1925) 306 a 309.

⁶⁾ *Chronicon veteris collegiati Pragensis* (Höfler I. 87). - *Chronicon Treboniense* (ib I. 53). - *Stari letopisové čeští* (Script. rer. boh. III. 57). - Nejobjektivnější líčí bitvu Letopisové, kteří zdůrazňují: *A Pražané utekú poražení jsúce ... A Diviš ujel s svými na Horu*. - Haškovicí učinili útok na Lupáka z Kolína (Letopisové, III. 57).

tivníci rozprchli. Pan Diviš ustanoviv za cíl svého ústupu Horu, zvolil jako za 18 dní později nešťastný hejtman Táborský Matěj Lupák zajisté cestu nejkratší, kterou byla stará kupecká cesta vedoucí přes labský brod těsně u Týnce nad Labem⁷⁾. Tuto cestu zvolil si zajisté také Žižka sám, když se někdy mezi 4. a 13. srpnem vydal na pochod proti Hoře, kde se - jak ukazuje snešení obce pražské ze dne 30. května 1422 - po částečném vypálení zase mincovalo⁸⁾. V pátek dne 13. srpna 1423 vnikl Žižka, pleně, s vojskem do Hory bezpochyby od severu, a mincmistr Hašek z Valdštejna ustoupil proto se svojí družinou do Čáslavě, nemoha asi dobře do Kolína ke svým⁹⁾. V městě dobytém Žižka sadil na to o dva dny později v neděli novou radu městskou způsobem neobyčejným, t. j. losem. Z toho plyne, že buď nemohl anebo nemusil si mezi usedlíky v Hoře vybírat. Pravděpodobnější je možnost první, neboť Hora byla nějakou dobu v moci Pražanů a od prvního vypálení dne 6. ledna 1422 uplynulo teprve asi půl druhého roku. Žižka proto snad s udržením Hory tak nepočítal a vtáhl někdy mezi 15. a 22. srpnem¹⁰⁾ do Čáslavě. Hašek z Valdštejna mohl se ovšem nyní odebrat ke svým do Kolína¹¹⁾. Po porážce Lupákově u Týnce n. L. dne 22. srpna cítili se Pražané a s nimi spolčení páni zase dostatečně silnými a oblehli Žižku v Čáslavi uzavřeného¹²⁾. Jak dlouho toto obležení trvalo a jak skončilo, určitě nevíme. Jisto jest jen, že Čáslav dobytá nebyla¹³⁾ a že v neděli před sv. Matoušem apoštolem (19. září 1423) Žižka a Táboři byli již z Čáslavě pryč a že oblehali Telč na Moravě¹⁴⁾. Palacký i Tomek soudí zajisté právem, že mezi Žižkou a oblehateli bylo uzavřeno příměří, při němž si vyměnili staré své úlohy. Před bitvou u Strauchova dvora válčila totiž jedna část vojska Pražského a Táborského na Moravě. Po uzavření příměří táhl zase Žižka, který měl jednak cestu zavřenou na severu u Týnce n. L. a Labem vůbec, na západě pak u Hory, neboť oblehatelé Čáslavě nemohli mít přece nepřítel v zádech, zajisté rád i nerad na Moravu sám¹⁵⁾. Vědělo se také dobře, jak dovede Žižka držeti slovo¹⁶⁾, a proto jej nezavřeno Pražané bez obav táhnouti volně na Moravu, kde sami svých úloh nedokončili. K příměří došlo zajisté proto, že se ani jedna ani druhá strana necítila dosti silnou pro přemožení druhé, nebo mocné vy-

⁷⁾ O této cestě mluví se již v listině krále Jana ze dne 20. srpna 1339 (Emler Regesta IV. č. 635. - Její orig. chová se v arch. ministerstva vnitra v Praze). Klášter Sedlecký dostává v ní právo, že smí zříditi mlýny po obou březích labských u Týnce, aby tam ani Horníci, ani kupci, které by vedla cesta přes brod městem, nemohli býti - jako se dalo - přepadáni a olupováni.

⁸⁾ Arch. Čes. I. 214.

⁹⁾ To by neukazovalo na to, že Čáslav byla již tehdy spojencem Žižkovým, jak tvrdí Bartoš v Čas. Nár. Musea 1924, 15.

¹⁰⁾ Podle Starých letopisů (viz zde pozn. 6) táhl Lupák Žižkovi na pomoc do Čáslavě a dorazil dne 22. srpna k Týnci. To podle mého soudu neznačí ještě, že Žižka v té době již byl v Čáslavi obležen.

¹¹⁾ Srv. posl. větu v pozn. 6.

¹²⁾ *Chronicon Treboniense* (Höfler I. 53) určuje sled událostí takto: *Lupacz ... est devictus per Pragenses et postea Zizka in Czaslavia circumvallatus*. - Tento běh věci je pravděpodobnější, než jej líčí Palacký i Tomek, a neodporuje ani tomu, co vypravuje starý kolegiat (Höfler I. 87):

Et eodem anno Zizka obsessus est in Czaslavia per Pragenses et per barones; et tunc quando quidam Mathias Lupak Creceansium capitaneus properavit Zizkoni in adiutorium, per illos, quifuerunt in Colonia, victi sunt...

¹³⁾ *Stari letopisové III. 57.*

¹⁴⁾ Rkp. univ. knih. praž. XIII. G. 7 s historickými příspěvky, jež vydal Höfler (II 63).

¹⁵⁾ Přikloňují se spíše k Tomkovu mínění, že Žižka provedl výpravu na Moravu a dále ve shodě s Pražany (srv. o této otázce Chalupného, Žižka. Praha 1924, 153-4), a mímím dále, že vpád do Uher učinil jen příležitostně, drže slovo při Čáslavském příměří, které, bylo-li vůbec, bylo zajisté jak obyčejně na určitou dobu smlouveno. *Stari letopisové* o tomto tažení tak neobyčejně důkladně zpravení - nemámeť nikde jinde podobného detailního líčení - nemohou se v této otázce, proč Žižka táhl do Uher, nechat stranou. Právě-li určitě: *A bratři naši domlúvali, aby někam tažení učinil*, věřím tomu za situace, v níž Žižka po čáslavském příměří byl, doslova. Hlavně úmluvy mu asi ubíraly na volnosti směrem na sever a na západ.

¹⁶⁾ Srv. o tom pěkný článek Novotného „Žižka a Mostští“ v Žižkově sborníku, strana 85-95.

váznutí z obležení. Tak se stalo, že se pan Hašek píše dále mincmistrem na Horách¹⁷⁾ a že je Hora zase v moci Pražanů. Dobyť Hory Žižkou dne 13. srpna 1423 bylo tudíž jako Žižkovo tažení do Uher pouhou epizodou, jež nezanechala po sobě zvláštních stop ani čitelných následků¹⁸⁾.

Také nelze toto obsazení Hory uváděti ve spojitost s formulářem č. 337 ze sbírky formulářů, chované v knihovně Národního musea¹⁹⁾. Mincmistr Hašek z Valdštejna mluví tam jistě o vtrhnutí Žižkově do Hory po bitvě u Malešova. Jde to na jevo z toho, že dne 3. července 1424 se pan Hašek již mincmistrem nenazývá a že si paní Ozanka Kotková, která měla na jeho vsi Myslkovicích (u Karlína?) zem. deskami pojištěný úroční plat komorní, v ten čas hleděla zajistiti tento plat přiznáním páně Haškovým k němu před radou Starého Města Pražského²⁰⁾. Pan Hašek chystal se asi již na cestu pryč, tedy k tomu, o čem mluví také dotčený právě formulář²¹⁾.

II. Předměty pojmenované po Žižkovi. - 1. V Hoře pojmenovali i jeden důl Žižka. Byl to menší důl, vyhloubený nad hutí Martina Hutníčka, která ležela na Páchu pod kostelem Sv. Trojice a slula prve Mášovská¹⁾. Nejstarší mně známá zpráva o něm, zapsaná při neděli Benedicta, čili dne 20. května 1554²⁾ zní: *Žižka důl propůjčen Duchkovi cimrmanu a Janu Mostníkovi s kverky ležící nad Hutníčkovú hutí s erbštolú s měrami na frystunk. Zajímavý „košť“ tohoto dolu za dva týdny od 20. května počínaje³⁾, tudíž první účet po zmíněné propůjčce, udává, že se za tyto dvě neděle utratilo ke dvěma kopám grošů, má však také tuto doložku: *Zbírka položila se na třidcátou po 4 gr na tyto dvě neděli na třidceti třidcátých a na jednu, neb jedna se pavuje ke cti a k chvále pánu bohu mezi všecy kverky. Tý zbírky summa dvě kopě a 4 gr bílí a vostává včepních 4 gr a tři velky⁴⁾.**

Dne 7. července 1554 přísaha dána Matěji Melmasovi na štejgýřství dolu Žižky⁵⁾. Písařem dolovým byl tam Duchek⁶⁾, patrně Duchek cimrman shora již zmíněný.

Dlouho se však v tomto dole nedolovalo. Již dne 26. ledna 1558 vznášel Špatenka, štejgýř dolu Žižky, na pány šepmistry a radu, že vody neubývá, ač se pilně čerpá, a že se proto obává škod. Slíbeno mu, že se pošle k hornímu hofmistroví, aby tam někoho

vyšlal⁷⁾. Brzy na to ohledali skutečně tento důl, který byl patrně v této době dobýván na náklad obecní, starší nad havěří hor Stříbrných a Kaňkovských, a ti podali v polovici února 1558 takovouto zprávu⁸⁾.

Vo dolu Žižkovi, že jest v měrách dobrých, štolhort přesruční celý i hlubina a znamení pěkná. A poněvadž klufta jest v tom dolci dosti mocná a není Kavkami tím hantovým veršlákem nikdyž přesejena, po té kluftě jest dobré povážení, neb po sobě hned blízko ode dne kankovi s rudami nese a nejsou jalová, nebo mohlo by z nich, kdyby se ten dolec dobyl, hned stříbro děláno býti. - V dolu Danielce, kterýž jest Žižce v hantu, týž zprávu dávají, že jest do cela a v měrách dobrých a pěkná znamení v něm.

Dne 29. června 1558 byli obesláni na radnici páni obecní a páni soudce a bylo jim oznámeno: *že sú byli obrali duol Žižku a na ten jsú drahně naložili, ale když nic v něm nebylo a ... vodám odolati nemohli ... že sou od toho pustili⁹⁾.* Košť za týden po neděli Factus či po 19. červnu je asi poslední.

Z předcházejících zpráv nemůžeme si ovšem s jistotou utvořiti úsudek, že tento důl pojmenován na počest našeho velikána. Nevíme totiž určitě, zda při propůjčce v r. 1554 šlo o důl již starý (před tím opuštěný), který se tehdy znovu propůjčoval, anebo o důl nový. Poněvadž se propůjčuje zároveň erbštolu, je domněnka prvá pravděpodobnější. To by pak ale mohlo také ospravedlniti mínění, že důl Žižka byl pojmenován po velkém vojevůdci a nikoli po nějakém jiném Žižkovi. Naproti tomu sluší však uvážiti, že se doly zvaly pravidelně po prvním nalezači nebo žadateli o propůjčku; válečník Žižka se ovšem o hornictví sotva mohl starati. Za krále Ferdinanda I. nebyl by býval asi nikdo nazval důl po Janu Žižkovi z Trocnova. Vždyť roku 1539 bylo podle mínění nejv. mincmistra a rady v Hoře straně pod jednou na potupu, když si erckafěř Matěj Máša dal namalovati Žižku; musil dáti tuto malbu, ač namítal, že i jinde po domích i kostelích Žižka jest malován, zamazati a byl ještě k tomu s Lorencem Korcanským, který ho k tomu navedl, potrestán¹⁰⁾.

2. V knize práva duchovního B. zaznamenal si r. 1554 na fol. 58. arciděkan Matouš Hradecký kostely, fary a kolátory arciděkanství kutnohorského. Mezi nimi uvádí i v *Malešově Žižkúv kostel¹¹⁾.*

III. Žižkovy obrazy. - V inventáři věci Sedleckého kláštera z roku 1784 (archiv na Orlice: materia XXII. fasc. 11) uvádí se, že v zinním refektáři byla mezi 10 obrazy i podobizna Žižkova (*bildnus des Žižka*); zůstala v Sedlci a nebyla prodána dražbou. Dnes je neznámá. Dále je tam zanesen mezi 4 obrazy „ob der stiegen gegen kapitell“: „*grosses portraie des Žižka, kleines deto, deto des Prokop Holy*“. Ani tyto tři obrazy nebyly prodány a jsou také neznámé. Uvážíme-li, že cisterciáci měli nejméně příčiny, aby si dávali malovati nebo kupovati podoby Žižkovy, zdá se nám, že to snad byly studie hlav pro nějaký větší obraz, které některý malíř v klášteře žijící maloval. Byl by to snad Brandl, který v klášteře rád dlel či Michael Willmann¹⁾?

Ve velkém kostele byl podle téhož inventáře obraz mučení sedleckých kněží za Žižky. Ten je ještě dnes na místě; vidíme na něm ve shluku lidských postav Žižku na koni s palcátem a špičatou helmou, v níž bývá často vyobrazován. Obraz tento je určitě z doby po r. 1630, kdy vyšly knihy, v nápisu na dolejšími kraji obrazu citované. Podle paměti Vojtěcha Keglera (fol. 15) daroval r. 1651 *obraz Žižky kutnohorský rector [jesuitské koleje] legátu skrze Kutnou Horu jedoucimu krále Denemarského²⁾.*

V Památkách archaeolog VI. na str. 75-76. a tab. III. podává A. V. Šembera popis a reprodukcí podobizny Žižkovy, která byla

¹⁷⁾ Desky dvorské XXV. 231, list Voka z Valdštejna, jež spečetil pan Hašek (viz Arch. Čes. III. 283. č. 17). Citovaný list jest datován dne 21. října 1423.

¹⁸⁾ Podle toho sluší opravití obsah 21. poznámky Bartošovy v Čas. Nár. Mus. 1924, strana 9.

¹⁹⁾ Je to rkp. č. 981 bývalé sbírky Sternbergovy. Nynější signatura rukopisu jest VIII. G. 13.

Dotčený formulář, který uveřejnil Kašpar Sternberg ve svých „Umriss einer Gesch. der böhm. Bergwerke, I. 2. od. str. 110-1., je určitě z doby po 16. října 1423. Podle toho, co bylo řečeno shora, a vzhledem k příjezdu Korybutovců do Prahy dne 29. června 1424, který měl jistě za následek odstoupení 12 hejtmanů, zvolených na sněmu svatohavelském r. 1423, spadalo by psaní páně Haškovo do doby mezi 7. a 29. červnem, nebo některý den potom. Formulář je opsán v rkp. velmi bídně a plná jména úředníků páně Haškových jsou v něm vnechána; byli to Diviš ze Srbče, urburní písař, a Mikuláš Kaplice z Pořešína, písař mince (srv. k tomu Emanuel Leminger, Král. mincovna v Kutné Hoře. Dodatky 44 a 51).

²⁰⁾ Arch. Čes. XXVIII. 74.

²¹⁾ Palacký (Dějiny III. 1. vyd. z r. 1850 str. 524. pozn. 655) asi právě jen z tohoto formuláře soudí, že pan Hašek odjel na Moravu poddat se Albrechtovi.

¹⁾ *Vo hutí své, kteráž jest na Páchu pod Sv. Trojicí, kteráž slove Mášovská*, kšaftoval Martin Hutníček v pátek po Všech Svatých, t. j. 3. listopadu (Arch. zem. v Praze. Kh. kniha testam. 1544-1601, fol. 164).

²⁾ Arch. kh. Protokol hor. úřadu 1545-1554, GG 4.

³⁾ Arch. kh. - Rok není na tomto koštu napsán, ale není pochybnosti, že je z r. 1554. Stojíť v tomto koštu také: *od zapisování dolu Adamu Žďárskému 2 gr.* Tento Žďárský byl urburním písařem od 12. července 1545 do 30. října 1554.

⁴⁾ Značí to, že se náklady rozvrhly na 31 dílů (třidcát), kdežto příjmy na 32, mezi nimiž 32. díl byl určen pro nějaký kostel, nevíme který. Včepní peníze = aktivní saldo.

⁵⁾ Arch. kh. Protokol hor. úř., fol. GG 12.

⁶⁾ Ibidem, fol. GG 13.

⁷⁾ Arch. kh. Kniha memorabilní, fol. B 29. v.

⁸⁾ Arch. kh. Bergwerks-Relationen, I. fol. 9.

⁹⁾ Arch. kh. Kniha memorab., fol. B 32, 33.

¹⁰⁾ Arch. kh. Kniha memorab., fol. 292. - Píše o tom obšírně Jos. Šimek, Kutná Hora v XV. a XVI. století (1907) str. 226.

¹¹⁾ Šimek, Kutná Hora, str. 169 v poznámce. Musím však podotknouti, že to, co je tam tištěno na konci za značkou NB, je vlastně příspěvek prof. Jana Řeháka, učiněný tužkou. - O knize práva duchovního psal obšírně Jan J. Řehák ve „Sborníku historickém“ (Praha 1883) v článku: Z protokolů konsistoře kutnohorské.

¹⁾ Srv. k tomu Hejnic, Petr Brandl (1911) str. 127.

²⁾ Sdětil pan učitel Fiala, městský archivář kutnohorský.

pořízena podle rytiny Jakuba Hufnagla ze spisu „Civitates orbis terrarum“ 1572-1618, v Kolíně nad Rýnem vytištěného. Rytina ta se s velkou pravděpodobností považuje za kopii obrazu, který býval kdysi v Čáslavi v kostele anebo na radnici pověšen a odtud přešel do rukou rektora kutnohorské koleje jesuitské. Vypodobňuje se tu celá postava našeho velikého hrdiny se zastřeným pravým okem a s pouhým knírem, v občanském obleku, s dlouhým mečem po boku a s odznakem vojevůdce (velitelským kladivem) v pravici. (*Stat' „V Památkách archeolog. atd.“ vsunula redakce do textu omylem bez vědomí autorova.*)

IV. Jméno „Žižka“ a jeho doklady, jakož i jména podobně znějící. - A. V době, kdy po smlouvách jihlavských reakce slavila triumfy, kdy ještě byl v čerstvé paměti vjezd Zikmundův dne 20. srpna 1436 do Hory a kdy se asi již tušilo, že ozdravení hornictví v Hoře se provede způsobem, který se konečně vyhranil na obecném sněmu v Praze, dne 6. února 1437, prodává v Hoře jakási Alžběta, pozůstalá po Žižkové(!) svoji zahradu v Hoře Mikuláši Fefkornovi, bezpochyby starému Horníku a soudě podle jména Němci. O jiném statku, zejména o domě není v této knize nikde dále a také ne do krále Vladislava o nějakém Žižkovi nebo Žižkovicích v Hoře řeči; a stojíme tak zase před záhadou, na něž bádání o životě velkého vojevůdce stále naráží. Nechceme tím ovšem nikterak tvrdit, že se tato zpráva vztahuje k Janu Žižkovi z Trocnova nebo k jeho příbuzenstvu, domníváme se však, že zasluhuje, aby byla předložena historikům na vědomí. Zapsána jest v nejstarší zachované městské knize kh., zvané Liber hereditatum albus; na fol. J. 5. a níž takto:

Nicolaus Fefkorn. - Magistri civium, consules iurati ortum penes vel iuxta murum civitatis sub valva Coloniensi Nicolao dicto Fefkorn eius heredibus ac successoribus assignaverunt ad librum civile ad tenendum, utendum, possidendum secundum ius et omnimodam dispositionem communitati competentem, quia [emit] erga Elisabeth relictam Zizkonise pro XII sexag. gr. persolutis pecunia in parata et ipsa vendens resignavit ei eo iure, prout ipsa tenuit et possedit. Actum anno et presentibus ut supra (podle předcházejícího zápisu anno etc. XXXVI. feria III. ante Venceslai, t. j. r. 1436 dne 25. září).

B. - Ke jménům sneseným Sedláčkem¹⁾ a Bartošem²⁾ přidává tyto své doplňky:

1. - Roku 1364-1374 Jan Šiška, oltářník u sv. Víta na hradě Pražském³⁾.
2. - Roku 1378 byl ve svatovítské stavební huti zaměstnán kameník Siska⁴⁾.
3. - Roku 1382 a 1383 žil ve Zbuzanech jakýsi Siska⁵⁾.
4. - Roku 1398 žil v Temelíně Mixo dictus Sisska⁶⁾.
5. - Roku 1399 přiznává se k dluhu Pessl Zysca⁷⁾, bezpochyby týž, kterého uvádí dr. Vojtíšek r. 1380 a 1398 jako řezníka⁸⁾.
6. - Roku 1400 slibuje *Zysska vector* svému rukojmí Benešovi a panu Václavovi jeho bratru, že je vybaví ze škody za ručení⁹⁾.
7. - Roku 1400 *Marzka olim Grön, coloratoris cutium conthoralis, nunc vero Zyzmundi* činí odkaz. V zápisu se opakuje jméno, o něž jde, ještě jednou: *Ad pueros nunc Zyzmundi*¹⁰⁾.
8. - Roku 1401 připomíná se v Praze žena *Zyzka conthoralis*

*Alssonis*¹¹⁾. Dr. Vojtíšek nalezl zápis z r. 1396 o jiné ženě téhož jména *Zyzka Johannis pistoris conthoralis*¹²⁾.

9. - Roku 1405, 1406 nacházíme na Moravě jakéhosi *Schiskonem dictum Golwin*, jinak *Gillomonem dictum Schiska*, též *Gilwinum dictum Schiska* či *Gilwynum Schiskam* nebo *Gilwinonem Schiskam*¹³⁾.
10. - Roku 1408 zavázal se Jan řeč. Žiž (*Ziecz*) ze Slaného, že nebude znepokojovati oltářníka Václava.¹⁴⁾
11. - R. 1409 byl propuštěn z vězení klerik Jan Marešův řeč. Bibat nebo Šiška (*Sysska*)¹⁵⁾.
12. - R. 1413 žil v Praze jakýsi *Wenceslaus Sysska*¹⁶⁾.
13. - R. 1421 připomíná se *Janco Ssisska de Minori civitate Pragensi*¹⁷⁾.
14. - R. 1431-1433 žije v Unhošti *Andreas Zyzka*¹⁸⁾.
15. - R. 1433 zase byl v Praze řezník Jan Žižka¹⁹⁾. Snad totožný s Janem Žižkou z r. 1451²⁰⁾.
16. * - R. 1462 počíná zápis jeden za nadpisem: *Pessa Venczeluov a Ziga jednovoký takt: Petr Venczeluov koželuhuov syn odevzdal jest ... peníze na domu i na Girkovi Zykovi jednovokému, Jankovi bruonovi a sestře jich...*²¹⁾.
17. * - R. 1489 *Mikuláš Šich havěř kúpil ... duom ... někdy Jakuba Šíše od Jana Smiška*²²⁾.
18. * - R. 1492 *pan Marek oznámil, že Martin nebožtik Partl dal za živnosti domek svůj ... Janovi Žižkovi havěři...*²³⁾.
19. - R. 1495 žil *Jan Žiež*, měštěnin Starého Města Pražského a r. 1505 kšaftuje²⁴⁾. *Jan Žiež* r. 1530-1532 jmenovaný byl asi jeho syn²⁵⁾.
19. - R. 1531 byl *Jan Žižka* v Nymburce²⁶⁾.
20. - R. 1547 žil *Pruoša Žižka* ve Zličově²⁷⁾.
21. * - R. 1550 žil v Hoře řezník *Jan Žižka*²⁸⁾.
22. - Asi r. 1550 připomíná se *Jan Šiška* v Boroticích jako mrtvý²⁹⁾.
23. - R. 1564 víme o *Václavu Žižkovi* z Drnova³⁰⁾.
24. * - R. 1564 je mezi svědky havěřské bouřky v Hoře Bartoň *Žižka*³¹⁾.
25. * - R. 1588 umřel *Havel přijímil Šiška, jsa starším nad havěři hor Stříbrných*³²⁾.
26. * - R. 1609 připomíná se *Jan Šiška havěř* jako mrtvý³³⁾.
27. * - R. 1609 zemřela v Hoře *Mandalena Šišková*, vdova po Janu Kouřimském, krejčím³⁴⁾.
28. - R. 1619 složen *Matiáš Šiška* z Litoměřic ze služeb zemských³⁵⁾.

¹¹⁾ Ibidem fol. 27.

¹²⁾ Čas 1911, č. 73 podle cit. rkp. č. 2075 fol. A 14.

¹³⁾ Lechner, Die ältesten Belehnungs- u. Lehensgerichtsbücher d. Bisthums Olmütz. Brno 1902, str. 220, 223, 227, 229 a 230.

¹⁴⁾ Podlaha, Akta korektorů, Praha 1921, 45.

¹⁵⁾ Ibidem, 30. - Z obou přezdívek tohoto klerika ozývá se podezřele „mazání šišky“ a sluší jej čísti Šiška a nikoliv Žižka (jak již vydavatel sám činí).

¹⁶⁾ Arch. Čes. XXVIII. 634.

¹⁷⁾ Ibidem, 677.

¹⁸⁾ Ibidem 312 a 313.

¹⁹⁾ Arch. Čes. XXVI. 169.

²⁰⁾ Arch. Čes. XXVIII. 104.

²¹⁾ Arch. kh. Reg. Rubeum parvum fol. A 4 v levo. - Zprávy kutnohorské jsou zde označeny hvězdičkou.

²²⁾ Arch. zem. v Praze. Lib. hereditatum rub. maior fol. F 5. (z Hory Kutny).

²³⁾ Ibidem, fol. G 14.

²⁴⁾ Arch. Čes. XXVIII. 58 a 127.

²⁵⁾ Ibidem XXVI, 430 a XXVIII. 379.

²⁶⁾ Arch. Čes. XXVIII. 93.

²⁷⁾ Ibidem XXVIII. 393.

²⁸⁾ Emanuel Leminger v Kutnohor. příspěvcích k děj. vzdělanosti čes. II. ř. str. 73.

²⁹⁾ Arch. Čes. XXVIII. 685.

³⁰⁾ Ibidem 707.

³¹⁾ Arch. min. vnitř v Praze, spisy býv. čes. komory.

³²⁾ Rezek, Paměti M. Dačického II. 27.

³³⁾ Ibidem II. 110.

³⁴⁾ Ibidem II. 108.

³⁵⁾ Ibidem I. 254. - U Slavaty (II. 219) sluje: Žižka.

¹⁾ Český časopis historický 1913, 451-3.

²⁾ Časopis společnosti přátel starožit. čes. XXX, 21 a 22 v poznámce 15. a 18.

³⁾ Tomek, Dějepis města Prahy 1905 V. 162 a 166. - Arch. čes. XX-VI. 364.

⁴⁾ Neuwirth, Die Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues. Praha 1890, 345 a 346.

⁵⁾ Chaloupecký, Účet pokladníka arcib. praž. Praha 1912, 38. Poněvadž touz rukou je tam zapsán v Chrástanech jakýsi *Sagiecz* (= Zajíc), sluší tedy čísti snad spíše Žižka a ne Šiška. Srovnej, co tam psáno na str. 6. a 11.

⁶⁾ Podlaha, Libri erectionum. Praha 1916, VI. 84.

⁷⁾ Archiv města Prahy, č. 2100, fol. 3.

⁸⁾ Čas 1911, č. 73 podle rkpů. arch. města Prahy č. 2070 fol. 195 a 2075 fol. A. 21 v.

⁹⁾ Archiv města Prahy. čís. 2100, fol. 16. - Je bezpochyby totožným s Janem Žižkou povozníkem, jež uvádí Vojtíšek na dotčeném místě k r. 1436 z rkp. č. 2082 fol. N 1 v.

¹⁰⁾ Archiv města Prahy, č. 2100 fol. 10.

29.* - Někdy v 2. pol. XV. stol. žil v Hoře Jan Suska³⁶).

30.* - R. 1434 kupuje městiště v Hoře Mauricius *carنيفex dictus Ssiska*³⁷).

PAMĚTI VÁCLAVA A KARLA FERD. KUBÍNA A JEJICH POMĚR K PAMĚTEM MIKULÁŠE DAČICKÉHO Z HESLOVA.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 100-132

Neúnavný knihovník bohaté knihovny Strahovské, veledůstojný převor P. Cyrill A. Straka upozornil mne laskavě¹) na začátku roku 1919 na nevzhledný rukopis, sign. DD V 5, který obsahuje jednak výpisy z paměti Bartoše a Mikuláše z Práchnan, psané rukou Václava Kubína a vlastní jeho zápisy, dále zápisy jeho syna Karla Ferdinanda, jednak památník Jana Zarybnického ze Zarybenska.

Je to knížka formátu: 157 × 104 mm, nemající již desek a obsahující 69 papírových listů bez paginace; očísloval jsem proto stránky tužkou sám. Na 1. str. je nadpis pozdější rukou: **Karla Ferdinanda Kubína mlynáře Hauptmilského [sic] poznamenání některých věcí na Horách Kutnách od léta 1470 až do léta 1686 stalých.** Pod tím pak: **Štambuch Jana Zarybnického z Zarybenska od roku 1613 [sic].** Paměti zapsané Kubíny, které jsou ke konci promíšeny tituláři, začínají na straně 3. a jdou do strany 97; na straně 2. jsou pak ještě dvě zprávy z roku 1590 a 1639 a na straně 99. zablýskl se „C. Cubín“ několika latinskými průpovídkami. Památník začíná na str. 102. a jde do str. 135. Nepopsány jsou stránky; 36, 37, 64, 66, 74, 76, 78, 82, 84, 86, 90, 92-96, 98, 100, 101, 103, 104, 106, 107, 110, 111, 114, 115, 117, 119, 122, 123, 125, 127, 130, 132, 134 a 136-138. Dva listy (str. 53-56) jsou odstrizeny.

Jest zřejmo, že tato knížka byla původně památníkem bakaláře Jana Zarybnického ze Zarybenska,²) měšťana Čáslavského, neboť do ní jeho přátelé zapisovali různé průpovídky, ba i tři své znaky namalovali již v letech 1607 až 1613.³)

Když krátce po smrti tohoto muže, která nastala roku 1624, zemřel i jeho jediný syn Simeon, spadl jeho statek na krále a dva domy v Čáslavi dány Janovi z Tulechova, císař. rychtáři na H. K. Tak se asi tento památník dostal do Hory. Poněvadž pak otec i bratr Karla Ferdinanda Kubína byli primátory kh., můžeme se domnívat, že do rodiny Kubínovské se knížka dostala přes jmenovaného již rychtáře.

O rodu Hopmilských Kubínů (jejich rozrod viz v příloze 1.) jsou mi známy tyto zprávy. Mlýn Hopmil (Hoptmil, Hotmil, Hoppenmühl, Hottmühle), pop. č. 54. stával proti nynější železniční stanici v Hoře Kutné na levém břehu potoka Vrchlice. Podle německého jména soudíme, že byl zřízen před válkami husitskými některým členem rodu Hoppů.⁴) Tento mlýn koupil r. 1562 od p. Koutského z Kostelce a p. Cypriana Roudnického z Mydlovaru za

³⁶) Index na 7. listě v Registrum rubeum v arch. města Hory Kutny. Bohužel je list, na který se odkazuje (N 6), vyrván.

³⁷) Arch. kh. Liber hered. albus G. 6. v.

¹) Autor i arch. sbor „Vocel“ vzdávají za to panu převorovi upřímné díky.

²) O rodině Zarybnických i o tomto Janovi viz Sedláčkovy „Děje města Čáslavě“, Praha 1874, str. 190-1, o Janovi pak i Jirečkovu Rukověť II. 349.

³) Není úkolem této stati popsati zúplna také památník sám, připomínáme jen, že znaky jsou pěkně heraldicky provedeny. Jsou to na str. 121. znak Jana Těchenského ze Sentína, 1607 (v hořejší polovině modrého štítu tři žluté kosočtverce vedle sebe na rozích stojící, klenot zbrojná ruka s válečným kládívem), dále na str. 129. znak Zikmunda Šmidla Henygara [z] Zeberku (tři bílé koule pokosem v červeném poli, klenot červené křídlo s týmiž kulemi) a na str. 133. znak bez označení a písemného doprovodu (v červeném poli stříbrný kapr pokosem, klenot ležící kapr s 3 pětrosíni péry, dvěma červenými a žlutým uprostřed); je to znak některého člena rodu z Vidří.

⁴) Jakýsi Petr Hopp byl šepmistrem r. 1347 a žil ještě r. 1381 (Beyer, Alt-Zelle, 600 a Borový, Lib. erect. II. 175). Oženiv se roku 1329, měl r. 1344 již 10 dětí (Monum. Boh. Vaticana I., č. 466). - Jiný, Martin Hoppo byl přísedním konšelem v Hoře r. 1330 a 1340 (Emler, Regesta IV. č. 2040 a 779). - R. 1433 koupil „Hopmlýn“ mlynář Vaněk z Vlašimě za 37 kop gr (A. kh. Lib. hered. alb. F. 5. v.).

1.010 kop gr čes.⁵) mlynář Jakub Kubín, který někdy mezi lety 1572 a 1582 zemřel.⁶) Po něm tam mlynářil Václav Kubín, který zemřel r. 1613,⁷) pak jeho dědicové, od nichž, zejména od bratra Jakuba, mlýn koupil roku 1640 za 1.200 kop gr míš. Václav Kubín, písař našich pamětí⁸). Karel Ferdinand Kubín starší koupil mlýn r. 1688 od svého bratra Václava Ferdinanda Kubína, sestry své Doroty provdané Widtmannové a sirotků po neb. Samuelu Kubínovi, tetek svých vlastních za 1.500 zl. rýn.⁹) Žil, jak zápis čís. 136, zde dále uveřejněný ukazuje, ještě r. 1706. Roku 1739 prodala však Kateřina Šleichertová, ovdovělá Kubínová, mlýn mlynáři Vojtěchu Sokolovi za 4.600 zl. rýn.¹⁰)

Tážeme-li se, jak Václav nebo Karel F. Kubín přišel k pamětem Práchnanských, je vysvětlení snadné. Manželka Karlova Kateřina byla totiž dcerou primátora Václava Vojtěcha Dačického z Heslova,¹¹) v jehož rodině se tyto paměti zajisté jako vzácná památka¹²) chovaly. Který pak z několika jejich rukopisů to byl, ukazuje nám obsah pamětí. Jde o 91 zpráv, které se vesměs vyskytují jednak jen v oddělení IV. a VI. paměti Dačického,¹³) tudíž byly přepsány Mikulášem Dačickým z t. zv. **vetchých knížek**,¹⁴) jednak v oddělení IX. a X. a byly proto Dačickým přepsány z některých almanachův.¹⁵) Do všech těchto knížek zapisovali si Bartoš z Práchnan a jeho syn Mikuláš. U každé z těchto zpráv, které se dále otiskují za čísly 1 až 91, jest na konci v oblé záorce provedena revokace na vydání Rezkovo, kde zprávy z oddělení IV. jsou na str. 41-58 a 326-330, zprávy pak z oddělení X. na str. 117-131 a 337-343.

Z 91 zpráv, jež si V. Kubín z „vetchých knížek“ přepsal, jest jen 15, které se úplně shodují se zprávami vydanými Rezkem, 34 pak (tedy více než třetina) jest zcela nových a ostatních 42 obsahuje důležité doplňky nebo změny, při nejmenším pak rozdíl v datování. Stran dat jest nutno ukázati na to, že Kubín někdy podrobnější udání, které bylo v předloze, vynechal (na př. u zpráv č. 5, 7, 8), někdy uvádí data nesprávná (na př. u zpráv č. 3, 5, 8, 10), že však naopak v mnoha případech má zprávy správnější (na př. č. 12, 13, 21, 26, 32). Mikuláš Dačický opisoval z pamětí Bartoše a Mikuláše z Práchnan data tak, jak předloha obsahovala, ale přepsal někdy určení dne, která byla pravidelně naznačována podle svátků svatých nebo podle introitu, chybně (zprávy č. 21 a 32).

Kubín převáděl si však tento starý způsob určování dnů v roce na náš nynější způsob, a to celkem dobře. Posledně uvedené dvě zprávy a správné převedení jejich dat Kubínem jsou však zároveň důležitým důkazem, že Kubín neměl v ruce, vybíraje si zápisky, rkpů. napsaných Dačickým, tudíž ani rkpů. A ani rkpů. C, ba ani ztracené předlohy rkpů. B, nýbrž původní a „vetché knížky“ Bartoše z Práchnan. Pro toto mínění mluví i to, že Kubínovy přepisy končí rokem 1520, tedy dobou před paměti Ondřeje Křivoláčka a Mikuláše Dačického. Kdyby byl Kubín měl před sebou rkpů. Dačického, byl by si zajisté opsal také některé věci z pamětí Křivoláčka a Dačického. Tím nabývají Kubínovy výpisy ceny nemalé. Leč opatnosti je třeba jak u Kubína, tak i u Dačického. Proto snažil jsem se ze své zásoby lístků uvést i jednotlivých zpráv, jež jsem označil pořadovými čísly, doklady, které by pomohly hodnotiti každou z nich co do jejich spolehlivosti.

Nezdálo se mi slušným ukončiti přetisk Kubínových zápisků číslem 91, proto, že zprávy další neobsahují již paměti Práchnan-

⁵) A. kh. Lib. her. II. A. 20. v. (tuto zprávu a zprávy v dalších poznamečkách 8.-10. poskytl mi můj otec Emanuel).

⁶) Rezek, Dačický II. 9.

⁷) Ib. 136.

⁸) A. kh. Lib. her. VI. 487.

⁹) Ibidem.

¹⁰) Knihovný úřad v K. H. Lib. empt. nov. 1736-56, C 3.

¹¹) Petr Mil. Veselský, Pánové Dačičtí z Heslova (K. H. 1886, str. 49).

¹²) Souditi tak můžeme z toho, co je zapsáno v knize memorabilní k r. 1679 (fol. K. 19. v. = 684. v.): „K žádosti p. Václava Dačického z Heslova, rozličné vejspisy potřebné z kněh památných vyhledávajícího, povoleno takové vejspisy k jeho potřebě užiti a vydati.“

¹³) Ant. Rezek, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova (V Praze, 1878 a 1880, 2 díly).

¹⁴) Rezek, Dačický I., str. LXI. a 334.

¹⁵) Ibidem str. LXII a 337.

ských. Myslím, že přijdou i vlastní paměti obou Kubínů leckomu vhod a že také přispějí k osvětlení povahy a práce jak otce primátora, tak i jeho syna, vzdělaného mlynáře, kterým musíme být vděční, že nám zachovali paměti starší. Důkaz, že zprávy po 7. dubnu 1664 psal Karel F. Kubín, je na str. 91, kde se vlastnoručně podepsal (zpráva č. 151). Zprávy ostatní a většinu titulářů psal jeho otec Václav (viz zprávu č. 96).

Zprávy, které se shodují s textem Dačického, uveřejněným Rezkem, jsou vytištěny na rozdíl od těch, které značí novum nebo plus, kursivou.

Seznam zkratk.

L. (P.) či l. (P.) = Léta (Páně) či léta (Páně).

T. l. či t. l. = Téhož léta či téhož léta.

T. r. či t. r. = Téhož roku či téhož roku.

K. H. = Kutná Hora.

kh. = kutnohorský.

na H. K. = na Horách Kutnách.

v kr. Č. = v království Českém.

(v.) u. p., p. = vysoce urozenému pánu, panu.

st. r. = statečnému rytíři.

A. = Archiv.

Poznamenání některých věcí na H. K. od l. P. 1470 stalých.

- Strana 3. 1. L. P. 1471 27. maji volen král Vladislav za krále u Hory. A to bylo v pondělí po sv. Urbanu a t. l. 22. augusti na hradě Pražském korunován. A. Matyáš král Uherský hned jel z země ven (I. 41).
2. L. 1483 6. septem.¹⁾ založeno jest nejprve stavení na kostele u sv. Panny Barbory (I. 46 a 328).
3. T. r. 25. septembris²⁾ smetali v Praze konšely a stínali a 5 octo. kázali Němcům od Hory a 7. dec. vybrali klášter u Hory³⁾ (I. 62).
4. L. 1470 25. julii na den sv. Jakuba hrom zapálil kostel u Hory Matky boží u Náměti po 17. hodině (I. 41). || Strana 4.
5. L. 1471 4. maji⁴⁾ zbořila se zeď krchovní u sv. Panny Barbory na Pach a mnoho těl dolův spadalo (I. 123-124).
6. L. 1478. post Ambrosii⁵⁾ vypově(dě)ni jsou z Hory skrze krále Vladislava Václav Alder, Jan Mlýnek, Ondřej Šorejsek, Janek

¹⁾ Rkpy. B a C mají však 22. srpen. - Přírv. k tomu článek Jana J. Řeháka „Ke druhé době stavení kostela sv. Barbory“ v Kutnoh. příspěvčích, řadě I., hlavně str. 49 a 50.

²⁾ Stalo se to skutečně 24. září (Tomek, Dějepis m. Prahy, 2. vyd. X. 40).

³⁾ Míněn patrně klášter Sedlecký. Obě nové zprávy doplňují pěkně obraz o chování Horníků, který načrtl ve své zprávě papeži dne 25. října 1483 papežský nuncijs (Pray, Annales regum Hungariae, Vindobonae 1767, IV. 169).

⁴⁾ Podle rkpu. C stalo se to prý r. 1521 v noci z úterka na středu, dne 13. května. Leč ani to není pravda, neboť dne 13. května 1521 nebylo v úterý nýbrž v pondělí. Pravděpodobně četl Kubín v letopočtu, zapsaném v neznámé nám již předloze asi číslicemi římskými MCCCCXXI, omylem poslední C jako L.

⁵⁾ Kubín zde vynechal slovo: čtvrtek; stalo se to 9. dubna. Vypovězený kněz slul plným jménem mistr Martin Hegius. Již dne 12. února 1476 psal král Vladislav Horníkům (Archiv Český VI. 83, č. 8), aby se postarali o to, aby kněží nekázali, což by bylo k různici. Jak ukazuje přípisek na rubu listu („Na mistra Martina“), vztahoval se královský hněv hlavně na Martina Hegia. O jeho vypovězení zachoval se v měst. archivu kh. list krále Vladislava ze dne 16. února 1478 (čís. 137), v němž schvaluje, „že kněží Hegiovi pryč ... kázali z hodných příčin a někteří kněží proto vzali ... odpouštění.“ Petr Mil. Veselský vypravuje v článku „Kněz farář z Hory Kutné vypovězen“ (Staré paměti kh. V K. H. 1890) na str. 178, že prý se kněz Martin r. 1474[?] tajně do K. H. vrátil, na to byl jat a dopraven na Karlštejn. Tato zpráva týká se však kněze Jiry a r. 1480 (Archiv Český VI. 98). Paměť o vypovězení jmenovaných čtyř měšťanů, nadepsaná „O zjmaných Horských“, zachovala se v arch. kh. v knize „Liber sententiarum 1467-1507“ na fol. A. 13. Bylo jim r. 1478 na král. rozkaz „dnes ten den [,]feria 5. post festum Ambrosii“, t. j. 9. dubna] z města Hory“ se vybrati. Pod tím hned stojí, že pak r. 1480 „feria 6. in vigilia s. Marie Magdalene“ (21. července) král na dvoře (t. j. Vlaském) šepmistřům prohlásil, že Václav, Alderovu zeti hněv svůj odpouští. Z vypovězených není však žádný v této paměti jménem jmenován.

Zikmundův proto, že jsou mluvili od obce konšelům, žádající, aby poctivý m. Martin, farář Vysokého kostela tu v Hoře zůstal a s tou obcí pracoval, kázáním slova božího a svátostmi jim posluhuje; ten potom jel do Prahy z Hory a umřel v kolleji Všech Svatých a. 1479 (I. 44).

7. L. 1481. post Aegidii⁶⁾ ukradli monstranci u Hory u Vysokého [t. j. kostela] a hostii v ní schovali pod schodem, kde nyní havířský oltář (I. 45).
8. L. 1483.⁷⁾ biskup Augustin světil u Hory oltář havířský a minciřský u Vysokého [t. j. kostela] (I. 46). || Strana 5.
9. L. 1490. 1. martii počali ramovatí krámům massným na Koňském trhu.
10. L. 1490. 21. okto.⁸⁾ Kolínská brána a Kouřimská u Hory udělány a krovky cihelné na nich, vše tento rok (I. 47).
11. L. 1491. 2. apr. počali řezníci v krámcích nových stávatí u Hory na Koňském trhu (I. 47).
12. L. 1491. 14. maji⁹⁾ zvon veliký slit jest k sv. Barboře (I. 47).
13. L. 1492 4. junii¹⁰⁾ půst uložen u Hory všem a processii učiněna k sv. Maří Magdaleně; příčina toho byla, aby žádali P. Boha za vítězství proti Turku, s nímž král Vladislav potkati se strojil. Tak se dalo po všem království českém (I. 47).
14. L. 1492. 3. julii založili kašnu u Hory na Rybném trhu podle Vlaského dvoru, ale ta kašna netrvala než 21 let, musili jinou dělat a. 1513 (I. 47). || Strana 6.
15. Téhož l. obvrhli všecken kostel sv. Jakuba na Horách Kutnách, jenž slove Vysoký kostel.
16. Téhož l. 3. octob. uvedli vodu z nové studénky do města¹¹⁾ a 30. octob. pustili vodu do nové kašny na Rybném trhu (I. 47).
17. L. 1493. 5. aug. založena veliká kašna u starého rathauzu (I. 48).
18. Téhož l. 10. septembris založili krov na kostele u sv. Panny Barbory na kůru novém (I. 48).
19. Item 28. septembris zavěsili nový zvon u sv. Barbory.¹¹⁾
20. L. 1497. 28. feb. král Vladislav přijel do Hory slavně a 6. martii do Prahy (I. 52).
21. 22. martii¹²⁾ p. Johannes hofmistr zszazen z ouřadu hofmistrství

⁶⁾ Zde též Kubín nezapsal bližšího data (čtvrtek); přihodilo se to 6. září 1481.

⁷⁾ I zde chybí bližší datum a rok jest udán chybně. Pravé datum je 13. července 1485.

⁸⁾ Rkp. A. má datum: v středu před 11 tisíci panen, což bylo dne 20. října.

⁹⁾ Zvon s tímto datem se u sv. Barbory žádný nezachoval. Je-li tato zpráva správná, pak musíme souditi, že dotčený zvon byl později přelit anebo odvezen. V případě prvním mohl by to býti zvon, který byl r. 1710 přelit a za světové války rekvirován, říkali mu „Ptáček“. V případě druhém byl to onen zvon, který si král od chrámu Barborského na Horních r. 1509 vyžádal a do Prahy dal převézt (I. 337). Nikterak se však tato zpráva nemůže týkati zvonu „Michalu“, který byl podle nápisu na něm slit r. 1493 (Emanuel Leminger, Umělecké řemeslo v K. H. 78 a 82). Je tudíž zpráva Dačického, přejatá z paměti Bartoše z Práchnan, pokud zvon určitěji označuje jménem „Michálek“, nesprávná. Proti této zprávě Kubínově nedá se nic namítati, zvláště uvážíme-li, že má k roku 1493 (tedy roku na zvonu „Michalu“ samotném prokázanému) o zavěšení zvonu další zprávu pravděpodobnou (viz zde čís. 19.).

¹⁰⁾ Rkp. C praví, že se to stalo v pondělí po pam. sv. Bonifacia, což by bylo 11. června; poněvadž ale tento pondělek byl hned po Božím hodů svatodušním, myslím, že by byl Bartoš z Práchnan spíše užil obratu jiného než „po sv. Bonifaci“, a že proto Kubín vyřešil datum správně, čta původní zápisky Bartoše z Práchnan, kde stálo asi: v pondělí před pam. sv. Bonifacia, kdežto Mikuláš Dačický z týchž původních zápisků omylem opsal „po“ místo „před“. Tomek udává v Dějepisů města Prahy (V. 109, 2. vyd.) dokonce den 21. května, myslé na svátek sv. Bonifacia mučenníka 14. května (bylo to r. 1492 také v pondělí) a nikoli na svátek biskupa Bonifáce 5. června.

¹¹⁾ Viz pozn. 9.

¹²⁾ Toto datum je správné, kdežto Dačický má datum falešné (15. března); opsal si místo správného „ve středu po p. Benedikti“ (22. března), omylem před p(amátkou) B. Písař mince kh. zapsal si do úředního rejstříku (register verkových) při neděli Domine ne longe 1497 toto; „Feria 4. post Domine ne longe [22. března] Procopius Kroupa factus magister curie per dominum Johannem Horsstofar de Malesic, dominum magistrum monete, hora 20. Depositus Johannes“

skrze pana Horštofara mincmejsra (I. 52).

22. Téhož l. 29. aug. počali u Hory halěře dělati.¹³⁾
23. L. P. 1499. 13. febr.¹⁴⁾ počali páni Horníci souditi na novém rathauze (I. 52). || Strana 7.
24. 16. maii Vorel¹⁵⁾ počal dobývati Rejzí (I. 43).
25. 18. novem. Počali stávati s sukny na novém rathauze (I. 53).
26. L. 1500. 24. feb.¹⁶⁾ Horníci koupili k obci mlejň Hotmil (I. 52 a 329).
27. L. 1501. 16. april. Hutrejtěřův 8 zjímáno, divné se věci dály. Janda a Hanykřý vzati z Hory na Kolín. (I. 53-54).
28. 5. maji čtyři hutrejtěři [sic] oběsili, dva zmučili a šilink jim dali¹⁷⁾ (I. 54).
29. L. 1502. 25. janu. Král Vladislav přijel do Hory (I. 54).
30. 4. septembris. Vyslání mezi uhlěře do Příbramě Johanes a pan Prokop hofmistr a p. Jirek a, by nebylo pana Špetle, byli by všichni zbíti (I. 55).
31. L. 1504. 6. apr. První okno sklenné udělali u sv. Barbory (I. 55 a 329).
32. L. 1504. 4. septembris.¹⁸⁾ Filip biskup přijel do Hory. Páni

(t. j. z Skalice, hofmistr). Tento ročník verk. register chová se v měst archivu kh.

¹³⁾ Srv. k tomu Em. Leminger, Král. mincovna v K. H. 354, pozn. 131.

¹⁴⁾ To by bylo ve středu před pam. sv. Valentína. Dačický má však: „v tu středu po pam. sv. Valentína“ (20. února), datum to, jak se mi zdá, méně pravděpodobné.

¹⁵⁾ Šimon Orel byl bohatý erckaufěř, který podle známých mi zpráv působil v Hoře aspoň od r. 1483 až do r. 1504. Rejzí (Rajzí, Rysí, Ryzý) bylo jméno dolu ležícího na couku Rejzském nad klášterem Sedleckým. Tento název odvozený ze středohornoněmeckých slov re-is, ris (proutek) a reischt, risach, risech, riseht (proutí, křoví), nemá - jak se v nejnovější době tvrdilo - ani s rýžemi či s rýžováním, ani s dolem Rousy na couku Oselském, který slul ve XIV. stol. podle nějakého Růsa původně „Rus“, nic společného, ukazuje však spíše na to, že tento důl byl založen již za starých horníků německých před husitskými válkami. Rýžovišť v Hoře vůbec nebylo. Nejstarší zmínky o tomto dole jsou mi známy ze ztracené knihy kláštera Sedleckého „s puklami“, z níž obsahuje výpisy rkp. Nár. Musea, sign VI. F 32; je to zápis z r. 1464 o zahradě „circa Rysen“ (p. 115. rkp.), dále z r. 1475 o zahradě „circa Reysi“ (p. 116), pak z roku 1476 o jiné zahradě „circa foveam monasterii“ (p. 116) a z r. 1479 o vinici „prope foveam ex opposito, quae dicitur Rayzi“ (p. 116). R. 1481 se připomíná „Thomas Smidt in Reysen“ (p. 117) a r. 1482 „Nikolaus inquilinus in Reysach“ (p. 117). O poloze dolu je na str. 118. tato poznámka: „Rysy leží pod Špicnberkem k klášteru, kde ty bílý haldy jsou a stezka od Hory k Turkanku jde.“ - Podle zprávy Bartoše z Práchnan ležel tento důl do 27. ledna 1477 ladem. Leč již 26. května 1476 (v neděli Exaudi primo) zapsal si písař mince do register prengrevových (nyní v archivu arch. sboru Vocela), že „vzal p. hofmistr do Ryzého“ některé železné součásti z dolu Roznštrauchu; patrně již tehdy se chystali k opětovnému zahájení hornických prací, bezpochyby na náklad královský. Není vyloučeno, že důl byl zase po čase opuštěn a r. 1499 Šimonem orlem zase ujat. V registrech verkových z roku 1504 při neděli Protector stojí: „Vorlovi na seno, kteréž k Rajzimu kúpil, dáno 20 kop mandato d. minemajstr sabato ante Inclina per magistrum curie a má opatřeno býti k dvoru.“ (A. Nár. Musea).

¹⁶⁾ Zde Kubín převedl správně datum uvedené v rkp. B. Rkp. C má datum nemožné.

¹⁷⁾ Písař mince poznamenal v registrech verkových (chovaných v archivu kh.) při neděli Quasimodo 1501 (18. dubna): „Tu snáto šesti hutrajtěřóm pro věrnost jich 1 kp 12 gr“, při neděli Cantate 1501 9. května): „Tu snáto jest 3 hutrajtěřóm“ a při neděli Vocem 1501 (16. května): „Tu snáto 3 hutrajtěřóm a štajgěří 1 kp.“ - To, co vykládá při tom Rezek v pozn. 2., není vše správné. Hutrejtěři tvořili sbor zeměpanských úředníků, který měl svého písaře a své starší (3); vykonávali dozor na práci hutní, zejména při hnaní stříbra, kdy koláče stříbra (pliky) na konec cejchovali. Svoji činností podobali se tudíž dnešní technické finanční kontrole. Písař hutrajtěřský zapisoval také prodeje hutí do zvláštního rejstříku.

¹⁸⁾ Již Jan J. Řehák vyslovil ve svém článku „Filip Villanuova“ (Program kh. reálky z r. 1878, str. 9. pozn. 31.) domněnku, že Dačický opisuje paměti předka svého nedopatřením napsal „před“ sv. Jiljí, místo „po“ sv. Jiljí. Kubínovo převedení data dokazuje jednak, že Řehák měl pravdu, jednak že Kubín přepisoval z Dačického předlohy a nikoliv z opisu napsaného Dačickým.

Horníci dali mu poctu mísu grošův (I. 55).

33. 15. sep. Světil oltář veliký u sv. Barbory ku pocti || Strana 8. vosti Těla Božího, sv. Trojice a Marie Panny¹⁹⁾ (I. 55).
34. 28. septembris [„octob.“] jest před tím přetrženo]. Uhlěři zastavili uhlí.²⁰⁾
35. 29. octob. Horníci půjčili králi na vylacení Kolína 8 tisíc fř gr. č. Vosel tehďáž dobře řval (I. 56).
36. L. 1506. 8. jan. P. Bernhart mincmejstr lezl do Vosla (I. 329).
37. 19. jan. Shořely koltry u Vysokého.
38. 20. junii. Horníci s Prahy přistěhovali Filipa biskupa, slíbil u Hory do smrti býti. Koupili mu dům a každý tejden mu po 2 fř gr. dávali (I. 56-57).²¹⁾
39. 30. junii.²²⁾ Umřel u Hory Rejsek kameník (I. 329).
40. 10. aug.²³⁾ Filip biskup na Kaňku posvětil kostel a 25. aug.²⁴⁾ oddával Mikuláše z Práchnan s Justinou Ondračka Mejšňara (I. 57).
41. 29. augusti.²⁵⁾ Přestali dělati kostela svatě P. Barbory (I. 57).
42. 30. octo. Kněz Petr ze špitála umřel, byl tam mnoho let. || Strana 9.
43. 16. novem. Ujel nočně od Hory kradí biskup Filip a 20. novemb. postižen v Soběslavi a zase navrácen 3. decemb. (I. 57).
44. 16. decem. Koupili panu biskupovi Nyklů dům²⁶⁾ (I. 58).
45. L. 1507. Circa festum Georgii kněz Vít, farář Námětský přistěhoval se do Hory k Náměti.
46. 20. octo. Umřel Filip biskup u Hory (I. 58).
47. L. 1508. 10. junii. Umřel kněz Svatomír, archiděkan na Horách Kuttných, pochován v kapli u Vysokého (I. 58).
48. 22. octob. Shořela archa u Vysokého kostela, stála více nežli 300 fř gr (I. 58).
49. L. 1509. Vladislav král žádal Horníkův, aby jemu zvon dali od sv. Barbory. I dali jej a král dal jej na hrad Pražský k sv. Václavu a Horníkům dal král jiné zvonoviny i slit jest nový zvon k sv. Barboře okolo 80 centněřů (I. 337).
50. Item v ty časy slit jest veliký zvon v Praze, kterýž má v sobě více než 200 centněřů. A zavěšen jest na hradě Pražském a druhý menší jest také slit || Strana 10. v ty časy a zavěšen na hradě a, Horníci který králi dali, též zavěšen na hradě Pražském. Mistrři těch zvonů byli: Bartoš zvonář z Prahy a Ondřej Ptáček od Hory²⁷⁾ (I. 111 a 337).

¹⁹⁾ Dačický má jen „oltář veliký Božího těla“; píše-li Kubín ještě, že tento oltář svěcen také ke cti sv. Trojice, srovnává se to s pravdou (viz „Kutnohor. diarium biskupa Filipa Villanuova“ od Jana J. Řeháka ve Zprávách kr. č. spol. nauk. 1879, zvlášť. otisku str. 13). Pro další Kubínových nemám dokladu.

²⁰⁾ V registrech verkových v archivu Nár. musea zaznamenáno při neděli Dicit primum (10. listopadu): „Posluom čtyřem do Příbramě k uhlěřóm, na Pardubice [toto slovo přetrženo], Poděbrady a na Žleby 13 gr“, při neděli Dicit secundum (17. listopadu): „Hanykěřóm, když byli přišli ku panu mincmejstrovi pro zástavu uhlé, dáno jim na vypravení z hospody 48 gr mandato domini mincmistr“ a hned za tím: „Posluom dvěma na Kostelec, na Žehušice a do Časlavě s listy od pana mincmejsra o uhlěře 7 gr“. V účtu úhrném na konci pak stojí: „Hutrajtěřóm třem starším, když jezдили mezi uhlěře, na stravu ½ kp 5 gr feria 3. Ante Omnium sanctorum [29. října]. Zdá se proto, že přece původní datum, Kubínem přetržené je správné.

²¹⁾ Tento první pro biskupa opatřený dům koupili páni Horníci od Václavkové. Leč ve čtvrtek před sv. Lucii (10. prosince 1506) tento dům shořel a proto mu dne 24. prosince téhož roku koupili Horníci dům jiný (I. 57-8). O tom více u Řeháka, Filip Villanuova, poznámka 76.

²²⁾ Podle této zprávy se zdá, že zemřel v noci z úterka na středu (t. j. 30. června na 1. červenec).

²³⁾ Dne 10. srpna bylo sv. Vavřince, patrona hutníků, jemuž ke cti je kostel na Kaňku zasvěcen (srv. Řehák, Filip Villanuova str. 16).

²⁴⁾ Den snátku (25. srpna) souhlasí s údajem v rkp. A, nikoliv s ostatními rky.

²⁵⁾ Přestali stavěti, poněvadž zemřel mistr Rejsek, ředitel stavby (zde pozn. 22). Tato zpráva neodporuje rejstříku vydání na stavbu (viz str. 55-6 článku Řeháka, uvedeného již zde v poznámce 1).

²⁶⁾ Ke zprávám, č. 43 a 44 viz Řehákův článek uvedený zde v pozn. 18., str. 18. Podle lístků Emanuela Lemingra je dům Nyklůvský nyní nejší čís. pop. 41 na Tarmarce.

²⁷⁾ Zpráva shodná se zprávou Kubínovou a ještě obsírnější je ve Starých letopisech českých (Scriptores rerum bohemicarum, Praha 1829, str. 318). Dačický má proti tomu text hodně zkrácený a neúplný.

51. L. 1510. 15. martii. Umřel kněz Vácslav od sv. Bartoloměje.
52. 5. april. Pan Vencelík udělal bouřku v Hoře, nedal havěřům do dolu.²⁸⁾
53. L. 1511. 1. maii. Kněze Jakuba Quintina uvedli k sv. Barboře.²⁹⁾
54. 14. maii. Upálili u Hory Polenku [sic], jakž jmenovali, pikharta pro víru.³⁰⁾
55. 17. aug. *Stratil se Melichar kupec. Sixt kramář jej k sobě uvedl do domu, od té chvíle žádný ho neviděl. Potom skrze to Sixt zmučen a umřel v šatlavě (I. 117).*
56. 21. octo. Starší mlynáři přísežní mezi Dorotou zlatnicí a panem Pampou rozměřili, pokud kdo má vody užívatí a práh sou položili a rozkázali, tak aby každý na tom přestal, práh pak || Strana 11. položili u Časlavský brány mezi mlýnem paní Anny Miránkové a mlýnem Hoptmillí.³¹⁾
57. 4. decem. *V ten den dobyli hrobu u Vysokého, tělo Filipa biskupa a přenesli je slavně k sv. Barboře a pochovali v kapli havěřské (I. 119).*
58. L. 1513. 16. juni. Založili první sloup na kostele nahore³²⁾ proti kaple kněžské u sv. Barbory, na tom sloupě, který jest před kazatedlnicí pana mistra Benedikta, dali mu páni základního 2 kp gr.
59. *Item téhož roku koupili páni havěři hor Stříbrných do pořádku dům Václavkově nad Mejšnarovy³³⁾, toho předkové a starší horníci nikdy jim dopustiti nechtěli (I. 119).*
60. Item téhož roku udělali roury dvě nové u chlebnic a na Rybném trhu.
61. 30. decemb. Umřel kněz Jakub ab Alta ecclesia, fuit baccalaurus Pragensis. || Strana 12.
62. L. 1514. Páni havěři starší 10. januarii novosedlí učinili v domu svém havěřském a zvali p. mincmejstra a mnoho okolních pánův, pány šepmistry i jiné sousedy některé. Bylo všech o šest stolů (I. 119).
63. T. r. p. Anna Miránková prodala panu Janovi Zigkelovi mlejn, kterýž slove Komoráčovský na svrchním Pachu ležící, nyní Nový mlejny za XI C kp gr. č. Zavdal IIII kp gr a ostatek má na roky po C kp gr až do vyplnění té summy.³⁴⁾ (I. 338).
64. 2. junii. umřel kněz Mikuláš, starý kaplan mincířský od sv. Barbory.³⁵⁾
65. Toho roku počali malé peníze dělati u Hory.
66. L. 1515. Kostel sv. Jakuba na H. K. vybílen a vokna v něm zdělána, k tomu archa nová na oltář velký udělána, stojí IIII C kp gr. Item praněř nový postaven na rynku (I. 120). || Strana 13.
67. 22. Oct. *Kněze Karel a pan kancléř poslání jsouce od krále do Hory, aby to mohli vyhledati, kterak by hory mohly napraveny býti, nejprve chtěli, aby p. mincmejstr slib učinil těm 4 regentům. Páni Horníci tomu odpor učinili, že by to proti právům a svobodám jich bylo. I nejni dále o nápravu hor jednáno, nebo ty hory a mince nikdy za pána žádného nemávali než krále JMt. A tudíž přišli listové do Hory od krále Vladislava z Budína: 1. panu mincmejstrovi, kterýmžto listem JMt velmi jemu děkuje, že jest toho slibu neučinil. 2) Horníkům též děkuje, že sou toho slibu panu mincmejstrovi zbránili učiniti, že jim to*

²⁸⁾ K této důležité zprávě nalezl jsem mezi neurovanými listinami v archivu archaeol. sboru Vocela zajímavý doplněk, který otiskuji v příloze č. 2.

²⁹⁾ Srv. k tomu zprávu č. 73.

³⁰⁾ Palacký praví ve svých Dějinách (V. 2, 198), že se tak stalo dne 13. května. Obširně vylíčení této události avšak bez udání dne má Blahoslav v Historii jednoty bratrské v kap. 26. Mučenník slul správně Ondřej Polévka.

³¹⁾ Mlynáři prováděli svá měření v době od 20. do 24. října. Zápis o tom obsažen v archivu kh. v Liber decretorum, A. 16. a sl. Akta o tom otištěna také z jiného rkpu. (pražského) v Archivu Českém XXVI. 212-6.

³²⁾ Tedy na empore proti sakristii. Srovnej k tomu, co má Řehák v poznámce 30 na str. 56 v článku, uvedeném zde v poznámce 1.

³³⁾ Správně! Archiv zemský v Praze, Liber hereditatum rubeus maior, P. 11. Stalo se to feria 2. ante Crispini 1513.

³⁴⁾ Správně! Archiv městský v K. H. Liber hereditatum niger, A. 1. (Podle lístků Emanuela Lemingra).

³⁵⁾ Správně! Kniha testamentů v měst. archivu kh. na léta 1488-1544 (C. 28. v.) Srv. Emanuela Lemingra, Král. mincovna v K. H., str. 267.

- vše svou milostí nahraditi chce (I. 120-1).
68. *Item téhož roku páni literáti vyprosili sobě na páních šepmistrích kaplu Charvátovskou u Vysokého, || Strana 14. aby tu matury zpívali, stolice sobě zdělali (I. 120).*
69. L. 1516. 15. martii upálili u Hory jednoho, ješto falešně groše dělal.³⁶⁾
70. T. I. Kapla u Náměti opravena a cihlami přikryta.
71. L. 1517. 1. feb. Havěři byli pohromadě, tu svým pánům starším kázali ven a sami mezi sebou spisy učinili, jaké se jim ouzkosti dějí, aby je v tom páni starší ve čtyrech nedělích opatřili, a tu se zavázali jedni druhým, aby se neopouštěli.
72. T. r. na den sv. Marka [25. dubna] páni erckafěři s hutníky přivezli sobě za kaplana k svatému Jiří poctivého kněze Jana, kazatele výborného, jezdili pro něj do Žatce.
73. 23. maii. *Umřel k. Jakub Kvintin děkan na H. K., nazejtří pochován v kapli sv. P. Barbory (I. 338).* || Strana 15.
74. 10. junii. Páni Horníci přijali k sv. Barboře kněze Jana Cifru, kazatele výborného a knězi Janovi Buchalovi faráři u Vysokého kostela poručili děkanství.
75. 17. augusti. Umřel kněz Matěj ze špitála a pochován v kostele Matky boží u Náměti.
76. *Item tehdáz kněz Kašpar, kterýž byl kazatelem českým v klášteře, přistoupil k naší straně a sloužil velikou mší u Náměti na den Panny Marie na nebe vzeti.*
77. 2. septembris. *Dali utíti dvěma trubačům po levé ruce, že rychtáře Jana od Křížů^{36a)} zsekali (I. 122).*
78. 10. octob. Umřel k. Pavel farář Kaňkovský.
79. 16. novemb. Páni Horníci učinili smlouvu u uhliří, kteříž stávkou uhli učinili. Propustili ji zase, aby svobodně vezli. || Strana 16.
80. L. 1518. 20. jan. Umřel kněz Trojan od sv. Bartoloměje.
81. 21. april. K. Vít farář Námětský stěhoval se do Prahy k sv. Mikuláši, byl farářem u Náměti 11 let.
82. 27. april. Kněz Vácslav, farář Kolínský přistěhoval se do Hory na faru k Náměti.
83. 12. maii. Počali pregěři peníze podvojní neb veliké pregovati s rázem nebo nápisem krále Ludvíka.
84. 23. julii. *Hořelo u Konvářů, shořelo několik domů (I. 122).*
85. L. 1519. *Toho roku povstala veliká ruznice a hádání u Hory mezi havěři a jinými o viru v tom, že bůh netrpěl, a byl by nuzný bůh, aby trpěl, a jiné neslušné věci o velebné svátosti mluvili sou. I stalo se o to narovnáni skrze poctivé kněží tyto: kněze Jana Buchala, děkana na Horách Kutných a mistra Duchka, k. Jana od sv. Jiří, k. Jana Cifru od sv. Barbory, k. Václava faráře od || Strana 17. Náměti, kněze Tomáše a jiných v přítomnosti pánův radních, a to takové, že božství netrpělo, ale bůh a člověk trpěl jest pro nás pro hříšné. Ti pak havěři, jenž toho původ byli, šatlavou trestáni: Tomášek Bzeneckého, David havěř a Dubina havěř (I. 122).*
86. 21. octo. Kněz Jan Citra, farář svatobarborský stěhoval se z fary na Moravu, byl farářem 2 létě a 19 neděl. A 25. octobris kněz Vácslav, farář Námětský stěhoval se na faru k sv. Barboře a přijat za faráře. A kněz Tomáš stěhoval se na faru k Náměti.
87. *Toho roku kamna nová velmi pěkná na rathauze počali stavěti. Někteří kachlové pozlacení (I. 123).*
88. L. 1520. in januario. Nesnáz o mincmejstra pana Viléma Kostku, kterýž nechtěl od ouřadu upustiti maje obdarování na to od krále Vladislava || Strana 18. do své vůle, páni pak čeští za krále Ludvíka spravující ten ouřad panu Tunklovi poroučeli. Obdržel pan Kostka a souc tím [sic] ouředníky³⁷⁾ kyjem vybil (I. 123).
89. 27. julii. Janek Malý vsazen pro pálení stříbra, že našli, an stříbra ukryl v popeli VI lotů, a mučen in vigilia Jacobi [24. července].
90. T. r. *udělali kašnu novou cihelnou před Kourimskou branou (I. 339).*
91. 16. octob. Kněz Jan Buchal, děkan Horský stěhoval se z Hory na faru do Prahy k sv. Jindřichu, ale druhého roku zase se do

³⁶⁾ Byl to jakýsi mincíř (viz E. Lemingra Král. mincovna, 252).

^{36a)} „Křížů“ je psáno nad přeškrtnutým: „zvonu“.

³⁷⁾ Zde čtel Kubín špatně, v předloze stálo asi „Sanctarina ouředníka (t. j. mince) kyjem vybil“.

- Hory navrátil.
92. L. 1656 císař Ferdinand třetí s synem svým, arciknížetem Leopoldem ráčil přijeti do měst Pražských a tu jest Leopold korunován za krále českého. || Strana 19.
  93. L. p. 1656. udělán nový most u vsi Kobylnic. Dva díly nákladu a dříví všechno jest učiněno z důchodu JMCské panství pardubského, a to na poručení slavné komory české, p. p. presidenta a rad JMCské, kterýžto náklad let předešlých, když hory JMCské lépe stály a tudy jak volovo, dříví a všelijaké potřeby k handlí hornímu přes týž most vozeny bývaly, od mince JMCské učiněny býval a třetí díl od obce, jakož i tohoto roku přítomného p. hejtmanu panství pardubského třetí peníz téhož nákladu totiž 17 fl dáno jest od obce.
  94. L. 1648. Postaven jest nový hrot na věž u Matky boží na Náměti a na něj báně a vorel jest dán. || Strana 20.
  95. L. p. 1657. Udělán nový most u vsi Záboří na krutích JMti paní hraběnky Švihovské díla podle starobylého způsobu. Co dříví zapotřebí bylo, v lesích za Kobylnicí [sic]. Stojí samé dílo do padesáti rejnských zlatých tak, jakž bylo od hospodářův důchodů obecních od něho placeno. Dělal jej a mistrem byl Jan Lípa z Kaňku. Na ten most jest dáno od JMti p. hraběnky 55 kmenů dubí, tam za vsí Záboří v lese.
  96. Item téhož léta za mého primasství vystaven zase dvůr v Poboří řečený Luňákovský.
  97. Toho roku spravován krov na Kouřimský bráně, jest všecken pozdvihován a námětky i trámy nový dávány, též kzymst po všech čtyřech stranách nový dělán a zase kůrkami příkrýváno. || Strana 21.
  98. L. p. 1657. 20. julii. Přijel do Hory na Vlaský dvůr a tu obědval spolu s JMP.³⁸⁾ a se vším dvorem svým jsouce pozván od p. šepmistrův Jeho Excellenci nejvyšší pan purkrabě hradu Pražského navracující se z Vídně od JMCské do měst Pražských. Ráčil se vzácně pánům šepmistrům všelijakým jemu možným přátelstvím zamlouvat i této obce i hor JMCské dobrým patronem býti. || Strana 22.
  99. L. p. 1657. dne 23. julii. Král Leopold, toho jména první s JMti arciknížetem Leopoldem, strejcem svým ráčili přijeti od Vídně nejprve do hutí, odtud na Vlaský dvůr k obědu a po týž přes Kank na Taurkank k kunstu a tu ráčili hospodářství při Horách spatřovati, a to se vším dvorem kavalírů, ale ouřad horní špatnou správu, jak při trejbích, tak i při kunstu vodním, kterýž toho dne, že nětco v štole zapadlo, stál, ukázali.
  100. L. p. 1657. dne 20. decembris. Postavena nová kašna dubová v place před vahou neb rathauzem a v ní stojan se 4 trubami. || Strana 23.
  101. L. p. 1658. Spraven jest krov na Kolínský bráně a přikryt z většího dílu novými kůrkami po týž straně do města krovu *a na Kouřimský bráně vazba všechna pozdvihována.*³⁹⁾
  102. L. 1658. Postavena nová kašna dubová před Růžičkovy, z kteréž po trubách do Lorce voda žene.
  103. Téhož léta vybílen kostel sv. Jakuba Většího všecken veskrze a zdělány prostředkem kostela dvěma řady nový stolice. Item kde po každý straně zachristie prve byly po dvou oltářích, ty jsou zboženy a zase toliko po jednom jest postaveno. || Strana 24.
  104. Item téhož 1658 léta hořelo u Matěje Půdy na tom podloubí od branky k rathauzu jdouce, zapálilo se nahoře od pece, kde koláče pekli, kterou sobě dal ten rok udělati. Shořelo díl krovu, ale že bylo ticho a mnoho sněhu na střeších, to přetrhli a uhasili. Bylo před Vánoci na tejdne mezi 10. a 11. hodinou.
  105. L. p. 1657, 1658 a 1659. Postaveny na sloupy v kostele sv. Jakuba obrazy svatých patronů českých, sv. Václava, sv. Lidmily, sv. Jakuba, sv. Víta, sv. Vojtěcha, sv. Zikmunda a sv. Panny Barbory. Na to některé osoby náklad učinili, jak domácí sousedé, tak přespolní. || Strana 25.
  106. T. I. 1660. Vyzdvížen v kůru kostela sv. Jakuba veliký křucifix neb umučení Páně s obrazy blahoslavené P. Marie, rodičky boží a sv. Jana Evangelisty a miláčka božího na obecní náklad. Item nad kazatednicí umbella neb koruna postavena v témž kostele sv. Jakuba na H. K. Item zdělány nový stolice v témž chrámě Páně třemi řady.
  107. L. P. 1658. Bylo posluhováno svátostí biřmováním v kostele sv. Jakuba skrze JMt p. suffragana biskupa, dalo se toho dne lidu přes 700 biřmovati, domácích i přespolních. || Strana 26.
  108. L. P. 1659. Bylo též konáno u sv. Panny Barbory biřmování skrze téhož biskupa. Veliký počet lidu obojího pohlaví jsou biřmování.
  109. L. P. 1659. Jeho excellenci, nejvyšší p. purkrabě hradu Pražského Bernhard z Martěnic (titul) ráčil přijeti na Hory Kutny [s] svou nejmilejší p. manželkou (velice mladou), kterou sobě v Vídni pojítí ráčil. Zůstali na Vlaským dvoře u voběda. P. šepmistři traktýrovali a havěři při tom svůj kunst, jako i studentí z seminariu ukazovali.
  110. L. P. 1660. P. šepmistři dle privilegium a majestátu od JM-Cské daného ráčili jsou dáti udělat velikou pečet městskou, bez kteréž od rabování a vyplundrování města Hory Kutny od jenerále švéd || Strana 27. ského Dursstnsona byli. A ta jest do deposici složena, od kteréžto pečeti 2 kp gr č. dávati se má, kdo by chtěl ní pečetenó míti.
  111. L. 1660. 12. octob. Páni z plné rady nařízení vykazovali místa pekařům, mlynářům, pláteníkům, provazníkům a šmejdyřům, kde kteří své věci prodávati mají, tak jak za starodávna bývalo.
  112. T. I. Vít Růžička, pekař, maje věku svého k 70 letům, pokrýval na kostele sv. Bartoloměje; žebřík se pod ním roztrhl, on z [sic] krovu kostelního dolů na zem upadl, ruku a nohu zlámal a do smrti se zabil. || Strana 28.
  113. L. P. 1660. 11. julii. Na poručení JMCské a JMti, pp. místo-držících bylo držáno Te deum laudamus slavně v kostele sv. Jakuba a po týž se šlo s procesí před rathauz. Tu byla strojena comedia od študentů a odtud zase do kostela a potom na rathauz k obědu do radní světnice, kdež byly přistrojeny dvě tabule přes všechnu světnici a na mazhauzu třetí též přes všechno mazhauz. Bylo mnoho okolních pánův, stavu vyzšího i fraucimoru, též p. patres všichni a to bylo za pokoj. Chudým se dávaly [!] jídla v ko[t]cích po těch štocích, kde || Strana 29. o jarmarcích sukna prodávají. Stála ta traktací přes 700 fl.
  114. L. P. 1657. 29. decemb. Kašpar Brykner, zámečník pomínvší se smyslem vyšel nočně z domu ven, než manželka jeho zvěděla, na své zahradě za Kouřimskou branou tam se na jabloni oběsil a tak až do šístého dne visel, nebo ho žádný z ouplatku řezati nechtěl, ani potý mistr popravní, až jsa k tomu téměř mocí a pohrůzkou přiveden, když mu se 15 fl dalo, jeho odklidil a za svatým Martinem opodál za zdí jeho tam zakopal.
  115. 1660. Jiřík Bečka, šafář z Zibohlav přibit za jazyk k iustitii a potý z města vymrskán metlami, že se blahoslavené Panně Marii rouhal. || Strana 30.
  116. 1657. Páni šepmistři koupili dvůr v Poličanech od JMti paní Kordulové⁴⁰⁾ za summu 1000 kp gr a téhož roku učinili frejmark neb směnu na týž dvůr Václavem Kučerou jinak Krulíšem ve vsi Hořanech a on se přestěhovati musel z Hořan do Poličan. Pod tím [sic] neoznámil pánům šepmistrům o rolích, který se knihami kláštera Sedlečského řídí, a tudy přivedl k tomu, že p. visitator 4 kp záhonů takových rolí od téhož dvoru hořanského v kaducitetu jest se ujal a od toho dvoru k klášteru obrátil. || Strana 31.
  117. L. P. 1661. 4. decembris. Byla držána slavná processí od sv. Jakuba k sv. Panně Barboře, a to po nejprve po vyžádání sobě p. šepmistrův od Jeho Eminenci knížecí, p. kardinála z Harrachu,⁴¹⁾ arcibiskupa pražského za svěcení svátku sv. Panny a mučednice Barbory na časy budoucí a věčné, kterýž má vždy budoucně takovým pořádkem stále svěcen býti a taková processí se vykonávati. Konána byla pořádkem tímto: předně šli cechové s korouhvěmi, za nimi latinská konkrekačí, po týž česká konkrekačí, potom havířstvo s rosvícenými kahanci a horní ouřad [s] svícemi, potom musikanti, za nimiž p. 8-soudcové, starší obecní a p. šepmistři. Tu potom byl nesen obraz sv. Panny Barbory a žáci s p. arciděkanem, za nimi lid obecní u velikém množství [dvě slova nečitelná]. || Strana 32.
  118. L. P. 1661. 27. decembris den sv. Jana Evangelisty Šalomoun Eršl, žid z Mladého Kolína majíce věku svého okolo 40 let, jsa

³⁸⁾ Snad to třeba rozluštití: „s její milostí paní“.

³⁹⁾ Co je mezi hvězdičkami, je v originálu přeškrtnuto.

⁴⁰⁾ Evy Marie Františky Kordulové ze Sloupna.

⁴¹⁾ Arnošta Vojtěcha z Harrachu.

- před tím vyučován od p. jezuitů a p. arciděkana dal se pokřtiti v chrámu sv. Jakuba u přítomnosti velikého zástupu lidí. Stáli mu v kmotrovství někteří p. stavu rytířského, též JMt. p. p. hraběnka Berková z Malešova, též p. šepmistrův víc než polovice a některé jinší osoby. Dáno mu jméno na křtu sv. Jan František Karel; pokřtěn od kn. Martina Kemlicha doktora písmá sv. a toho času arciděkana na Horách Kutnách. Žena téhož žida k tomu přivedena býti nemohla; před tím na tejden od něho do Kolína s cerou, kterou on též pokřtiti dáti chtěl. || Strana 33.
119. L. P. 1662. Samuel Karel Kubín vyjednal od svatosti papežské v Římě indulgenci aneb plné odpustky na sedm let k kostelu sv. Jakuba na H. K. a tu hned toho roku slavná processí od sv. Panny Barbory k sv. Jakubu pěkným pořádkem konána byla, lidé se spovídali a velebnou oltářní svátost přijímali. Item též objednal takové odpustky plnomocné a indulgenci k sv. Vavřinci na Kaňk, kterémužto chrámu P. též slavná processí od sv. Jakuba a po tý zase spátkem vykonávána byla.
120. L. P. 1662. Umřel arcikníže Leopold v Vídni, streje JMCské Leopolda Prvního. || Strana 34.
121. L. P. 1662. Kněz Martin Kemlich, toho času arciděkan na H. K. spolu s panem rychtářem JMCské Křištofem Antonínem Pergmanem vyjednali od Jeho Eminenci p. kardinála a velebné konsistoře poručení, že se zapovídá, aby se žádnému hrany Vorlem darmo nezvonily, toliko samým konšelům, manželkám pak a dítkám jejich za peníze, čehož se předešle nad pamět lidskou manželkám i dítkám radních osob darmo dostávalo.
122. L. P. 1663 měsíce máje původem JMCské rychtáře Křištofa Antonína Pergmana zbořené jsou obecní kuchyně na Hrnčírském trhu, kde nyní kašna stojí, k tomu cíli, aby ta živnost, || Strana 35. která v nich byla, do jeho domův, k Halusovům a Šretirovského obrácena byla, k čemuž někteří z rady chtějí se jemu zalíbiti též pomáhali, a že toliko nebezpečnosti jich jest a rynek zastíňují, to mu přivdávali.
123. Item t. l. nařízení jsou ponocní, aby po městě chodili.
124. L. P. 1663. 22. octob. Stěhoval se od Hory do Staré Boleslavě p. arciděkan kh. jsa tam za děkana installován, Martin Kemlik [!].
125. L. P. 1663. novembris 27. postavena nová kašna dubová na Hrnčírském trhu, kde prve obecní kuchyně stály. || Strana 38.
126. L. P. 1644. 19. decemb. J Mt v. u. p., p. Adam Voldřich Popel z Lobkovic, nejvyšší mincmejstr v kr. Č. ráčil obnovovati radu na H. K., a tu se dostal do rady Vác. Kubín v počtu desátý. A seděli pořádkem tímto:
1. Primas p. Jiří Vykročil z Bilemberku †
  2. P. Jan starší Geller † 1646
  3. P. Matiaš Dačický z Heslova † 1654
  4. P. Karel Brtnický †
  5. P. Jan Klatovský † 1649
  6. P. Karel Labuška †
  7. P. Samuel Lahvička
  8. P. Pavel Kučera. || Strana 39.
  9. P. Michal Fatigat.
  10. P. Václav Kubín
  11. P. Zikmund Hlas †
  12. P. Jakub Sv.-Janský
  13. P. Jan Vojtěch Fišer † 1647.
  14. P. Štefan Děkanovský † 1646.
  15. P. Izaiáš Birger † 1659.
  16. P. Adam Dominik Poska † 1659.
  17. P. Samuel Dynnes † 1648.
  18. P. Křištof Pergman.
- Toho času byl císařským rychtářem M. Jiří Jindřich Stredonius † || Strana 40.
127. L. P. 1650 dne 5. iulii. Obnoven ouřad konšelský na H. K. skrze J Mt v. u. p., p. Mikuláše svobodného pána z Šenfeldu, toho času vyslaného kommissáře k visitování hor od slavné komory české, J M Cské vojenskou radu, též radu komory české. A jsou obnoveni pořádkem tímto:
1. P. Jiří Vykročil z Bilember., primas, † 1654
  2. P. Samuel Lahvička, permistr
  3. P. Karel Brtnický †
  4. P. Karel Labuška †
  5. P. Václav Stephanides.
  6. P. Václav Kubín.
  7. P. Michal Fatigat || Strana 41.
  8. P. Zikmund Hlas †
  9. P. Jakub Sv.-Janský.
  10. P. Křištof Pergman
  11. P. Bohuslav Slánský
  12. P. Eliáš Podivínský.
  13. P. Jozef Homer †
  14. P. Pavel Kučera.
  15. P. Jan Matiaš Scebúský †
  16. P. Mikuláš Přerovský †
  17. P. Jindřich Vokáček.
  18. P. Jan Geller †
- T. č. rychtářem císařským byl M. Jiří Jindřich Stredonius †. || Strana 42.
128. L. P. 1654 augusti 25. Obnoven úřad konšelský na H. K. skrze J Mt v. u. p., p. Mikuláše svobodného p. z Šenfeldu (titul), nejv. p. mincmejstra kr. Č., jakž následuje:
1. Václav Kubín, primator.
  2. Karel Brtnický †
  3. Karel Labuška †
  4. Michal Fatigat
  5. Zikmund Hlas †
  6. Jakub Sv.-Janský
  7. Křištof Pergman
  8. Eliáš Podivínský || Strana 43.
  9. Bohuslav Slánský
  10. Šalomoun Škultet †
  11. Řehoř Humpolecký
  12. Pavel Skřivan
  13. Jozef Homer †
  14. Jan Scebúský †
  15. Jindřich Vokáček
  16. Jan Rudolf Geller †
  17. Karel Šmilaur
  18. Václav Dačický
- Za rychtářství J M Cské M. Jiřího Jindřicha Stredonia. || Strana 44.
129. L. P. 1655 dne 25. octobris. Obnoven ouřad konšelský skrze v. u. p., p. Mikuláše svobodného p. z Šenfeldu, nejvyššího p. mincmejstra v kr. Č. pořádkem tímto.
1. Samuel Lahvička, primator
  2. Karel Brtnický † 1659
  3. Václav Kubín
  4. Karel Labuška †
  5. Michal Fatigat
  6. Zikmund Hlas †
  7. Jakub Sv.-Janský
  8. Křištof Pergman
  9. Eliáš Podivínský
  10. Šalomoun Škultet † || Strana 45.
  11. Bohuslav Slánský
  12. Pavel Skřivan
  13. Jozef Homerus † 1657
  14. Jan Matiaš Scebúský † 1656.
  15. Heřman Bredimus †
  16. Jan Rudolf Geller † 1661
  17. Karel Šmilaur
  18. Václav Vojtěch Dačický
- Za rychtáře J M Cské M. Jiřího Jindřicha Stredonia †. || Strana 46.
130. L. P. 1656 dne 20. novembris. Obnoven ouřad konšelský na H. K. skrze J Mt nejvyššího p. mincmejstra napřed jmenovaného pořádkem tímto.
1. Václav Kubín, primator
  2. Samuel Lahvička
  3. Michal Fatigat
  4. Zikmund Hruška
  5. Eliáš Podivínský
  6. Zikmund Hlas †
  7. Jakub Sv.-Janský
  8. Šalomoun Škultet † 1657
  9. Bohuslav Slánský

10. Pavel Škrivan || Strana 47.
11. Řehoř Humpolecký
12. Karel Šmilaur
13. Václav Vojtěch Dačický
14. Jozef Homer † 1657
15. Jan Rudolf Geller † 1661
16. Rudolph Hon † 1661
17. Jiří Ramhofsý
18. Jan Novomlejnský

Za ouřadu J M Kské rychtáře p. Křištofa Pergmana. || Strana 48.

131. L. P. 1658. dne 25. febru. Obnoven ouřad konšelský na H. K. skrze v. u. p., p. Mikuláše z Šenfeldu (titul), nejvyššího p. mincmejsra a jest osazen pořádkem tímto.

1. Václav Kubín, primator
2. Samuel Lahvička
3. Michal Fatigat
4. Zikmund Hruška
5. Eliáš Podivínský
6. Zikmund Hlas † 1661
7. Jakub Sv.-Janský || Strana 49.
8. Karel Šmilaur
9. Řehoř Humpolecký
10. Bohuslav Slánský
11. Pavel Škrivan
12. Heřman Bredimus † 1661
13. Jan Assula
14. Václav Vojtěch Dačický
15. Jan Rudolf Geller † 1662
16. Rudolf Hon † 1662
17. Jiří Ramhofsý
18. Jan Novomlejnský

Za rychtářství J M Kské p. Křištofa Pergmana. || Strana 50.

132. L. P. 1659 dne 17. febru. Obnoven ouřad konšelský na H. K. skrze u. p., p. Mikuláše svobodného p. z Šenfeldu (titul), nejvyššího mincmejsra kr. Č. pořádkem tímto.

1. Václav Kubín, primator
2. Samuel Lahvička
3. Michal Fatigat
4. Zikmund Hruška
5. Eliáš Podivínský || Strana 51.
6. Zikmund Hlas † 1661
7. Jakub Sv.-Janský
8. Karel Šmilaur
9. Řehoř Humpolecký
10. Bohuslav Slánský
11. Pavel Škrivan
12. Heřman Ku(n)drát Bredimus †
13. Václav Vojtěch Dačický
14. Jan Rudolf Geller † 1662
15. Rudolf Hon † 1662
16. Jiří Ramhofsý
17. Jan Novomlejnský
18. Jiří Doubrava

Za rychtářství J M Cské Křišt. Pergmana. || Strana 52.

133. L. P. 1660. Týž jeho JMt p. nejvyšší mincmejsr p. z Šenfeldu ráčil předešlé rady potvrditi a poněvadž všichni konšelé živi byli, že pro uskrovnění nákladu na traktaci rači tak zanechávati, však co jemu od renovací náleží, to jest jemu i jiným zcela a zouplna kromě traktací odvedeno. Tu ani obec obsílána nebyla, toliko od JMti p. bylo vzkázáno pánům šepmistrům. || Strana 57.

134. L. P. 1661. dne 1. junii obnoven ouřad konšelský na H. K. skrze urozeného a statečného rytíře p. Jaroslava staršího Dobřenského z Dobřenic a v Hoře Kutně dle dožadání v nemoci zůstávajícího JMti p. p. Mikuláše svobodného pána z Šenfeldu (titul), nejvyššího mincmejsra v kr. Č. pořádkem tímto:

1. Václav Kubín, primator
2. Samuel Lahvička
3. Michal Fatigat
4. Zikmund Hruška
5. Eliáš Podivínský || Strana 58.
6. Jakub Sv.-Janský

7. Karel Šmilaur
8. Řehoř Humpolecký
9. Bohuslav Slánský
10. Pavel Škrivan
11. Heřman Kandrát Bredimus † 1661
12. Václav Vojtěch Dačický
13. Jiří Ramhofsý
14. Jan Rudolf Geller † 1662
15. Rudolf Hon † 1662
16. Jan Novomlejnský
17. Jiří Doubrava
18. Pavel Pokorný, svícník.

Za rychtářství JMCské Kristofa Antonína Pergmana. || Strana 59.

135. L. P. 1662. dne 7. augusti obnoven ouřad konšelský na H. K. skrze v. u. p., p. Mikuláše svobodného pána z Šenfeldu (titul), nejvyššího p. mincmejsra pořádkem, jakž následuje.

1. Václav Kubín, primator
2. Samuel Lahvička
3. Michal Fatigat
4. Pavel Škrivan
5. Zikmund Hruška
6. Eliáš Podivínský
7. Jakub Sv.-Janský
8. Karel Šmilaur
9. Řehoř Humpolecký
10. Bohuslav Slánský
11. Václav Dačický
12. Jiří Ramhofsý
13. František Stredonius || Strana 60.
14. Jan Novomlejnský † 10. sept. 1663
15. Jiří Doubrava
16. Václav Žabelius
17. Jiří Vidnmon^{41a)}
18. Pavel Pokorný.

Za rychtáře JMCské p. Kristofa Antonína Pergmana. || Strana 61.

136. L. P. 1664 7. aprilis po 1 hodině na noc Bůh všemohoucí panu otce mého milého Václava Kubína Hoptmilského, primatora kutnohorského z tohoto bídného světa povolati jest ráčil a 8. dito requiem a pak funus konán byl a tělo jeho u Matky Boží nad Námětí na krchově, kde předkové jeho leží, při shromáždění mnohého lidu s pláčem pořbeno[!] jest. Bože, rač jemu dáti radost věčnou! Amen. || Strana 62.

Náklad na funus.

P. archidiakonovi	30 fl
Žákům	7 fl
Zvoníkům	8 fl
P. Pergkmonovi do krámu	75 fl
Zvoníkům k sv. Panně Barboře	5 fl 50 kr
Všeliakých postranních outrat i chudejm	15 fl
	<hr/>
	140 fl 50 kr
Item zvoníku	54 kr
Žákům	1 fl 30 kr

Strana 63. Odkazy.

K Matce Boží nad Námětí	30 fl
K svatému Jakubu	20 fl
K svatý Panně Barboře	30 fl
K svatému Václavu	10 fl
K svatým Petru a Pavlu	10 fl
Kateřině a Alžbětě po 10 fl	20 fl
	<hr/>
	120 fl

Obilí.

Kateřině Kubínové švagrový se 4 sirotky	12 str. žita,
Janovi Kubínovi	5 str. žita,
Lidmile Kostkový	5 str. žita,
P. Štamperskýmu	5 str. žita,
Item	1 str. pšenice.

- || Strana 65. 137. L. P. 1706 dne 13. novembris ve tři čtvrti na 4. hodinu z rána usnul v Pánu urozený pán Václav Ferdinand Kubín, pan bratr můj nejmilejší, primator kutnohorský a 16. dne téhož měsíce novembris v chrámu Páně sv. Jakuba v kryptě

^{41a)} Před tím přeškrtnuto: Časlavský.

pohřben jest. Requiem aeternam dona ei domine et lux perpetua luceat ei. Amen.

[Titulář.]

138. 1656. - * V. u. hraběti a p. p. Františkovi Karlovi Bergkovi, sv. řím. říše hraběti, Hovorovi * || Strana 67. z Dubé a z Lipého, pánu na Novém Faltenburce [recte: Falkenburce], Jabloni, Vtelně, Nemyslovicích, Malešově a Ostrově...
139. 1657 - [Totěz, co mezi * *] || Strana 68. pánu z Dubé a Lipého, na Malešově, Sukdole a Ostrově. JMKské nad jednou kompanií rejtharů nařízenému rytmistru...
140. Titul pánův hejtmanů kraje časlavského 1658 || Strana 70.
U. p. p. Rudolfovi Karlovi Františkovi Rašínovi z Ryzmburku a na Chotěboři, též u. a st. r. p. Litmírovi Františkovi Vydunovi Obiteckému z Obytec, na Janovicích a Souticích, JMKské radě, nařízeným hejtmanům kraje Časlavského...
141. Titul p. hejtmanů kraje kouřimského. || Strana 71.
U. p. p. Františkovi Vilémovi z Talmberka, na Vlašimi, Ratajích^{41b}) a Nemyšli, JMCské radě a komorníku, též u. p. Janovi Burianovi Slavíkovcovi z Slavíkova na Voděradech a Pašince... || Strana 72.
142. V. u. p. p. Františkovi Karlovi Přehořovskému, sv. římské říše hraběti, svobod. pánu s Kvassejovic, pánu na Dobřejevicích a Kamenici, JMCské skutečnému komorníku, slavné královské komory české radě, nad vinným, pivním a solním tacem prvním deputovanému a nevj. mincmejstru v kr. Čes... || Strana 73.
143. V. u. p. p. Mikulášovi svobodnému pánu z Šenfeldu, pánu na Soulivě, Lambrieku, Šenvaldu, Khonu, Přetelici, Setši a Netlucích, JMti Řím. císaře, Uherského a Českého krále vojenské radě, nařízenému nejvyššímu skutečné komorní radě nevj. mincmejstru a soudu dvořských lehn přísedící radě v kr. Č... || Strana 77.
144. 1658. Titul pánův kommissarův tractationis o dluhy městské... || Strana 75.
Ur. p. p. Václavovi Rudolfovi Věžníkovi z Věžník, na Zdechovicích, Třebečicích, Modletíně a Vrbici JMCské radě, též ur. p. Mikulášovi Lažanskému z Bukové a na Chuchli, nařízeným král. hejtmanům kraje Časlavského... || Strana 79.
145. Poznamenání, co a jak mnoho každoročně ouroku platím.
* Předně ze mlejna Hoppmile každoročně při sv. Havle k obci 7 fl a ke špitálu vepř jeden vykrmiti.⁴²⁾
Ze dvou zahrádek při mlejně „Kukaniky“⁴³⁾ a „Housenky“, z každé polouletně po 21 kr⁴⁴⁾ * za rok z obouch přijde 1 fl 24 kr.
Ze tří kop záhonů rolí pod Bílou Korunou⁴⁵⁾ na vrších u kláštera ročně při sv. Havle 1 kp gr 22 gr alb.
Z osumdesátisedmi záhonů rolí za Meckasem⁴⁶⁾ polouletně po 12 gr alb., do roka 24 gr alb. [vedle jinou rukou pozdější:] 56 kr.
Z třicetidvou záhonů rolí za justitií, od Martina Skoupého z Poličan koupené, k sv. Václavu na Rovni ročně při sv. Havle po 18 kr. || Strana 80.
Z dvaceti osmi záhonů za svatým Václavem, od Jiřika Krásy koupené, při sv. Havle ročně k obci po 23 kr 2 d.

^{41b)} Před slovem „Ratajích“ nečitelné slovo, buď „Věných“ neb „Lněných“ neb cos jiného.

⁴²⁾ Když r. 1516 Václav Johannesův z Skalice koupil mlýn Hopmil od kh. obce, měl platiti ročně 6 kp gr po sv. Havle a vedle toho „dva vepře hladovitá ... krmiti ... do 16 neděl“ (A. kh. Lib. her. niger, B. 6). R. 1614 povolila obec Lidmle Kubínové, aby platila jen 3 kp gr a krmila jen 1 vepře, poněvadž vodotok od mlýna odňat a obrácen k potřebám horní na Taurkanku (Knih. úřad v K. H. Lib. oblig. 1610, E. 16.).

⁴³⁾ Kubín chtěl patrně naznačiti, že se má vysloviti: Kukaňky. Zahrada „Kukanovská“ byla k mlýnu přikoupěna někdy před r. 1640 (A. kh. Lib. her. VI. fol. 487. v. - Sděлил Emanuel Leminger).

⁴⁴⁾ Co jest uvedeno mezi hvězdičkami, je ještě jednou napsáno jinou pozdější rukou na str. 83.

⁴⁵⁾ „Bílá Koruna“ čili „Mladá Anna“ byl důl na couku Rejzském.

⁴⁶⁾ Rezek píše ve svém vydání Dačického chybně „Meckas“. První zmínku o této „ulici nevěstek“ (Metze = nevěstka) nalezl jsem při r. 1459: „zahrada ležící vedle Meczkassy“ (A. kh. Reg. her. N. 3). Je to název pocházející ještě z dob předhusitských. Také v Jihlavě byla ulice tak nazvaná; r. 1425 činí tam kšaft Kateřina zvaná „Meczenzossilin“ (A. Jihlav., kniha III. fol. 82. v.)

Item z vinice u Neškaredic do koleje sv. Panny Barbory pánům páterům při sv. Havle ročně 12 gr alb. a poslu 1 kr.

13 fl 41 kr 4 d.⁴⁷⁾ || Strana 81.

Z zahrady a louky Krbcovský po neb. p. Janovi Novomlejnským při sv. Havle 15 gr čes.⁴⁸⁾

Z rolí u Poličan z 33 záhonů 10 gr čes.

Z roli Vočkovský neb Mydlářovský u Perštejnec z 1 kopy i s klínky 15 gr čes.

Z rolí a jezírka na Vorlovsku⁴⁹⁾ 7 gr čes. 3½ d čes.

Gr. český platí 2 kr 2 d těch, jenž jich 6 přijde do kr.

Summa všech ourokův ročně přijde 14 fl 22 kr 3 d.

K obci přijde ročně 9 fl 55 kr 5 d.

do kláštera ročně 2 fl 57 kr 2 d

k sv. Václavu na Rovni 18 kr

do koleje z vinice Neškar. 28 kr a poslu 1 kr.

* Z roli Vorlovský a Jezírek ročně 7 gr č. 3 d

Činí 17 kr 3 d [sic].

A. tak NB. předáno od roku 1664 protože se polouletně každoročně ouroku platí 14 fl 35 kr. Což spravedlivě dle kněh Kolmarských dokázati se může a již dokázáno jest.

NB. Od 1603 až do 1718 předáno 15 fl 45 kr.

Těz do poutvého cechu mlynářského ze dvouh kol 56 kr.

Item poslu 9 kr. *⁵⁰⁾ || Strana 85.

146. L. P. 1686 dne 2. augusti po pátý hodině německý zrána život svůj šlechetnej dokonala pobožná a bohabojná matrona, paní Dorota Veronika Kubínová Hotmilská, vlastní paní máteř moje nejmilejší, věku jejího 80 let a něco víc. Pohřbena 4. augusti s nesčíslným mnostvím lidu na krchově blahoslavené rodičky Boží, Panny Marie na Náměti v hrobě vzáctné paměti neb. pana otce mého a pana manžela milého svého pod velkým kamenem. Bože dejž jí slávu neskrácenou za její ustavičnou sprostnost a potupení světa, dejž jí odpočinutí lehké za její na tomto světě těžké vždy konající [sic] práce, dejž ať světlo věčné na věky věkův jí svítí, amen.

NB. Toliko 6 dní stonala na červenou jako Vencel vnuk její. Kdyby to bylo nepřišlo, mnohá léta jistě živa by byla zůstala.

NB. Tato nábožná a šlechetná paní seděla na vdovské stolici ... [nečitelně] 22 léta 16 neděl a 5 dní. Zrcadlo vdov! || Strana 87.

147. L. P. 1663 dne 21. septembris nejvyšší vizír turecký dostal accordem Nových Zámků v Uhřích, kdež Fargkoč⁵¹⁾ komendiroval; bránili se sedm neděl ve dne v noci.

148. Item téhož léta Tataři čtyrykrátě skrze hory Vlašské vpád do Moravy učinili, mnoho lidí zmordovali a na tisíce zajímali, měst, městeček a dědin v popel a prach položili a na nic přivedli. || Strana 88.

149. L. P. 1670 2. augusti JMt nejvyšší pan mintzmejr kr. Č., p. hrabě s Poru⁵²⁾ ráčil po 1 hodině na noc do Hory Kutny přijeti, kterého havěři s rozsvícenými kahanci před Dvorem [= Vlašským] stojící vítali. Na ráno 3. augusti sacrum v kostele sv. Jakuba solenniter držáno a potom z kostela do rejtunku od

⁴⁷⁾ Summa utvořena správně, a to z těchto položek: 7 zl + 1 zl 24 kr + 3 zl 11 kr 2 den + 56 kr + 18 kr + 23 kr 2 den + 29 kr. Zlatý (fl) měl 60 krejcarů (kr), bílý groš se čítal za 2/3 kr, jeden krejcar pak po 6 denárech.

⁴⁸⁾ Louku Krbcovskou se zahradou při ní a role u Poličan a Perštýnce odkázal primatoru Václavu Kubínovi r. 1663 Jan Novomlýnský (Knih. úřad v K. H. Lib. transact. 1708, D. 30. - Sděлил Em. Leminger).

⁴⁹⁾ Louka Krbcovská ležela proti Vorlovým rybníčkům (ib. G. 12. v.). Jsou tím míněny asi ony tři rybníčky pozůstalé po Lidmle Vorlové, o nichž se zmiňuje Slavík v pojednání „Panství kh“ (H. K. 1882) na str. 10.

⁵⁰⁾ Co tištěno petitem mezi hvězdičkami, bylo připsáno jinou pozdější rukou (krátká věta pak za NB. zase ještě jinou rukou) a je napsáno jednak na str. 80., jednak na str. 81.

⁵¹⁾ T. j. Adam Forgács (160-81).

⁵²⁾ Že hrabě Frant. Arnošt Paar byl jmenován nevj. mincmistrem, bylo čes. komoře oznámeno z Vídně dne 30. července 1670; komora to oznámila šepmistrům listem ze dne 31. srpna s podotknutím, že instalaci provede Jakub Leopold z Halleweyly na Křivšoudově a Pyšelic (A. kh. č. 11.192). Kubín má tedy sice správný rok, ale očividně nesprávný den. Instrukce pro tohoto nevj. mincmistra byla vydána cís. Leopoldem I. v Praze teprve dne 1. června 1672. Je otištěna u Fr. Ant. Schmidta v díle Sammlung der Berggesetze (Vídeň 1833) dílu V. 9-40 jako č. 271.

- obojího ouřadu doprovázen a u přítomnosti p. šephmistrův, ouřadu horního a mincovního, pp. starších nad havěří obojího pořádku, pánův starších obecních, též osmisoudcův a celého tovarystva od JMti p. p. Hollewayla, rady komory české a kommissaře installirován jest. || Strana 89.
150. L. P. 1686. dne 31. julii na den sv. Ignatiusa po druhé mši svaté Vácslav Felix Kubín, syn můj prvorozený nejmilejší, maje věku svého tři léta devět neděl miněji jednoho dne usnul v Pánu Kristu příšlý; stonal toliko pět dní od 26. julii až do 31. téhož na pouplavku a psotník velmi jízlivě. Mládeneček krásný a spanilý, chytrý a rozmilý. Bože, račiž ho mezi kúry angelské a panické laskavě přijíti! Amen.
151. L. 1685. dne 20. maii po 7. hodině české ráno Karel František, syn můj nejmilejší, druhý rozením, první smrtí mezi bratřími svými k Kristu Pánu do kúru angelského k chválení jeho jest se odebral, věku jeho 18 neděl 4 dny. Tělo jeho nepoškrvněné 23 maii na krchově na Náměti P. Marie matky Boží vedle vzáctné poctivosti p. děda slavně pohřbeno jest. Amen. || Strana 91.
152. L. 1686. dne 8. augusti v třetí čtvrt na sídmou z rána polovičného orloje mezi kúry angelské a panické k chválení a velení nebeského beránka povolán a vyvolen jest Řehoř Josef, můj syn nejmilejší, dítě třetí, věku jeho 21 neděle a 2 dní. Pohřben vedle Venclíčka a paní báby svy milý. Dejž Bože nejmilostivější, aby se všichni spolu radující věčně tebe chválili, ctili a milovali. Amen. Umřel touž podobnou červenou nemocí a psotníkem jako první, totiž Vencel.
- Karel Ferdinand Kubín. || Strana 97.
153. L. P. 1656. novembris 20. od vysoce urozeného p. p. Mikuláše svobodného p. z Šenfeldu (titul), nejvyššího p. mincmeistra v kr. Čes.⁵³⁾ obnoven ouřad konšelský na H. K., jakž napřed mezi renovacíma zaznamenanó stojí, ale zase některé osoby jsou proměněny v svých místech, a to příčinou Karla Labušky, kterýž počavši se zdráhati na své místo dle pronunciování jíti, po jednom i druhém napomenutí nechtěl, jest tak od JMti p. zanechán a on s hanbou (ač by byl zase rád) tak zůstati bez povinnosti musel a na jeho místo potom skrze decret JMti p. Jan Novomlejnský do počtu jest dosazen. || Strana 2.
154. L. P. 1590. povoleno od JMCské Rudolfa toho jména Druhého, aby ve vsi Veletově mlejnový pro pohodlí chudých lidí špitálských vystaven byl a práh v Labi v strouze od mlynářův přísežných náležitě scejchován, aby mimo zbyteční vodu jdoucí na mlýn Starokolínský na budoucí časy více jí bráno nebylo.
155. L. P. 1633. arcikníže Leopold, bratr Ferdinanda Třetího, ležel s celou armádou u Hory Kutny a okolo na dvě míle půl pátý neděle, veliké škody od lidu vojenského obyvatelů(m) dělány jsou byly.

Seznam slov.

Čísla zde uvedená vztahují se na pořadová čísla jednotlivých zpráv. Je-li u nich uvedena hvězdička, má se heslo hledati v příslušné poznámce; neznací tedy číslo takové číslo poznámky. Osoby a věci kh. jako takové zvláště neoznačeny, cizí však ano.

Alder (Alderův) Vácslav 6
 Alžběta 136
 arcibiskup praž. 117
 arciděkan 117, 118, 124, 136; v. Svatomír
 archa 48, 66
 Assula Jan 131
 Augustin (Lucian de Bessariis) biskup 8
 sv. Barbory: obraz 105, 117; svátek 117
 Bartoš zvonář praž. 50
 Bečka Jiřík, šafář z Zibohlav 115
 Benedikt z Loun 58
 Bergmann Křištof Ant. 121, 122, 127-132, 134-6
 Berka Fr. Karel hrabě z Dubé a z Lipého 138, 139
 Berková z Malešova hraběnka 118
 (de Bessariis) v. Augustin L. biskup
 Bílá Koruna důl 145
 z Bilemberku v. Vykročil Jiří
 Birger Izaiáš 126
 biřmování 107, 108
 biskup pod obojí v. Augustin; Filip

biskup suffragan 107, 108
 Boleslav Stará 124
 brány: Čáslavská 56; Kolínská 10, 101; Kouřimská 10, 90, 97, 101, 114
 branka 104
 Bredimus Heřman Konrád 129, 131, 132, 134
 Brtnický Karel 126-9
 Brykner Kašpar zámečník 114
 Budín 67
 Buchal Jan, farář u Vysokého koslela, později děkan 74, 85, 91
 z Bukové v. Lažanský
 Bzeneckého Tomášek 85
 cech mlynářský 145
 cechy 117
 Cířa Jan, farář u sv. Barbory 74, 85, 86
 císař v. Ferdinand III., Leopold I., Rudolf II.
 couky: Oselský 24*; Rejzský 24*
 Čáslav 34*
 červená (nemoc) 146, 152
 Dačický z Heslova: Matyáš 126; Vácslav Vojtěch 128-132, 134, 135
 David havěř 85
 deposicí 110
 děkan v.: Buchal Jan, Kvintin Jakub
 Děkanovský Štefan 126
 divadlo 113
 Dobřeřovice 142
 z Dobřenic v. Dobřenský
 Dobřenský z Dobřenic Jaroslav st. 134
 doly v.: Bílá Koruna; Osel; Rejz; Rousy; Roznštrauch
 domy: biskupský 38; u Haluzů 122; nad Mejšnarovy 59; Nyklův 44; Růžičkovic 102; Šretirovský 122; Vácslavkově 59, 62
 Doubrava Jiří 132, 134, 125
 dříví 93, 95
 z Dubé v. Berka Fr. K. hrabě
 Dubina havěř 85
 Duchek mistr 85
 dvory: v Poboří 96; v Poličanech 116
 Dynnes Samuel 126
 empora 58*
 erckaufčři 24, 72
 Eršl Šalamoun, žid 118
 Falkenburk Nový, zámek u Jablonného 138
 falšování mince 69
 Farkoč v. Forgács
 Fatigkat Michal 126-132, 134, 135
 Ferdinand III. císař 92, 155
 Filip (Villanuova) biskup 32, 38, 43, 44, 46, 57
 Fišer Jan Vojtěch 126
 Forgács (Adam) 147
 Geller Jan Rudolf st. 126-132, 134
 hádání o víru 6, 85
 haldy bílé 24*
 haléře 22
 z Halleweylu Jakub Leopold 149
 hanykčři 34*
 Hanykýř Jan z Semína 27
 z Harrachu kardinál 117
 havěři 52, 71, 85, 117, 149; v. Bzeneckého Tomášek, David, Dubina
 Hegius Martin mistr a kněz 7
 hejtmani krajští: Čáslav 140, 144; Kouřim 141
 z Heslova v. Dačický
 Hlas Zikmund 126-132
 hofmistři horní v.: z Skalice Jan; Kroupa Prokop
 Halleweyl 149
 Homer Josef 127-130
 Hon Rudolf 130-132, 134
 Hopmil mlýn 26, 56, 145
 Horníci (= měšťané kh. jako obec) 26, 35, 38, 59, 67, 79
 Horštorfar z Malesic, nejev. mincmistr 21
 hory (doly) 67
 Hořany 116
 hospoda 34*
 Hotmil mlýn 56, 145
 Housenka zahrada 145
 hrad Pražský 1, 49*, 50
 Hrnčičský trh 122
 hromobití 4
 Hruška Zikmund 130-132, 134, 135
 hřbitov 5, 136, 146, 151
 Humpolecký Řehoř 128, 130-132, 134, 135
 hutí 99

⁵³⁾ Byl jím Mikuláš svobodný pán z Schönfeldu.

hutníci 40*, 72
 hutřejtější 27, 28
 chlebnice 60
 Chotěboř 140
 chudí 136
 Chuchle 144
 indulgencí v. odpustky
 Jabloň 138
 Jakub bakalář a kněz 61
 sv. Jakuba obraz 105
 Jan kněz 72, 85
 Jan od Křížů rychtář 77
 Jan z Skalice hofmistr 21
 sv. Jana obraz 106
 Janda 27
 Janek Zikmundův 6
 Janovice 140
 jarmark 113
 Jesuité 113, 118, 145
 Jezírka 145
 Jíra kněz 6*
 Jírek (Lorecký z Elkuše) 30
 Johannes hofmistr v. z Skalice Jan
 justice 115, 145
 Justína Majšnarová 40
 kahance 149
 kachle 87
 Kamenice 142
 kamenníci v.: Benedikt z Loun; Rejsek
 kamna 87
 kancléř 67
 Kaňk 40, 78, 95, 99
 kaple: havěřská u sv. Jakuba 57; charvátovská tamtéž 68; kněžská u sv.
 Barbory 58
 kardinál 117, 121
 Karlštejn 6*
 kašny v H. K.: na Hrnčír. trhu 122, 125; před Kouřim. branou 90; v place
 před rathouzem 100; u starého rathouzu 17; před Růžičkovy 102; na
 Ryb. trhu 14, 16
 Kašpar kazatel český v klášteře Sedleckém 76
 kat 114
 Kateřina 136
 kazatel český v klášteře Sedlec. v. Kašpar kazatel
 kazatelnice 58, 106
 Kemlich Martin arciděkan 118, 121, 124
 Khom 143
 klášter Sedlecký 3, 24*, 116, 145
 Klatovský Jan 126
 klínky (polí) 145
 kněží v.: Buchal Jan; Citra Jan; Hegius Martin; Jakub; Jan; Kašpar; Kvin-
 tin Jakub; Matěj; Mikuláš; Pavel; Petr; Svatomír Tomáš; Trojan; Václav;
 jiný Václav; Vít
 knihy klášt. Sedlec. 24*, 116; kolmarské 145
 Kobylnice 93, 95
 kolej jezuitská 145
 Kolín (Nový) 27, 35, 82, 118; Starý 154
 Kolmark 145
 koltry kostelní 37
 komisaři tractationis o dluhy městské 144
 komora čes. 93
 Komoráčův mlýn 63
 komorník JMCské 141, 142
 kongregace v H. K. 117
 konsistoř 121
 konšelé kh. 6, 23, 121
 Koňský trh 9, 11
 koruna kazatelny v. umbella
 korunovace 1, 92
 Kostelec 34*
 kostely kh.: sv. Barbory 2, 5, 12, 18, 19, 31, 33, 41, 49, 53, 57, 58, 73, 74,
 86, 108, 117, 119, 135; sv. Bartoloměje 51, 112; sv. Jakuba 4, 6-8, 15,
 37, 47, 48, 57, 61, 66, 68, 74, 103, 105-7, 113, 117-9, 136, 137, 149; sv.
 Jíří 72; sv. Maří Magdaleny 13; sv. Martina 114; Matky boží na Náměti
 4, 45, 70, 75, 76, 80, 82, 86, 94, 136, 146, 151; sv. Petra a Pavla 136; sv.
 Václava 136, 145; sv. Vavřince na Kaňku 40, 78, 119
 Kostka (z Postupic) Vilém, nejv. mincmistr 88
 Kostková Lidmila 136
 kotce 113
 krámy masné 9, 11
 Krása Jiřík 145
 Krbcovská louka 145
 Kroupa Prokop 21*, 30
 krucifix velký v kostele 106
 Kruliš Václ. jinak Kučera 116
 křest žida 118
 Křivsoudov 149*
 Kubín: Jan 136; Karel Ferdinand st. 96, 152; Karel Fr. 151; Řehoř Jos.
 152; Samuel Karel 119; Václav 126-132, 134-136; Václ. Felix 150; Václ.
 Ferdinand 137; Vencel 146, 152
 Kubínová: Kateřina 136; Dorota Veronika 146
 Kučera: Pavel 126, 127; Václav v. Kruliš
 kuchyň obecní kh. 122, 125
 Kukaňka zahrada 145
 kunst vodní 99
 kůrky (kryt) 97, 101
 z Kvasejovic v. Přehořovský
 Kvintin Jakub děkan 53, 73
 kzymst 97
 Labe 154
 Labuška Karel 126-9, 153
 Lahvička Samuel 126, 127, 129-132, 134, 135
 Lambriek 143
 Lažanský Mikuláš z Bukové 144
 Leopold císař a král 99, 120, 149*
 Leopold arcikníže 92; jiný 99, 120
 Letopisové staří čeští 50*
 Lidmily sv. obraz 105
 Lípa Jan z Kaňku 95
 z Lipého viz Berka
 listy: krále Vladislava 67; nejv. mincmistra 34*
 literáti 68
 z Lobkovic viz Popel
 Lorec 102
 louky 145
 Ludvík král 83, 88
 Luňákovský dvůr v Poboří 96
 majestát na pečet 110
 z Malešova v. Berková
 Malý Janek 89
 Marie Panna 116; obraz 106
 Martin mistr v. Hegius
 z Martinic Bernard, nejv. purkrabí hradu Praž. 109
 Matěj, kněz ze špitála 75
 maturity 68
 Matyáš, král Uher. 1
 Meckas 145
 Mejšnar Ondráček 40
 Mejšnarovic dům 59
 Melichar kupec 55
 Mikuláš, kaplan minciřský u sv. Barbory 64
 Mikuláš nájemník 24*
 mince 93; falešná 69
 minciř 69*
 mincmistr nejv. 21, 24*, 36, 62, 67, 134*; v. Horštorfar z Malesic, Kostka,
 Vilém z Postupic, Popel Adam Oldřich z Lobkovic, Přehořovský Fr. Ka-
 rel, z Šenfeldu Mikuláš, Tunkl z Brnička, z Valdštejna Bernard
 Minstrberské kníže Karel 67
 Miránková Anna 56, 63
 místa prodavačská 111
 místodržící 113
 mlynáři 111; přísežní 56, 154
 Mlýnek Jan 6
 mlýny 26, 56, 63, 145, 154
 Modletín 144
 monstrance 86
 Morava 86, 148
 most 93, 95
 mrskání (trest) 28, 115
 mučení 28, 55, 89
 muzikanti 117
 Mydlářovská role 145
 námětky 97
 Němci 3
 Nemyslovice 138
 Nemyšl 141
 Neškaredice 145
 Netluky 143
 Nové mlýny 63
 Novomléjnský Jan 130-2, 134, 135, 145, 153
 novosedlí 62
 nuncius papežský 3*
 oběšení: trest 28; samovražda 114

obnovování rady 126-136, 153
 obrazy čes. patronů 105
 z Obytec v. Obytecký
 Obytecký Litmír Fr. Vyduna z Obytec 140
 odpušky 119
 olovo 93
 oltáře 103; u sv. Barbory 33; u sv. Jakuba 7, 8
 Orel Šimon 24
 Orel zvon 121
 Osel důl 35
 osmisoudcové 117, 149
 Ostrov 138
 z Paaru Fr. Arnošt hrabě, nejv. mincmistr 149
 Pach 5; P. Svrchní čili mlýn strouha 56, 63
 Pampa 56
 Pardubice 34*; panství 93
 Pašinka 141
 Pavel farář kaňk. 78
 pečet městská 110
 pekaři 111
 peníze: malé 65; podvojní či veliké 83
 perkmistr 127, v. Lahvička Samuel
 Perštejnec 145
 Petr kněz ve špitále 42
 pikharti 53
 pláteníci 111
 plundrování Hory od Švédů 110
 Poboř 96
 pocta 32
 Poděbrady 34*
 Podivínský Eliáš 127-32, 134, 135
 podloubí 104
 pohřeb 136
 Pokorný Pavel svícník 134
 pokrývání kostela 112
 Polévka Ondřej 54
 Poličany ves 116, 145
 ponocní 123
 Popel Adam Oldřich z Lobkovic, nejv. mincmistr 126
 pořádek havěů: hor Stříbrných 59, 62, 71, 149; hor Kaňkovských 149
 Poska Adam Dominik 126
 požáry 4, 84, 38*, 104, 148
 Praha 21, 92, 98; kollej Všech svatých 6; konšelé 3; kostely 91 (sv. Jindřicha), 80 (sv. Mikuláše), 1, 49*, 50 (sv. Václava na hradě)
 z Prachňan Mikuláš 40
 praně 66
 Pray Jiří 3*
 pregéři 83
 primas, primator 96, 126-8, 130-7; v. Kubín Karel Ferd.; Kubín Václ.; Kubín Václ. Ferd.; Lahvička Samuel; Vykročil Jiří z Bilemberka
 processí 13, 113, 117
 provazníci 111
 Přebořovský Fr. Karel, nejv. mincmistr 142
 Přerovský Mikuláš 127
 Přetelice 143
 přibítí za jazyk 115
 Příbram Uhelná 30, 34*
 přijímání 119
 psotník 152
 Ptáček Ondřej zvonář 50
 Půda Matěj 104
 purkrabí nejv. hradu Praž. 98, 109; v. z Martinic Bernard
 Pyšely 149*
 rada městská 126-36
 radnice v. rathouz
 radové JMCské 141, 144; JMKské 140; komory 142, 143, 149; vojenští 143
 Ramhofský Jiří 130-2, 134
 Rašín Rudolf Karel z Ryzmburka 140
 rathouz 23, 25, 87, 113
 regenti 67
 registra: prengrecová 24*; verková 21*, 28*
 Rejšek 39
 rejtaři 139
 rejtunk 149
 Rejzí důl 24
 Rejzský couk 24*
 requiem 136
 role 145
 rouhání 115
 roury vodní 60, 102
 Rousy důl 24*
 Roveň 145
 Roznštrauch důl 24*
 Rudolf II. císař 154
 Růžička Vít pekař 112
 Růžickovicům dům 102
 Rybný trh 60
 rychtáři v. Bergmann; Jan od Křížů; Stredonius
 rynek 66
 rytmistr 139
 z Ryzmburka v. Rašín
 řezníci 11
 Sankturin, úředník mince 88*
 Seebúský Jan Matyáš 127-9
 sebevražda 114
 Seč 143
 z Semína v. Hanykýt Jan
 seminář 109
 z Schönfeldu Mikuláš svob. pán, nejv. mincmistr 153
 Sixt kramář 55
 ze Skalice Jan, hofmistr horní 21
 Skoupý Martin z Poličan 145
 Skřivan Pavel 128-32, 134, 135
 Slánský Bohuslav 127-32, 134, 135
 z Slavíkova v. Slavíkovec
 Slavíkovec ze Slavíkova 141
 Soběslav 43
 soud dvorský 143
 Souliv 143
 Soutice 140
 starší obecní 117, 149
 slávka 34*
 Stefanides Václav 127
 stezka (k Turkanku) 24*
 stolice: literátské 68; v kostele vůbec 103, 106
 Stredonius Jiří Jindřich M. cis. rychtář 126-9, 135
 stříbra pálení 89
 studenti 109, 113
 sukna 25, 113
 Svatojánský Jakub 126-32, 134, 135
 Svatomír (Zrůbek z Újezda) arciděkan 47
 svícník v. Pokorný Pavel
 šatlava 85
 z Šenfeldu Mikuláš, svob. pán 127-133, 135, 143, 153
 Šenvald 143
 šepmistři 62, 68, 98, 110, 116-8
 šibenice 114, 145
 Škultet Šalamoun 128-30
 šmejdýři 111
 Šmilauer Karel 127-132, 134, 135
 Šorejšek Odřej 6
 Špetle 30
 Špicmberk 24*
 špitál 42, 75, 145, 154
 špitálníci 154
 Štamperský 136
 štoky 113
 štolá 99
 Švédové 110
 Švihovská hraběnka 95
 tac viný, pivní, solní 142
 z Talmberka Fr. Vilém 141
 Tataři 148
 Te deum 113
 Tomáš: farář u sv. Barbory 85; kovář na Rejzím 24*
 Torstenson 110
 traktací 113, 133
 trejby 99
 trhy v.: Hrnčířský; Koňský; Rybný
 Trojan kněz u sv. Bartoloměje 80
 trubači 77
 Třebetice 144
 Tunkl z Brníčka, nejv. mincmistr 88
 Turci 13
 Turkaňk 24*, 99
 uhli 34*
 uhlíři 30, 34, 79
 umbella (koruna nad kazatelnicí) 106
 upálení trest 53, 69
 úrok 145
 úřad: horní 99, 117, 149; mincovní 149
 úředník mince v. Sankturin

sv. Václava obraz 105
 Václav: farář na Náměti 80, 85, 86; kněz u sv. Bartoloměje 51
 Václavková 38*, 59, 62
 váha 100
 Valašské hory 148
 sv. Vavřinec patron hutníků 40*
 z Veletic v. Dorota zlatnice
 Veletov 154
 Vencelík (z Vrchovišť) 52
 veprí do špitálu 145
 vezír turecký 147
 Věžník Václ. Rud. z Věžník 144
 Vídeň 98, 109, 120
 Villanuova v. Filip biskup
 vinice 145
 visitator 116
 Vít farář na Náměti 45
 Vladislav král 1, 13, 20, 29, 49, 67, 88
 Vlašim 141
 Vlašský dvůr 14, 98, 99, 109, 149
 Vočkovská role 145
 Voděra 141
 vodovod 16, 60, 102
 sv. Vojtěcha obraz 105
 Vokáček Jindřich 127, 128
 Vorel v. Orel
 Vorlová Lidmila 145*
 Vorlovsko 145
 Vosel v. Osel
 Vrbice 144
 Vtelno 138
 Vykročil Jiří z Bilemberku 126, 127
 vzbouření 3, 52
 z Waldštejna Bernard, nevj. mincmistr 36
 Widman Jiří 135
 Záboří 95
 zahrady 24*, 145
 základní (pocta staviteli) 58
 Zámky Nové 147
 zástava v. stávka
 Zdechovice 144
 Zibohlavy 115
 Zigel Jan 63
 sv. Zikmunda obraz 105
 zpověď 119

Zrůbek v. Svatomír arciděkan
 zvonari v. Bartoš v Praze; Ptáček Ondřej
 zvonění hran 121, 136
 zvonici 136
 zvony 12, 19, 49, 50, 121; v. Orel
 Žabelius Václ. 135
 žáci 117, 136
 Žatec 72
 Žehušice 34*
 Žleby 34*

Poznámky k rozrodu.

K. = Kubín. - L. = Labuška. - Roky uvedené v oblých závorkách značí, že se v té době dotčená osoba v pamětech připomíná jako živá, je-li ale před tím značka †, jako mrtvá. Rok nebo den smrti značí se značkou † bez závořky. * = narození. Mnoho dat poskytl mi můj otec Emanuel z bohaté sbírky svých listků pro topografii Hory, něco také pan učitel a archivář Jan Fiala. Oběma za to srdečné díky.

Jakub Kubín mlynář dal příjemné r. 1562 (A. kh. Kniha smluv, 1544-62. R. 20). Jeho kšaft ze dne 4. září 1580 je v č. 3194 a. kh.
 Václav Kubín, zemřelý r. 1613, byl mrtev již 3. června, kdy jeho vdova povolána do rady stran jeho kšaftu (A. kh. Lib. memor. fol. 95. v.-96).
 Václav Kubín mlynář činil poslední pořízení 5. dubna 1664 (A. zem. v Praze. Lib. antiquus flavus [!] testamentorum, č. 5, A. 10-11. v.).
 Václav Kubín primator pronesl ústní kšaft dne 11. listopadu 1706 (ib. E. 51. v. - 53. v.).
 Jan Kubín koupil dům Marškraub proti Hopmili r. 1678; tam udáno příbuzenstvo (Knih. úřad v K. H. Lib. transact. 1708 K. 4. v.).
 Anna, manželka Jana Kubína prohlásila ústní kšaft dne 29. listopadu 1677 (ib. A. 28. v.-29.).
 Karel Kubín, senator, zemřel 8. prosince 1736 (A. kh. Paměti Keglerovy III. 187).
 Karel Leopold Kubín, lékárník dělá kšaft 1735 (Knih. úř. v K. H. Lib. testam. 1706. C. 5).

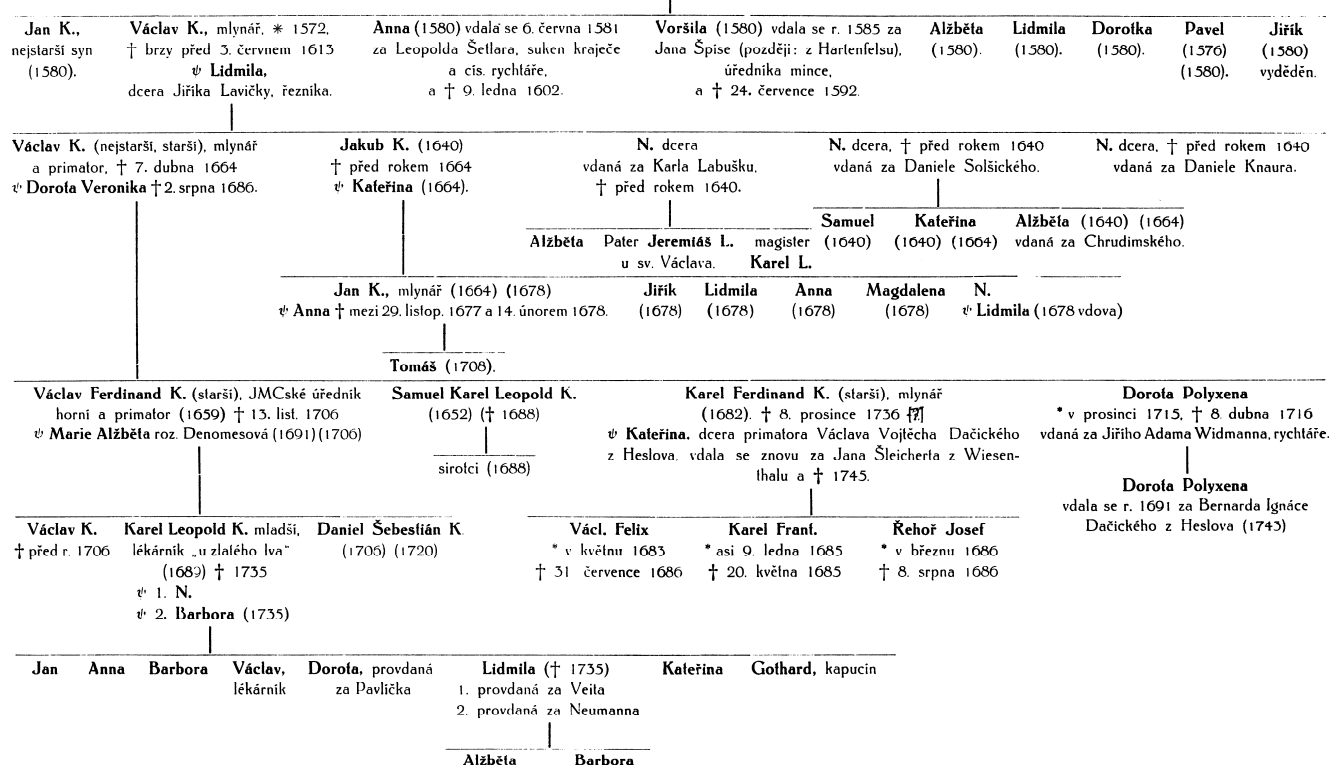
Vedle toho jsou další doklady v pamětech Dačického, vydaných Rezkem, dále v této stati a v knížce Veselského, Pánové Dačičtí z Heslova. K. H. 1886. - Poněvadž autoru bydlícímu v Praze nebylo možno rozrod rodiny Kubínové na místě dopodrobna sledovati, není možno považovati ho za úplný. Tak na př. připomíná se ještě r. 1609 Matouš Kubín, pekař (A. kh. Lib. hered. 1605-20 D. 28), dále r. 1744 Ignác Kubín, mlynářský mistr (Knih. úř. Lib. nov. empt. 1736-56. D. 19. v.), v Praze r. 1582 Daniel Kubín z Zelvovic [!] s Marianou manželkou (A. města Prahy, č. 2016, fol. 65), vdovy Jana, Barbora a Alžběta Kubínové, zemřelé 25. dubna 1767, 12. ledna 1772 a 31. května 1776 v matrice zemřelých u sv. Jakuba v K. H., a žebračka Anna Kubínová zemřelá 6. října

Příloha 1.

Rozrod Kubínů.

Jakub Kubín, mlynář a rychtář hloušeký. † brzy po 4. září 1580.

† **Kateřina**, dcera Beneše Dvořáka z Kbel, vdala se roku 1582 za cis. rychláře Mikuláše Chyžderu a † 1603.

1780 (tamtéž); těchto osob jsem dobře zařadit nemohl. Také není zcela jisto, je-li Karel Kubín ml. lékárník synem Václ. Ferdinanda K. a zda-li se netýká zpráva Keglerova o smrti senatora Karla K. snad jeho.

130-131

[1510. mezi 5. a 23. dubnem.]

Příloha 2.

Páni milí, ^{a)} tuto jest příčina, pro kterouž jest pán ^{b)} ráčil rozkázati, aby ybrlaf od Mladajch Rous^{c)} dělen nebyl bez vědomí páně, že jest pán zprávu měl od ouředníků, ^{d)} že pan Vencelík ten duol zapouští a jeho tak nezpravuje, jak právo horní a cedule krále JMti^{e)} okazuje, a bera na to znamenitaj štaur, aby toho dobajval, co jest prve zapouští a perky zasadil, a že jsou předešli páni mincmajstři jej pana Vencelíka k tomu držali i napomínali, aby se on tak zachovával při tom dole, pokudž by se zachovati měl, a že jsou ho k tomu nepřivedli, neb jest k právům horním stávati nechtěl. Tu pán maje takovou zprávu, rozkázal jest ybrlafu^{f)} nedělit, aby s ním konec vzal o tu škodnou věc, kteráž se při tom dole děje. A toho širší zprávu VMt uslyšíte od ouředníků horních, kteříž k takovým věcem přihlédají, kdež pak pan Vencelík některé psanie o ten ybrlaf ku pánu učinil, jemuž porozumíte. Potom pan Vencelík příjev do Hory, když pána ^{b)} v Hoře nebylo, přes rozkázanie paně kázal jest ybrlaf rozděliti. A v tom pan příjev slyše takovou věc, která se jest pánu proti ouřadu od pana Vencelíka stala, tu jest poň poslal i tázal se ho, že jest to pánu divno, proč jest jemu lehkost tu učinil a ouřadu jeho, že jest ybrlaph kázal dělit. Tu pan Vencelík hned mluvil: Pane mincmajstře, znám se k tomu, že sem rozkázal a mně jest divněji, zes ty mně ten pych učinil a statek muoj staviti kázal. - Tu pán: Pane Václave, mluvíš, že bych vám pych učinil. - A on zase pověděl: Mluvím a mluvití budu. - K tomu pán pověděl: Pane Václave, poněvadž mne pychem dotajkáš, kteréhož jsem tobě, ani žádnému nečinil a tudíž jsi věc učinil proti ouřadu mému, teď, aby mi slíbil, aby stál před těmi pány, kteříž jsou na místě JM krále, kteříž zde u Hory býti mají, ^{g)} a tu, z čehožť já tě vinití budu, aby mi právo byl, a také z čehož ty mne vinití budeš, já tobě chci právo býti, buď z toho pychu nebo z čeho jiného. - Proti tomu pan Vencelík pověděl: Já toho nechci učiniti, což mě chtěl zavazovati, k tomu ty mne nepřivedeš. A chci se na to raditi. - A s tím jest šel pryč ven z domu. A ^{h)} za ním poslal pana hofmistra, aby nikam nechočil. Pan Vencelík odpověděl: Ty mi nerozkazuj! - A s tím šel domů a vzav k sobě zbroj s svými šel k dolu. Tu sou běželi služebníci páně Vencelíkovi do města i k dolu krále JMti a nedali havětuom dolů lézt, než aby ku panu Vencelíkovi šli. Tu když jsou k němu přišli, mluvil k nim, aby domů po zbroj šli a zase k němu se zbrojí aby k němu přišli, a naposledy děkované jim učinil, že jsou se k žádosti jeho sešli.

Archiv archaeol. sboru Vocela v Hoře Kutné, papír list, popsáný po obou stranách. - Terminus a quo: t. zv. „cedule“ král. z r. 1486 (otištěná v Šternberkových Umrise einer Geschichte der böhm. Bergwerke, I. sv. 2. odd. na str. 131 a sld.). Terminus ad quem: smrt Vencelíkova r. 1515. Zdá se to býti zlomek konceptu dopisu, který poslal některý úředník (snad mince) zemským správcům. Skutečně již 23. dubna 1510 byli některý den Petr z Rožmberka, Burian Trčka a Matyáš z Smrkovic v Hoře (A. kh. Liber decretorum, A. 10. v.).

a) = zemští správce.

b) = místomincmistr Jan z Potnštejna a na Žampachu.

c) = bohatý důl na couku Oselském, ležící severně nad rybníkem mlýnu Práchozny na Bylance.

d) = svrchních štajgěrů.

e) = z r. 1486.

f) = přebytek, čistý výtěžek z dolu.

g) = tři správce zem. v poznámce ^{a)} i před ní uvedení.

h) = některý úředník (asi mince).

SEZNAM RUKOPISŮ, JEŽ OBSAHUJÍ JEDNAK PAMĚTI MIKULÁŠE DAČICKÉHO Z HESLOVA, JEDNAK PAMĚTI, Z NICHŽ ČERPAL ON SÁM NEBO PRÁCHŇANŠTÍ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada III. (1927), str. 135-142

Když v letech 1878 až 1880 dr. Ant. Rezek vydával nákladem Matice České paměti, jež si ze starších předloh vybral, přepsal a také sám značně rozhojnil Mikuláš Dačický z Heslova, znal jsem tři jejich rukopisy, a to dva původní (uvedené dále u běž. č. 5 a 7), pak jeden opis těchto pamětí (uvedený dále u běž. č. 8). Od té doby rozhojnil se přirozeně naše vědomosti o kronikařské činnosti členů rodin Práchnanských a Dačických. Tak upozornil jsem r. 1900 na kronikařské přípisky Ondřeje Dačického a vydal jsem je, v r. 1912 uveřejnil prof. dr. Šimák řadu Balbínových výpisků z nezvěstného dnes rkp. b. č. 6, kterýž u Rezka nenalezáme, a to to číslo „Kh. příspěvků“ přimáší nové obohacení „Pamětí“ o vý-

pisy Václava Kubína. Uvážíme-li ještě, že se rkp. b. č. 8 dostal Rezkovi do ruky až při tisku samotném a že proto tisková úprava nemohla doznati té formy, jakou by zajisté jinak byl vydavatel si vyvolil, nemůžeme se ubránit přání, aby „Paměti“, beztoho na knihkupeckém trhu vzácné, byly znovu vydány co možno úplně, přehledně a s bohatším aparátem poznámkovým, který by také zprávy důkladněji, než bylo Rezkovi možno, kontroloval. Mně samotnému bylo dopřáno užití rkp. b. č. 8 také teprve během tisku Kubínových pamětí;¹⁾ pro tu příčinu jsem nemohl v 12. poznámce k nim (str. 105) upozornit hned na to, že v Rezkově vydání [I. 52] je chybné datum podle rkp. C (b. č. 7), kdežto v rkp. b. č. 8, datum správné: „V stře. post Benedicti...“, jak jsem již soudil podle zanášky v pramenu úředním, registrech to verkových. Jiný příklad, ukazující k tomu, že Rezek nemohl již dobře uvéstí všech variant rkp. b. č. 7, je na př. zpráva z r. 1507 [I. 58], která v rkp. tomto zní: „Mense augusti p. Bernart z Valdštejna, mincmejstr, dal vsázeti některé utrechtejře do věže na Kolíně; potom je zmouchli a přivezše je do Hory, dali z města vyvéstí Kouřimskou branou“, dále zajímavé varianty a důležitá doplňky k havětským bouřkám v letech 1494 a 1496 [I. 48-49, 51], zpráva k r. 1549 [I. 109], že „čtyři zlí duchové hnali na Kaňku trejbem...“, kdežto rkp. b. č. 8 má „čerti zlí duchové“, atd.

Poněvadž na ten čas touha po novém vydání zůstane asi nespĺněna, rozhodl jsem se seznámiti čtenáře aspoň s rkpy, aby se vědělo, kde co hledati, jde-li o hlubší proniknutí k hledané věci. Citáty, uvedené v závorkách hranatých ukazují na Rezkovo vydání „Pamětí“.

Rukopisy, o něž běží, jsou:

1. - T. zv. vetché knížky, do nichž si zapisoval jak Bartoš z Práchnan, tak i jeho syn Mikuláš [I. 323, 326]. Z nich si vypsál Mikuláš Dačický mnoho zpráv, nikoli však všechny, což prokazují paměti Václava Kubína, který čerpal přímo z vetých knížek.²⁾ Jsou nyní nezvěstné.

2. - Almanach lékaře Jana Kozlíka z Prahy, který žil v Hoře Kutné již r. 1456 (A. kh. Reg. hered., L. 2), připomíná se pak r. 1469 jako písař urbuní (A. kh. Lib. sent., A. 7), v letech 1474-82 jako urburef (A. archaeol. sboru Vocela, Reg. prengrecová) a zemřel 27. srpna 1482 (A. kh. Reg. flav. minus, B. 17). Tento almanach je také dnes nezvěstný. Z něho si přepsal některé paměti do „vetých knížek“ Mikuláš z Práchnan [I. 328].

3. - Almanachy (Ephemerides) Mikuláše z Práchnan, první na r. 1532 a násl. [I. 67, 334]; jsou nyní nezvěstny.

4. - Paměti Ondřeje Dačického z Heslova a jiné paměti i almanachy blíže neoznačené [I. 343, 133, 111], o jejichž vzhledu, poněvadž jsou nezvěstné, není nic známo.

5. - Papír. rkp. in fol., označený Rezkem písmenem A, nyní v archivu města Hory Kutné [I. str. LIV. a sld.]. Jest v něm vedle jiných věcí nejstarší přepis pamětí, které si vypsál Mikuláš Dačický z Heslova z rkpů Bartoše a Mikuláše z Práchnan někdy v r. 1593 nebo 1594.

6. - Rkp. B, dnes nezvěstný, byl nejobsáhlejším rkpm pamětí, neboť obsahoval 326 listů [I. str. LVII. a sld.]. Psal jej Mikuláš Dačický a dokončil jej někdy brzy po 11. srpnu 1619. Lze tak souditi podle Balbínových excerpt z Pamětí Mikuláše Dačického z Heslova, které vydal Šimák ve Věstníku České Akademie, XXI. 1912, str. 76). Opis tohoto bohatého rkp. který však neobsahuje všech jeho zpráv, je v rkp. B', uvedeném zde u běž. čís. 8. V rkp. B' jsou u jednotlivých výpisů zapsána i folia, ba i stránky každého folia z rkp. B. Rezek, bohužel, nevedl ve svém vydání nikde ani těchto listů ani těchto stránek, některé zprávy vynechal a nevedl také mnohých důležitých variant (viz co řečeno na začátku). Podle str. 348, 356, 372 a 384 rkp. B' (s nímž v té příčině souhlasí i rkp. b. č. 9) byl oddíl, obsahující zápisky Bartoše z Práchnan, v B na listě 1. až 37. str. 1. Od listu 37. str. 2. do listu 46. str. 1. šly dále paměti Mikuláše z Práchnan, které Rezek uveřejnil v oddělení VII. a VIII. [I. 334 a sld.]. Na listě 46. str. 1. začínaly také zprávy

¹⁾ Za laskavé zapůjčení tohoto rkp. do Prahy děkuji panu archiváři Ondřeji Frantovi v Jindřichově Hradci, za ochotné sprostředkování této výpůjčky a dovolení ku práci v ústavu pak panu Dru. Janu Bedřichu Novákovi, řediteli čs. státního historického ústavu a úřednictvu téhož ústavu, slečně dr. Blaženě Rynešové a panu dru. Bedřichu Mendlovi.

²⁾ Srovnej zde k tomu str. 102.

Jana z Prácheňan (viz o tom rkp. běž. čís. 9), jež Rezek vydal v oddělení IX. a X. [I. 337 a sld.]. Od listu 62. str. 1. uprostřed následovaly různé paměti, zvláště Ondřeje Dačického (u Rezka oddělení XI. a XII.) a od listu 76. str. 1. konečně paměti Mikuláše Dačického („Haec-sequentia-Nikolaus Dačický a Heslova huius- ex quo haec descripta-libri autor“), a to až do listu 326. str. 2.

7. - Papír. rkp. in fol., označený Rezkem písmenem C, nyní v knihovně Národ. musea v Praze, sign. V. C. 11. dřive: II. G. 5 [I. str. LIX a sld.] obsahuje 225 listů. Psal jej Mikuláš Dačický až po r. 1620.

8. - Papír. rkp. in 4° v Černínském archivu v Jindřichově Hradci, sign. B 90. Obsahuje na str. 330-478 vedle mnoha jiných výtahů z tištěných i rukopisných pramenů, týkajících se klášterů cisterckých, bohatý výtah z rkp. B (běž. čís. 6). Tento výtah vydal Rezek [I. 323-356] bohužel nikoli jako celek a proto neúplně, poněvadž mu rkp. B' přišel do ruky až během tisku I. dílu „Paměti“; označil jej také nevhodně písmenem B, ač vzhledem ke genesi rkpů. bylo spíše na místě označení podobné onomu, které jsem volil zde. Rkp. B' psal podle mého soudu nějaký člen cisterckého kláštera v Sedlci, určitě týž, který napsal také rkp. téhož formátu a vzezření, běž. čís. 9. V obou těchto rkpech (běž. č. 8 a 9) shromažďoval si tento muž, jehož svědomité heuristice se musíme podívat, materiál k historii kláštera Sedleckého, která se zachovala v papír. rkp. knihovny Národního musea v Praze, sign. VIII. A. 6. a je daleko bohatší než Snopkova historie kláštera Sedleckého.³⁾ Rezek, který právě zmíněných dvou rukopisů musejních neznal,⁴⁾ soudil [I. str. LVII. pozn. 1 a 2], že muže, který psal rkp. běž. čís. 8, sluší hledati v koleji jesuitské v Hoře Kutné, z důvodu naprosto nedostatečného. Uvážíme-li však, že tento muž ve svých rkpech ani o Jesuitech ani o kh. koleji jesuitské zmínky nečiní, že naopak veškerou svou snahu věnuje klášterům cisterckým, z nich pak zvláště klášteru Sedleckému, a vedle toho i Hoře Kutné, že měl dále přístup k archivu, zápisným knihám, knížkám opatů a knihovně rkpů kláštera Sedleckého, jejíž seznam - skoro podobně, jako se nyní v soupisu rkpů provádí - si pořídil, nemůžeme se ubrániti úsudku, než že to byl nějaký učený cisterciák,⁵⁾ jehož jméno sice bohužel upadlo brzy úplně v zapomnutí, nikoli však vůbec jeho rkp., VIII. A. 6. z něhož v Hoře pořízen také opis.⁶⁾ Je jisto, že autor žil ještě dne 18. dubna 1680 (viz. co řečeno zde dále u běž. čís. 9). Víme-li že r. 1680 po Čechách zuřil mor, dala by se přičína, proč práce tohoto pilného muže upadla tak náhle v zapomnutí,⁷⁾ vysvětliti tak, že zemřel morem a že se proto ještě řadu

let jeho knih štítily.⁸⁾ V rkp. běž. čís. 8. máme na straně 478 další pomůcku k rozřešení otázky, kdo je autor; je tam totiž napsán konec „Paměti“ Dačického; toto zakončení otiskl již Rezek [I. str. LVII.], nikoli však věrně. Správně stojí na konci: „Descriptum a FM d h“ (nikoli „L M. D H“, jak má Rezek). Neznámý autor má velmi charakteristické písmo: v něm opakuje se F v té podobě, jak je psáno v závěrečné formulě, často a je nemožno je zaměnití s písmenem L. Písmena d i h jsou pak psána jako malá. Rezek rozluštil tuto větu: „a libro manuscripto Dačický Hesloviensis“. Za tohoto výkladu čekali bychom také ovšem spíše předložku „de“ místo předložky „a“. Já bych četl: „a F(ratre) M(artino) d(omus) h(uius). Podotýkám ale hned, že doplněk „Martinus“ je dnes ještě pouhá domněnka, pro niž nemám dosud pevné opory. Dnes vím jen tolik, že v „Nikrologiu“ [!] kláštera Sedleckého, sepsaném podle lístků nalezených v archivu téhož kláštera r. 1711,⁹⁾ jsou uvedeni tři řádoví bratři tohoto kláštera, kteří zemřeli v r. 1680: Fridericus (Fridericus de Budova), Gerardus (Georgius Schindler) a Martinus (Martinus Markotius). Poslední byl pokřtěn 6. června 1650, biřmován na jméno Hilarius, složil slib dne 22. října 1673 opatu Vojtěchu Gamsovi, byl vysvěcen na kněze dne 19. prosince 1678, zemřel dne 31. srpna 1680 a byl pochován v kostnici. Rodem byl Časlavan národnosti české. Jméno Markotius skutečně v Čáslavi přichází, na př. r. 1600 cis. rychtář Blažej Markotius [Rezek II. 72]. Kromě tohoto Martina nepřichází v dotčeném nekrologiu jméno žádného řádového bratra, které by začínalo písmenem M a jinak by se časově hodilo. Konečně jest ještě jedna pomůcka k určení spisovatele. V pražském rkp. (VIII. A. 6) uvedl autor na str. 52 toto: „Item 4. junii desolatum monasterium Sedlecense asserit P. Balbinus in suo M.S. nobis a. 1679 communicato his verbis...“ Totéž stojí v chrudimském rukopisu (I. N. 6) na str. 126. Bohužel nenalezl jsem ve sbírce dopisů vrstevníků Balbínových, kterou připravuje k tisku pan prof. Šimák, žádné zmínky, která by na podobný dopis ukazovala.¹⁰⁾ Rkp., o kterém tu neznámý autor mluví, je v pozůstalosti Balbínově na Strachově (tom. VII. str. 294-8 a 305-7); je to sepsání o kláštřech cisterckých.¹¹⁾ Náš neznámý rozepsal si toto sepsání na str. 139.-146. rkp. nyní jindřichohradeckého (běž. čís. 8) za nadpisem; „De s. ordine Cisterciensi. MS. P. Balbini S. J. communicatum a. 1679“.¹²⁾

Zbývá zmíniti se ještě o jedné věci. Čelakovský¹³⁾ odsoudil velmi příkré spis Jos. Fr. Devotyho o kláštře Sedleckém, vydaný v r. 1824 v Praze, shledávaje v něm tolik „k víře-nepodobného“, a

³⁾ Čelakovský-Vojtíšek: Klášter Sedlecký, 7.

⁴⁾ Na tyto dva rkpy upozornil v české literatuře poprvé r. 1918 F. M. Bartoš, který pořídil soupis rkpů Národního musea v Praze, vycházející právě tiskem, a to v Čas. musea kr. Čes., XCII. roč. na str. 85. V literatuře německé zmínil se krátce o rkp. u běž. čís. 9, dr. Ad. Horčíčka r. 1899 v Mitteil. des Ver. f. d. Gesch. d. Deutschen in Böhmen, XXXVII. roč. na str. 319; upozornil prý jej na dr. Jos. Neuwirth. Dru. Čelakovskému zůstaly oba rkpy bohužel neznámé.

⁵⁾ Tak soudil již Bartoš na uv. místě. Podotýkám, že tam sluší čísti slova „po r. 1657“; po rok 1657, nikoli však „po roce 1657“.

⁶⁾ Když r. 1769 P. Fulgentius Šustáček urovnával archiv kláštera Sedleckého, opsál si tyto dějiny klášterní; po něm pak pokračovat v opisování kh. zlatník Josef Hořícký, milovník starých památek, o němž píše také Rezek [I. str. LIX]. Tento opis jest uložen v archivu Průmyslového musea v Chrudimi (sign. I. N. 6); je to papír. rkp. o 329 popsáných stránkách a o velikosti 20,5x17 cm, na jehož 1. listě stojí: „NB. harum memoriarum compiler quis fuerit, non invenitur; scripsit autem haec, ut in margine repertum erat, anno 1679 incipiens 22. februarii. R. P. Schustacek describere incepit 29. 8-bris 1769. Ego vero Jos. Hořizicky aurifex Kuttzensis incepti describere 2. da februarii 1793 de verbo ad verbum“. Na str. 199. napsáno po straně: „NB. Hic finivit R. P. Fulgentius Schustacek, spondens querere ulteriora manuscripta. Mortuus autem est. Requiescat in pace“. Od str. 199. pokračoval Hořícký v dějinách až po opata Xaveria Freisaufa, na str. 203-329 jsou pak opisy různých listin, týkajících se kláštera. - Správě Průmyslového musea v Chrudimi děkuji na tomto místě za laskavé zapůjčení rkp. do Slaného za války.

⁷⁾ Již opat Jindřich Snopek, který sepsal r. 1698 pro Sartoriovo dílo „Cistercium bis tertium“ (Praha 1700) dějiny kláštera Sedleckého, historie našeho neznámého patrně neznal, poněvadž ji nikde nepřipomíná. Snopek byl zvolen za opata Sedleckého dne 13. září 1685, tedy po domnělé smrti našeho spisovatele. Podotýkám, že je mi znám vedle

rkp. orlického, č. 44, dále rkp. v měst. museu v Pardubicích, č. 122 (viz Čelakovský-Vojtíšek, 8), pak rkp. Nár. musea v Praze (sign. VII. C. 39), který připomíná Bartoš na místě, uvedeném v pozn. 4, ještě jeden rkp. historie Snopkova v archivu Průmyslového musea v Chrudimi, sign. I. N. 5, s pěkným ex libris opata Freisaufa.

⁸⁾ O nakažlivosti moru věděli v Čechách již dávno. Tak roku 1568 zapečetili vždy v Hoře dům, kde zemřel kdo na mor, a spolubydlící musili se několik neděl „vyfryšovati“ (Šimek, Kutná Hora, 220). Roku 1680 zase pálili v Praze po zemřelých morem šatstvo (Beckovský-Rezek, Poselkyně III. 522).

⁹⁾ Archiv orlický, č. 22.

¹⁰⁾ Panu profesorovi děkuji srdečně za dovození k nahlédnutí do jeho sbírky.

¹¹⁾ Šimák, Zpráva o literár. pozůstalosti B. Balbína ve Věstníku Čes. Akademie, XXIV.

¹²⁾ Balbín navštívil Horu a Sedlec někdy po 12. květnu a v červnu 1665. Při té příležitosti prohlížel si i knihovnu kláštera Sedleckého a vypsal si ze dvou rkpů tam chovaných dvě pergamenové listiny dosud neznámé, které byly v nich patrně vlepeny (jedna se týká kostela v Klokotech, druhá kláštera Plasského). Opisy těchto dvou listin jsou v Balbínově sepsání o kláštřech cisterckých, které si náš neznámý autor do rkp. u běž. čís. 8, opsál, a to na str. 142 a 143. Důstojný bibliotékař kláštera Oseckého, P. Ambrož Tölg, který mi kulturní poklady sobě svěřené vždy ochotně k bádání propůjčoval a jemuž za to srdečně děkuji, upozornil mne, že osecký rkp. č. 47, který byl původně v knihovně kláštera Sedleckého a nese na vnitřní desce vlepený lístek s jeho obsahem pořízeným rukou našeho neznámého autora, nese také stopy, že ho měl v rukách Balbín, který dlel před cholerou v Oseku a tam rkpy opatřoval značkami. Rkp. č. 47 má totiž na hrbetu lístek se sedleckou signaturou: T. 1, kterou prý napsal Balbín. Tento rkp. č. 47 je ostatně popsán i na str. 163 musej. rkp. VI. F. 32. jako č. VII. jakož i v díle Xenia Bernardina (Viedeň 1891, část II.).

¹³⁾ Čelakovský-Vojtíšek, Klášter Sedlecký, 9.

mínil, že jednak Devoty čerpal ze Snopkova spisu nahoře uvedeného, jednak že mu při tom bylo dílo Sartoriovo „Cistercium bis tercium“ vzorem. Již Bartoš¹⁴⁾ ukázal na to, že Devoty, který pod čarou uvádí celá latinská místa s doložkou „Historia mon.“ nebo „Memorab. mon. Sedl.“ nebo „MS. mon. Sedl.“, nečerpal ze Snopka, nýbrž z našeho neznámého autora.¹⁵⁾ Tuto věc vysvětluje ostatně také to, že Devoty opis rkpu VIII. A. 6 skutečně sám měl; na 1. listě jeho chrudimského opisu (rkpu I. N. 6) stojí totiž: „Ex libris Jos. Devoty, decani Sedlecensis“. Tedy po Hořickém měl tento opis Devoty.¹⁶⁾

Upozorní dále, že odsudek Čelakovského nevztahuje se však na tento pramen Devotyho, velmi zhusta jím užívaný, nýbrž spíše na způsob, jak Devoty věc podal, praví Čelakovský výslovně, že prý Snopek [!] „patrně mu byl přílišně střízlivým¹⁷⁾ spisovatelem, takže jeho jména nikde neuvedl“. V pravdě to byl náš neznámý autor, který věru vyvinul na svou dobu dosti podivuhodný kriticismus a svědomitou heuristiku. Byl by to velmi záslužný čin, kdyby rkpu VIII. A. 6 byl v celku vydán, spolu s neznámým historickým materiálem ze ztracené nejstarší knihy kláštera Sedleckého, ze ztracených čtyř nejstarších memorabilních knih kh. a z jiných ještě věcí, obsaženým v obou rkpech přípravných.

9. - Papír. rkpu. Nár. musea v Praze in 4°, sign. VI. F. 32 (dříve III. H. 39), mající na hřbetě nalepené žluté lístky s nápisy: „Sedlec“ a „32“, obsahuje na str. 193-204 latinské výpisy z rkpu. b. č. 6, za nadpisem: „Sequentia excerpta ex libro descripto a Nicolao Daczicky ab Heslowa, cive Cutt. ex annotatis suorum praedecessorum.“ Na konci (str. 204): Haec ex libro Nicolai Daczicky de monasterio Sedlecen(s).“ Výpisky jsou seskupeny podle oddílů za nadpisy: „I. ex Barthol. Prachňan; II. ex Nicolai de Prachňan; III. ex Joannis de Prachňan; IV. ex variis memoriis praesertim Andreae Daczicky; V. ex Nicolai Daczicky, incipit ab anno 1574.“ Výpisky mají také udání folií a stránek rkpu č. 6 (1. a 2. u každého folia) jako v rkpu č. 8. Poněvadž si písař rkpu č. 9 na str. 204 zapsal ještě zprávu o volbě brněnské abatyšce, provedené za účasti sedleckého opata dne 18. dubna 1680, a za tím stížnost obce Malína na opata Bartoloměje Picu až po bod 10. lze se domnívat, že tento rkpu. byl napsán někdy v první polovině r. 1680, a to podle písma touž osobou, která psala rkpu., běž. čís. 8. V rkpu b. č. 9 vypsal si neznámý náš cisterciák jen věci, týkající se kláštera Sedleckého, a to latinsky, naproti tomu v rkpu. běž. čís. 8, který je daleko obsáhlejší, věci sedlecké, kutnohorské i cizí, a to česky.

10. - Balbínovy latinské výpisy z rkpu. běž. čís. 6. Věci, jež v edici Balbínové nepřicházejí, vydal r. 1912 Šimák ve Věstníku Čes. Akademie, roč. XXI. na str. 71-6.¹⁸⁾ Z nich jde na jevo, že neznámý cisterciák neopsal si celý obsah rkpu, běž. č. 6, nýbrž - jak již v nadpisu naznačil - jen výtah (excerpta) z něho [I. str. LVII].

11. - Paměti Ondřeje Křivoláčka v knize „Placení kyzův lénšaftníkům od erckafěřův“, chované v a. kh. a jdoucí od r. 1543 do r. 1556. Vydal jsem je r. 1900 v Památkách archaeologic-

kých a místopisných, dílu XIX, na str. 267-278. Tyto paměti korigují dobře „Paměti“ Mikuláše Dačického (viz na př. zprávu o stěti Jáchyma šafáře mince, kterou klade Ondřej Křivoláček správně do r. 1554,¹⁹⁾ Mikuláš Dačický však omylem k r. 1553. Že je psal skutečně Ondřej Křivoláček, je již jisto; v manuálu (protokolu) horního úřadu v K. H. z let 1545-54 na fol. L. 11 je zapsáno při r. 1549 (Deus in adiutorium: „Vondřej Křivoláček žádal, aby byl propuštěn z písařství v Hopích.“ Tím je bezpečně rozluštěna zkratka W. K. v těchto pamětech (Pam. arch. a míst. XIX. 275., 9. řádka shora).

12. - Rkp. Bonaventury Pittra v Rajhradském klášteře, sign. G. g. 23, obsahuje na str. 277 až 287 dodatky ke Kořínkovi z rkpu „M. S. Cuttnense“ (Dačického paměti), jdoucí od r. 1313 (vyřtí pečetidla havěřům) do r. 1618 a zapsané tam r. 1676, z kterého však rkpu, není mi známo, neboť jsem nemohl tohoto rkpu prostudovati. Nejspíše to byl asi rkpu., běž. čís. 6.

13. - Paměti Václava Kubína, o nich psáno v Kh. příspěvcích v III. řadě na str. 100-132.

Vzorky písma z rkpu jindřichohradeckého k běž. číslu 8.

Obr. 1.

Na obr. 1. je část pravého kraje str. 478 se zakončením: „1680 descriptum a F M. d h.“ [Rezek I. str. LVII]. Na zač. 3. řádky je velké L.

Obr. 2.

Na obr. 2. je část pravého kraje str. 345, otištěná u Rezka I. str. 331. V 1. řádce vidíme, jak písař psal F („14. Burian Franco“), v 2. a 6. jak L („17. Laurentius oppa[tovský]“), a „Léta 1464“, ve 4. jak H („Hauzvička“) a v 5. jak S („4. Simon Vrabc“). Rezek četl však chybně „Hanco“ místo správného „Franco“; toto správné čtení má také zřetelný úřední zápis městského písaře o sazení rady v registrum rubeum kh. archivu na fol. B. 15. Podotýkám ještě, že v témže zápisu úředním je datum: „in die Purificationis“. Měl tedy buď Bartoš z Prachňan chybné datum („in die Assumpt.“) ve svých „vetchých knížkách“ nebo učinil chybu Mikuláš Dačický při opisování anebo konečně písař rkpu B'. Rezek [I. 330] otlisk toto nesprávné datum, aniž by je byl srovnal se záznamy úředními.

DĚJINY HORNÍHO PRÁVA NA ÚZEMÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Slovník veřejného práva československého. Sv. I. (A-Ch) Brno 1929, str. 749-755.

1. Dějiny pramenů horního práva. Počátky horního práva v zemích Čs. republiky souvisí s vývojem obyčejového horního práva v zemích románsko-německých. Pro nedostatek pramenů nelze jich však sledovati bezpečně dále než na hranici XII. a XIII. stol., neboť řada listin dosud za pravé považovaných je nyní prokázána jako novodobé padělky. Hornictví samo sahá v Čs. republice ovšem do dob předсловanských. Avšak teprve ze XII. stol. jsou zprávy o dobývání stříbra, které dává půdu pro rychlý vývoj horního práva. Od 2. čtvrti XIII. stol. bylo intenzivně dolováno na stříbro na pomezí česko-moravském. Od této doby možno mluvit o zvláštním horním právu v Čechách a na Moravě, neboť tehdy čeští králové prováděli již cílevědomě podle vzoru císařů a králů německých dvě stěžejní zásady horního práva: horní regál a horní svobodu. Na těchto zásadách spočívá nejstarší soustava horního práva v Čs. republice, t. j. horní právo jihlavské.

První sepsání jihlavského horního práva spadá do sklonku r. 1249 (Čes. čas. hist. XXI, 38). Podle práv jihlavských bylo sepsáno i velké privilegium Německého Brodu ze dne 8. VI. 1278. Také mětské a horní právo šťávnické, potvrzené prý králem Belou IV., není ničím jiným než parafrází právních pramenů jihlavských. Horní právo šťávnické rozšířilo se potom také po jiných uher-

¹⁴⁾ Viz pozn. 4.

¹⁵⁾ Ovšem to nemohly být rkpy musejní, z nichž Devoty čerpal - jak míní Bartoš - nýbrž rkpu. chrudimský (opis to musejního rkpu. VIII. A. 6). - Viz následující větu shora v textu.

¹⁶⁾ Hořický koupil podle zápisníku Josefa Bláhy (Flajšhans, Knihy čes. v knihovnách švédských a ruských, Praha 1897, str. 22) knihovnu sedleckou r. 1786. Viděl-li r. 1796 u něho Vavák Dačického paměti [Rezek I. str. LIX.], nemusil to být, jak Rezek soudí, zrovna rkpu. C, nýbrž mohl to být také rkpu. B (běž. čís. 6). Kdyby tato eventualita byla pravda, pak mohl mít Hořický rkpu., běž. čís. 6, z kláštera Sedleckého, kde po náhlém úmrtí neznámého našeho autora morem mohl tento rkpu. zůstat jako věc, již se nikdo ze strachu nechtěl dotýkati.

¹⁷⁾ Že by byl Snopek střízlivějším autorem, nelze však všeobecně říci. Byl synem své doby a psal ve své historii také o neuvěřitelných věcech (na př. o strašidelném pohnutí kostí v kostnici, když se tam Jesuita Reichenberger r. 1657 o nebožtících nedosti uctivě vyjádřil, nebo o nálezu rud mnichen Antoňem) jako náš neznámý autor. Viz také ve věci Antoňově střízlivé líčení událostí autorem spisu „Phoenix incineratus“ (viz Kh. příspěvky, II. řada, strana 63, pozn. 20) a zamítavé stanovisko Snopkovo.

¹⁸⁾ Tam na str. 72, 19. ř. shora, sluší opravit tiskovou chybu. Balbín byl v Hoře skutečně r. 1665 brzy po 12. květnu, nikoli r. 1655 (P. A. Rejzek, Boh. Balbín T. J., Praha 1908, str. 189).

¹⁹⁾ Srv. Emanuel Leminger, Král. mincovna v K. H., 384.

ských horních městech.

Jihlavští sami pěstovali na základě statutárního práva jim uděleného horní právo pečlivě dál a pořídili si vedle rozšířeného latinského znění svého původního handfeštu v posledním desetiletí XIII. stol. také obšírnější oficiální sepsání svého horního práva v jazyku německém.

Jihlavské horní právo stalo se pro svoji praktičnost obecným právem horním v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v severních Uhrách. Ba až do Freibergu byla zmíněná německá recense zaslána. Tato německá recense stala se podkladem pro dílo postglosátora, mistra Gozzia z Orvieta, slavné „Jus regale montanorum“ z r. 1300, zvané obyčejně „Constitutiones iuris metallici“. Dílo toto, vzniklé za horlivé účasti krále Václava II., je psáno květnatou latinou a složeno podle soustavy Justinianových institucí. Ač konstituce nebyly publikovány a ač jimi byli vázáni jen královští úředníci, rozšířily se přece, jak to potřeba doby, prahnoucí po právech psaných, s sebou nesla, v praxi již během XIV. stol. a zůstaly vedle jáchymovského práva na některých horách až do obecného horního zák. z r. 1854 v platnosti, byvše jen reformací císaře Rudolfa II. z r. 1604 zásadám jáchymovským přizpůsobeny.

Odvolání z horních rozsudků šlo podle konstitucí jen ke králi. Přes to však dovedl si soud města Jihlavy svými nálezy zajistiti postavení vrchního soudu jak ve věcech horních, tak i civilních, k němuž se až do válek husitských značný počet měst v království (mezi nimi hlavně Hora Kutná) odvolával a u něhož se právních naučení dožadoval. Od polovice XV. stol. obnovil se sice zase stav původní a trval až asi do středu XVI. stol., kdy Jihlavě vzešel soupeř v Jáchymově. Věhlas nálezů jihlavských byl tak veliký, že mezi nimi shledáváme i nálezy do horních a jiných měst míšeňských.

Když na začátku XVI. stol. rozkvetly bohaté doly stříbrné na panství ostrovském, jež patřilo pánům Šlikům z Holiče, založil tam hrabě Štěpán Šlik, nedbaje práv královských, horní město, které nazval St. Joachimstal, pro něž dne 2. VIII. 1518 vydal v Lipsku tištěný horní řád v německém jazyku podle vzoru horního řádu z r. 1509, platného v saském Annaberku. V tomto řádu osobuje si Šlik horní regál, z čehož vzešel spor mezi Ferdinandem I. a stavy, odklizený smlouvou se stavy o hory 1534, v níž si král vyhradil horní regál k vyšším kovům (zlatu a stříbru), ponechav naproti tomu stavům kovy nižší (uhlí se tehdy ještě mezi vyhrazené nerosty nečítalo). Dne 26. IX. vydali Šlikové nový horní řád jáchymovský, použivše systematiky i znění konstitucí krále Václava II., z čehož vzešel nový spor s Ferdinandem I., ukončený teprve 1545, kdy Šlikové Ferdinandu postoupili hory v loketském kraji ležící. Na Moravě domáhali se stavové podobné úmluvy jako byla česká z r. 1534, leč slib, že její zásady budou rozšířeny i na Moravu, splněn nebyl.

Ferdinand vydal dne 1. I. 1548 pro Jáchymov a všechny okolní a přivtělené hory stříbrné nový řád horní. V rádech jáchymovských byly některé zastaralé předpisy konstitucí pozměněny, pročež zásady horního práva jáchymovského byly přijaty do královských i stavovských horních řádů na mnoha jiných horách.

Tak se vyvinul v horním právu dualismus, a to horní právo kutnohorské (české) a horní právo jáchymovské (německé).

Císař Maxmilián II. uzavřel dne 27. IX. r. 1575 nové narovnání se stavy o hory a kovy, kterým byla smlouva z r. 1534 opravena a doplněna. Tehdy dostaly se mezi vyhrazené nerosty kamenec, vitriol a síra, a to mezi minerály nižší či pánů pozemků. Také bylo ustanoveno, že radové král. komory mají co nejdříve sepsati český i německy dvoje rozdílná zemská horní práva (jedno pro Horu Kutnou a města jí se řídící, druhé pro Jáchymov a hory ostatní). Avšak teprve 11. V. 1604 došlo k reformaci horního práva kutnohorského, kterou byla mnohá ustanovení konstitucí podle práva jáchymovského pozměněna.

Hlavní zásady narovnání z r. 1575 byly převzaty i do horních řádů, jež císař Rudolf II. vydal dne 5. II. 1577 Hornímu i Dolnímu Slezsku a dne 29. VII. 1578 hrabství Kladskému, a byly zachovávány i na Moravě. Tak došlo k jakémusi sjednocení hlavních zásad horního práva v zemích celé České koruny.

Po r. 1620 hornictví hluboce pokleslo, a proto odpadal i podnět k zdokonalování horního zákonodárství. Teprve Marie Terezie a Josef II. hleděli hornictví povznéstí řadou finančně-hospodářských opatření. Poněvadž pak železo a uhlí nabývalo stá-

le větší významu, rozšířen horní regál po mnohém kolísání dvorními dekrety ze 27. I. a 13. VI. 1766, jakož i ze 17. I. 1794 konečně i na minerální uhlí.

V r. 1763 zřídila Marie Terezie v Praze horní školu a jejímu řediteli hornímu radovi Tadeáši Peithnerovi z Lichtenfelsu r. 1766 uložila, aby vypracoval návrh nového horního zákona. Leč stavové viděli v osnově Peithnerové útoky na svá práva a přičinili se, aby se nestala zákonem. Nejv. rozhodnutím ze dne 12. IV. 1812 byla pak zřízena při guberniu zákonodárná komise, aby vypracovala horní zákoník nejprve pro království České. Ač tato komise nejv. nař. ze dne 25. III. 1831 byla obnovena, dospěly její práce k pozitivnímu výsledku teprve r. 1847, kdy dokončena byla osnova zákona pro dolování, prozatím jen však na kamenné uhlí. Tento návrh regulativu pro dolování na uhlí, sestavený hlavně prací ústf. ředitele a dvor. rady Michala Layera, byl vydán tiskem již v r. 1846. Téhož roku byla vypracována i osnova nového uherského horního zákona. S politickými změnami, které přinesla léta 1848/49, zmohutněla myšlenka jednotného horního zákona pro celou monarchii. Hlavní podíl na této kodifikaci měl sekční šéf v ministerstvu zemědělství a hornictví Karel Scheuchenstuel. Koncem r. 1849 vyšel jeho návrh tiskem, byl rozeslán k podání dobrých zdání, znovu opraven (tiskem jako „Motive“ vyšel však až v r. 1855), čtyřikrát na to redigován (bez účasti tisku) a konečně císař. pat. ze dne 23. V. 1854 v ř. z. s. č. 146 jako obecný báňský zákon pro celou monarchii vyhlášen. Původní Scheuchenstuelův návrh spočíval na zásadách návrhu pruského horního zákona a saského horního zákona z 22. V. 1851 a byl otištěn v díle Jana Ferd. Schmidta „Versuch einer kritischen Beurtheilung der im J. 1849 aus der k. k. Hof- u. Staatsdruckerei zu Wien hervorgegangenen Entwurfes eines neuen Berggesetzes“ (Prag 1852). Překvapující rozvoj hornictví (hlavně na uhlí) způsobil však, že již po 20 letech působnosti nového horního zákona byla pocítována nutnost jeho reformy. Na podzim r. 1874 pověřen jest Jan Lhotský, vrch. horní komisař, úlohou vypracovati příslušnou osnovu, která byla r. 1876 vydána tiskem a přidržovala se celkem obec. horního zák. pro pruské státy ze dne 24. VI. 1865. Tato osnova byla pak zaslána horním úřadům, odbor. spolkům a znalcům horního práva, leč pro odpor většiny jich padla. Nastoupena cesta novel. Výnosem ze dne 2. VI. 1907, č. 23545/2270, oznámilo ministerstvo orby ve Vídni úmysl podniknouti „pronikavou reformu horního zákonodárství“ a nařídilo, aby se horní podniky a hornické korporace prozatím vyjádřily o zásadách budoucího zákonodárství (vyjímaje bratrské pokladny). R. 1909 pokusila se vláda zreformovati jednu z nejdůležitějších částí platného horního práva a předložila 20. I. poslanecké sněmovně osnovu zákona, kterou hodlala odstraniti horní svobodu stran uhlí, chtějíc, aby právo k vyhledávání a dobývání uhlí měl jen stát, a přizpůsobujíc této zásadě řád o propůjčování dolových měr. Osnova byla předložena čtyřikrát, naposled v r. 1911, ale neprorazila. Vedle této osnovy předložila vláda 20. I. 1909 osnovu zákona o volbách dělnických výborů a ustanovení bezpečnostních dohlížitelů na dolech, ale ani tento zákon neprošel. Komise ustanovená v souvislosti se shora uvedeným min. výnosem z r. 1907 pro porady o reformě horního zákona sešla se po prvé dne 7. VII. 1911, rozdělila si referáty, ale vznik světové války učinil jejím pracem konec. Od té doby (za Čs. republiky) omezuje se zákonodárná činnost na poli horního práva zase jen na novelisaci.

2. Horní regál a horní svoboda.

a) Podstatu horního regálu v jeho konečném vývoje-ovém stadiu tvořila zásada, že právo volně nakládati ložisky určitých, zvláště důležitých nerostů (t. zv. nerostů vyhrazených) je vyloučeno z vlastnictví k půdě a že náleží jedině zeměpánu. Horní regál byl původně pojímán jako právo soukromé. Podle Zychy vyvinul se v Německu poněmáhlu z výsostného práva na naturální dávku (census, decimae), kterou králi platili pánové pozemku, pokud dolovali, podobně jak se dělo kdysi v říši římské.

Od XII. stol. zdůrazňují králové a císařové němečtí, že doly patří ad cameram regalem, že jsou ius imperii a že bez královského dovolení k těžení vyhrazených nerostů (licentia fodiendi) nesmí ani vlastník půdy zmíněné nerosty ani hledati, ani dobývati. Ve spojení s horním právem vyvinula se zásada horní svobody, jejíž podstata záleží v tom, že každý, kdo hodlá dolovali na vyhrazené nerosty, má právo nezávisle na vlastnictví půdy na vlastních nebo

na cizích pozemcích (na těchto vylučuje jejich pána) vyhrazené nerosty vyhledávat i dobývat. Toto právo je namířeno nejen proti majiteli půdy, nýbrž i proti pánu regálu. Tento musí dovození udělit, onen nesmí dolování překážeti.

Již před r. 1264 byl horní regál českých králů ustálen a v konstitucích z r. 1300 král Václav II. jej sebevědomě zdůrazňuje.

Formální propůjčení regálů českému králi stalo se teprve zlatou bulou Karla IV. r. 1356.

b) Obsah horního regálu. 1. Vyhrazenými nerosty byly již od XIII. stol. zlato a stříbro. Stran kovů nižších nebyla praxe důsledná. Teprve zlatá bula Karla IV. otázku tuto upravila, prohlásivši za vyhrazené nerosty všechny kovy a sůl. V tomto rozsahu platil horní regál ještě při narovnání o hory a kovy r. 1534, kdy král kovy nižší českým stavům propustil. Kamenec a cementové vody, dále síra měly týž osud v Maxmiliánově narovnání z r. 1575. Nerostné uhlí bylo pak prohlášeno za nerost vyhrazený po častém kolísání až dvorními dekrety svrchu uvedenými.

Staré právní prameny neprohlašují ovšem za vyhrazené nerosty samotné, nýbrž doly na ně (nostra montana a pod.). Toto pojetí věci vtaňovalo pak i vše, co s doly souviselo, ba i horníky do souvislosti s horním regálem.

2. Právo k propůjčování dolů a štol (leihen, concedere, porrigere montes), s čímž nesluší másti slova „dát v lehenstvo“ (lehen) u propůjček druhotných, t. j. když propůjčkou od pána regálu obdařený dal ji dále kverkům lénšaftním. Právo regálního pána k propůjčování bylo omezeno společitelností přísežných měšťanů při měření dolu.

3. Dozor nad stálou prací a správným placením urbury. Stálá práce nesměla se přerušiti ve výhradních kutbách (neufänge) ani na jeden den, v měřených dolech ne déle než na 6 neděl, podle novějšího práva ne déle než na 3 dny. Lhůty (fristunky) horní úřady nepovolovaly; teprve od XVI. stol. rozbuřela se praxe opačná. Staré české horní právo stálo vůbec na stanovisku plné autonomie těžářstev; teprve ke konci středověku zaveden jakýsi dozor nad hospodařením dolů. T. zv. direkční princip horního práva saského však v českém horním právu půdy nenabyl.

4. Různá práva povahy finanční, z nichž zvláště sluší uvésti urburu, t. j. 8. koš vytěžené rudy z výhradních kuteb a měřených dolů, od konce 2. pol. XV. stol. pak tomu odpovídající kvota v penězích. Tato kvota zmenšila se v 1. pol. XVI. stol. na desetinu. Jednu třetinu z ní dával pán regálu po měření dolu pánu pozemku.

5. Výhradní právo ke koupi drahých kovů (wechsel, cambi-um), odpovídající povinnosti kverků a rudokupců dodávati je do královské mince.

b) Horní svoboda. Horní svoboda vznikla, jak se zdá, s horním právem, jsouc na něm závislá. Podle Achenbacha je ovšem původem staršího a počátky její sluší hledati v právních poměrech na občinách. Obsah horní svobody byl tento: pán pozemku musil trpěti i kutání i těžení rud. Mimo to byl povinen dáti horníkům k dispozici 16 arcí pro každý měřený důl ke stavbě kaven (dřevěných budov), v nichž se zřizovaly lázně a prodávaly maso, chléb, nápoje a věci krámské. Také musil trpěti, aby u každé měřené hory horníci směli pásti dobytek tak daleko, kam lukem dostředli, a všechno dříví (les) do dolu (nikoli však pro pálení dřevěného uhlí) potřebné bezplatně postoupiti. Horníci měli dále právo k volnému zřizování stezek. Vodních toků směli užívati pro vodní stroje, úpravny a hutí teprve podle narovnání z r. 1575 za úplat. Hutí směli taktéž volně na pozemcích stavěti, platili-li pánu pozemku t. zv. podíl na poli (ackertheil, pars agrorum). Pravidelně netavili však kverci rud sami, nýbrž musili je prodávati rudokupcům, kteří ve svých hutech rudy vytavili a vytavený kov do královské mince odváděli.

Práva pánů pozemků byla: na lán pána pozemku u t. zv. měřené hory (herrenlehen, který se zval u klášterů abtslehen), což byla úplata za zavedení horní svobody. Dále měli právo na t. zv. podíl na poli, t. j. nárok na $\frac{1}{32}$ vytěžené rudy, jestliže platili potřebný náklad (kost). Nárok tento změnil se v XV. stol. na 4 dědičné kusy, od r. 1575 pak na 2 dědičné kusy.

3. **Horní úřady.** Úkony správní i soudnictví ve věcech horních vykonávali za dob nejstarších v jednotlivých obvodech horních úředníci regálního pána buď samostatně anebo pospolu s přísežnými měšť. Z úředníků byl prvním urburéř, který buď sám nebo svými zástupci v jednotlivých obvodech udílel propůjčky,

vykonával horní policii i ochranu dělnictva, vybíral urburu a předsedal hornímu soudu. V Čechách dostal se úřad tento do rukou mincmistra, který od XV. stol. jako nejvyšší mincmistr království Českého sídlil v Hoře Kutné. Za Karla IV. vznikl v Hoře Kutné jiný místní úředník, horní hofmistr, který přejal částečně i některé funkce urburéřovy (hlavně předsednictví na soudě horním), a rozšířil svoji působnost i na celé Čechy. Oba měli k ruce několik vrchních štajgérů, kteří doly jejich dozoru svěřené týdně prolézali a zasedali na soudě; byli to také úředníci regálního pána, kdežto obyčejní štajgéri byli úředníky těžářstev.

Když byla zrušena Česká komora, podřízeno 20 horních měst r. 1747 hospodářské správě podkomořského úřadu, leč nejv. mincmistru podařilo se r. 1752 uhájit si vliv na politické i berní záležitosti těchto měst, pokud s dolováním souvisely, a r. 1755 tato působnost byla rozšířena na záležitosti soudní a hospodářské. Za císaře Josefa II. došlo k odloučení horní správy od správy soudní a politické. Pat. z 10. VI. 1783 zřízeny tři horní soudy v Jáchymově, Příbrami a Hoře Kutné (tento byl příslušný i pro Moravu a Slezsko), jimž jsou podřízeny t. zv. substituce horních soudů.

Dvor. dekretem z 18. II. 1784 byl zrušen úřad nejv. mincmistra, a jeho působnost, pokud se netýkala soudnictví, přešla na gubernium, při němž ustanoveni dva horní radové, kteří vedli pod vrchním dozorem dvorské komory správu horních měst. Horní úřady, zejména dva vrchní horní úřady v Příbrami a Jáchymově, zůstávaly jim a dvorské komoře podřízeny.

Nejv. rozhodnutím ze dne 14. VI. 1849, č. 278 ř. z., odloučeno bylo soudnictví od správy dolů a hutí. Min. nař. ze dne 14. III. 1850, č. 123 ř. z., zřízena byla provisorní horní hejtmanství v Jáchymově, Stříbře, Příbrami, Hoře Kutné a Brně, jimž podřízeno šest horních komisařství, na něž přešla působnost býv. substitucí horních soudů.

Organisace horních úřadů byla posléze upravena císař. nař. ze dne 13. IX. 1858, č. 157 ř. z., které stanovilo pro Čechy a Moravu i Slezsko horní hejtmanství v Praze, Plzni, Lokti, Mostě, Hoře Kutné a Olomouci. Pro revíry vzdálené od sídel těchto horních hejtmanství určeny expositury horních nebo vrchních horních komisařů, jež svá sídla často měnily. Při tom zřízena také instituce horních přísežných jako pomocných síl. Za vrchní horní úřady ustanoveny zemské politické úřady. Vrchní instancí bylo pak ministerstvo pro obchod a národní hospodářství. Tato organisace zůstala s výjimkou úřadu centrálního, který se měnil, až do účinnosti organizačního zák. ze dne 21. VII. 1871, č. 77 ř. z., který dosud působí. Nový zákon organizační o zařízení a působnosti báňských úřadů ze dne 28. III. 1928, č. 57 Sb. z. a n., přidržující se celkem staršího zákona organizačního, ale unifikující horní zákonodárství na Slovensku a v zemích ostatních, účinnosti té doby ještě nenabyl.

4. **Horní oprávnění.** Nabývati jich mohl kromě mnichů každý. Zeměpanským horním úředníkům a úředníkům těžářstev bývalo zakázáno nabývati podílů na horách a horních oprávnění až koncem XVI. stol. Kutati, t. j. vyhrazené nerosty v nepropůjčeném (volném) poli hledati směl každý bez zvláštní úřední licence a bez povolení vlastníka půdy. Cizí kutby směly se ale přiblížiti kutacím šachtám starším jen na 1 horní látr, aby hašpléři mohli volně na hašpli točiti.

Horní oprávnění byla: 1. výhradní kutba či nový nález (neufang), která opravňovala jen k vyslídění rudních pramenů dobývání hodných. Nalezl-li totiž kutěř skutečně rudní pramen a prokázal-li tento nález před zástupcem horního úřadu, směl po takovém svém rudním prameni (v jeho směru) pracovati na obě strany tak daleko a tak dlouho, až nalezl rudu dobývání hodnou. Podle účelu tohoto horního oprávnění bylo nutno je ohraničiti jen ve směru tohoto rudního pramene, nikoli v nadloží ani v podloží. Byl-li kutěř prvním nálezcem ve volném území, směl vyřizovati rudní pramen do vzdálenosti 2 horních lánů na každou stranu, jinak jen do vzdálenosti 1 lánu.

2. Oprávnění k porubu: a) hora měřená o 13 lánech, b) hora dědičná, jejíž velikost se určovala od případu k případu za různých podmínek, c) horní distrikt (t. j. pole neměřené).

K a). „Měřená hora“ byla podle jihlav. práva t. zv. protáhlé pole (gestrecktes feld) s věčnou hloubkou podle úpadu rudního pramene (tedy nakloněné a dole nekonečné prisma o profilu pro-

táhlého čtyřúhelníku). Tento čtyřúhelník byl 13 horních lánů dlouhý a $4\frac{1}{2}$ horního lánu široký; středem jeho délky byl pak střed hašplu nad náleznou šachtou. 1 horní lán rovnal se 7 horním látrům (berglachter), t. j. $7 \times 2,144 \text{ m} = 15,008 \text{ m}$.

Tento způsob vyměřování zůstal v platnosti na některých horách v Čechách dlouho ještě přes středověk. Na horách jiných zavládl druhý způsob jihlavského dolového pole (skládajícího se z nálezného dolu (fundgrube) o velikosti 42×7 láter a z měr po jeho obou stranách přilehlých o velikosti 28×7 láter. Místo lánu stala se jednotkou t. zv. wehr (= 2 lánům). Patent Rudolfa II. z r. 1604 zavedl horní míry o délce 7 lánů, ale se šířkou 1 lánu do nadloží a 1 lánu do podloží.

Před propůjčkou měřené hory musili nejméně dva přísežní města k tomu oprávněného rudní pramen žadatelův ohledati, sahali v něm ruda na žule (sohle) ve směru rudního pramene nejméně na 1 horní látro daleko a je-li na průčelí (na vortě) do výše $\frac{3}{4}$ horního látra odkryta. Pak musili nasekati měrné kolečko čili páru (bahre), obsahující 2 centnéře či 123,448 kg rudy, a za pečlivého dozoru v huti dáti vytaviti. Dostalo-li se z ní na sháněcí hutní peci $\frac{1}{4}$ hřivny (63,29 g) stříbra neb více po odečtení hutních nákladů, byla hora způsobila k měření, jak shora naznačeno.

Když nastala nutnost dolová pole z technických důvodů zvětšiti a je vzhledem k prohlášení kamenného uhlí za vyhrazený nerost přizpůsobiti ponejvíce horizontálnímu uložení tohoto užitečného minerálu, zavedl cí. pat. z 23. III. 1805 jednak pro ložiska protáhla a do hloubky šikmo upadající (tedy hlavně pro prameny rudní) míru protáhlou, jejíž horizontální profil byl dlouhý 224 láter a široký 56 láter, jednak pro ložiska horizontální nebo jen nepatrně upadající (hlavně ložiska uhelná) míru širokou (geviertes feld), jejíž horizontální profil měřil na délku 224 a na šířku 112 láter. Oboje tato dolová pole měla věcnou hloubku, prvé po úklonu ložiska jako stará „měřená hora“, druhé však mělo hranice vsíslé. Naproti tomu zavedl cí. pat. ze dne 21. VII. 1819 dolní míru o profilu 224×56 vídeň. sáhů, leč s omezenou hloubkou 100 vídeň. sáhů, představující tudíž ležící pravoúhlé prisma o kubickém obsahu 1,254.400 kub. vídeň. sáhů. Obecný horní zákon upravil konečně dolové míry jednotně, ponechal však nabytá práva v platnosti a přizpůsobení jich novým předpisům upravil v ustanoveních přechodních (XVI. hlava).

K b). „Dědičná hora“ (pole, jehož velikost se případ od případu určovala) propůjčovala se výjimečně za pouhou urburu těm, kdož se uvolili nakládati na práci v dolech, ohrožených zvláště těžce vodou, jejíž zvedání stálo velmi mnoho peněz. Hranice takové hory opatřila se mezníky a propůjčka dala se za zvláštní slavnosti.

K c). „Pole distriktní“ o velké rozloze, jež se vůbec nevyměřovala a byla propůjčována jedinému těžářstvu, přicházela v praxi zřídka.

3. Štola hledající byla chodbice skoro horizontální, mírně kupředu stoupající, která byla ražena ze dne, nikoli z nějakého podzemního díla. Jejím účelem bylo otevření pohoří, prosáklé vodou do té míry, že nebylo v něm možno hloubiti šachty za účelem hledání rudních pramenů. Podnikatel její byl chráněn tím způsobem, že na $3\frac{1}{2}$ lánu ve směru stoly jak ku předu, od ústí štolního, tak i nazad nikdo nesměl jeho práci rušiti. Učinil-li štolník nálež hodný propůjčky, propůjčilo se mu měřené pole jako jiným nalezačům. Jen místem vyměřeného bodu byl nález rudy, podobně jako u měřené hory střed hašplu.

4. „Štola dědičná“ (erbštola) měla v době nejstarší vždy svoje štolní pole. V tomto poli požíval dědičný štolník různých práv podle toho, jednalo-li se o doly již měřené a bořeniny (berüche) nebo o pole svobodné (campus liber). Hlavní význam měla dědičná štola pro doly již měřené, jejichž měrami vedla a jež odvodňovala. Tyto doly musily za své vysoušení platiti štolníkům t. zv. štolní právo či šteur, ovšem dosáhla-li štola v dolu jen „dědičné“ hloubky 10 horních láter. Tento šteur záležel v kvotě vytěžené rudy ($\frac{1}{7}$, později v Jáchymově $\frac{1}{9}$). Štolník měl vedle toho nárok na $\frac{1}{4}$ nákladů chodbic probíhajících měrou dolu, t. zv. čtvrtý peníz. Konečně měli štolníci právo na t. zv. štolní porub (stollenhieb), právo to, že směli stojíce na počevě své chodbice, pokud probíhala dol. měrou, kratci prostředně velikou vytíti rudy, co jí dosáhli.

5. **Těžářstva.** Pravidlem bylo, že na baňské oprávnění (vyhra-

zenou kutbu, měřený důl, stolu) nakládalo a z něho těžilo společně více osob, které se zvaly kverci, těžaři, nákladníci (gewerken, concultores, coloni). Historicky se vyvinulo těžářstvo jako v Německu z volného sdružení všech pracovníků na dole v pevný svaz jednak pracujících (hlavně havířů v nejužším slova smyslu), jednak nákladníků, kteří na své tále si zjednávali dělníky a později jen přispívali penězi. Kverkem dolu, stoly byl pak, kdo měl na něm tále. Kdo tálu pozbyl, přestal býti kverkem. Tyto osoby byly účastny na zisku i na ztrátě podle ideálních podílů (tálů), které však nebyly kvotou spoluvlastnickou. Subjektem těžařského jmění bylo těžářstvo jako celek.

Tál mohl se přenášeti volně (na př. pronájem, směnou či frejmarkem, darováním, ovšem také i dědičným nápadem) a to tak, že se ho těžař před přednostou těžářstva, perkmistrem, vzdal, načež jej perkmistr novému nabyvateli předal.

K tálu, pro který pracoval, měl dělník zákonné zástavní právo.

Těžářstvo vzniklo pravidelně tak, že ten, kdo obdržel horní oprávnění a po němž důl býval pravidelně jmenován, přibral si nové spolupracovníky nebo nákladníky a v dohodě s nimi rozdělil tále; zvláštního schválení úředního nebylo třeba. Označení „těžářstvo“ nebylo až do XVII. stol. zvykem.

Po zákonu byli těžaři: propůjčovatel regálního práva s $\frac{1}{32}$, pán pozemku s $\frac{1}{32}$ pán regální s 1 šichtou t. zv. kovářské devítiny, starší kverci opuštěného dolu, kteří byli dříve k placení cupusu ochotní.

Výkonným úředníkem těžářstva byl těžařský perkmistr, později šichtmistr zvaný, který musil býti kverkem. Mezi ostatními pomocnými silami byl důležitým úředníkem těžářstva dolový písař, který v XVI. stol. také na vlastní vrub vedl účetnictví a těžářstvo i zakládal a proto slul písařem základním.

Povinností kverků bylo jednak spolupracovati nebo na místě vlastní spolupráce dodávati pracovní sílu, jednak přispívati k společnému peněžnímu nákladu. Obě až na skutečnou spolupráci zvaly se samkost.

Ke konci středověku začala se vypočítávati rozvaha, zda v uplynulém kvartálu byl důl aktivní či pasivní. Příspěvek ke krytí pasív vzniklých v uplynulém čtvrtletí zval se cupusem (zubusse).

Právem kverků naproti tomu byl nárok, aby jim byl vydán poměrný podíl na výtěžku. S počátku byl to podíl na vytěžené rudě. Konečně pronikl vůbec způsob ten, že se čistý výtěžek (auspajt, ausbeute) dělil mezi kverky v peněžích po kvartálech.

Těžářstva starého horního práva jsou základem akciové společnosti nového zákonodárství.

6. **Dělnické právo.** Podnikání hornické bylo prvé, které svobodného dělníka přijalo do své organizace a jako člena produktivního společenstva. Práva horních dělníků, obsažená již v právních pramenech ze XIII. a XIV. stol. (hlavně konstitucích krále Václava II.) obsahují řadu sociálních myšlenek a můžeme je proto nazvati sociálním právem horních dělníků. Na konci vývoje ustupovala původní osobní pracovní účast členů společenstva víc a více, kapitalisté vstupovali čteně do takových společenstev a placením mzdy horníkům nahrazovali osobní práci vlastní. Toto poslední stadium, kapitalistické hospodářství na dolech, spatřuje se již ve XIII. stol.

Nejdůležitější součástí horního dělnictva tvořili havíři, kteří lámali skály a sekali rudy. Byli to dělníci vyučení. Vedle nich byly na dolech síly pomocné, mezi nimiž počtem vynikali pacholci (famuli), kteří hlavně po hašplech, nehlubokých to slepých a úklonných šachticích v dole, z žumpů v nich vysmolenými kožemi vodu a perky (jalové nebo polojalové kamení) postupně výše a výše vytahovali. Tyto pacholky (hašpléře) zjednávali si šmeléři (schmeller) a měli z nich svoji živnost. Práce žen v dole nebyla obvyklá.

Podle nejstarších pracovních smluv dostávali havíři mzdu za zpracované směny (sichty). Mladšího původu je práce úkolová, jejíž zásady se hlavně v právu jáchymovském bohatě vyvinuly. Směny horních dělníků trvaly v době nejstarší 6, v XVI. stol. 8 hodin. Dvě směny za sebou nesmělo se již podle Václavových konstitucí pracovati. Praxe stran práce nedělní a sváteční byla různá, pravidlem se v tyto dny nepracovalo.

Mzda měla býti již podle Václavových konstitucí životním potřebám horních dělníků přiměřená a podle jáchymovského práva měli ji přísežní čas od času přezkoumávati; měla se rozděleti vždy

týdně, v sobotu, a to v penězích. T. zv. trucksystém byl v Jáchymově potírán, leč v Hoře kvetl v určité formě až do zrušení šmelců r. 1586 neobyčejně. Nebyloť tam, hlavně na Kaňku, velkého dolu, kde by nebylo bývalo šmelce, který pacholky (hašpléře a jinou čeládku) živil, opatroval jídlem, šatstvem, obuví a bytem a za to bral jejich mzdu.

Horní dělníci, nejprve havíři, organisovali se již v XV. stol., na př. v Hoře již r. 1443 (ba je o tom také drobná zmínka před válkami husitskými), a to v pořádcích (ceších), sloužících zprvu účelům nábožným, ale také k výpomoci v nemoci a k regulaci mezd. Ostatní kategorie dělnické (trejvíři, hašpléři, hutníci, šlichéři) utvořili si po havířích své pořádky také. Jména těchto pořádků rozmnožovalo se členskými příspěvky. Právo jáchymovské zná již počátky pojištění úrazového, kde sami kverci nesou břímě tohoto pojištění.

Literatura.

Kromě starší literatury, jež je zaznamenána v základním díle: Adolf Zycha: „Das böhmische Bergrecht des Mittelalters“ (Berlín 1900, 2 svazky), sluší uvést tyto práce: Jaromír Čelakovský: „Novější literatura o dějinách horního práva, zvláště v zemích českých“ (Sborník věd právních a státních, 1901); Jos. Pekař: „Nová kniha o českém horním právu a českém dolování středověkém“ (Čes. časopis historický, 1901); Otakar Leminger: „Nové dílo o středověkém českém právu horním“ (Hornické a hutnické listy, 1901); Bretholz: „Johannes von Gelnhausen.“ Kritisch-historische Studie mit zwei Anhängen: 1. Unedierte Rechtssprüche für Kuttenberg, 2. Johann von Gelnhausens „Deutsches Bergrechtsbuch“ (Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1903); Frant. Mareš: „Počátky uhlí v Čechách“ (Čas. společ. přátel starožitností čes. v Praze, 1925); Rudolf Rauscher: „Přehled vývoje horního práva na Slovensku“ (Právní obzor, 1925); F. Vacek: „První list z knihy dějin hornického průmyslu v Čechách“ (Čas. pro děj. venkova, 1926).

Z novější literatury horního práva vůbec mají podrobné stati o starém horním právu českém: W. Schlütter a W. Westhoff: „Geschichte des deutschen Bergrechts“ (Zeitschrift für Bergrecht, 1909 a 1910) a R. Müller-Erbach: „Das Bergrecht Preußens und des weiteren Deutschlands“ (Stuttgart 1917).

PŘEDNÁŠKA VE VĚDECKÉM KLUBU DNE 21/12 1925. V BRNĚ.*

Dějiny Hory Kutny a hornictví provozovaného v jejím okolí nedoznaly ještě, nehledíme-li k prvému zpracování v Ottově naučném slovníku, náležitě pozornosti u českých historiků. Dosud to byl jen Dr Jaromír Čelakovský, který počátky tohoto města a dějiny předhusitské na pevné základy postavil. Také Dr Adolf Zycha všiml si pilně v díle: Das böhm. Bergrecht des Mittelalters, r. 1900. vydaném, práva horního a ústavy městské, ve městě tomto platných.

Že jsem si za téma přednášky právě v tomto shromáždění obral počátky dějin Hory Kutny do doby, kdy povýšena byla na město, a počátky jejího hornictví, omluví snad okolnost, že osudy práva horního t.zv. *kutnohorského* a ústavy městské kotví kořeny svými na Moravě, v proslulé středověké metropoli právní Jihlavě, a za druhé, že klášter cisterciáckých mnichů v Sedlci, jehož osudy protkávají historii sousedního královského města horního, připomíná nám, pokud nevyvrátí se mínění, že zakladatel jeho Miroslav jest jedním z předků pánů z Cimburka, proslavený tento rod moravský.

Výplň rudních pramenů kutnohorských pozůstává nejčastěji z kyzu železného, leštěnce olověného, kyzu arsenového a blejna zinkového. Kyz železný, leštěnce i blejno jsou stříbrnosné, kyz arsenový i železný obsahují také něco zlata, jež však nikdy po hutnicku dobýváno nebylo. Kdy tato rudní ložiska u Hory objevena byla, bylo do nedávna otázkou spornou. Nekritická stará literatura hornická (Jiří Agricola, Mathesius, Petr Albinus a jiní) a staří chronisté kladli objev ten buď do panování Václava I., buď do vlády Otakara II. nebo dokonce až Václava II. Královská listina z r. 1292., uveřejněná již hrabětem Sternberkem v jeho dějinách českých dolů, poučuje nás však nade vší pochybnost, že se tak stalo

za vlády Otakarovy. Jiné okolnosti nutí nás k úsudku, že doba tato nesahá zpět za rok 1261. Důkazy k tomu na tomto místě předněti bohužel nemohu, neboť jsou komplikované a založeny na materiálu listinném, tak že důkaz by navaňoval.

Na otázky, v kterých končinách a na čích pozemcích důležitý ten objev učiněn byl, Čelakovský přímo neodpovídá, nýbrž tvrdí, že jest jisto, že před r. 1278. netoliko kolem Malína (t.j. na pozemcích kláštera Sedleckého) nýbrž i směrem ke Kolínu, kolem nynějšího Kaňku u Libenic a zejména na t.zv. Kuklíku se dolovalo. Důkazů pro toto nepodává a také nebude pro celý jeho obsah moci podati. V této otázce lze čerpati mnohé poučení z formuláře z doby krále Jana *Suma Gerhardi* zvaného a Tadrou vydaného, jehož Čelakovský při sestavování článku svého asi nepoužil a jehož Zycha vůbec nezná. Mezi jiným dovidáme se z něho, že někdy kolem r. 1340. ležely blíže Hory Kutny *in antiquis Nevuangone* 3 měřené doly *per multa tempora et annorum plurimorum curricula desoluta. Neufang*, což dle hornické terminologie znamená *neue Fund* (nový nález čili nález **nového** pramene rudního v končinách, kde se ještě nedolovalo) dlužno hledati v blízkosti, kde také Čelakovský hledá *starou Kutnou Horu* (antiqua Cuthna) r. 1369 zmíněnou. T.j. v okolí nynějšího hřbitovního kostela Věch Svatých. Bylo by to tam, kde několik rudních couků se kříží a kde také poslední důl kutnohorský v nynějším století byl v činnosti, na tzv. Ptáku. Poněvadž k oněm zmíněným 3 dolům přiměřeny byly lány horní opatoví jakožto majitelé pozemku, nelze pochybovati, že prvý nález rud stal se na půdě mnichů Sedleckých. Náhled tento odpovídá také vůdčí ideji Čelakovského nazírání na dějiny Hory, který zastává mínění, že město Hora Kutná rozprostírá se na bývalých pozemcích kláštera Sedleckého. Naproti tomu Zycha z jednoho místa královského práva horního (Constitutiones iuris metallici) mylně dovozoval, že doly a tudíž i město vznikly na půdě královské. Svrchu zmíněná formule ze *Summa Gerhardi* uvádí nás na cestu střední; leželyť ony 3 doly mezi hranicemi pozemků královských. Že by horník, jehož dle starého pořekadla *jen naděje zdržuje*, v blízkosti oněch dolů, tedy i na půdě královské rud nebyl hledal, kdož by pochyboval?

Poněvadž tedy (jak prve řečeno) rudy na pozemcích kláštera Sedleckého nalezeny byly, nelze upírati dávné pověsti zmíněné ponejprv v panegyryku Martina z Tišnova na pány z Cimburka z polovice XV. stol. o nálezu rud mnicích Sedleckým něco historické pravdy, zvláště uvážíme-li, že cisterciácké kláštery linie Morimondské se vůbec zásluhami o vývoj hornictví ve středověku vyznačují. Tak připomínám namátkou klášter Walkenriedský u Goslaru, Altenzelský u Freibergu, Lubúzký ve Slezsku, Žďárský na Moravě, Osecký v Čechách.

Pověst zmíněná, jejíž pendant - což jest zajímavé - nalezl jsem v horním městečku Elterleinu u cisterc. kláštera Grinhamu v Sasku, vykládá, že mnich jeden ze Sedlce nalezl náhodou kňoury ryzího stříbra. Aby si místo toto označil, svlékl mnišskou kutnu a pokryl jí nález, načež spěchal zpět do kláštera. Odtud chtěli někteří (hlavně kutnohorský chronista Jan Kořínek) odvozovati i název města. Třeba jest náhled tento neudržitelný, přesto blíží se pravdě více, než zdánlivě správný výklad z českého *kutiti* resp. *kutati* nebo německého *kutten*, který zastávají od mistra Pavla Stránského až po Čelakovského šmahem všichni spisovatelé o Hoře pojednávající.

Připomínám předem, že již na 10 let sbírám starou kutnohorskou terminologii hornickou a že jsem dosud nikde ani slovesa *kutiti* ani *kutiti* ve smyslech na hornictví upomínajícím nenalezl. Tomu, co nyní jmenujeme *kutáni* (Sstřfan), říkali staří *šorpování*. Sloveso *kutati* utvořeno bylo někdy až v XIX. století, z dob starších není doloženo a Gebauer ve slovníku jeho ani neuvádí. Slovesa *kutiti* dočteme se sice ve starých památkách, leč nikdy ne ve významu hornictví připomínajícím, což platí i o moderním užívání slova tohoto. Adjektiva *kutný*, *-á*, *-é* nezná Gebauer, Jungmann ni Kot než ve slově *Kutná Hora*. Dle mého skromného náhledu nemůže však adjektivum toto, vzniklo-li ze slova *kutiti*, znamenati ve spojení *Kutná Hora* horu, v níž se kutí (kutá), nýbrž dle analogického tvoření jiných podobných adjektiv horu, jež kutí, což by však nesmysl. Srovnajme s tím jen následující slovesa: činiti - činný, chladiti - chladný, mluviti - mluvný, kvapiti - kvapný, bouřiti - bouřný, souditi - soudný, zhubiti - zhubný atd. Všechna tato adjektiva označují ne nějaký trpný stav nýbrž nějakou činnost.

* Citováno dle rukopisu uloženého v SOA Kutná Hora - Otakar Leminger, osobní fond, karton č. 3, inv. č. 39, složka „Objev rud“. V rukopisu podtržený text je zde uveden tučně, text který je v rukopisu v uvozovkách je zde kurzívou.

V nejstarších listinách a v horním právu krále Václava II. z r. 1300. zove se hornická osada, o jejímž vzniku jednáme, pouze *Chutna*, *Chutta*, *Chuttae*, *mons in Chutna*, *mons Chutnae*, anebo *berg zu den Chutten*. *Chutna* (Kutna) jest tedy substantivum, což plyne i z podobného a dosud v češtině používaného plurálu *na Horách Kutnách*.

V Čechách se dosud nikdo o výklad názvu *Kutné Hory* na základě dat v listinách z doby předhusitské nepokusil. Prvý správný výklad uveden jest ve velkém slovníku německém bratří Grimmů, ovšem jen s otazníkem. Dle tohoto znamenalo by slovo *chutten* domky či kobky horníků, a *Kot*, *kote*, *kütte* jest prý slovo prastaré (Cotteberga!).

K výkladu tomuto se přidávám a rozvinuji jej dále, uváděje, že jsem našel v listinách kutnohorského archivu dva záznamy, a to jeden ze stol. XVI. a druhý ze zač. XVII., kde užívá se slova *kutna* na označenou kobku či kavny hornické a ve smyslu širším i dolu vůbec. Dle mého náhledu jest Kutna bohemismus zrovna tak tvořený jako z *Lutte* - *lutna* (terminus hornický), *Butte* - *putna*. Po válkách husitských zapomnělo nové české obyvatelstvo na původní německý název a tak se stalo, že přešla na naše doby karikatura starého názvu.

Po této odbočce, jež však nám zároveň vedle názvu jedné ulice *platea bohemorum*, prvé na poč. XV. stol. doloženého, podává důkaz, že v nové vzkvétající osadě hornické většinou Němci, kteří název osady si vytvořili, a menšinou i Češi, kteří název její si zbohemizovali, se usazovali, vřafme se zase k dějinám samotným. Zdá se, že mniši Sedlečtí (dle Čelakovského národností Durynkové a Sasové) povolali si na pomoc z otčiny své soukmenovce své hornictví znalé. Jest známo, že již v té době se ve Freibergu dávno dolovalo. Není proto divu, že nacházíme v dobách předhusitských u Kutné Hory v Poličanech rodinu Freibergů a u Hory šachtu dle majitele jejího Weigmansdorfe nazvanou (Weigmansdorf byla stará vesnice u Freibergu).

Do roku 1289. chybí zprávy o osudech Hory Kutné. Zdá se však, že pravdivou jest tradice ve stol. XVI. ještě živá, že ve smutném roce 1278., kdy král Otakar II. naposled vytáhl do pole, kutnohorské doly byly opuštěny. Prý král pobral všechny koně a horníky do války. Teprve pozdě po pádu Otakarově povstávala nová osada horní jihovýchodně od *Staré Kutny* a objevny asi nové žíly rudní. Čelakovský zase podrobně vypočítává, kde které prameny dobývány, leč bez důkazů a těch zase sotva bude moci podati. Nová tato osada nebyla (zrovna tak jako Stará Kutna) městem a příslušela k hornímu obvodu v Jihlavě, jejíž přísežní konšelé vyměřovali doly, jimž náležely horní lány měšťanské atd. Kdy se Hora z područí tohoto vymanila, známo není, leč jisto jest, že již před rokem 1289. přela se dlouho sousední 2 města, Čáslav a Kolín, které z nich má vysílati přísežní konšely k vyměřování dolů, kterému z nich patří dále lány měšťanské a které konečně má vykonávati pravomoc soudní nad lidem horským. Při tuto rozhodl rozhodčí Syboto, perkmistr královský (magister **moncium**) a ne jak Čelakovský míní pouze přednosta těžářstva, který se zove důsledně *magister montis*. Při rozhodnutí této pře, tak důležité pro pány pozemků, na nichž se dolovalo (vždyť jim v určitém okrsku vzata pravomoc, kterou až dosud vykonávali) klášter Sedlecký ani na potaz vzat nebyl. Vidno z toho, že král resp. jeho finanční rádcové počali pracovati, osadu horní od břemen a vlivu klášterního vysvobozovati, aby tím příliv horníků a zisk z dolů (urburu) zvýšili. To vzbudilo ovšem odpor Cisterciáků, jejichž opat Heidenrich velký vliv na dvoře královském vykonával. Tak stalo se, že Hora Kutná za života Václava II. nestala se ještě městem. Byl sice ještě jeden krok za jeho života učiněn, míním tím vydání proslulého práva královského horničiho (jus regale montanorum) asi v r. 1300., o jehož platnosti a užívání však dosud vede se spor. Zjevno jest, že ten, jemuž Hora za právo městské co děkovati má, musil býti nezbytně nepřítelem Sedleckého kláštera. A tím nepřítelem byl král Jindřich Korutanský v kronice Zbraslavské proto asi tak praněřovaný. Tak soudí aspoň Čelakovský.

K sestavení obrazu, jak asi doly kutnohorské v dobách předhusitských vypadaly, podávají nejvíce látky Tomaschek ve svých 2 sbírkách náleží Jihlavských (Oberhof Iglau a Das alte Bergrecht von Iglau), jakož i zmíněná Summa Gerhardi. Šachty, málo kdy hluboké, byly většinou asi úpadní (t.j. po sklonu rudního pramene hloubené). Štol bylo poměrně málo; vyžadovaliř většího nákladu.

T.zv. trejby (koňmi to poháněné stroje těžní) stály jen nad hlubšími a rozložitějšími doly; obyčejně jen otáčeli hašplem hašplěři. Také t.zv. Kunst, rota aquae (nějaký to stroj k čerpání vody) a jako velická zvláštnost na zač. XIV. stol. též i *železné lano* (eissern seil) se připomínají. Jména dolů jsou německá, obyčejně po majiteli dolu převzatá (na př. fovea ad Pirknerum, ad Merbotaneum, Weigmansdorfer, Klingschmid, Zapfenschuh (později Čapčuch zvaná) dle doloženého majitele jménem Zapfenschuh, ad Andre-am, zum Goldschmiede a pod. Teprve později ujal se zvyk jmenovati doly po svatých. V Hoře znám důl u sv. Jiří a u sv. Martina oba listině doložené. České názvy dolů našel jsem pouze *Provod* asi z pol. XIV. stol.

Jak jsem již dříve řekl, byly nejstarší doly na starém Neufangu. Během 14. stol. pak dolovalo se též pod Kuklíkem, na Špicberku (nynějších Kaňkovských kopcích), dále na couku Kaňkovském a v nynějším městě samotném na couku Oselském, na němž ležely doly pověstný Osel, Rousy, Čapčuch, Klinšmid, Rosenštrauch, Aděly, Jiří, Ondřej, Zahrada, Studnice a jiné. Ve stol. XV. připomíná se mezi doly na Osel. couku i důl Cimburk. Důl tento zavadal asi příčinu k pověsti ve zmíněném již panegyryku Martina z Tišnova se objevující, kterou prof. Sedláček ve článku jednom o starých rodech moravských v Časopisu matice moravské úsilně hájí a Čelakovský také přejímá. Nad potokem Páchem nedaleko Hory stál prý hrad Cimburk řečený, který prý pánové z Cimburka vystavěli. Oba tyto badatelé však nenavštívili místa tohoto a o existenci dolu toho jména nemají také tušení. Nad mlýnem, nyní *Cimburkem* zvaným, rozkládá se prehistorické hradiště, které jsem se svým otcem 6 let pomoci dělníků prokopával. Nikde však nena-lezeno nejmenších stop po středověkém hradu. Za to při sestavování topografie dolů kutnohor. našel jsem, že v blízkosti mlýna zmíněného stával důl Cimburk. Jméno toto asi přešlo pak na mlýn samý (nikoliv na hradiště, jež tím názvem se nikde nejmenuje) a tak vznikla pověst, jež mýlila i znamenitého našeho genealoga Sedláčka. Zdali pánové z Cimburka, jimž na počátku své přednášky vzpomínku jsem věnoval a jimiž ji také uzavírám, na osudech kláštera Sedleckého v dobách předhusitských skutečně nějaký podíl měli, zůstává dosud záhadou.

O DOLECH A O MINCI KUTNOHORSKÉ.*

Od Otakara a Emanuela Lemingra

Prostor, na kterém se kolem Hory Kutny kutalo, není veliký. Rozkládá se mezi vesnicemi Bilany, Přítokou, Hořany, Hlízovem a Křeseticemi. **Prameny (kanky)** rudní, t.j. rudami vyplněné pukliny v rule, jež pod městem i v okolí *štrejchují* směrem povšechně jihoseverním a celkem příkře zapadají, představovali si staří horníci jako tabule všelijak zprohýbané a nakloněné. Souhrnu několika takových pramenů rovnoběžně blízko sebe běžících říkali **couky**.

Již v 15. stol. činil se rozdíl mezi **horami Stříbrnými a Kaňkovskými** či **Měděnými**; na těchto převládal ve výplni coukové pyrit (*kyz*), na oněch galenit (*reda*). Nyní se ujal rozdělění revíru zdejšího na část **severní a jižní**.

Na severu sledují, postupujeme-li od východu k západu, couky takto:

1) **Couk Karlův (Caroli)**, směřuje k 0^h 7° a zapadá 70-80° k východu. na němž slíděno bylo v tomto století, leč bez valného výsledku

2) **Couk sv. Čtrnácti pomocníků**.

3) **Couk Rejzský (Rejzi)** ve stol. 17. sv. **Maří-Magdalenský** zvaný, směřuje k 0^h 14° a zap. 70-80° k západu. Kutalo se na němž se kutalo již v době předhusitské, pak za krále Vladislava. Ve druhé pol. 16. stol. bylo na něm mnoho dolů na př. Anna, Mladá Anna čili Bílá Koruna, Čapčoch (jenž třeba lišiti od dolu téhož jména

* Citováno dle nedatovaného nedokončeného rukopisu, uloženého v SOA Kutná Hora - Otakar Leminger, osobní fond, karton č. 3, inv. č. 43. Není známo, jestli a kde byl text publikován. Název a poslední odstavec je citován podle jiné (starší?) rukopisné verze tohoto článku uložené tamtéž. V rukopisu podtržený text je zde uveden tučně, text který je v rukopisu v uvozovkách je zde kurzívou, škrtnutý text je škrtnutý i zde, text v hranatých závorkách je psán rukou Emanuela Lemingera (otce Otakara Lemingera). Článek je zde uveden i jako ukázka způsobu práce Otakara Lemingera.

na couku Oselském), dva Jani, Groše, Helary, Hruška, Starý i Mladý Jiří, Konváří, Kříž, Liška, Maršejd, Leflíře, Mečíře, Minceře, Starý a Mladý Ruthart, Růže, Skřivan, Trenčín, Václav, Zbytek, Vlčice, Žáby a j. K couku tomuto hnána byla štola Sv. *Maří Magdaleny* jinak *Rejzská* (již r. 1618. připomínaná). Couk tento byl v době nynější důkladně prozkoumán a pozorováno postižení na něm největší dosud postižené zrudnatění (průměrný obsah stříbra byl 0,0858 %)

4) **Couk Sv. Václava** Václavský směř. k 1^h 7° a zap. příkře k západu.

5) **Couk Turkaňský (Taurkank)** směř. k 1^h 5° a zap. příkře k západu. Pracovalo se na něm již před válkami husitskými, pak za krále Vladislava od konce XV. až do XVIII. stol. Na svahu severním **Dolejším to Turkaňku** byly v 16. stol. doly: Holub, Mudrlant, Šabatec, Holandr, Dolejší šachta, **Prostřední šachta** a j., na **Turkaňku Hořejším** důl Jedle a j. K couku tomuto hnána štola 659 dumplochů dlouhá, od níž výše zmíněná štola Sv. *Maří Magdaleny* či *Rejzská* odbočovala. K **lepším** vyšetření couků jmenovaných zaražena na sever. svahu vrchů Kaňkovských r. 1889. nová šachta nyní 300 m hluboká, ve hloubce 90 m vylámáno náraziště, a do něho proražen pomocný jež souvisí překopem se štolou sv. *Čtrnácti pomocníků čili Malínskou*, která od východu na západ běží.

6) **Couk Alžbětin** směřuje k 1^h 6° a zapadá 60° 70° k východu. Dolovalo se na něm ve věku minulém a na počátku tohoto století.

7) **Couk Nyfleský**, směřuje k 1^h 11° a zapadá 60° 70° na východ. na němž se pracovalo jistě již ve stol. 14. a později. **Dolovalo se na něm v dobách předhusitských a ve stol. 16. na poč. XVI stol. a po delší přestávce zas ve 2. pol. XVI stol. R. 1852 připomíná se štola v Nyfli.**

8) **Couk Kaňkovský** či **Starý Český couk** směřuje, jak moneé haldy ukazují, k severu. Jest to asi tíž couk, jenž se r. 1332. nazývá *der alte Newfang*. Kutalo se na něm před válkami husitskými, pak v druhé polovici 15. stol. a po celé 16. stol. velmi čile. Na něm byly nejdůležitější doly kyzové v tomto pořádku od jihu k severu: **Tolpy, Šváby, Nyklasy, Šmitna, Fraty, Plimle Stará a Mladá, Rabštýn, Hopy, Nová šachta, Kyntery, Šafary a Trmendle.** Král Vladislav již na začátku vlády své přispíval znamenitou pomocí z mince své kutnoh. k dobývání těchto dolů. Ponenáhu přecházely šachty tyto v ruce královské a kutalo se v nich až do r. 1614., kdy pro nával vod a chudobu kyzů byly opuštěny. **Pe té pronajímány všechny doly Kaňkovské několikrát obci kutnohorské a nejv. minemistru Vilémovi z Vřesovic, ale dolování se předece nezmožilo a poznenáhu zaniklo úplně.** Pracovalo se v nich sice ještě později, ale se ztrátami, na nichž lví podíl měla obec kutnohorská. Kromě jmenovaných dolů kutalo se ještě na tomto couku v **Panské šachtě** (ve 2. pol. XVI. stol. založen), **Košťofalu** a **Vlčí hoře.** K couku Kaňkovskému zaražena štola 924 dumplochy dlouhá.

9) **Couk Andělský**, směřuje k severu na němž r. 1664. založila kutnoh. obec šachtu **Turek**, směřuje k severu.

10) **Couky na Skalce** objeveny teprve r. 1734. náhodou při kopání studně. Směřovaly k severu a zapadaly 60° k západu. Stát doloval na nich pilně až do r. 1814. V letech padavých učiněn nesmělý pokus kutací v těchto starých dílech, leč setrval 1875. ujal se stát opět vážně dolování a skutečně již v nepatrné hloubce dostiženy rozmrsky s výplní kyzovou a galenitovou, jejíž šlich obsahoval 0,2 - 0,5 % stříbra a pozoruhodné stopy zlata. **Dolováním V hloubce však rudnatosti ubývalo, pročež r. 1886. dolování zastaveno. Zvláštěmí couků v této době na Skalce vyslíděných bylo, že zapadaly při směru jihozápadně-severovýchodním mírně k západu a měly ráz zcela nepravidelný.**

Jižní část revíru prostupují, postupujeme-li od východu k západu, tyto couky:

1.) **Couk Kralický** či **Roveňský** směřuje k 0^h 8°. Ve zprávách z konce XVI. a poč. XVII. stol. líčí se jako couk bohatý. Z dolů na něm zaražených jsou známy byly doly: Aron, Bílý lev, Boží pomoc, Boží vůle, Černý lev, Černý orel, Červený lev, Filip, Mladá a Stará Kralice, Los, Páv, Pavel, Pelikán, Petr, Pňov, Požehnaní, Radost, Routový věnec, Štěpán, Mladý a Starý Tomáš, Tovaryšstvo, Ztracený Petr a j.v. K couku tomu hnána též štola **Kralická.** R. 1888. zaražena na Rovínách šachta, však narazivší několikrát na mocné vodní rozsedy, po roce opuštěna byla.

2.) **Couk Oselský**, nejbohatší to couk, jenž již před válkami husitskými pilně vzděláván byl, směřuje bezpochyby k 2^h 0°. Na něm byl světoznámý důl **Osel** (*monet-fovea Asinus*) a to pod návrším, na němž nynější kasárna býv. kolej jesuitská stojí. Nejstarší nám známá zpráva o něm pochází z r. 1363. Za bouří husitských zatopil se, takže v následujících klidných dobách mohlo se pouze v jižní partii dolu pracovati. Též král Vladislav účastnil se při dobývání jeho měl v Osle 8 třicátých (= 32 kukusů). Ze zprávy Sig-munda Práška, jenž r. 1531. důl tento měřil, dovídáme se, že šachta sama byla nepřetržitě 80 dumplochů (= 190 m) po sklonu couku hluboká. Z náraziště vedly chodby k jihu a severu. Z jižní chodby raženy Na jižní chodbě hloubeny nehluboké šachtice, jichž bylo 14 na počet, takže celá hloubka dolu měřena jsouc po sklonu šachty byla 260½ dumplochu (= 619,187 m.)* Za Ferdinanda I. Klesalo dolování na tomto couku, až r. 1546. v neděli Spiritus spuštěny doly královské na něm ležící, a pomoc z mince královské na doly kverkovské dávati se přestala. Toť byl konec slavného toho couku! Z ostatních dolů uvádíme: **Staré a Mladé Rousy, Flašary (Carnifices), Čapčoch, Hutrajtře, Klinšmid, Roznštrauch, Mlýn, Cimburk, Cimmund, Anděly, Jiří, Studnici, Zahradu, Šimpavu, Kruchtu** a j.

3.) **Couk Hloučeský** směřuje k 0^h 2°. R. 1588. jmenuje se mezi novými couky. Hnána k němu **dědičná štola** 548 dumplochů dlouhá, od níž erbštola Grejfská odbočovala. Z nehlubokých dolů známy jsou: Barbora, Čtyři bratři, Mladý a Starý Gabriel, Havířský, Hložek, Kováře, Koza, Raroh, Řezníček, Svornost, Tvarůžek, Veselý a j.

4.) **Couk Kavčí hory** s dolem *Kavkami* směřuje k 3^h 6°. Důl *Kavky* u kostela Sv. Trojice ...

5.) **Couk Sv. Trojice** směřuje k 0^h.

6.) **Couk Nyšpulský** směřuje k 3^h 9°.

7.) **Couk Grejfský** (snad totožný s coukem *Všech Svatých*) směřuje k 2^h 3° a zapadá 70° na východ. Již za panování krále Jana Lucemburského připomíná se důl **Griffo.** V době tre R. 1419. házeli pryč enávisťníci kalicha přivřezence nepřátelské strany katoličtí němečtí horníci kališníky do dolů na tomto couku.*) Za Vladislava dolovalo se na *Krejfu* v dolech **Hruškách** a **Truhle**, jež však r. 1517. opuštěny. Teprve po r. 1561. začalo se pilněji kutati, a brzy zvětšil se počet dolů měrou neobyčejnou. Mezi jinými dala se i obec kutnoh. r. 1566. na poručení císaře Maxmiliána v dobývání starých dolů **Hrušek** a **Višňoví**, leč nepotkala se ze zdarem a zadlužila se při tom značně. Tou dobou pracovalo se na couku tomto Grejfském v těchto vesměs asi nehlubokých dolech: Benešovu, Brhu, Broskvi, Čermáku, Danieli, Dubu, **Humenei**, Hvězdě, Chrástu, Jahodě, Janu, Kocouřích, Kopřivě, Staré a Mladé Kutně, Martinu, Starém a Mladém Mnichu, Ofechu, Pařezu, Pleskáci, Staré a Mladé Růži, Rytíři, Smole, Sokolu, Světičce, Šipčí, Třešňoví, Váčkaři, Voslíku, Vyšehradu a j.v. - Dne 8. května 1887. byla na **Ptáku** slavnostně zaražena nová šachta nyní 300 m hluboká, jež se dosti slibnou býti zdá.

8.) **Couky Kuklické** (spodní, prostřední a hořejší) směřují přibližně ke 2^h. Dle tradice ujišťovalo se v XVI. stol., že ze 16. stol. dolovalo se na Kuklíku již na konci XIII. 13. stol. dolovalo. Ve 2. pol. XVI. 16. stol. osazen byl Kuklík více než 150 šachtami vesměs mělkými, neboť se ani jedna rozsáhlá hald nezachovala. **Provozovalo se tam jednoduše t. zv. dravé dolování.** Dolovalo se tam dravě. I ve stol. XVII. 17. až XIX. 19. se tam kutalo, až konečně těžba státem provozovaná r. 1844. docela zastavena. K důlům **Kuklickým** na tomto couku zaraženým hnala se důležitá **erbštola Kuklická.**

9.) **Couk Ptačí hory** u vsi Křesetic s doly: Slavíkem, Stráží, Tomášem, Německým Tovaryštvem a j. a **erbštolou Požehnaním.** Kutalo se na něm v dobách předhusitských, na konci XVI. 16. a zač. XVII. 17. stol.

Mimo tyto couky mluví Kromě těchto zmiňují se prameny archivační ještě o jiných coucích (na př. Námětském, Všech Svatých), o nichž bližších přesných zpráv dosud nemáme.

*) Zapadal-li Oselský couk asi 75°, pak byl důl tento svisně 550 m hluboký.

) V červenci r. 1899. přinesla s sebou voda do nového dolu na **Ptáku spousty lidských kostí, jež jsou asi pozůstatky obětí surových německých Horníků.

K couku hnali horníci buď **šťoly** (t.j. z úpatí návrší dovnitř vrchu ražené chodby za účelem odtoku vod ~~ed vodorovné polohy~~ ~~poněkud odchýlené~~ poněkud stoupající) nebo na něm zarazili (*zinkovali*) **šachty** (t.j. studním podobné prohlubně dřívím vyroubené). Všechny kutnohorské šachty byly ve směru podle sklonu couku nakloněné, jediné Panská šachta na couku Kaňkovském byla svislá.

Dřevěnému roubení při ústí šachty říkali **hejpank**, prostoře na dně jejím **ražump**. Celou hloubku dolu dělili ~~ne jako nyní my na horizonty~~ na hořejší, prostřední a dolejší **grády**. Ze šachty na strany ~~vedly~~ vylamovaly se chodby (*fudrnosti*). Na nich hloubeny malé šachtice, nad nimiž rumpál čili **hašpl** stál, pročež se také jim **hašple** říkalo. Štoly, jichž účelem bylo, aby zdravý vzduch přiváděly a vody dolové odváděly, zvaly se **erbšťoly** či **šťoly dědičné**. Šachtám průdušním neboli lépe komínům, jimiž zkažený vzduch a **švub** (t.j. jedovaté plyny dolové, hlavně ze sirovodíku a kyslíčniku uhlíčitého se skládající) z ~~vnitř~~ dolu se odváděl, říkali **latrochy** a těm, jimiž čistý vzduch se přiváděl, **litlochy**. Místo v dole, kde ~~ru~~ ~~da~~ se **sekala** pracovalo, zvalo se ~~místo neboli vort~~. Hloubku šachet a délku štol měřili staří na **dumplochy** (1 dumploch = 4 loktům praž. = 2,3769 m).

Dělníci, kteří za **lún** (mzdu) ~~která na př. v XVI. stol. pravidelně 20 grošů čes. týdně obnášela~~ rudu sekali a šachty i štoly vylamovali, nazývali se **havěři** (knapové, sekáči; lat. sectores). Pospolu byli sdruženi ve 2 bratrstva či pořádky řízené staršími, kterým příslušela pravomoc v malých spolkových věcech a služebných sporech mezi nákladníky a dělníky. Titul jedněch starších zněl: *Starší nad havěři hor Stříbrných*, druhých: *Starší nad havěři hor Kaňkovských*. Havěři jakož i ostatní dělníci scházeli se ku práci v **kavnách** nebo v **lozumentích** (t.j. dřevěných budovách nad šachtou sroubených) kde čekali, až dojde na jejich šichtu, což **anklopěři** klepáním oznamovali. ~~Den byl totiž rozdělen na 4 šichty po 6 hodinách, po válkách husitských též na 3 drtele po 8 neb na 2 díly po 12 hodinách.~~

~~Doba pracovní byla buď Pracovalo se buď ve Den byl totiž rozdělen na 4 šichty po 6 hodinách nebo po válkách husitských též na 3 drtele po 8 anebo na 2 díly po 12 hodinách. První šichta počínala 8. hodinou po západu slunce (t.j. naší 4. ranní). Oznamovala se pak tato hodina doba hodinu před tím zvoněním na věži chrámu sv. Jakuba*) a Matky Boží v Hoře Kutné a na věži chrámu sv. Vavřince na Kaňku.**) Ještě dnes se zvoni v tuto hodinu z úctyhodného zvyku na havěře. Žádný Dvou šicht po sobě havěř nesměl dělati. 2 šichty po sobě, aby se dílem nepřemohl. V neděli a o hlavních svátcích se nepracovalo. Pracovali pak havěři přimdlé záři kahance oděni jsouce **perkytlí** a **podřítkem**. Nástroje jejich byly **šlígle** (také želízko a **permliee** fejsl), a **fimol** (železný klím), **nosatec**, **kratce**, **fejsl** a j. Želízko bylo špičaté kladívko, jež havěř v levé ruce třímá; **permliee** fejslem pak, jež držel v pravici, tloukl na želízko. **Želízek** Želez musel mítí havěř více několik při sobě, neboť se jejich hroty **špičky brzy o tvrdou** o skálu ztupily; upotřebené sejmul s topírka a nové nastrčil. **Důležitými řemeslníky** byli **tedy** proto **kováři** (pergšmídrové, fabri), jimž také v právě horním kr. Václava II. celá obšírná kapitola věnována jest. Dokud **nám** thrací účinek střelného prachu poznán nebyl, užívalo se **tzv. sázení ohněm**; **při němž** se hranice dříví hlinou velarskou (s řezankou smíchanou) klabovaná čili omazaná zapálila; a **tak dlouho** tato znenáhla kloznila (doutnala) ~~nechala~~, až všechny šejty (polena) ohněm se ztrávily. Pak mohla se skála horkem **ohněm** popraskaná snadno sekati. Šachty a chodby, ~~v nepevné skále vysekané~~ kde bylo třeba, roubili **lesem** (dřívím) **tesaři** (cimrmani, carpentarii).~~

Rudy a **perky** (t.j. jalové kamení) vozili **pacholci** (běhači) na **purách** (kolečkách) nebo ~~tahali je v kočábkách~~ v huntech až na **ražump** **filort**, odkud je při šachtách nehlubokých **hašplíři** hašplem v dřevěných **kyvlích** anebo malých **perkovicích** (sešitých kožích) vytahovali. ~~Při~~ Ze šachet hlubokých zdvihala se velká břemena (na př. voda, ruda, perk) ~~ve~~ v pytlech z volských kožíh (~~čalovkách~~) pomocí **trejbu** 6 až 10 koňmi hnanych. Odtud říkalo se takým šachtám **radšachty**. Koně při této práci ~~poháněli~~ pobízeli **trejbíři**. **Kunstů** (t.j. strojů ~~vodu z rybníků~~ ~~strahami vedenou~~

*) Ještě dnes zvoni se ~~v tuto hodinu~~ o 3. hodině ranní dle starodávného zvyku „na havěře“.

poháněných hlavně silou vodní), jimiž se voda z dolu pumpovala; ~~jenž za malý div světa považovány byly~~ nebo vytahovala, mnoho nebylo, ~~neboť~~ bylyť nákladné. ~~Vrchní dozor nad horami a minei v království Českém příslušel od~~

Hledati rudy mohl každý a na gruntech číkoli. Kdo pak ~~skutečně~~ našel pramen rudní, mohl žádati urburéře za **propůjčku** (právo k dolování), aby si takto zabezpečil prioritu svého nálezů. Právo k těžbě rud a kovů náleželo dle středověké theorie právní mezi **regály** čili vyhradná práva královská. Královský urburěř propůjčoval pak toto právo jménem královým osobám soukromým, začež museli odváděti králi **desátek čili urburu**, t.j. $\frac{1}{8}$ vytěžené rudy. Dokázal-li pak ~~po čase~~ šťastný nálezce bohatost pramene rudního zákonem vytčenou, mohl žádati za **míry dolové**, v jejichž mezích mu bylo dolovati. Prostor tento ~~byl~~ dlužno si představovati jako čtyřboký hranol nekonečně (*věčně*) hluboký a ~~ve~~ podle sklonu couku nakloněný, jehož základnu zákony horní během času různé vymezovaly. Jednotkou měrnou při tomto měření byl **lán a látro horní** (lán = 7 látrům); látro = $3\frac{3}{8}$ Praž. lokte = 2,12 m). Na věčnou paměť ~~zarazeny~~ pak na hranicích měř **mezníky** (**lochšťány**, **markšťány**) nebo **kolíky**.

~~Fi;~~ Kdož na vlastním nákladem **pavovali** (t.j. hory těžili), nazývali se **nákladníky** či **kverky** (coloni, concultores); ~~kteří~~ **lehenšafty** (linšafy) drželi t.j. pouze jednotlivé vorty ať soukromé ať královské za smluvený díl vysekané rudy najaty měli, sluli **lehenšaftníky**. Ideální podíly na dolech anebo vortech, dle nichž se zisk a ztráta na jednotlivé kverky rozvrhoval, sluly **tále** (partes). Buď jich bylo 32, pak sluly **třícátý**, buď 128, pak jim říkali **kukusy** či **kuksy**. Nestačily totiž síly jednotlivcovy k vydržování podniku tak nákladného jako bylo dolování, pročež spojovali se podnikavci ve společenstva **nákladnictva** řečená.

Nákladníci tito zvolili si ~~ze spolka~~ **perkmistra**, jehož ~~dozoru~~ práce **technické** který rudu a některé manipulace peněžní podlehal, a **najali písáře**, ~~jenž košty neboli cedule každý týden psal~~ jehož ~~úlohou~~ jemuž bylo každý týden počty klásti a o tom **košty** či **cedule** psáti.

Rudy *na den* z dolu dopravené podrobovaly se ~~ruční~~ úpravě čili **prejtování** ~~bohužel velmi nedostatečnému, což přispělo měrou nemalou k úpadku dolu. Snad nedostatek rudy a domnělý strach před ztrátami byly příčinou, že~~ (rudy se totiž náležitě nemělnily a neplavily). K úpadku dolu přispělo to měrou nemalou. Úpravu měli na starosti **prejtýři**, kteří rudu roztloukali, a **šlichýři**, kteří ji v proutěných koších propírali, ke kterýmžto pracem i ženy se přibíraly. **Ruda** Kyz měřila se na **hromady** a **hýle** (hýle = 6 hromadám = 12 centněřům), po r. 1559. vážila se na **centynýře**, **kameny** a **libry** (centnýř = 6 kamenům = 120 librám).^{A)}

^{A)} *Jiná verze tohoto a následujících odstavců: Ruda* Kyz měřila se na **hromady** a **hýle** (1 hýle = 6 hromadám) a **hromady**, později se vážilo na **centy**, **kameny** a **libry** (1 cent = 6 kamenům = 120 librám). Stříbro vážilo se na **hřivny** (= 16 lotům), **fertony** (= 4 lotům), **loty** (= 4 kventilkům) a **kventlíky** (hřivna = 4 fertonům = 16 lotům = 64 kventů.).

Úprava rud či **prejtování** (Aufbereitung) byla zcela nedostatečná a ~~vše~~ ~~dělo~~ se ručně. ~~Toť bylo také jednou z příčin úpadku dolu.~~ Tavily se pak rudy ~~skutečně~~ nerozvázně napařad, ať byly bohaté ať chudé, ať čisté ať husté jalovým kamením promíchané. Snad nedostatek vody a strach před možnými ztrátami byl příčinou, že se nebyla řádná úprava (zejména náležitě rozmělnění a plavení rudy) ~~nezavedla~~ na, ač minc-mistrem Karlem z Biberštejny r. 1589 navrhována byla. Přípravu měli na starosti **prejtýři**, kteří rudu roztloukali, a **šlichýři**, kteří ji propírali v proutěných koších. Při této práci byly též ženy zaměstnány.

Rudy takto upravené kupovali **rudokupci** či **erckauffěři** (Erckauffēři) byly podobni našim bursiánům ~~v tom ohledu~~ tím, že mohli, jak chtěli, ceny rud zvyšovati neb snižovati a ~~tak~~ chudobné kverky od dalšího dolování odstrašiti. Již horní zákoník kr. Václava II. nařiká na jejich ~~sejdištví~~ *šibalstvo*.) a tavily je ve svých soukromých hutích. Těž král měl svoje huti. Erckauffěři ~~měli svůj~~ byli sdruženi v pořádek, jenž podroben byl dohledu ~~minemistra~~ a horního hofmistra. vytavené stříbro museli prodávati pod ztrátou hrdla do mince Kutnohorské. Když pak Ferdinandem I. r. 1559 koupě rud soukromníky prohlášena za nedovolenou a pořádek erckauffěřský zrušen, smělo se stříbro taviti pouze v hutích královských. Aby se před koupí rudy, jež se dle sazby zákonem určené do huti královské kupovala, zjistilo, kolik stříbra cent rudy drží, zkoumali ukázky rud **prubíři**. Před válkami husitskými stávaly huti nedaleko kláštera Sedleckého, později ~~postaveny~~ byly v údo-

Rudy takto upravené kupovali od nákladníků (*šeptali o ně*) **rudokupci** či erckaféři ~~tajným šeptáním~~ a kdo podal víc, obdržel a tavili je ve svých soukromých hutích.)* Též král sám měl svoje huti. Erckaféři byli sruzeni v pořádek, jenž byl podroben dohledu horního hofmistra. Vytavené stříbro musili se prodávat pod ztrátou hrdla do mince Kutnohorské. Když r. 1559. koupě rud soukromníky prohlášena Ferdinandem I. za nedovolenou, a pořádek erckaféřský zrušen, smělo se stříbro taviti pouze v hutích královských. Aby se před koupí rudy, jež se dle sazby zákonem určené v huti královské kupovala, zjistilo, kolik stříbra cent rudy drží, zkoumali ukázky rud **prubíři**. Dělníci v hutích zaměstnaní ~~tzv.~~ čili **hutníci** sruzeni byli též v bratrstvo řízené staršími; též v pořádek. Hutní proces srovnával se aspoň na počátku XVII. st. s procesy na jiných horách stříbrných. Olovo ke shánění stříbra potřebné kupovalo se, ježto se ho v Hoře Kutné s dostatek nedobývalo, ~~na Horech a v Polsku~~ ze Stříbra, Goslaru, Mišně, Polska.

Před válkami husitskými stávaly huti nedaleko kláštera Sedleckého, později v údolí Páchovském, dále u vsi Bilan, Grunty a na Kolmarce. Královské huti byly u Bilan a pod chrámem sv. Trojice na Páchu, kde se dosud v *hutích* říká.

Dřevěné uhlí k tavení rud ~~pálili četná a bujná chasa~~ uhlířská prvotně v lesích kraje Čáslavského hlavně v lesích kol Uhelné Příbramě, později nato u **Starého Kolína**. Již králem Václavem II. jim byla udělena privilegia, jež 17. března 1327. král Jan potvrdil. Bouřky uhlířů nebyly věci neobyčejnou.

Dříví k potřebám dolovným nutné, ~~tzv.~~ prostě *les* zvané, poráželo se, když okolní lesy zřidly, na úpatí Krkonoš a Kladských hor (u Trutnova, Rychnova a jinde) a plavilo se až ke Starému Kolínu.

Zajímavým zjevem mezi kutnohorskými živnostníky byli **lojovníci**, kteří ~~do~~ prodávali ~~haviřům~~ k dolům do kahanců lojové **kroužky**. Čítali je na kopy. Když r. 1584. byla ~~velká~~ nouze o lůj, zapověděl císař Rudolf II. ~~přísně~~ hrozě vězením mydlářům Kutnohorským, Kolínským a Čáslavským, aby mýdlo nevařili, ~~poněvadž by tudy hory k spuštění přijíti mohly. Z příčin zřejmých~~ Také kvetlo v Hoře také řemeslo **provaznické**.

Vrchní dozor nad horami a minci v království Českém příslušel od dob Karla IV. **nejvyššímu mincmistru království Českého**, jenž sídlil v Hoře Kutné na Dvoře Vlašském. Úřad tento byl r. 1783. zrušen. Nejvyšším lokálním horním úředníkem v Hoře byl **horní hofmistr. Urburu** čili horní desátek spravoval a jiná práva z horního regalu vyplývající vykonával **urburč**, jemuž ku pomoci byl **pisář urburní**. ~~Mimo tyto~~ Kromě těchto bylo při dolech kutnohorských mnoho jiných úředníků jako: **štolmistr**, jenž měl na starosti koně při dolech a hutích královských, **vrchní štajgéri** či lezci, **prubíři**, **maršejdníci** (měřiči dolová), **pisáři**, **hutrajtější** (kteří dohlíželi před r. 1559. v hutech erckaféřských, aby se s rudou resp. stříbrem na škodu královskou ~~spatně~~ nemanipulovali; cejchovali též **plíky stříbrné** stříbra hertovního), **šafáři dolová**

lí Páchovském, dále u vsi Bilan, Grunty a na Kolmarce. Královské huti byly u Bilan a pod chrámem sv. Trojice na Páchu, kde se dosud v *hutích* říká. (Výtěžek dolů kutnohorských do r. 1620. vypočetl hrabě Kašpar ze Šternberka uhrnem na 8,440.000 hřiven stříbra (= 177,000.000 zl).)

Dřevěné uhlí k tavení rud potřebné ~~pálila~~ četná a bujná chasa uhlířská ~~po lesích kraje~~ prvotně v lesích kraje Čáslavského, ~~později hlavně~~ hlavně v lesích Příbramských [a konečně u Starého Kolína]. Již králem Václavem II. jim byla udělena privilegia, jež 17. března 1327. král Jan potvrdil. Bouřky uhlířů nebyly věci neobyčejnou.

Dříví k dolům potřebné (*les*) poráželo se, když okolní lesy zřidly, na úpatí Krkonoš a Kladských hor (u Trutnova, Rychnova a jinde) a plavilo se až ke Starému Kolínu. ~~odtud vozeno~~ koně je k ~~Horám~~ dováželi.

Zajímavým zjevem mezi kutnohorskými živnostníky byli **lojovníci**; ~~kteří~~ [tito musili za určitou cenu] ~~do~~ prodávati dolům do haviřských kahanců **kroužky lojové**, jež čítaly se na kopy. Když r. 1584. byla velká nouze o lůj, zapověděl císař Rudolf II. hrozě přísně vězením mydlářům Kutnohorským, Kolínským a Čáslavským, aby mýdlo nevařili, ~~poněvadž by tudy hory k spuštění přijíti mohly. [Z příčin zřejmých~~ kvetlo v Hoře také řemeslo **provaznické**.]

*) ~~Nešťastná tato instituce~~ Je podivno, jak dlouho se mohla ~~nešťastná~~ nezdravá tato instituce udržeti. Již horní zákoník krále Václava II. z r. 1300. nařká na jejich *šibalstva* a nářky ~~podobné vedly~~ ~~později dále~~ na *fikavé* rudokupce táhnou se celým ~~XVI.~~ 16. stoletím.

hutní, a-j-v. různí písáři (na př. nad ovsy, u Labe, v hutech atd.) a j.v.

Stříbro v hutích vytavené odvádělo se na Vlašský dvůr, by se zmincovalo. Vážilo se na **hřivny, fertony, loty** a **kventlíky** (hřivna = 4 fertonům = 16 lotům = 64 kventlíkům). Stříbro s mědí dle určité zákonem stanovené míry smíšené lili **kysěři** do **barchanů** (kadlubů z barchanu ušitých). Pruty stříbrné takto povstalé, **čány** zvané, byly ve **šmitnách minciřských** rozřezány a na tenké plíšky či pláty roztepány, zaokrouhleny a konečně, aby zbělely, ve vinném kameni a soli vyvářeny či **lorovány**. Takto upravené plátky odevzdány **pregěřům**, kteří na nich mincovními **kolký** ráz vybíjeli.

Pražský groš krále Václava II. jest - pokud zjištěno - nejstarší peníz, který byl ražen v mincovně Kutnohorské. Stříbro jeho je 15 lotové (t.j. v 16 letech stříbra pouze 1 lot mědi). Váha jednoho groše jest bezmála čtvrt lotu a ráz jeho vyniká neobyčejnou ušlechtilostí. Na líci jest vyražena uprostřed Česká koruna královská, okolo ní nápis: WENCEZLAVS SECVNDOVS, na okrajích pak kolem: DEI GRATIA REX BOEMIE, na rubu korunovaný lev Český s opisem: GROSSI PRAGENSES. Vladislav II. navštívil Horu r. 1473. na Dvoře Vlašském vlastní rukou vybíjel Pražské groše. R. 1513. udělil týž panovník obci Kutnohorské právo, aby směla sobě každoročně z 1000 hřiven pagamentů [(starého to stříbra již zdělaného na koflíky, řetízky a pod.)] peníze jakékoliv v minci královské raziti.

[Věhlas mince Kutnohorské sahal daleko za hranice království Českého: častěji bývali minciři Horští voláni do mincoven zemí sousedních ~~zemí~~ (Uher, Slezska a j.), aby vybíjení mince tamější po stránce technické na ~~miru~~ ~~náležitou~~ vyšší stupeň uvedli. Mezi řezáči kolků (matic) mincovních vynikal Jiřík Starší z Rásné, zlatník (v 2. polovici 16. století); pro ~~zlatník~~ dovednost jeho bylo mu svěřeno rytí kolků i pro ostatní mincovny České.

Úpadek dolův kutnohorských na sklonku 17. století dotknul se ovšem neblaze také mince kutnohorské. Ještě za Leopolda I. (v prvních letech jeho panování) mincovalo se v Hoře dosti čile; avšak potom obmezováno dílo mincovní stále více a r. 1726 dokonce zastaveno na dobro a mince kutnohorská zrušena.]^{B)}

Převládající horninou jest tu rula, jež místy na ~~dni~~ ~~se objevuje~~ den vystupuje, místy kryta jest křídovými vrstvami korycanskými. Náplavy diluvialní a alluvialní rozkládají se většinou na severu v rovině labské a porůznu i jinde. Prahorní podklad (t.j. **rula** a **rulovitá žula**) rozprostírá se pod křídou i náplavy v celém kutnohorském okolí a sklání se ~~při tom~~ k severu. Petrografický ráz hornin těchto je na různých místech různý, což podmíněno jest měnlivým množstvím živce a křemene, jakož i variací biotitu a muscovitu. ~~Dr. Katzer zjistil v rulovité žule zdanlivé vločky ruly~~ ~~mikrokrystalické. Mimo tyto~~ Kromě těchto hornin vyskytuje se tu **rula amfibolitická, břidlice amfibolové, granátonosné amfibolity, eklogity a serpentiny**. Důležitější jsou však ~~amfibol~~ **augitická mineta a pegmatity žulové**. První tato eruptivní hornina ~~vystupuje~~ postížena v dolu na *Skalce* v podobě couku se ~~směrem~~ jsouc mocna průměrem 20 m. V průvodu jejím a na mnohých jiných místech vystupují pegmatity, jež na dni málokde jsou přístupny (např. na Kuklíku), pode dnem však častěji se vyskytují. Obsahují hojně a velké krystaly černého turmalínu (dostí často s vyvinutými jednoduchými terminálními plochami), cyanitu a granátu.

[Článek o geolog. povaze okolí kutnohorského a o dolování v Kutné Hoře jest v podstatě obsažen v Ottově Naučném Slovníku díl XV. str. 432-436.]

Rudní couky kutnohorské jsou nejsevernějším výběžkem veliké soustavy couků táhnoucích se odtud k Jihlavě. Skládají se obyčejně z několika pramenů a odmrsků jejich, mají povšechně směr jihoseverní a zapadávání celkem příkré k východu anebo k západu. ~~Význačnou známkou jejich jest velká~~ Vyznačují se velikou nepravidelností, ~~Jsouť sice daleko sledovatelné, ale~~ rudnatost jejich mění se často. ~~protože se pramen skládá z řady čockovitých rudních hnízd~~ Jako jalová výplň couková jest vystupuje křemen (někdy je to křemen rohovcový), zřídka kdy co jiného. Spíše vyplněny jsou rozsedliny přímo rudami. Nejhojnější rudy ~~kutnoh.~~

^{B)} Předchozí text je listech označených čísly I. až 16. (arabské číslice), následující text je na listech označených I. až III.

zdejší jsou: **pyrit**, **sfalerit** a **galenit**, všechny stříbrnosné. Pyrit a arsenopyrit jsou těž zlatonosné. **Ryzí stříbro** v podobě *kňourů* těž se nachází poměrně vzácně. **Pyrit**, nejobecnější a nejrozšířenější to ruda revíru zdejšího, nachází se na všech rudních pramenech a v několikařech formacích. **Markasit** je vzácný. **Arsenopyrit** (poněkud stříbrnosný) vyskytá se na couku Kaňkovském a Turkaňském (zde ve větších krystalech). Drobnozrný **pyrrhotin** jakož i jeho pěkné krystaly nalezeny byly v množství dosti značném na couku Turkaňském. Vlastní stříbrnosná ruda **galenit**, je vzácnější než pyrit. Obyčejně jest jemně až hrubě zrnitý. **Argentit**, **pyrargyrit** a **prostit** jsou vzácné. **Sfalerit**, jenž obsahuje též trochu stříbra a olova, jest po pyritu rudou nejobecnější. Jest nepochybně, že se na zdejších rudních coucích ~~kutnoh.~~ též **chalkopyrit** vyskytuje, ač měrou nehojnou. Sluší-li však značnou výrobu mědi v XVI. stol. přičítati hojnějšímu tehda chalkopyritu či pouze pyritu, jest dosud nerozhodnuto. Dále ~~vys~~ nalézají se na coucích tyto minerály: **tetraédrit**, **zinckenit**, **boulangerit**, **heteromorfit**, **calcit**, **dolomit**, **ankerit**, **siderit**, **fluorit**, **křemen** a **cronstedtít** (r. 1885. na couku Rejzském objevený). Na odvalech Kaňkovských bělá se arsenit. V lomu *Práchevně* nalezen vzácný **brookit** (první nález v Čechách), **anatas** a **pennin**.

ING. OTAKAR LEMINGER

6.3.1875 - 1.2.1929

Dne 1.2.1969 uplynulo 40 let od úmrtí ing. Otakara Lemingera, historika báňského práva a kutnohorského hornictví. O. Leminger se narodil 6.3.1875 v Kutné Hoře a po maturitě na kolínském gymnasiu studoval nejdříve práva na pražské universitě a později i montanistiku na hornické akademii v Příbrami. Po několikaleté praxi v Idrii, Brně a ve Vídni se v roce 1909 stal přednostou Revírního báňského úřadu v Plzni, v roce 1914 ve Slaném a poté byl jmenován vládním radou Báňského hejtmanství v Praze. O. Leminger se začal báňským právem zabývat nejen ze současného, ale i z historického hlediska a své poznatky uplatnil ve vynikající studii *Horní právo* a dále ve známé recenzi *Nové dílo o středověkém českém právu horním*, kterými již na přelomu století nadhodil složitost a význam báňskoprávní problematiky. Hlavní zájem však po příkladu svého otce, archeologa a spoluzakladatele archeologického sboru *Wocel*, věnoval hornickým dějinám Kutné Hory. Nejznámějším výsledkem toho jsou kromě řady folkloristických a drobnějších článků, publikovaných často pod pseudonymem Vlček z Lamingenu, zejména studie *Kutnohorské doly* a *Pověst o nálezu rudních ložisek kutnohorských*. Určitým vyvrcholením jeho téměř 30leté badatelské práce měla být souborná monografie o hornických dějinách Kutné Hory, ke které shromáždil značné množství cenného archivního materiálu. Třebaže v řadě případů přistoupil k jeho utřídění i dalšímu zpracování, přesto mu v dokončení jeho vlastního díla zabránila v roce 1929 nenadálá smrt. Materiál, který zanechal O. Leminger a který byl později uložen v Historickém ústavu v Praze, zůstává však významným, přitažlivým a stále živým zdrojem poznatků i pro současnou historiografii.

B. *Krásné město (1969) str. 15.*

O písemné pozůstalosti inž. Otakara Lemingera.

Česká historická věda nepodala dosud vyličení historie Kutné Hory i vyčerpávajícího obrazu proslulého českého hornictví. Slavná minulost toho města, jeho umělecké památky i bohatství tamějšího archivu zaujalo však několik obětavých pracovníků, historiky neškolených, kteří vedle řady drobných studií tištěných vykonali na tomto poli velikou práci přípravnou, která čeká na dovršitele. Jedním z těchto badatelů byl inž. Otakar Leminger, posléze vysoký báňský úředník, syn prof. Emanuela Lemingera, badatele o kutnohorské dějiny neobyčejně zasloužilého.

V únoru 1931, dvě léta po jeho předčasné smrti, byla odevzdána jeho písemná pozůstalost Státnímu historickému ústavu v Praze, aby podobně jako rukopisná sbírka Sedláčkova byla přístupna dalším historickému bádání. Tu byla uspořádána a uložena jako samostatný celek ve zvláštní menší skříní, která byla ústavu odevzdána zároveň s pozůstalostí. Vládní rada O. Leminger, jsa vzdělán odborně i právnicky, byl vynikající znalec starého českého horního práva, o čemž svědčí jeho článek ve Slovníku veřejného práva, i starého hornictví vůbec; největší jeho zájem platil však minulosti jeho rodného města. Jeho práce najdeme v časopisech, v Českém lidu, Hornických a hutnických listech, Památkách archeologických a místopisných, později v Kutnohorských příspěvcích k dějinám vzdělanosti české i jinde. Vedle těchto drobnějších studií soustředil svůj zájem na zjištění topografie kutnohorských dolů, o čemž napsal již r. 1900 článek do Ottova slovníku naučného, a chystal také zevrubnou práci o nejproslulejším kutnohorském dolu Oslu. Vrcholem jeho badatelské činnosti mělo však být vyličení dějů staré Hory až do její zkázy za válek husitských a osudy původního německého měšťanstva po jeho rozprchnutí. Jeho pečlivé vydání zlomku kutnohorské knihy počtů z r. 1375 v Kutnohorských příspěvcích II. svědčí, že si již získal v tomto směru značné a podrobné znalosti.

Tyto zájmy jsou patrné i v jeho pozůstalosti. Jest to z velké většiny zhruba připravený materiál, který Leminger hodlal zpracovati až půjde do výslužby. Nejdále je zpracován materiál ke dvěma článkům, z nichž jeden je věnován mistru Heřmanu Švábovi z Mindelheimu, druhý otázce, kdo byli místodržícími Karlovými v době jeho císařské jízdy r. 1354-1355. Doc. B. Mendl, jenž byl se zesnulým spřátelen, hodlá se postarati o to, aby tyto články vyšly tiskem. Vedle materiálu částečně zpracovaného a pomocného větší část pozůstalosti tvoří přepisy písemných památek, majících vztah k dějinám Hory i jejího hornictví a hutnictví, méně již k dějinám českého horního práva vůbec (k tomu hledí na př. opis jílovského horního řádu r. 1536, který Leminger hodlal publikovat). Tyto přepisy většinou byly sebrány s velkými obětmi Lemingerem po různých archivech domácích i cizích (Videň, Freiberg a j.), neboť rozsáhlost jeho heuristického zájmu ve směru teritoriálním byla příkladná. Mezi přepisy Lemingerovými nalézáme také četné přepisy a excerpta jiných badatelů, tak zejména J. Řeháka, Eman. Lemingera i prof. Jar. Čelakovského, který, jak známo, pracoval na diplomatárii i dějinách kutnohorských.

Druhou částí Lemingerovy pozůstalosti je lístkový materiál, čítající na 20.000 lístků uspořádaný podle různých hesel. Tak na př. jeden oddíl je věnován kutnohorským měšťanům, jiný dolům, coukům a šachtám, horním úředníkům, havířům, jiné svaččky jednotlivým odvětvím hornické a hutnické techniky a t. d. V tomto materiálu lze najíti značné bohatství historických dat z okruhu autorova zájmu.

Na celé pozůstalosti Lemingerově, která jinak představuje velkou práci heuristickou, leží tragický stín. Leminger poután odpovědným zaměstnáním nikdy se nemohl věnovat vědecké práci úplně, na druhé straně užíval všech příležitostí k studiu archivnímu, neomezuje se na vlastní okruh osobního vědeckého zájmu, takže v jeho pozůstalosti jsou i materiále velmi různorodé. Předčasná smrt nedovolila mu dokončiti úkoly, které si uložil, a materiál zůstane torsem. Pořádaje tu pozůstalost, nabyl jsem však přesvědčení, že badatel o dějinách Kutné Hory i českého hornictví, hutnictví a mincovnictví použije pozůstalosti se značným užitekem, zejména proto, že mu může býti cenným v jeho bádání heuristickém.

Jan Klepl, Časopis archivní školy 9/10, 1931-1932, 357-358.

Pozůstalost Otakara Lemingera je dnes uložena ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře, kam byla předána v roce 1991 Historickým ústavem ČSAV.

Poděkování

Vydavatel by chtěl poděkovat všem, kteří přispěli ke vzniku publikace - především pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora a dále zaměstnancům Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, kutnohorského pracoviště Geofondu a Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice.

OTOKAR LEMINGER

*PRÁCE O HISTORII KUTNÉ HORY,
DOLOVÁNÍ A HORNÍM PRÁVU*

